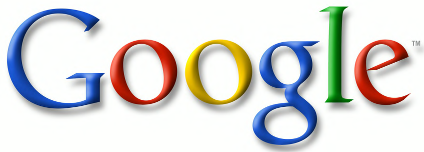

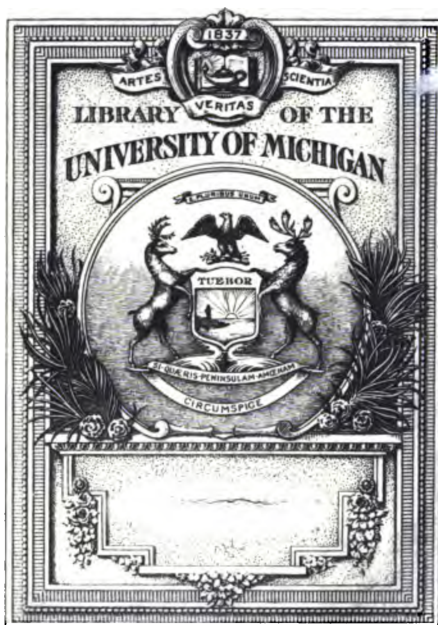
C. GEORG STARBÄCK

HISTORISKA BILDER

MED ILLUSTRATIONER AF JENNY NYSTRÖM

1837
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
E PLURIBUS UNUM
TUEBOR
SI QUÆRIS PENINSULAM AMŒNAM
CIRCUMSPICE

HISTORISKA BILDER

TECKNADE

AF

C. GEORG STARBÄCK.

ILLUSTRERADE

AF

JENNY NYSTRÖM-STOOPENDAAL.

FJÄRDE BANDET.

STOCKHOLM
F. & G. BEIJERS FÖRLAG.

STOCKHOLM, TRYCKT I CENTRAL-TRYCKERIET, 1892.

Fjärde Bandets Innehåll:

Skarpskyttens Ungdomsminnen.

SKARPSKYTTENS UNGDOMSMINNEN.

HISTORISK BERÄTTELSE

AF

C. GEORG STARBÄCK.

SKARPSKYTTENS UNGDOMSMINNEN

Medan jag gick i Vesterås' skola, egde jag där en kamrat och synnerligen god vän, som hette *Carl Erik M.* Han var son af en brukspatron, som var mycket rik, och om somrarne brukade jag ofta vistas i Carl Eriks hem. Brukspatronen bodde nämligen på *Ronäs'* bruk i Vestmanland. Det var en mäkta rik man, och han egde många andra egendomar, men föredrog att bo på Ronäs.

Men brukspatronens personlighet motsvarade ingalunda hans rikedom, och när man såg honom i sitt hem bland de sina, kunde man knappast taga honom för annat än en gammal trotjenare.

Han var tyst och fåordig, gick vanligen klädd i en gammal vadmalsrock och brydde sig föga om världen utom sig, för såvidt den icke rörde någon af hans anhöriga eller — inspektoren. Brukspatronens fru var en enkel och okonstlad qvinna, sparsam och noga om allt, men icke snål, tvärtom — och däruti biträddes hon troget af sin tyste man — skänkte hon en hjälpsam hand vida omkring till fattigdomens och eländets boningar. Carl Erik var de hederliga menniskornas enda barn.

Jag nämnde inspektoren. Han var hufvudpersonen på Ronäs, och allt brukspatronens och hans frus görande och låtande gick ut på att vara honom till behag. Det låter underligt och föreföll mig som en gåta, isynnerhet när jag närmare lärde känna mannen i fråga. Carl Erik kallade honom alltid »farbror Carl».

Det var en mycket gammal man, åtminstone såg han så ut, ehuru han skulle vara jemnårig med brukspatronen, som tycktes vara i sina bästa år, fast han närmade sig sjuttiotalet. Men aldrig har jag sett något så genomvackert, som denne »farbror Carl». Hans långa, smärta figur, hans regelbundet sköna ansikte med de hvita lockarne, och de där ögonen se'n — jag glömmer aldrig denne gubbe. Och det bredde sig en sådan onämnbar frid omkring honom; alla, hvilka kommo i hans närhet, glömde bort sig själfva och sina egna bekymmer för den

gamles skull, hvilkens blotta leende liksom försonade och förenade ojämnheterna och stridigheterna. Och allt detta föll sig så naturligt; man tänkte icke alls på, att det kunde vara annorlunda, farbror Carl var den främste på Ronäs; allt gick där i en kretsgång omkring honom.

Denna farbror Carls personlighet förklarar emellertid icke det besynnerliga förhållandet mellan honom och hans husbondfolk. Det gick lång tid om, innan jag fick reda på denna sak. Farbror Carl var nämligen den verklige och lycklige egaren till både Ronäs och alla de andra egendomarne, men han ville aldrig höra talas därom, och det var så godt som genom ett maktspråk, som han tvungit köpebrefvet på Carl Eriks far. Detta fick jag veta af Carl Erik, men på mina spörsmål, huru farbror Carl kunnat falla på den idén att vilja gå och gälla blott och bart som förvaltare af sin egen egendom, fick jag blott det svaret, att det hängde tillsammans med de båda männens ungdomshistoria. Något annat visste icke Carl Erik.

Ju äldre jag blef, desto mera fäste jag mig vid den gamle inspektoren på Ronäs, och så ofta jag var därute, fick jag gå ut och in hos honom i inspektorsbyggningen, som om jag varit hemma där. På kontoret liksom i gubbens enskilda rum var allt gammaldags, till och med mera, än som var fallet hos brukspatronens. Man såg tydligt, att möblerna

tillhörde en generation, som varit före farbror Carls. I salen stod till och med ett gammalt klaver, som vårdades med mycken omsorg, ehuru det redan i allmänhet hade spelat ut sin roll och måst gifva vika för sin fullkomligare frände, pianot.

En höstafton — det var den 14 september; jag minnes det så väl, ty det var årsdagen af slaget vid Oravais — gick jag som vanligt in på kontoret för att språka med farbror Carl. Jag fann honom icke där och gick därför in i det angränsande rummet och så ut i salen, men lyckades icke träffa honom. Jag kom ej att tänka på hvilken dag det var, ty då borde jag hafva vetat, att farbror Carl ej lät se sig. Hvarje år på den dagen stängde han nämligen in sig i sin sängkammare och var ej att se eller träffa för någon. Den sängkammaren var dessutom, hvad heller som var, ett sanctuarium, ett heligt rum, dit ingen gärna fick inträda. Det där tänkte jag nu ej på, utan befann mig, som nämndt är, i salen.

Medan jag väntade här, föll det mig in att pröfva det gamla klaveret, och jag slog upp locket och satte mig ned. Jag hade nyligen lärt mig en gammal marsch, som mycket användes i sista kriget med Ryssland, och jag tog mig för att spela den. Det tog sig ej så illa ut, som jag hade föreställt mig, och jag spelade den om igen.

Då lade sig en hand på mitt hufvud, och när jag vände mig, stod farbror Carls höga gestalt ba-

kom mig. Han var mycket rörd, och stora tårar runno utför hans bleka kinder, men han sade icke ett ord.

Jag stod som fastläst vid stället, jag kunde ej yttra ett ord, jag såg blott, hur den käre gubben tyst och högtidligt skred öfver golfvet och in i sin sängkammare, hvars dörr lika tyst tillslöt sig efter honom.

Sedan den dagen blef förhållandet mellan mig och farbror Carl ännu mera förtroligt, och jag fick af honom veta en mängd enskildheter från dennes ungdomstid och vårt minnesvärda sista krig med Ryssland, ty den gamla marschen ledde oss osökt in på det kapitlet, och det var ett kärt kapitel för oss båda, ehuru jag då icke kunde ana, huru mycken del gamle farbror Carl hade däruti, ej heller huru mycket det hade kostat honom.

Men alltid så öppnade dessa ungdomsminnen vägen till ett annat kapitel, det om fosterlandets försvar. Ty att Ryssland ej skulle nöja sig med Finland, utan vilja komma direkt till vesterhafvet, det var nu en sak, som den gamle mannen aldrig kunde få ur sitt hufvud, och som han kanhända icke hade så orätt i. Den enda möjligheten att försvara sig mot denna fiende och mot den ännu farligare, som fanns uti förräderiet, var, sade han, en allmän folkbeväpning. Och det var ej blott med mig, han talade härom; äfven med framstående män, sådane

som den varme fosterlandsvännen *Carl af Forsell*, hörde jag honom mången gång utveckla detta ämne.

Nu är den gamle mannens älsklingstanke på god väg att blifva verklighet, och när vår skarpskytterörelse först började, flög minnet af farbror Carl lifligt för mig; — där hade jag en gammal skarpskytt till kropp och själ. Se där också, hvarför jag vågat kalla dessa skildringar ur vårt sista krig med vår arffiende för »skarpskyttens ungdomsminnen!»

Utom den 14 september var det ännu en dag, som gamle farbror Carl firade i enslighet. Det var den 8 november. Då gick han också till kyrkogården och lade där på en af grafvarna en krans af blommor, som trädgårdsmästaren gjorde sitt bästa att få så vacker som möjligt. Det hade han gjort allt sedan den 8 november 1808, då en ung flicka begrofs, hvilken blifvit dödad i kriget, sade man.

Emellertid gingo åren. Carl Erik och jag lämnade Vesterås och foro till Upsala, men somrarne tillbringade vi fortfarande hos hans föräldrar på Ronäs. Här gick allt sin jämna gång, endast blef farbror Carl svagare, och jag hörde honom en gång, då han trodde sig vara ensam med brukspatronen, säga: »det ser ut, som det skulle börja lida mot slutet, Erik!»

Men ju mera krafterna aftogo, desto mera försvann det vemodsfulla och sorgsna ur hans vackra

anlete. Det var som om en ungdomsfläkt andats däröfver.

Den 14 september det året var han inne hos sig, som vanligt. Men det ovanliga inträffade, att han förblef osynlig äfven dagen därpå. Brukspatronen gick då in till honom.

Jag var med, men stannade i salen. Jag kunde dock höra, att något ovanligt var på färde hos den gamle. Jag såg dit in och såg den gamle brukspatronen badande i tårar ligga på knä framför farbror Carl, som satt i sin länstol framför ett bord vid fönstret. Solen upplyste rummet.

Farbror Carl var död. Den venstra armen hvilade på bibeln, hvilken låg uppslagen på bordet; hans brustna blick var fäst på en urblekt bandros, som han höll i den högra handen.

Han begrofs vid sidan af den graf, dit han själf så många år vallfärdat, och nu var det brukspatronen, som hvarje år, så länge han lefde, bekransade de båda grafvarna.

Mera än förr blef nu brukspatronen språksam, men då skulle samtalsämnet dock på något sätt beröra hans bortgångne vän. Af honom fick jag höra den bortgångnes ungdomssaga, och hvad som brast i den muntliga berättelsen ifylldes af en mängd bref, som jag sedermera fick genomläsa.

Det är i samråd med min vän, som jag tagit mig för att nedskrifva denna ungdomssaga, där den ligger inflätad i den storartade tilldragelse, då Finland rycktes från Sverige, menande att denna, sedd liksom från en enskild mans ståndpunkt, i sin mån skulle bidraga att väcka och hålla vid lif den storartade rörelse, som våra dagar sett utveckla sig inom vårt folk — folkbeväpningen.

Jag behöfver knappt säga, att namnen på de enskilda personerna äro fingerade.

1.

På Ronäs.

På stora Ronäs' bruk i Vestmanland satt inspektoren, den gamle hedersmannen Anders Stenvall, vid sin pulpet, fördjupad i arbete. Det var sent om lördagsqvällen; det hade redan för länge sedan ringt i bruksklockan, och arbetarne hade erhållit sin veckopenning, och där fans ingen i rummet mer än inspektoren.

Då öppnades dörren, och en ung flicka steg öfver tröskeln samt skyndade fram till inspektoren.

Det var en smärt gestalt, med ett ansikte så fullkomligt skönt, att hon väl kunnat sitta som modell för Sergel. Hon bar sin hatt i ena handen och svängde den sakta fram och åter, medan hon med den andra lätt lutade sig mot pulpeten, där gubben satt.

»God afton, morbror!»

»Och hvad vill hon nu igen, näspärlan!»

»Jag vill låna båten.»

»Båten hm, den rår hon ej med, skall hon veta . . .»

»Morbror bara skämtar, den andra båten är ju mycket större, det vet morbror, och får jag ej låna morbrors, så tar jag den . . .»

Några toner af ett waldthorn från skogen på andra sidan sjön trängde in i kontorsrummet. Gubben sköt upp glasögonen öfver pannan, slog med långfingret ett slag på sin silfversnusdosa och tog sig en grundlig pris, medan han förstulet plirade på den vackra flickan.

Hon syntes blifva allt mera otålig; vi lämna oafgjordt, om hon icke rodnade, åtminstone tyckte gubben det, ehuru det också mycket väl kunde vara återskenet af aftonrodnaden, som smälte tillsammans med rosorna på den sjuttonåriga kinden.

»Och första ton han på guldharpan slog, tralala . . . gnolade gubben och nöp sakta flickans kind.

»Så stygg morbror kan vara, men säg nu strax ja eller nej . . .»

»Hm, så häftig hon är, näspärlan, nå; får gå för den här gången då, se här har hon nyckeln; men gör icke mamma orolig nu som sist, hör hon det, jungfru näspärla!»

Om några ögonblick var flickan försvunnen.

Knappt hade dörren tillslutits om henne, förrän gubben slog igen sin bok, steg upp från pulpeten, strök några gånger med handen öfver rocken samt gick in i rummet näst intill.

Där satt hans kära hälft, fru Maria Christina Stenvall, sysselsatt med att nysta en, som det syntes, ganska trasslig ullgarnshärfva.

»Hör du, mor . . .», började inspektoren.

»Hm, det var ett faseligt garn, jag trodde jag skulle få slut på det här, innan du kom, men i dag blef du snart ledig.»

»Ja, jag har fått en härfva tråd jag med, som blir trasslig nog.»

Fru Stenvall såg upp på sin man.

»Ser du», fortfor denne, »det har liksom gått upp ett ljus för mig . . .»

»Då är det väl ej så farligt med härfvan, kan jag tro.»

»Se så, afbryt mig icke, Maja Stina; det kan gå upp ljus för en ibland, bara för att man bättre skall se olyckan.»

»Hvad har då händt, käre Anders?»

»Intet annat, än att det ser ut, som om du skulle få rätt . . . Rora, ser du . . .»

»Jo, jo . . . jag har mina ögon . . . nå så, i Guds namn då . . .»

»Se nu flyger du åstad igen. Ännu har intet skett, men, ser du, det kan ske, och det vill jag ha

reda på; pojken är en duktig pojke, vi få ingen skam af honom, det skall du få se, men, ser du, käre svåger har andra funderingar, han.»

»Men hvad skall du taga reda på, och hur skall det gå till?»

Nu hördes åter waldthornet från skogen, och de båda gamla sågo ut genom fönstret, hvarifrån de hade en vidsträckt utsikt öfver en vacker vik af den sjö, vid hvilken Ronäs var beläget.

På sjön, som låg lugn och klar, framilade en liten vacker båt, hvari man tydligen kunde se en ung qvinna, som själf förde årorna. Det var Rora eller Aurora, som hon egentligen hette, fast gubben och gumman Stenvall, som voro af gamla stilens folk, tyckte att det gick något lättare att säga Rora.

De båda gamla sågo på hvarandra, och de förstodo hvarandra.

Gubben tog sin gröna kaskett från spiken vid dörren, fattade käppen och gick ut. Gumman knäppte ihop händerna och stannade en stund framför fönstret, försänkt i tankar. Därpå satte hon sig åter till den trassliga härfvan.

Långt bort i skogen på andra sidan sjön, hvarifrån waldthornet hördes, satt en yngling och såg ut öfver det vackra landskapet, som låg utbredt framför honom, med en uppsyn, som utvisade ett

friskt sinne, känsligt för allt det sköna och härliga i Guds värld.

Det var en hög, starkt byggd gestalt, som tog sig särdeles väl ut i den lilla jaktrocken med bössan öfver axeln. Oaktadt denna utstyrsel tycktes dock icke jakten vara syftet för hans vandring uppåt skogen denna afton.

Solen sjönk, och månen gick upp, och ännu satt jägaren qvar på stenen. Plötsligen reste han sig upp och satte handen öfver ögat.

En liten båt syntes långt bort på sjön.

Ynglingen gick med raska steg utför berget och följde en liten gångstig tätt utefter stranden af sjön. En smal spång, tillfälligtvis utlagd på några stenar, hvilka stucko upp öfver vattenytan, förde honom till en vacker, med höga granar och de skönaste björkar bevuxen holme.

Han hade nätt och jämt hunnit dit, då båten lade till på andra sidan, och Aurora hoppade upp på stranden. Hon såg sig omkring öfver sjön, liksom om hon väntat någon, och satte sig därpå något otålig på en sten under en stor hängbjörk.

När hon nu hvarken såg eller hörde någon, lutade hon kinden mot handen och ritade med ett spö i sanden framför sig.

»Hvad grundar hon på, skön jungfrun i rosendelund?» hördes därvid en glad stämma bakom henne.

Hon såg sig om, och en sky af glädje gick öfver det sköna anletet.

»Kom ner, Carl, skynda dig, jag har viktiga saker att säga dig.»

Med ett par hopp var ynglingen vid hennes sida.

»Vi skola fara härifrån i öfvermorgon, Carl», sade Aurora, innan Carl hunnit yttra ett ord; »mamma fick bref i dag. Pappa kan ej komma hit, såsom hon väntat, utan vi skola i stället fara till Stockholm.»

Flickan var blek om kinden, när hon talade, och äfven ynglingens blick mulnade.

»Fara i öfvermorgon, säger du . . . ah, du skämtar bara. . . .»

»Nej, det är allvar, och i morgon visste jag, att jag ej kunde träffa dig, därför var det väl att, att . . .»

»Att jag såg dig, ja, och kom; men nu är det således slut med den glädjen. Båten skall ligga stilla vid strand, och ingen skall mera höra mitt waldthorn från skogen.»

Aurora såg med ett vänligt leende på honom.

»Till Stockholm», fortsatte Carl, »till Stockholm. Jag vet icke, men det är, som om jag kände på mig, att denna vår skilsmässa blir längre än någon anar.»

»Ånej, vi träffas nästa sommar igen, och då, Carl . . .»

»Jag har hört en saga», afbröt henne Carl, »en saga om en fattig vallgosse, som tyckte om en grefvedotter, men så kom grefvedottern till konungens gård, och där glömde hon alldeles bort vallgossen i skogen, och så blefvo både han och hon olyckliga.»

»Jag har hört en annan saga», svarade Aurora, »om en flicka, som hellre lät kasta sig i spiketunnan in, än hon svek den tro, hon lofvat sin hjärtans kär.»

»Aurora, så skulle du göra, icke sant?» utropade ynglingen och fattade eldigt hennes hand.

Aurora nickade, som om hon velat säga: så skulle jag göra.

»Tack, Aurora, tack!» Carl skall blifva värdig din kärlek, lita på det. Men ett minne skall du gifva mig, ty det anar mig att vi icke träffas på länge. . . .»

Aurora drog af fingret en ring och gaf honom.

Carl kysste ringen, i det han tryckte hennes hand.

Ett prassel hördes i löfverket ofvanom dem, men de voro för mycket upptagna af hvarandra, för att gifva akt därpå. Men hade de sett upp, skulle de hafva sett, mellan grenarne af en väldig gran, ett vackert men allvarsamt gubbhufvud, hvars ögon oafvändt voro fästa på dem.

En stund därefter satt Aurora i båten och rodde mot Ronäs' brygga.

Carl stod länge och såg efter den bortilande båten.

Ett lätt slag på axeln väckte honom ur hans kärleksdrömmar.

Han vände sig om.

»Duger icke, Calle!» sade gubben Stenvall och såg honom skarpt i ögonen, »duger icke; men kom nu och följ mig, jag har något att säga dig.»

Carl såg förvånad på den gamle mannen. Det är icke just så roligt att så där bli ertappad på bar gärning, äfven om det är en god vän, som kommer öfver en. Allra minst fördrager man det, då det är fråga om något så ömtåligt, som ens första kärlek. Ynglingen rodnade för gubbens blick, men denne log vänligt emot honom och plirade med ögonen, som han brukade.

»Gröten får icke kallna för mor; kom, så få vi talas vid sedan.»

Efter qvällsvarden, och sedan de andra bokhållarne aflägsnat sig, tog gubben Carl med sig in i förmaket, som låg strax innanför salen.

Här satte sig gubben, tog upp sin dosa och fyllde näsan med en väldig pris. Han var bekymrad, och det syntes på honom, att han sökte dölja det.

»Du tycker om grosshandlarens dotter, Calle . . .» så började han utan allt krus.

Carl Hindersson var äldste bokhållaren på bruket, hade varit i inspektorens hus, sedan han var litet barn, och alltid varit hållen såsom det barnlösa folkets egen son. Han höll lika hjärtligt af sin förman, som denne höll af honom, och de hade knappast haft några hemligheter för hvarandra. Nu kände sig Carl förlägen, han kunde ej hjälpa det, men det varade ej länge, förrän han fattat sitt beslut.

»Ja, ser du, gosse, från en sida är det intet ondt i det», fortsatte gubben, »men ser du, saken

har en annan sida, och den skola vi nu tala om; kom hit och sätt dig . . . så där ja! Men först och främst några frågor. Du tycker om Rora, jaha, det är afgjordt. Hur gammal? Fyllde fem och tjugu i somras, jaha, det är en ålder det, kan tänka, knappt torr bakom öronen; nehej pass, afbryt mig icke. Pro tertio, har du någonting?»

»Jaha», svarade Carl helt tvärt, och det lät som om han velat skämta, ty gubbens godmodiga lynne och ton, oaktadt hans bekymrade utseende, smittade af sig.

Gubben blef riktigt förvånad öfver svaret och såg ett ögonblick med vidöppen mun på Carl.

»Hvaba, gosse, har du något, du?»

»Jo-jo-men!»

»Och hvad har du väl för något?»

»Mitt arbete!»

»Hm, det låter höra sig, bra, det är rätt bra, Calle, men, ser du, det är långt härifrån och dit, sa' käringen och peka på månen. Kan Rora också arbeta? Hvaba? Se, jag och Maja Stina hade heller ingenting annat än vårt arbete, när vi började, men vi arbetade båda två, och då är det någon vån. Men nu hänger det ändå på något annat. Känner du grosshandlaren?»

»Nej, som farbror vet, har han icke varit här, sedan han köpte bruket.»

»Jaha, det eger sin riktighet, och honom måste

du känna. Jag kan i korthet säga dig, så svåger min han är, att du aldrig får hans samtycke, som det nu är.»

Carl bleknade, och en blixt sköt genom hans stora, vackra ögon.

»Och nu får du icke bli rasande på gubben, hör du det, Calle, för du vet, att din lycka är gubbens glädje. Men här känner jag terrängen, ser du, och ser därför längre än du. Följ nu mitt råd och stäm i bäcken hellre än i ån. . . . Men du bör känna grosshandlaren, och jag vill säga dig hvad jag vet om honom, så svåger min han är. Det hinna vi dock framdeles; nu gå vi till kojs.»

Följande dagen fick Carl icke tillfälle att träffa Aurora. Han hade eljest föresatt sig att tala vid henne och vid hennes mor, som alltid visat honom en synnerlig välvilja. Det lät sig emellertid icke göra, och på eftermiddagen fick Carl tillsägelse att begifva sig till en hytta, som låg trefjärdedels mil från bruket.

Det var första gången han visade missnöje vid en tillsägelse af sin vördade principal. Men gubben såg så vänlig ut och klappade honom på axeln.

Morgonen samma dag, som fru Heijel med sin dotter skulle resa, voro inspektorens uppe vid frukosten. När den var slut, smög sig Aurora bakom morbroderns stol och hviskade honom något i örat. Gubben flög till, men låtsade om intet.

»Hvad har hon för konster för sig, nu igen, näspärlan?» yttrade han och plirade med ögonen, under det han steg upp och följde efter Aurora in i hennes rum.

»Morbror», sade flickan, och hennes röst fick ett uttryck af fasthet och beslutsamhet, »jag håller af morbror; näst min mor vet jag ingen, som jag så mycket tycker om, och jag vet, att morbror håller af mig, och därför vill jag bedja morbror om en sak . . .»

»Aj, aj . . . när flickorna börja tala 'om en sak' då . . . men du ser så högtidlig ut, jag känner knappt igen dig.»

Flickan tycktes kämpa en stund med sig själf, men det varade ej länge, förrän hennes ansikte åter strålade af beslutsamhet.

»Carl och jag hålla af hvarandra, morbror!»

Gubben fick med ens ett allvarsamt utseende.

»Mycket illa, mycket illa, hm . . .»

»Men vi tro på hvarandra, morbror . . . och jag sviker aldrig Carl.»

»Hm, mycket illa, mycket illa . . . nå, min kära flicka, hvad vill du, att jag skall göra?»

»Jag har skrifvit några ord till Carl; gif honom det här brefvet, morbror kan bevara vår hemlighet.»

»Jo, ni ställer till spektakel, ni . . . och skickar gubben i småärenden.»

Neka mig icke denna bön, goda, kära morbror; men det gör du icke, jag ser det.»

Och hon bad så vackert, och hennes ögon strålade med en sådan glans, att gubben ej kunde motstå henne. Han tog brefvet och stoppade det i fickan.

»Så fort Carl kommer hem, morbror!»

Gubben nickade.

När Carl kom hem, var det tomt och tyst i den stora herrgårdsbyggningen. I en berså, nedanför fönstret i Auroras rum, satte han sig och öppnade brefvet, som gubben Stenvall gifvit honom.

Det innehöll följande rader:

»Min Carl!

Vi resa till Stockholm, för att grefve P. skall få se mig. Min far har beslutat, att jag skall blifva grefvinnan P. och har skrifvit till mamma därom. Hon ville i tid bereda mig därpå, men hon såg själf så bedröfvad ut, att jag icke nändes då för henne omtala min kärlek till dig. Jag har velat underrätta dig härom, för att ej ryktet måtte framföra det till dig förvridet och förstoradt. Men du tror på din Aurora, liksom hon tror på dig?

Aurora Heijel.»

2.

I Helsingborg.

Det var en dag i början af september år 1807, ungefär samtidigt med de händelser, som vi i föregående kapitel skildrade, då emot aftonen en svensk fregatt ankrade i Carlskrona. En stund därefter sköt en båt ut från fartyget och nalkades land. Ur båten uppbars tyst och högtidligt en person, insvept i en vid fältkappa.

Följande dagen fick man i Carlskrona veta, att konung Gustaf Adolf, sjuk och trött och uppledsen, återkommit från Rügen, där hela svenska armén var qvarlämnad under Tolls befäl. Sinnesstämningen i staden var snarlik konungens, allt eftersom ryktena hunno sprida sig om allt det dumdristiga och opolitiska, för att icke rent af säga enfaldiga och löjliga, som under sista tiden blifvit sagdt och gjordt därute på andra sidan hafvet i det land, som Gustaf II Adolfs svärd lagt till det svenska väldet, — i det land, som varit vittne till Carl XII:s och hans krigares fabelaktiga tapperhet. På den tiden, d. v. s. under Gustaf IV Adolfs regering, fick man icke sådan kännedom om de allmänna sakerna som i våra dagar. Vi hade då ingen tryckfrihet, och konungen var ända till löjlighet rädd för allt, som kunde få sken af en fri yttranderätt. Också kan man icke läsa något innehållslösare än tidningarna

från denna tid. Emellertid gick det här då såsom alltid och allestädes under liknande förhållanden, — tankarne kunna ej tvingas eller censureras, och talet om hvad som tilldrog sig gick som en löpeld genom landet, tyst och hemligt, där man fruktade någon spion, uppenbart bland vänner, men i båda fallen förstoradt och förvridet och därför ofta osant.

Efter förödmjukelserna i Svenska Pommern och med kännedomen om konungens halsstarrighet utbredde sig en sinnesstämning af svårmod, modlöshet och harm öfver hela folket. Det var, som när efter en het sommardag tunga moln stiga upp rundt omkring horisonten och snart betäcka hela himmelen; man känner på sig, att ett åskväder måste utbryta för att rensa luften, innan man åter kan få se himmelen blå och klar. Det var en qväfning, en tryckning — det var icke det manliga sinnets förtröstan, som reder sig till kamp och strid, det må bli seger eller död; det var i stället misströstan, men äfven vrede.

Från Carlskrona, där konungen emottagit ett besök af den landsflyktige Ludvig XVIII, stadd på resa från Ryssland till England, begaf han sig till Helsingborg.

En vacker lördagsafton mot slutet af september, då solen från en klar himmel var färdig att sjunka ned bakom Kattegats böljor, gingo tvenne män på vägen från Kulla-Gunnarstorp framåt Hel-

singborg. Den ene af dem var en äldre man med silfverhvitt hår. Ett visst lugn låg öfver hans anlete, fast det var ett sådant lugn, som kommer efter stormen. De skarpa anletsdragen, de djupt liggande ögonen, hvarur stundom ännu kunde lysa blixtar, häntydde på en lefnad full af stormar. Den andre var en liten, något fetlagd man med ett frimodigt utseende och en vaggande gång, sådan som en sjömans, när han kommer i land.

De gingo en stund tysta och sågo ut öfver sundet, som vimlade af fartyg, stora engelska örlogsskepp, hitkomna från Köpenhamn, sedan de lagt mer än hälften af den sköna staden i aska och fört bort med sig hela den danska flottan, 18 linieskepp, 15 fregatter och en mängd smärre fartyg. Detta hade de gjort midt under freden. Det var en följd af kejsarmötet — Napoleons och Alexanders — i Tilsit. Europa skulle tvingas att icke handla med England; Danmark och Sverige skulle tvingas härtill, liksom det öfriga Europa, och Danmarks flotta var en godbit för Napoleon. För att förekomma detta, lät England med ens borttaga hela den danska flottan.

»Det är amiral Gambiers flagg», sade sjömannen och pekade utåt sjön, där ett stort, präktigt fartyg låg och svajade för vinden.

Mannen med silfverlockarne nickade jakande.

»Känner jag dig rätt, vän Petter, så var du icke gärna med om den här färden?»

»Du säger det, jag lämnade min engelska tjenst i rättan tid.»

»Och, ta mig tusan, skulle icke jag gjort detsamma med lock eller pock. Det hade qvittat mig lika, men aldrig hade jag lyft min hand till ett sådant verk. Aderton linieskepp — fy hundrade millioner! det var ett nidingsverk!»

»Där fanns också mången ombord, som hade samma tanke som du, min vän . . .»

De hade nu hunnit ett ställe af vägen, tätt utmed stranden, där de sågo några karlar, som stodo i en krets. De kunde icke genast se, hvad de hade för sig, men snart började de röra sig framåt och nalkas vägen.

Det var fyra karlar, som på en af ett par stänger i hast af mjuka videqvistar sammanfogad bår buro en död.

»Hvem är det?» frågade sjömannen.

»Han har flutit upp på stranden», svarade en af karlarne; »det är en engelsk officer.»

»Och hvart bär ni honom?»

Karlen visade på en grop helt nära.

Mannen med silfverlockarne och de djupt liggande ögonen hade en stund betraktat den döde, som dock syntes hafva legat länge i sjön.

»Känner du honom?» frågade sjömannen.

»Ja! men låtom oss egna honom den sista tjensten; det var en tapper officer och en ädel menniska.»

»Och hans namn?»

»Det vet jag icke.»

Sjömannen såg förvånad på honom.

»Du skall få veta historien sedan», svarade den silfverlockige.

Därpå gingo de fram till karlarne och hjälpte dem igenskotta den simpla grafven. När detta var gjordt, blottade den silfverlockige sitt hufvud, och de andra följde exemplet. Alla bådo ett tyst fader vår öfver grafven, och så skildes de åt, sedan den gamle gifvit de fyra karlarne hvar sin blank riksdaler.

De båda vandrarne fortsatte därefter sin väg, och ju närmare de kommo Helsingborg, desto mer påskyndade de sin gång.

Det ringde i kyrktornet, och den sydliga vinden förde ljudet emot de vandrande. Det var en egen, men vacker och högtidlig musik till de tankar, som sysselsatte dem. Klockringningen var som beställd till den oförmodade begrafningen.

»Och historien om den döde?»

»Den lyder i korthet så: Jag var af min skeppschef skickad till amiralskeppet, det där präktiga fartyget, som sågs där borta. Jag kom dit, just som amiralen hade öppnat den förseglade ordern, som innehöll befallningen om den danska flottans bortröfvande. Sinnesstämningen var olika bland officerarne, men man hurrade för den kungliga ordern.

UNIV. OF MICH.

Då steg en ung kapten fram för amiralen. Sedan det blifvit tyst, sade han amiralen rent ut, att han icke ville vara med om detta nidingsdåd. 'Jag har varit på sjön', sade han, 'sedan jag var liten pojke; jag var ej mer än 15 år, då jag var med vid Abukir på Nelsons skepp, och från Trafalgar bär jag ännu ärr, och alltid har jag med glädje affyrat mina kanoner. Men det har gällt Frankrike, det har gällt vilda sjöröfvare och Englands fiender. Nu skall gamla Englands flotta själf utföra en röfvarbragd. Om en sådan vill jag icke vara med. Jag har svurit — det är sant — jag har svurit Englands flagga trohet, och aldrig skall någon säga, att jag bröt min ed. Här är för äran fara, ej för flottan. Segla, amiral! jag lyder icke konungens bud, jag går på andra resor, men ingen skall säga, att jag förr än i döden upphört att försvara min vimpel!' Och i detta ögonblick hade han sprungit upp på relingen, viftande med handen, och så störtade han sig i hafvet. Sådan var hans historia. Nu ligger han där i backen vid Kulla-Gunnarstorp, bortglömd och obegråten, den ridderlige mannen! Frid med hans stoft!»

Hm . . . det var en hetsiger en, men dugtig karl var det, med hjärta i kroppen.»

De båda männen hade därunder hunnit till staden.

Här var likaledes en stor menniskomassa samlad framför det hus, där konungen bodde.

Alla fönster i denna våning voro upplysta, och man hörde ut på gatan glasens klang, när skålarna druckos, och därefter de smattrande fanfarerna.

»Kungen har främmande?» frågade de en af de närstående.

»Ja, de engelske amiralerna äro hos honom. Se där, nu reser sig kungen från bordet med glaset i hand.»

Man kunde godt från gatan se in i den upplysta matsalen.

»Det är lord Cathcart», hviskade den silfverhårige i örat på sjömannen. »Och där kommer amiralen, lord Gambier.»

De stodo en stund och sågo på härligheten och hörde på musiken, som spelade litet emellanåt, men snart fortsatte de sin väg, tills de kommo till ett hus, där sjömannen hade sitt hem.

Här skildes de.

»Så fort vinden slår om!» sade silfverhåringen.

»Ja», svarade sjömannen, »och det dröjer säkert icke länge.»

»Kommer du före mig, så låt ej förråda dig, när du träffar Heijel, men använd alla medel att få reda på honom; vi träffas på 'Gröna Falken'.»

Den gamle gick sedan åtskilliga gator fram och åter, försänkt i djupa tankar. När han ännu en gång gick förbi huset, där konungen bodde, och där för en stund sedan allt var så lysande och festligt, voro

ljusen släckta. Blott i ett par rum kunde man märka ljus, ehuru tjocka gardiner voro dragna för fönstren.

Där uppe i ett af de två rummen, där man ännu utifrån kunde se en skymt af ljus, satt konungen i en soffa och tycktes med uppmärksamhet lyssna på en ung man af ett särdeles vackert, men något utländskt utseende.

För öfrigt voro några officerare närvarande. Den unge mannen, något svärmisk och fantastisk i hela sitt väsende, tycktes tala med öfvertygelse och värma, och ämnet, hvaröfver han talade, var Galls lära om hufvudskålen och konsten att af densamma bedöma en menniskas egenskaper.

»Det var lycka för mig att få lära känna den utmärkte mannen», sade konungen med en förnöjd min, sedan den unge föreläsaren slutat sitt föredrag, »och ni, grefve Peyran, har med fördel afhört hans föreläsningar, kan jag märka.»

Grefve Peyran log med mycken själfbelåtenhet och bugade sig för konungen.

»Ni har nu tydligt beskrifvit för oss hela hufvudskålen», fortfor konungen, »och jag ser här, att ni icke gjort något misstag.»

Konungen for med fingret öfver en hufvudskål af gips, hvarpå voro en mängd siffror, som betecknade de olika egenskaperna.

»Ni och grefve Frölich ha gjort heder åt lärmästaren.»

Doktor Gall hade på inbjudning af konungen infunnit sig i hans högqvarter vid Boitzenburg och där hållit föreläsningar i sin nyuppfunna vetenskap, samt utdelat hufvudskålar af gips åt sitt auditorium.

Grefve Frölich, som var närvarande, rätade på sig och såg mycket lärd ut, och de öfrige herrarne sågo leende på hvarandra.

»Bevisa nu, att du är den lärdaste i kungens närvaro», hviskade en af dem grefve Frölich i örat.

Denne steg fram, och det dröjde ej länge förr än han kom i samtal med konungen och därpå var i full fart att på konungens egen skalle visa den skicklighet han vunnit. Med viktig min beskref han de egenskaper konungen egde, enligt numrorna på den skalle, som hölls framför honom af någon af de andre herrarne. Nu var emellertid saken den, att siffrorna på denna skalle med flit voro ändrade för att pröfva den skrytsamme grefvens lärdom.

»Här har Ers Majestät en egenskap, som vunnit synnerlig utveckling. Det är n:o . . .»

»N:o . . .» upprepade officern som höll gipsskallen, och såg efter för att uppläsa den betecknade egenskapen.

»Nå, du kommer af dig», sade konungen leende.

»Dumhet», sade officern slutligen, sedan han ännu en gång sett efter, att han läste rätt.

Konungen flög till och Frölich likaså, men herrarne smålogo sinsemellan.

Hur det var, blef det icke något annat än dumhet af den utsagda siffran. Man förklarade det för någon misskrifning på gipsskallen och den häpne grefven fortsatte:

»Här i närheten ligger en i ännu högre grad utbildad egenskap», sade han, »det är n:o . . .»

»Envishet», sade officern och bleknade.

»Hvad vill det säga?» for konungen upp; »ni läser icke rätt . . .»

Konungen tog gipsskallen, men fick det icke heller till annat än envishet.

Frölich stod som på nålar. Herrarne där bakom hade svårt att hålla skrattmusklerna i styr. Konungen, som var vid ett ovanligt godt lynne, lät dock ännu en gång sin förvåning falla, och Frölich började ånyo:

»En egenskap, som icke är ovanlig, men som jag icke hos någon funnit så utbildad, som hos Ers Majestät, sitter här. Det är n:o . . .»

»Dårskap», uppläste officern.

Nu lopp en kallsvett öfver den stackars Frölich, och vi veta ej, huru länge konungen kunnat lida det djärfva skämtet, om det icke helt plötsligt och lyckligt blifvit afbrutet. Konungen erhöll nämligen viktiga depescher från Ryssland.

Herrarne fingo afträda.

Ytterligheterna ligga hvarandra nära, ej blott i menniskolynnet, utan äfven i de yttre händelserna. Konungen blef till ytterlighet uppbragt efter läsningen af depescherna, och när han slutat, slog han näfven i bordet, steg upp och ringde med häftighet.

Kabinettssekreteraren Wetterstedt befann sig i rummet utanför och skyndade in.

»Skicka genast efter Toll», ropade konungen och ögonen rullade feberheta i det magra, genom sjukdomen aftärda ansiktet.

Wetterstedt försvann, och konungen började promenera fram och åter i rummet, och allt vildare flammade hans ögon, allt skarpare blef utttrycket i hans ansikte.

Det dröjde icke länge, förr än fältmarskalken Toll infann sig. Han hade med den genom hans klokhet räddade hären återkommit till Sverige.

»Lugna honom, för Guds skull», sade Wetterstedt, som ännu var qvar i rummet utanför; »i den sinnesstämning, han nu befinner sig, kunde vådliga beslut fattas.»

Fältmarkalken gick in.

Konungen, hvars upprörda tillstånd snarare tillän aftog med hvarje sekund, sprang emot den gamle fältmarskalken och lämnade honom ej ens tid att helsa.

»Svaghet skulle jag kunnat tro på hos min svåger, kejsar Alexander!» utropade han; »till och med

att han var listig; men att han af feghet eller roflystnad låter vanhedra sig, det hade jag aldrig kunnat föreställa mig.»

Under det han talade, hade konungen fattat med handen i en stolskarm, och liksom för att gifva mera eftertryck åt hvad han sade, lyfte han stolen från golfvet och nedsatte den på alla fyra fötterna så att det dånade i rummet.

Fältmarskalken bibehöll sitt lugn, liksom om han i allt hvad han hörde endast sett bekräftelsen på något länge väntadt.

»Bonaparte, den förb— skurken, hotar att låta en rysk armé inmarschera i Finland, och hans minister i Petersburg förklarar, att min regering är slut, att min krona skall krossas och Sverige utplånas ur listan på själfständiga stater. Hvad tycker ni väl?»

»Ers Majestät», inföll fältmarskalken, »jag vågar draga Ers Majestät till minnes, hvad man med visshet yttrade om de båda kejsarnes möte på flottbron i Niemen, och de farhågor jag och flera med mig då yttrade för Finland.»

»Och detta», fortsatte konungen, som om han icke hört hvad fältmarskalken yttrat, »och detta af kejsaren, min svåger, min bundsförvant! Han vill göra sig till ett redskap för verkställandet af dessa dekreter! Han tillåter dylikt föraktfullt skryt i Petersburg! Se här, läs själf, hvad Stedingken skrifver.»

Fältmarskalken läste och fann, att det blott var allt för sant, hvad konungen berättat. Ett krig med Ryssland var dock icke något oväntadt för honom. Man kunde väl förutse, att något sådant skulle inträffa, af allt som tilldragit sig, Napoleons närmande till Alexander, konungens envishet och omöjligheten att han på några vilkor skulle sluta fred med den förre, — »usurpatorn, den förb— rackaren», som han i hvardagslag kallade honom.

Nu var dock första frågan att lugna konungen, och det lyckades så till vida, att konungen beslöt uppskjuta det slutliga svaret, tills han kommit till Stockholm, dit han afreste om några dagar.

Det var ännu en inom staden Helsingborg, som denna natt var vaken. Det var grefve Peyran. Klockan slog fyra i stadens kyrktorn, då han steg upp från sitt skrifbord.

Samma morgon lämnade hans betjent på posten ett bref, adresseradt till grosshandlaren Wolfgang Heijel, Stockholm.

Först fram emot middagen syntes grefven själf.

När han steg utanför porten till det hus, där han bodde, mötte hans ögon en person, hvars åsyn på honom hade ett märkvärdigt inflytande. Han stod för ett ögonblick liksom fastläst vid gatstenarne.

Det var en gammal man med regelbundna drag och vackra, silfverhvita lockar kring pannan.

Grefven blef dock lika ögonblickligt herre öfver sig och fortsatte sin gång lika lugn.

Den gamle mannens örnblick hade för en stund hvilat på honom; han hade till och med dröjt att taga ut steget, liksom om han plötsligt ämnat ändra kosa. Men icke en muskel rörde sig i hans ansikte.

3.

Den röda kammaren.

Tidigt en morgon — det kunde vara vid pass åtta dagar efter sedan den gamle mannen och hans vän skildes åt i Helsingborg — ankrade en brigg utanför Skeppsbron i Stockholm.

Sedan de vanliga formaliteterna voro uppfyllda och sedan tullbetjeningen väl lämnat däck — ty allt detta är af föga intresse för våra läsare —, vinkade kaptenen åt en matros, som stod ett stycke ifrån honom och stödde sig mot relingen. Kaptenen försvann i sin kajuta, och matrosen följde honom. Matrosen var en stor, axelbred karl med väderbitet och krutstänkt ansikte, hvarur ett par små, stålgrå ögon tindrade fram under buskiga ögonbryn.

Innan han lämnade däck, tog han med pekfingret ett tag inom underläppen och kastade öfver bord

en laddning redan vederbörligen utsugen tobak, och sedan han strukit handen ett par gånger öfver länden, försvann äfven han i kaptenens kajuta. Styf och stel som en järnstång, stannade han innanför kajutdörren och såg på kaptenen. Denne tycktes tänka på något mycket viktigt, och mera liksom fortsättande den påbegynta tankegången än afbrytande den, såg han upp på matrosen.

Icke en muskel rördes i dennes ansikte. Han stod där, ärrig och skroflig som ett granitblock, och tyst och sluten som det.

»Hvad säger du om den här seglatsen, Hvass?»

»Inte rott långt än, om jag ser rätt, kapten.»

»Nej, vi skola börja nu.»

Matrosen nickade.

»Här är mycket blindskär, Hvass, vi måste vara mycket försiktiga och jag är något het af mig, som du vet.»

»Hm, har ingen fara. Det går väl rätt efter kompassen, vet jag, och då går det bra, äfven om man törnar på.»

»Riktigt, gosse, riktigt, och däröfver behöfva vi ej oroa oss. *Hans* ärenden voro nog efter kompass, och det så att Guds englar, kunde vara märsgastar. Men ser du, det är de många blindskären och refven, och jag kan helt hastigt och lustigt sitta fast jag, när jag som minst anar det . . .»

»Då seglar jag på sidan, för en af oss skall väl ändå fram, värre kan det icke vara.»

»Just det, du förstår mig, och ser du, då träffar du honom på 'Gröna Falken'.»

Matrosen nickade ånyo.

»Nu följer du mig i land, och sedan på behörigt afstånd. Utanför redarens kontor stannar du. Jag skall pejla djupet en smula.»

Klockan hade redan slagit nio i Tyska kyrkan, då båten, som förde kaptenen och Hvass, tog törn mot en af trapporna vid Skeppsbrokajen.

Kaptenen skyndade upp ur båten, och sedan han tillsagt kajutvakten, som rodde honom, att här afvakta hans återkomst, aflägsnade han sig uppåt skeppsbron med samma vaggande gång, som vi iakttogo hos honom i Helsingborg, då han och hans vän gingo från Kulla-Gunnarstorp.

Matrosen Hvass satt en stund qvar i båten, men så gick också han. Dock tog han icke samma kosa som kaptenen, utan gick närmaste gränd uppför till Österlånggatan. Vi följa emellertid kaptenen på hans rekognosceringståg.

Grosshandlaren Heijel hade sitt kontor i närheten af Tyska kyrkan, och dit ställde kaptenen först kosan. Just som han steg uppför trappan, såg han upp, liksom han velat se efter husnumren, men i själfva verket flög blicken åt sidan och uppfattade därunder konturerna af en stor, groflemmad sjöman,

som med händerna i byxfickorna stod och läste på en skylt vid närmaste hörn. Med ens fick han visshet om, att det var det rätta husnumret och steg dristigt trappan uppför.

En järndörr, som stod uppslagen mot väggen, blottade en till utseendet icke mindre bastant dörr af ek, och härpå stod måladt: Grosshandelskontor. Kaptenen öppnade dörren och steg in.

Ett par yngre bokhållare sutto redan vid sina pulpeter, men ingen af dem observerade kaptenen.

»Är detta grosshandlaren Heijels kontor?» frågade han.

En af bokhållarne såg upp och nickade, mer än han hörbart svarade ja.

»Kan man träffa grosshandlaren?» frågade kaptenen ytterligare.

Åter igen gjorde samma bokhållare en åtbörd med hufvudet, som skulle beteckna ett ja.

Kaptenen, som dock icke rätt förstod sig på det där teckenspråket, såg med en min af mycken förvåning på den unge mannen, medan han nalkades skranket, som afskilde den del af rummet, där pulpeterna voro placerade. Det var tydligen hans mening att gå in i nästgränsande rum, där han måhända skulle träffa grosshandlaren. Men just som han lade handen på dörren till skranket, upplyfte samme bokhållare sitt ljuslockiga hufvud och sade

UNIV.
OF
MICH.

med en min och en ton, som om det rörde den mest alldagliga sak i världen:

»Grosshandlaren är icke kommen ännu.»

»Är han icke kommen?» röt den förbluffade kaptenen till; »jag tyckte herrn sade ja till min fråga, om han kunde träffas.»

Lika lugnt och utan att på minsta vis låta störa sig af kaptenens hetta, som snarare ännu mer retades af den lena tonen, behagade bokhållaren svara:

»Grosshandlaren kan naturligtvis icke träffas, förr än han kommer hit.»

»Och när inträffar det?»

»Om en stund!»

»Men jag har brådtom . . .»

Detta inkast ansåg bokhållaren icke behöfva något svar. Kaptenen tycktes med möda kunna beherska sin vrede, men det lyckades honom dock. Han vände sig om för att gå, men i detsamma tycktes en ljus idé uppgå för honom. Han vände sig om.

»Kan man få veta, hvar grosshandlaren bor?»

Samma tysta nick från bokhållaren och en stund därefter, då kaptenen förnyat sin fråga, kom äfven i mycket vårdslös ton den äskade upplysningen.

Kaptenen stod qvar vid skranket en god stund och såg oafvändt på bokhållaren, på hvars rörelser man kunde se, att han däraf fann sig generad. Uttrycket i kaptenens ögon förändrade sig också från

sitt första af förvåning och harm till löje. Han tycktes hafva riktigt roligt åt den förnäme bokhållaren.

Slutligen skrattade han helt ljudligt och gick med detsamma ut ur rummet.

Utkommen tog han vägen åt det hållet, där sjömannen stod vid hörnet af gatan. Denne stod ännu qvar. Kaptenen såg dock icke åt honom, men just som han gick förbi, förde han högra handen något uppåt halsen samt slog ett omärkligt slag på venstra sidan. Allt var ett ögonblicks verk och så naturligt, att ingen kunde finna något underligt däri. Den reslige sjömannens tindrande ögon hade dock knappt sett rörelsen, förrän han gick till andra sidan af gatan, där han hade ännu bättre utkik öfver grosshandlare Heijels kontor.

På Stora Nygatan bodde grosshandlar Heijel, och dit styrde kaptenen sin kosa.

Just som han nalkades det angifna huset, utkommo därifrån tvenne herrar, inbegripna i ett mycket lifligt samtal. Deras utseende, synnerligen den enes, utöfvade en besynnerlig verkan på kaptenen, och det var med knapp nöd, att han kunde, utan att förråda sin öfverraskning, låta herrarne gå förbi sig. Några ord, som yttrades af den ene, stegrade ännu mer hans uppmärksamhet.

»I afton, herr grefve, i afton . . . röda kammaren har tjocka murar.»

Detta sista yttrades halfhviskande. Kaptenen hörde ej mer än röda kammaren, men då han sammanställde därmed, att den, som titulerades »grefven», skulle komma dit »i afton», var han färdig att tro, om icke på något, som han kunde kalla en komplott, så åtminstone något, som han borde taga reda på, och under alla förhållanden var det dock något hemlighetsfullt.

»I afton ... röda kammaren», upprepade han för sig själf och vände sig om för att se efter de båda herrarne. När dessa försvunno bortåt Riddarhustorget, gick han in i samma hus, hvarifrån de utkommit.

En trappa upp bodde grosshandlaren Heijel.

När kaptenen stannade framför dörren till grosshandlarens våning, sträckte han ut handen för att fatta i klocksträngen och ringa, men hejdade sig plötsligt och fattade i låset, liksom om han velat försöka om dörren verkligen var läst. Det var den icke, och kaptenen steg in i tamburen.

Härifrån gingo tvenne dörrar. Kaptenen öppnade sakta den ena. Det var synbarligen grosshandlarens eget rum. Där stod ett skrifbord, och vid väggarna stodo höga, väl tillästa skåp. Midt för dörren, som han öppnat, var en annan dörr. Han gick dock icke igenom grosshandlarens rum, utan stängde lika sakta dörren och öppnade den andra, som från tamburen ledde in till salen.

Icke heller här syntes någon människa till, och kaptenen gick därför dristeligen fram i rummet. När han hunnit midten, stannade han och såg sig omkring. Salens tre fönster vette åt gården och på motstående vägg voro tvenne dörrar på hvardera sidan om kakelugnen. Han öppnade den ena, och såg samma skrifbord och samma skåp, som han nyss sett. Därpå gick han till den andra dörren, men denna var stängd.

Från salens motsatta ända ledde en dörr till den öfriga delen af våningen. Kaptenen betänkte sig en stund. Hans blick uttryckte detsamma, som om han velat säga: »jag har därpå intet att förlora, men mycket att vinna», och han gick tvärt öfver salen in i det angränsande rummet. Det var ett förmak, men det hade gridelina väggar. Rummet därinnanför hade ljusgula.

Ifrån detta rum hördes röster.

Kaptenen stannade och hostade. I samma ögonblick visade sig en ung, smärt flicka på tröskeln till det ljusgula rummet. Åsynen af henne tycktes göra ett godt intryck på kaptenen, men den unga flickan däremot såg ingalunda vänlig ut. Kaptenen kunde väl se, att hon var förtörnad öfver, att en främmande kunnat gå oanmäld genom hela våningen.

»Bli inte ledsen, lilla mamsell», sade han och såg så fryntlig och godmodig ut; »ber om ursäkt; kan förstå, att det är mamsell Heijel.»

»Än sedan?» frågade Aurora — ty det var hon — »hvem söker herrn?»

»Jag söker grosshandlaren.»

»Pappa är icke hemma, han har gått till kontoret.»

»Ursäkta, ursäkta, lilla mamsell, men, ser hon, en sjöman har rättighet att vara litet framfus.»

Han bugade sig och återvände till salen, åtföljd af Aurora.

»Skadar icke», sade hon, »det är den dumme betjentens fel, men pappa har aldrig annat än dumma betjenter; de äro de bästa verktygen, säger han.»

Aurora smålog nästan, när hon sade detta.

Då dörren till tamburen öppnades, visade sig där ett rödlurfvigt hufvud.

»Broqvist skall passa på», sade Aurora, och det lurfviga hufvudet gjorde en djup bugning.

Som emellertid Broqvist befann sig i tamburen, behöfde icke Aurora, såsom hon synbarligen ämnat, följa med ut och stänga dörren till förstugan. Hon neg därför och försvann.

Utkommen i tamburen, tog kaptenen det lurfviga hufvudet i närmare skärskådande, och ett omärkligt leende gick öfver hans ansikte, när han såg betjentens dumma och enfaldiga uppsyn.

»Grosshandlaren är icke hemma», sade Broqvist och bockade sig.

»Jag vet det, min vän», svarade kaptenen; »men vill du förtjena dig bra med pengar?»

»Hähähä», småskrattade Broqvist.

»Gif mig en stol.»

Broqvist satte fram en stol, som han tog ur grosshandlarens rum.

»Borsta min rock», fortsatte kaptenen, och Broqvist flinade och hade mycket roligt.

»Det är ingenting annat jag begär af dig, min gosse. Jag gick ut tidigt i morse och hade mycket brådtom, men som jag ej kan veta i hvilket sällskap jag kan komma, så är det bäst att vara fin, ser du . . .»

»Hähähä!» skrattade Broqvist och fattade borsten.

»Det där är grosshandlarens rum?» frågade kaptenen, medan Broqvist som bäst höll på att borsta.

»Jaha, det är grosshandlarens rum.»

»Har han icke mer än ett?»

»Jo, han har två.»

»Se här, du, är en stor fläck, den får du riktigt lägga an på.»

Kaptenen pekade på rockskörtet, som låg öfver knäet, och Broqvist såg dit, men kunde icke se någon fläck. Det är också svårt att säga, om där verkligen var någon sådan.

»Du har klena ögon, tror jag, men gnid på du bara.»

»Hähähä!»

»Ligger det andra rummet innanför detta?»

»Dörr midt för dörr.»

»De ligga åt gatan båda rummen?»

»Jaha.»

»Men grosshandlaren är väl sällan hemma, han har väl sitt mesta arbete på kontoret?»

»Hundra-rasa-dö! Grosshandlaren arbetar långt inpå nätterna, och när någon riktigt förnäm kommer till honom, så hållas de i röda kammaren.»

»Röda kammaren?»

»Ja, det är det inre rummet, det.»

»Se så ja, nu är fläcken borta, tack min gosse; se här har du för besväret.»

»Hähähä!» skrattade Broqvist och bugade sig djupt, men det är svårt att säga, om det var för de hederliga drickspengarnes skull, eller om det var för den besynnerlige herrns egen skull.

»Passa bättre på en annan gång, min gosse», sade kaptenen, i det han gjorde sig i ordning att gå; »här kan hvem som vill gå ut och in, utan att du märker det »

»En får ju ingen ro, hvarken natt eller dag», småmuttrade Broqvist, »och i qväll är det storfrämmande igen.»

»Hm . . . har du så mycket att beställa?»

Med detsamma gick kaptenen.

En stund därefter återfinna vi honom på grosshandlaren Heijels kontor.

Grosshandlaren var där nu själf och lämnade just några högst viktiga order åt samme bokhållare, som kort förut varit föremål för kaptenens vrede.

Kaptenen såg mycket väl hvem som var grosshandlaren, men bockade sig det oaktadt på det djupaste för bokhållaren.

Grosshandlaren rynkade ögonbrynen, och bokhållaren såg förlägen ut.

»Tjenare, herr grosshandlare», vände sig kaptenen därpå till grosshandlaren; »det är kapten Pålsson. Briggen Margareta ligger välbehållen nere vid Skeppsbron.»

»Hm, välkommen, kapten Pålsson, välkommen», sade grosshandlaren; »följ mig hit in, så få vi språkas vid.»

Kaptenen gjorde ännu en gång en den djupaste bugning för den ljuslockige bokhållaren, hvarpå han följde grosshandlaren.

Vi vilja emellertid icke uppehålla läsaren med det affärssamtal, som egde rum mellan grosshandlaren och kaptenen. Det varade ej länge, och grosshandlaren syntes nöjd med hvad kaptenen haft att förmäla.

När kaptenen steg ut på gatan, gjorde han åter ett omärkligt tecken, som fullkomligt uppfattades af den till utseendet slöe sjömannen, ty han lunkade af uppåt gatan, ehuru i motsatt håll mot kaptenen.

En ljusflod från hundrade vaxljus ur kronor och lampetter strålade genom Heijelska våningen, och rummen vimlade af gäster, rika och förnäma, börsens furstar och högvaktens. Grosshandlaren själf strålade af förnöjelse, och, man må säga hvad man vill om honom, en artig man var han, det måste man medgifva, och det medgafs också af alla. Hans fru, hon med det sorgsna, men dock ännu vackra ansiktet, i sin mörkgrå sidenklädning — ty i annan färg än grått eller svart såg man henne aldrig —, var mild och vänlig som vanligt.

Dottern, den sköna Aurora, var dock den, som utgjorde det förnämsta föremålet för allas beundran. Omkring henne samlade sig hvad Stockholm då hade ypperst och förnämst af ungherrar.

Nu spelades upp till dans. Där blef en rörelse i salen, och liksom i ett glas, hvari man söker blanda olika vätskor, de tyngre sjunka åt bottnen, så kunde man — med all respekt dock! — säga om denna, liksom öfver hufvud om hvarje annan af gäster fylld våning. När musiken spelar upp, är det just som om man rörde om glaset, och då uppstår där ett visst virrvarr, men blott för en stund; sedan man väl hunnit ordna sig till dans, är allt lika ordentligt, för att icke säga stelt som förut. De tunga partiklarne hafva då hunnit sjunka till bottnen, det vill säga till de inre rummen och balsalens väggar.

Just under denna rörelse, medan herrarne satte sig till spelborden och ungherrarne bjödo upp i förmaken och de inre rummen, gingo grosshandlaren själf och en yngre man af ett behagligt utseende genom salen. Grosshandlaren öppnade dörren till sitt rum. Det begagnades för tillfället såsom förstärkningsrum till tamburen. Den unge mannen följde efter, och så försvunno de båda i röda kammaren. På dörren till detta rum var ett litet glasfönster, för hvilket hängde en röd gardin, och grosshandlaren brukade, när han var inne i rummet, litet emellan springa och titta i det lilla fönstret, det visste Broqvist att tala om, men han tyckte bara att det var roligt.

Bland folket, som samlade sig på gatan, för att höra på den präktiga musiken och se hvad som kunde ses af de lysande uniformerna och toaletterna, såg man äfven kapten Pålsson. Men han nöjde sig ej länge att liksom de öfriga höra och se på afstånd, han tycktes som en praktisk man vilja taga allt i närmare skärskådande. Han begaf sig, när det hade dröjt en stund efter den sista vagnens försvinnande, och då man således kunde antaga, att de flesta gästerna redan voro komna, in i huset och äntrade raskt trappan uppför.

I tamburen stod Broqvist. Han var för dum att hjälpa till vid uppassningen, hvartill begagnades särskilda vaktmästare, så att Broqvist stod bara och

gäspade i tamburen och hjälpte där gästerna med ytterplaggen.

»God afton, Broqvist; vill du förtjena en styfver?»

Broqvist såg flinande på den besynnerlige mannen, som åter igen visade sig för honom.

»Ser du», sade kaptenen och hviskade honom i örat, »jag är kär i mamsell; jag kan ej sofva om nätterna, så kär är jag, och nu vill jag bara se henne; jag far ifrån staden tidigt i morgon; du kan hjälpa mig, Broqvist.»

»Hähähä!» småskrattade Broqvist och såg så illmarig ut; »hur skulle det gå till?»

»Jo, låt mig gå in i det där rummet; därifrån kan jag ju lätt få se henne genom dörrspringan; begär hvad du vill, Broqvist, jag är ingen knusslare.»

Huru kaptenen nu pratade med Broqvist, så gick denne till slut in på förslaget.

Kaptenen gick in i grosshandlarens rum. Det var här så godt som halfskymning. Kaptenen hade dock däraf ingen olägenhet, han drog hastigt ned mössan öfver ögonen och satte sig bland kläderna vid dörren, så att man svårligen kunde vid en hastig genomgång af rummet varseblifva honom. Han hade icke suttit i denna ställning särdeles länge, då dörren till salen öppnades; men det var blott en af vaktmästarne, som ställde in en ljusstädare, och så blef allt åter tyst.

Efter en stund blef det alldeles tyst i salen; det var då herrarne skyndade in att bjuda upp, men i detsamma hördes steg, som närmade sig dörren. Kaptenen drog andan åt sig.

Det var grosshandlaren och den unge mannen, till hvilken han på morgonen hade sagt: i afton i röda kammaren.

De gingo hastigt genom rummet och in i den röda kammaren, och kaptenen hörde, huru regeln sköts för.

Hastigt som tanken sköt kaptenen af sig stöflarne och nalkades på tå den tillreglade dörren, genom hvars fönsterruta han försökte se in i det hemlighetsfulla rummet. Genom den smala springan kunde han också se de röda tapeterna därinne, äfvensom den ena ändan af en soffa, där den unge mannen satt; mera kunde han icke se.

Men han hörde dess bättre.

»Så, ni säger det?» hörde han grosshandlaren säga; »det står så nära för dörren.»

»Ja, helt visst komma vi icke långt på nyåret, förrän det smäller.»

»Ni har gjort mig en stor tjenst, grefve Peyran, och jag känner mig lycklig att genom min dotter kunna belöna er; jag hoppas att ni funnit henne sådan, att hon anstår er.»

»Ack, min vän», läspade grefven; »öfver all beskrifning.»

»Men ärendet är ömtåligt, högst ömtåligt. Jag häpnar till och med för den stora risico man löper. Det fordrar mycken slughet, mycken förtänksamhet och därtill djärfhet för att lyckas.»

»Som ni säger, och jag har till och med tänkt på att själf företaga en resa ditåt, för att liksom rekognoscera.»

»Ah, ni säger något, grefve Peyran! För att anknyta närmare underhandlingar med de där förnäme herrarne och göra upp hela affären, är ingen mera lämplig än ni.»

»Men därtill behöfs först och främst . . .»

»Ni disponerar öfver min kassa.»

»Jag vill också disponera öfver er betjent.»

»Min betjent?»

»Ett sådant där lefvande verktyg är ovärderligt, och er röda pudel är syperb.»

»Honom kan jag dock ej undvara, men den saken låter väl rangera sig. Värre är, hvem jag skall få till Sprengtporten. Han skrifver till mig, att jag skall skicka honom en ung, pålitlig och rask man . . . jag har varit i ett riktigt bryderi, men jag tror mig ha funnit rätte mannen.»

»Jag behöfver ej råda er att vara försiktig.»

»Ba, var lugn, herr grefve; gammal räf låter ej så lätt lura sig. Jag binder gossen vid mig på ett eget sätt, eller rättare han binder sig själf vid mig med säkra band . . . det är en rival till er, grefve Peyran.»

»Huru, hvad menar ni?»

»Jag tror mig genom min hustru hafva fått reda på en kärlekshandel. Den unge mannen heter Hindersson och är bokhållare på ett af mina bruk i Vestmanland. För priset af min dotters hand skall han göra allt.»

»Och priset...?»

»Det vinner han aldrig.»

»Akta er för svärmare, min vän... de äro sällan pålitliga.»

»Endast till en viss grad; man skall ej spänna bågen högre än han tål.»

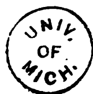
»Ni tillåter mig ännu några frågor, min vän... Baron Sprengtportens senaste bref borde jag måhända få kännedom om. Korrespondensen går fortfarande genom huset Sudach, förmodar jag?»

»Allt rörande de där affärerna går genom dem. Sprengtporten skrifver högst märkvärdiga saker. Ryssland vill alldeles icke hafva Finland, säger han. Alexanders uppmärksamhet är helt och hållet riktad nedåt Turkiet. Donauprovinserna och ingenting annat än Donauprovinserna.»

»Och likväl skall han taga Finland. Dels kejsar Napoleons vilja, dels den omständigheten, att Gustaf Adolf, som han säger, ger Finland tusan dj... göra det för mig högst klart, att... men Sprengtportens bref, jag måste känna dem.»

»Jag har dem härute.»

UNIV.
OF
MICH.

Grosshandlaren reste sig, för att hemta de omtalade brefven.

Kaptenen hann nätt och jämt skynda bort till en stol i andra ändan af rummet, där han satte sig med hufvudet mot bröstet, som om han varit försänkt i sömn.

Grosshandlaren lämnade dörren öppen, och olyckligtvis befann sig kaptenen så godt som midt för det från röda kammaren utströmmande ljusskenet.

Det var ett ögonblick af mycken spänning. Det var icke möjligt annat, än att grosshandlaren skulle varseblifva den främmande mannen, som satt där med den ena handen hvilande på knäet och den andra slappt nedhängande vid sidan. Vi kunna äfven föreställa oss, hvilket intryck det skulle göra på grosshandlaren själf. Det var liksom en aning om spioneri genomkorsat hans hjärna; han ryckte till och höll på att släppa ljusstaken.

En ljudelig snarkning hördes från den sofvande.

»Broqvist!» ropade grosshandlaren, och Broqvists rödlurfviga hufvud visade sig genast i dörren till tamburen.

Ehuru grosshandlaren ropat med dämpad röst, för att icke väcka onödigt uppseende, något som han borde vara lika rädd för som den objudne gästen, tycktes dock det uttalade ordet eller namnet hafva haft tillräcklig verkan på den senare för att väcka honom.

Han såg upp och gäspade, reste sig sedan upp och sträckte armarne, alldeles som man gör då man sofvit något obeqvämt.

»Mjuka tjenare, god afton, god afton ... ber om ursäkt, herr grosshandlare ...»

»Hvad för dj ... n, är det ni, kapten Pålsson; hvad vill ni? ...»

Grosshandlaren blef märkbart lugn och sköt vårdslöst igen dörren till den röda kammaren, medan han förstulet kastade forskande blickar på kaptenen.

»Broqvist är en präktig pojke, han skall ha hederliga drickspengar af mig; kom hit nu, min gosse, och drag på mig stöflarne. ... Se, herr grosshandlaren, jag kan ej sofva med stöflarne på, det är en egenhet hos mig, och som jag tog för gifvet att det skulle dröja, innan jag träffade grosshandlaren, så tänkte jag ta mig en liten snarkare; jag är litet framfus af mig ...»

»Men, kapten Pålsson ... detta går dock nästan för långt; jag vet ej, hvad jag skall säga om detta besök. ... Och hur understår du dig, Broqvist, att släppa in främmande folk! ...»

Broqvist knäppte ihop händerna och vindade med ögonen. Det var ett tecken till ytterlig rädsla hos honom.

»Den här herrn ...»

»Se så, herr grosshandlare, nu har jag kommit ett godt stycke på väg», sade kaptenen och stam-

pade på golfvet, för att komma till rätta med fötterna i stöflarne; »se så, nu står jag till herr grosshandlarens tjenst, jag har något att säga, som . . .»

Grosshandlaren, som allt mer och mer öfvertygades om att kaptenen verkligen var kommen i och för någon enskild angelägenhet, tillsade Broqvist att gå ut, och denne dröjde icke att efterkomma tillsägelsen. Därefter såg grosshandlaren på kaptenen, som hade ett ingalunda oröväckande utseende.

»Hvad har ni då att säga, kapten Pålsson?»

»Min syster är sjuk, till och med dödssjuk . . .»

»Er syster . . . er syster är dödssjuk, och då sätter ni er att sofva i mitt rum . . .»

»Tillåt mig tala till punkt. Jag fick brefvet just som jag lämnade kontoret i förmiddags. Jag fick ej tid att läsa det förr än nu i afton, och jag skyndade då genast att underrätta er därom, för att med er tillåtelse genast få resa till henne, stackarn, syster min . . . när jag kom hit på gatan, såg jag att här var kalas, och då visste jag ej rätt, hur jag skulle göra; trött var jag dessutom efter allt spring i dag, och då tog jag mod till mig och äntrade upp hit, och er betjent! . . .»

»Den lymmeln!» afbröt honom grosshandlaren, som ändå icke rätt kunde fatta, hvarför icke kaptenen i ett så angeläget ärende genast anhållit om ett samtal med honom.

»Den hederlige Broqvist ville icke släppa mig in, men gjorde det slutligen, då jag sade honom att jag var kär i er sköna dotter . . .»

Kaptenen skrattade härvid rätt godt, och grosshandlaren måste själf draga på munnen.

»Han förstår icke mycket af den saken, den hederlige Broqvist», fortfor kaptenen, »och icke tycktes han heller våga sig in i rummen bland de andra vaktmästarne, så att då jag sade, att jag gärna kunde sätta mig på en stol härinne, tills grosshandlaren kom, så tycktes han bli nöjd. Och så satte jag mig, och sömnen kom öfver mig, och jag sköt af mig stöflarne, som jag brukar, tills grosshandlaren kom och väckte mig, som väl var. . . . Se nu har grosshandlaren hela historien . . .»

Allt det där lät nu helt naturligt och grosshandlaren kunde därvid ingenting göra. Det var en oborstad och plump karl, den där kapten Pålsson, det var hvad grosshandlaren tänkte, men det var tillika en dugtig och rask sjöman; det vore ganska oklokt att stöta honom. Grosshandlaren fann därför för godt att svälja ned de ord af tillrättavisning, som för ett ögonblick sväfvat på hans tunga, och några ögonblick därefter såg man kaptenen åter gå trappan utför.

Nedkommen på gatan tog han af i närmaste gränd, där han liksom händelsevis sammanträffade med en lång och axelbred matros. Den, som haft

goda öron, kunde där hafva hört kaptenen säga till matrosen:

»Jag far till syster min i Sigtuna på ett par dagar», hvarpå han tillade helt sakta: »händer något af vikt, så träffar du mig på Gröna Falken.»

Och så försvunno båda åt hvar sitt håll, när de kommit ned på lilla Nygatan.

4.

En spion och en förrädare.

Morgonen efter denna lysande bal var mulen, och tunga sammanhängande moln, som hela den föregående dagen hvilat öfver hufvudstaden, började urladda sig. Det blef ett riktigt yrväder, och snön föll tung och tät.

Oaktadt det svåra vädret såg man dock en person med brådskande steg gå öfver Norrbro, öfver Gustaf Adolfs torg och vidare uppför Regeringsgatan.

Här stannade han framför ett af de större husen. Han skyndade in och uppför trappan, samt ringde på en af dörrarna till första våningen. Dörren öppnades af en betjent.

»Är landshöfdingen att träffa?»

Betjenten bugade sig, och den främmande steg in.

Han träffade landshöfdingen vid sitt skrifbord. Denne tycktes hafva mycket brådtom, men mottog med förekommande artighet den besökande.

»Jag är måhända obekant till utseendet», sade denne, »men mitt namn är er visst redan bekant, grefve Peyran . . .»

»Ah, grefve Peyran . . .»

De utvexlade en blick, som visade, att de kände hvarandra mycket väl.

»Vi kunna ju tala oförbehållsamt med hvarandra?»

Landshöfdingen gick till dörren och tillsade betjenten, att han icke tog emot några besök vidare, hvarpå han läste till dörren och bad grefven följa sig in i ett inre rum.

»Först och främst», fortfor grefven, sedan de satt sig ned i en soffa, »har jag här ett bref från Petersburg; det är, om jag icke bedrager mig, från baron Sprengtporten.»

Landshöfdingen bröt och läste det, samt kastade därpå en pröfvande blick på grefven.

»Ni kan med fullt förtroende», sade denne, »vända er till mig. Brefvets innehåll bör vara mig i det väsentligaste bekant. Det handlar om Finland, om kriget, som snart utbryter, om generalens förhoppningar o. s. v.»

Landshöfdingen nickade bifall.

»Äfven till mig», fortfor grefven, »har baron Sprengtporten skrifvit, förnämligast för att vinna underrättelser om de svenska befälhafvare, hvilka komma att användas, och hvilka möjligen kunde vara sinnade att . . . Ni, herr landshöfding», afslu-

tade grefven, »torde vara rätte mannen att lämna mig dessa upplysningar.»

»Är det väl så säkert», svarade landshöfdingen långsamt och med en lurande blick, »att det blir krig af?»

»Nu går ni mig ej till mötes med den öppenhet, som saken kräfver, herr landshöfding. Eller vill ni pröfva mig? Det är onödigt; tro mig, ni kan utan all farhåga lämna mig ert förtroende, och var dessutom viss, herr landshöfding, att kejsar Alexander ej skall glömma den, som han räknar bland sina vänner.

»Jag tror på hvad ni säger», genmälde landshöfdingen, »men, ser ni, min grefve, det är ej sagdt, att kungen tror på krig ännu, och dessförinnan vidtagas inga anordningar.»

»Kungen tror på krig, men känner jag honom rätt, lära anordningarna kunna beräknas tämligen på förhand. Cronstedt t. ex. sitter qvar på Sveaborg, därom är väl ingen fråga?»

»Det skulle jag äfvenledes tro, fast kungen icke ser honom gärna och till och med, efter hvad jag hört sägas, anser honom för sin fiende.»

»Så mycket bättre, det underlättar saken . . .»

»Hvilken sak?»

»Sveaborgs fall!»

»Tro icke det, tro icke det, ni känner då ej Cronstedt . . . men . . .»

»Men?» Grefven upprepade ordet med mycken förvåning, innan landshöfdingen fortfor:

»Men Cronsteds omgifning . . .»

»Hans omgifning . . .?»

»Ja, den kommer troligen att afgöra, om Sveaborg står eller faller. Med kanoner, med kulor och krut tages det aldrig.»

»Det känner man också mycket väl i Petersburg, och man ämnar därför ej spara på det *gyllene krutet.*»

»Det är otvifvelaktigt den rätta taktiken . . . Cronstedt låter väl dock knappast öfvertala sig äfven af det, men, som sagdt är, vinnes hans omgifning, så vinnes han, och så vinnes Sveaborg.»

»Men Sverige eger i Finland ännu ett Sveaborg . . .»

Landshöfdingen såg upp. »Och det är, menar ni?»

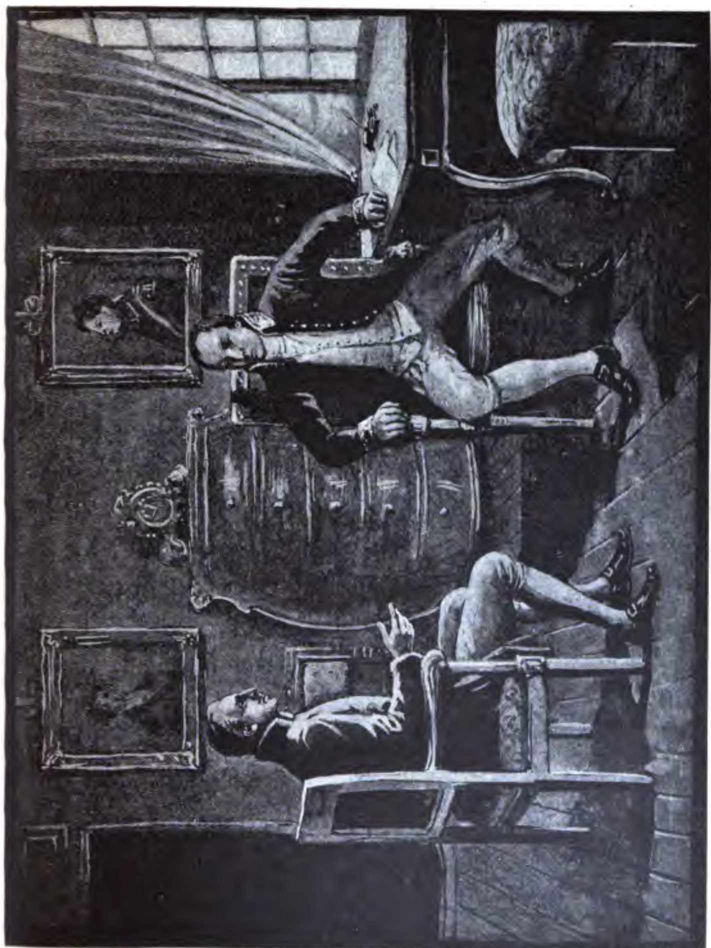
»Krigshären!»

»Jaha, krigshären, ja, se det skall jag säga er, vore konungen riktigt klok, och vore han så omtyckt som han var de första åren, så skulle Europa ännu se ett Narva, och Finland blefve aldrig i tiden ryskt, det säger jag, August Fredrik Palmfelt.»

»Jag uppfattar ej rätt hvad ni vill säga, landshöfding Palmfelt.»

»Jag säger det jag säger, grefve Peyran; men nu är det ej värdt att tala därom, nu delar jag Sprengtportens tankar . . .»

»Rysslands makt är stor . . .»

»Bah», fortfor landshöfdingen, »den är mindre än man tror, men kejsaren har hufvud och kungen är hufvudlös, se därpå hänger det. Nog tager kejsaren Finland, därpå tviflar jag ej, synnerligast som han, som ni säger, icke sparar på det 'gyllene krutet'; men hären blir dock svårare än fästningen.»

»Tror ni, att general Klercker blir öfverbefälhafvare?»

»Svårt att säga. Gör kungen ingenting, så är Klercker det redan såsom generalbefälhafvare i Finland. Emellertid är ännu ingen åtgärd vidtagen för Finlands försvar, såvidt jag vet, och en öfverrumpling, ett anfall utan krigsförklaring . . .»

»Isynnerhet om man tillräckligt förberedt ett sådant hos de mäktige, jag förstår. . . . Men baron Sprengtporten känner väl sitt folk. En man, som jag icke haft förmånen att personligen lära känna, men som ni helt visst känner ganska väl, är öfverste Jägerhorn.»

»Öfverste Jägerhorn, än sedan?»

»Är han vän eller fiende?»

»En kinkig fråga, min herre», sade landshöfdingen leende; »hvad känner ni själf om honom?»

»Jag känner honom endast genom baron Sprengtporten, som förmodligen af brådska yttrar sig om honom helt kort och flyktigt. Ni finner, att jag talar helt oförbehållsamt och hyser icke det minsta misstroende till er.»

»Öfverste Jägerhorn kan Ryssland säkert lita på», afbröt honom landshöfdingen, och reste sig ur soffan, samt gjorde några slag fram och åter i rummet.

Vi vilja dock icke uppehålla läsaren med detta vidriga samtal mellan en spion och en förrädare. En stund ännu fortfor deras samtal om ställningen i Finland, om missnöjet i Sverige, om konungen och hans fånighet. Och det var nog sant, hvad de sade, men landshöfding Palmfelt talade ej som en svensk skulle talat, och spionen tryckte med värma hans hand. I hans ögon lyste tjufvens fröjd, då han tror sig hafva funnit en passande dyrk till det lås, han bereder sig att öppna.

»När reser ni?» frågade slutligen grefven.

»Jag ämnar mig», fortsatte grefven, »till Petersburg, men kan gärna lägga i land i någon finsk stad, om ni skulle finna er vid att begagna det fartyg, jag disponerar . . .»

Palmfelt var nämligen landshöfding i Åbo.

»Och när reser då ni?»

»Om några dagar. Min blifvande svärfar, grosshandlaren Heijel, låter i dessa dagar ett nyss hemkommet fartyg, som han köpt i England, gå till Helsingfors.»

»Jag tackar för tillbudet; jag kan dock ej nu bestämma mig, men skall redan i morgon lämna er svar.»

5.

Envishet och dårskap.

Samma morgon satt äfven kanslipresidenten baron Ehrenheim vid sitt arbetsbord, och ett uttryck af belåtenhet spred sig öfver de allvarsamma dragen i hans ansikte, medan han läste ett nyss brutet bref. Elden från kaminen spridde en behaglig värme i rummet, och skenet återkastades från den vid sidan stående eldskärmen öfver en tafla, föreställande kanslipresidentens fädernehem, det vackra Broby i Södermanland.

Brefvet, hvars läsning syntes skänka kanslipresidenten så mycket nöje, var från landshöfdingen i Venersborg, Liljehorn. Det innehöll tacksägelser för den ädla gåfva, som tillfallit de genom missväxt nödlidande i Vestergötland och Dalsland, en gåfva af så mycket högre värde, som den tillika var ett intyg på gifvarens oegennytta och fosterlandskärlek.

Kanslipresidenten hade nämligen afslutat en subsidietraktat med England, och enligt bruket skulle han derför emottaga en present af engelska hofvet, liksom den engelske ministern skulle mottaga en från Sverige. Baron Ehrenheim hade emellertid genom svenska sändebudet Brinkman i London låtit anhålla, att den sedvanliga presenten måtte förvandlas i penningar, för hvilka Brinkman skulle

låta uppköpa spanmål och hemskicka till landshöfding Liljehorn för ofvanuppgifna ändamål. Detta hade blifvit gjordt, och för 1,000 pund sterling uppköpt spanmål hade blifvit utdelad bland de behöfvande. Härom handlade landshöfdingens bref.*)

Men länge varade ej det där leendet öfver de allvarsamma dragen. De öfriga handlingarna, som betäckte bordet, voro till sitt innehåll brefvets motsats. Länge satt dock ej kanslipresidenten vid sitt arbetsbord. Kammartjenaren inträdde med tillsägelse, att vagnen var framkörd.

Han steg upp från bordet, och några ögonblick därefter satt han i sitt åkdon.

Det bar af till slottet.

När han kom i rummet utanför konungens, såg han den åttaårige kronprinsen Gustaf, åtföljd af sin lärare Gripensvärd — en ung officer i prins Fredrik Adolfs hof, och som under guvernörens, baron Malte Ramels, frånvaro alltid borde följa prinsen —, inträda i konungens rum. Knappt var dock dörren tillsluten, förr än man i det yttre rummet hörde kronprinsen gråta, hörde ett slag, som om någon fått en örfil, och ögonblicket därefter

---

*) Detta likasom de öfriga af här förekommande skildringar äro stödda på verkliga tilldragelser. Ofvannämnda gåfva gjordes 1809 i början af året, och den engelske statssekreteraren Canning följde den svenske statsmannens föredöme, i det han anslog värdet af sin present för samma ändamål. Se Handl. t. Sveriges Äldre, Nyare och Nyaste Historia. Del. I, sid. 165, 166.

såg man prinsen komma ut med ansigtet höljdt i näsduken, som var helt blodig.

Riksmarskalken grefve Oxenstjerna inkallades i detsamma till konungen, och kanslipresidenten blef för en stund ensam med prinsen och hans lärare. Fårorna lade sig därvid ännu djupare i ministerns ädla ansigte, och han frågade den bestörte läraren, hvad som inträffat.

»Löparen kom», svarade denne, »och befallde prinsen genast infinna sig hos konungen, och hans kongl. höghet måtte hafva glömt att bocka sig, ty kungen sprang genast fram och luggade honom och sade: jag skall lära dig helsa på konungen, hvarpå han gaf honom en örfil, så han föll framstupa.»

Nu öppnades dörrarna till konungens rum för kanslipresidenten, och Gripensvärd aflägsnade sig med kronprinsen.

Konungen var i ett upprördt tillstånd, som han numera ofta brukade vara. Framför honom låg bibeln och Johannis uppenbarelsebok uppslagen samt därbredvid Jungs förklaring öfver samma bok. Synbarligen hade konungen samtalat i dessa ämnen med grefve Oxenstjerna.

»Hurudan finner grefven den allmänna ställningen?» frågade konungen, sedan han besvarat kanslipresidentens helsning.

»Ers Majestät», svarade Oxenstjerna, »den synes mig blifva allt mer betänklig, och täckes Ers

Majestät lyssna till en trogen undersåtes föreställningar, så...»

»Se så», afbröt honom konungen, »grefve Oxenstjerna skall icke misströsta; hjelpen kommer nog.»

»Men den kan dröja.»

»Säger grefven det; aldrig har jag hört grefve Oxenstjerna så tala. Gud hjelper nog de sina i nödens stund. Än ni, baron Ehrenheim?»

»Jag har svaret på Rysslands senaste not med mig.»

»Det är bra; den skola vi genast taga ihop med. Farväl, grefve Oxenstjerna.»

Vi hafva hittills icke haft tillfälle att taga någon öfverblick af ställningen i Europa och de politiska förhållandena. Det är icke heller vår mening nu att fördjupa oss i eller trötta läsaren med en skildring af dem. Nog af, kejsar Napoleons makt var i stigande och alltjämt i stigande, och desto farligare var motståndet mot honom. Denna fara var dock något, som Gustaf Adolf minst af allt tänkte på, och gjorde han det, så låg däruti snarare en eggelse för honom att fortsätta i sitt motstånd.

Om man tänker sig en menniska vid foten af ett högt berg, som uppkommit genom en naturrevolution, och som alltjämt af den inneboende kraften skjuter upp allt högre och högre, men därvid också bryter sönder jordskorpan vid sina fötter,

så att de ramlande husen, de omkullstörtande träden, de sönderkrossade hjordarna och menniskorna beständigt påminna om den öfverhängande faran, om man vid foten af detta berg tänker sig en menniska, trotsig, stolt, hånande, höja sitt hufvud, och snarare liksom utmana än undvika den vissa döden, då har man en ungefärlig bild af Gustaf Adolfs ställning mot julen 1807.

Napoleon som 'fransmännens kejsare', det franska folket uppgånget i en enda person, som var dess tankars, dess önskningars, dess viljas förkroppsligade uttryck, det kan man anse såsom slutresultatet af den våldsamma revolution, hvilken utbröt 1789 i Frankrike. Nu hade denne Napoleon, denne jätte, besegrat Österrike, besegrat Preussen, besegrat Ryssland. Freden i Tilsit i Juli 1807 med de båda sistnämnda gjorde af de besittningar Preussen egde mellan Elbe och Rhen ett nytt konungarike (Westphalen), men den gjorde ryske czaren till Napoleons personlige vän. Ryssland och Napoleon skulle nu gemensamt bekämpa England, och det bästa vapnet mot detta England skulle kontinentalsystemet blifva. Enligt detta system skulle alla Europas hamnar vara tillspärrade för engelsmännen och all handel och brefvexling med England vara förbjuden.

I det stora förbund mot Napoleon, som splittrades genom hans segrar vid Jena och Auerstädt 1806 och vid Friedland 1807, hade Gustaf Adolf

varit med. När nu hans bundsförvanter föllo ifrån och afväpnades den ene efter den andre, stod han ännu qvar såsom Napoleons fiende, fastän jättens krafter emot honom växte med de besegrades krafter och fördubblades. Ju större faran blef, desto orubbligare blef Gustaf Adolf. Ja, han svor en helig ed och tog nattvarden därpå, att aldrig sluta fred med 'vidundret', Napoleon, och man kan då lätt föreställa sig, huru han skulle upptaga Napoleons förnyade anbud om tillökning i länder, ifall han ville öfvergå på hans sida. Det var den ondes frestelser, som riddaren skulle visa tillbaka med sitt goda svärd, och därtill skulle Gud hjälpa, som han alltid hjälper de sina i nödens stund.

Hade Gustaf Adolf varit ensam, hade han kunnat handla endast med afseende på sina enskilda tycken, då hade detta mod, denna ståndaktighet, denna orubbliga tro på en högre hjälp gjort honom stor och sublim. Nu var han ett helt folks sakförare, och då blef hans mod dårskap, hans ståndaktighet envishet och hans orubbliga tro dumhet. Det var ej för Sveriges, det var ej för sitt folks skull, som han trotsigt reste sin panna mot detta vidunder, som vi hafva framställt under bilden af ett berg, det var för sin egen skull och utan beräkning, utan någon besinning om hvad hans krafter tilläto. Se det var Gustaf Adolfs stora fel, att han helt och hållet glömde, hvad ett folk har att

fordra af sin konung. Han trodde, att folket var till för hans skull, icke tvärtom.

Om likväl detta trots, denna envishet hade uppenbarat sig i en manlig strid för hvad han nu ansåg rätt, men det uppenbarade sig i de mest planlösa, ja, de mest löjliga mått och steg. Så förbjödos tidningarna att omnämna Napoleon med annat namn än först *M.* och sedan *N. Bonaparte*, emedan bokstäfverna i detta namn angåfvo det tal, 666, som motsvarade vilddjuret i uppenbarelseboken, medan han å andra sidan återskickade S:t Andreæorden till Rysslands czar. Napoleon gycklade öfver den lille kungen och sade: »detta M, som svenske kungen icke tillåter tidningsskrifvarne i Sverige sätta framför mitt namn, skall jag låta sätta efter hans!» och man såg verkligen i de franska tidningarna en tid därefter figurera namnet: Gustaf Adolf M., något som skulle innebära en anspelning på Gustaf Adolfs påstådda oäkta börd. Den ryske czaren var dock ej så fallen för skämt, han återskickade serafimerorden till Gustaf Adolf.

Men vi låta konungen sjelf tala. Han genomläste det af hans premierminister framräckta papperet, som innehöll svaret till Ryssland, och förklarade sig nöjd därmed. Blott sista punkten däri ville han hafva ändrad. Den var så skrifven, att den medgaf möjligheten till en fredlig lösning.

»Men, Ers Maj:t, den hindrar icke kriget», invände kanslipresidenten.

»Så mycket bättre, baron Ehrenheim, vi utsäga då vår mening blott något tydligare... ack, denne Alexander, denne Alexander!»

»Då, Ers Maj:t, vågar jag fästa uppmärksamheten på nödvändigheten att vara beredd, om till följd därutaf ett annat språk än blott diplomatiens blir behöfligt. Ers Maj:t står så godt som ensam; kraftiga åtgärder tarfvas för att kunna möta ett fientligt anfall. Vintern nalkas, och Finland är då alldeles afstängdt och lämnadt åt sina egna krafter.»

»Ja, men finska folket är sin konung troget.»

»Men oöfvadt, utan medel... det skall dö för sin konung, men...»

»Min baron», sade konungen och vände sig tvärt om, »det blir min sak. Er sak är pennan, svärdet är min.»

Häremot var ingenting att invända, och då konungen gjorde en vink med handen till tecken att öfverläggningen var slut, bugade sig kanslipresidenten och aflägsnade sig.

Sedan dörren stängts efter kanslipresidenten, gick Gustaf Adolf några slag fram och åter, hvarpå han satte sig i karmstolen framför bordet, hvarest uppenbarelseboken låg uppslagen. Just som han skulle vända om bladet i boken, fick hans uppsyn med ens ett annat uttryck. Det var något upp-

rördt i hela hans väsende, hans blick var nästan förvirrad, som den brukade vara, när han allt för mycket fördjupat sig i dessa underliga grubblerier. Nu, just som han vek om bladet i den framför honom liggande boken, blef han bestört, och de drömlikt kringirrande ögonen fästes med ens på något visst föremål.

Det var tumnageln.

Hans blick var för en stund liksom fastläst vid den.

Ännu mera mörk och sluten och dyster, sköt han stolen från bordet och reste sig häftigt upp, samt begaf sig in till sin gemål.

Drottning Fredrika Dorothea Wilhelmina, måhända den skönaste qvinna, som burit kunglig krona i vårt land, blef synbarligen öfverraskad af konungens ankomst. En sky af purpur for ett ögonblick öfver hennes ansigte.

Hon såg upp och denna purpur försvann. Från konungens förstämda utseende, från den dystra, kyliga blicken ur hans stora ögon flög en iskall vind, och drottningens kind blef blek, blef hvit som snö.

Drottningen var sysselsatt med att läsa ett bref, som hon nyss fått från sin mor, markgrefvinnan af Baden.

»Låt mig se detta bref», sade konungen, och hans ton var sträng, till och med häftig.

Drottningen lydde mekaniskt.

Brefvet innehöll åtskilliga råd och förmaningar, huru drottningen skulle bete sig, för att åstadkomma en förändring i konungens uppförande, hvarjämte markgrefvinnan oförbehållsamt förutsade konungens ohjälpliga fall, om han längre trotsade ödet.

Konungen blef utom sig af vrede, sedan han genomläst brefvet, och det är med vreden som med en skenande häst, den är blind och döf och känslolös. I detta ögonblick glömde Gustaf Adolf allt, utom sitt hat till denne Napoleon, som redan tagit ifrån honom Pommern, och som nu medelbart ryckte kärleken, ryckte medvetandet om det rätta och sanna ur hans bröst. Drottning Fredrika, detta milda, ljuft qvinliga väsende, hvars glädtighet frös bort vid Gustaf Adolfs bröst, alldeles som blomman på en marmorgraf, hon hade aldrig fällt ett ord rörande konungens sin herres planer och åtgärder; politiken var för henne alltid främmande, men allt sådant, som dock ingen borde känna bättre än konungen, var i detta ögonblick och länge, länge därefter förgätet.

»Ni har fått flera bref än detta från er mor», framhväste konungen; »jag vill se dem allesammans.»

»Ers Majestät», sade drottningen blygt och bevekande.

»Gif hit dem, säger jag, allesammans, intet undantaget...»

MICH.

Och drottningen lydde.

När konungen hade genomögnat dessa bref, kände hans vrede ej mer några gränser. Han glömde sig själf, sin värdighet som konung, sina plikter som make, sin drottning, sin hustru; allt fördes bort af en giftig vind, rullades ihop, som löfvet om hösten, och trampades under fötterna.

Vi vilja ej, vi kunna ej återgifva de skymfliga otidigheter Gustaf Adolf nu slungade öfver sin ädla och oskyldiga gemål, hennes mor och hela sin familj. Han gick med häftighet fram och åter i rummet och slog därunder gång efter annan knytnäfven i bordet.

Drottningen höljde sitt ansigte i sin näsduk, och när hon någon gång såg upp, voro hennes kinder öfversköljda af tårar.

»Jag är den olyckligaste varelse på jorden», utropade slutligen konungen; »jag har sett de heligaste band, som kunna förena de dödliga, ja, själfva blodsbanden, brytas.»

Och därmed gick han ut ur rummet, och såg ej på en hel vecka sin drottning, ej ens under måltidstimmarne.

Fåfängt vore att beskrifva drottningens sorg, som gränsade till förtviflan.

Men konungens tillstånd var icke mindre beklagligt, till och med fast man måste medgifva, att

hans uppförande snarare var egnadt att reta till harm och förakt.

Det var, kunde man säga, ett förespel af hvad som sedan timade hans land, hans folk, som också bort vara honom en brud, en drottning, men som endast var en fotställning för hans högfärd.

På aftonen denna dag satt konungen i sitt rum, och grefve Oxenstjerna var åter hos honom.

»Ser ni, grefve Oxenstjerna», sade konungen med en dyster, högtidlig min, och höll fram tummen på högra handen, så att grefven kunde se nageln, »ser ni, grefve Oxenstjerna, är det icke märkvärdigt?»

»Hvad, Ers Majestät?»

»Ser ni här en hvit fläck?»

Grefven såg en af dessa vanliga betydelselösa fläckar, som i barnkammaren gälla såsom tecken till, att man skall erhålla någon skänk.

»Är det icke märkvärdigt», fortfor konungen, »att när den börjar försvinna, ni ser nu, att den är så godt som alldeles borta, så händer det mig någon olycka.»

Och därpå relaterade konungen dagens händelser, och råkade ännu en gång i den ytterligaste vrede.

Riksmarskalken, den milde, menniskoälskande Johan Gabriel Oxenstjerna, skalden, som skref så vackert om 'Hoppet' och 'Ödet', Gustaf III:s vän,

den ärlige och redlige mannen, blef djupt skakad öfver hvad han hörde konungen säga. Med sin rika kännedom af menniskohjertat, fann han redan nu, att sakerna hade gått längre, än han anat, längre måhända, än att de någonsin mera kunde ställas till rätta, och han tänkte därvid icke ensamt på drottningen.

Det var en olycklig dag på Stockholms slott. Olyckans dag skulle snart uppgå också för Sveriges land.

6.

Svikna förhoppningar.

Om morgonen samma dag, medan man som bäst var sysselsatt att feja och ställa i ordning i grosshandlaren Heijels våning, innan ännu grosshandlaren begifvit sig till kontoret, hördes en svag knackning på den dörr till hans rum, som ledde till salen.

Grosshandlaren gick och öppnade. Det var hans dotter, den sköna Aurora. Men den, som nu sett henne, skulle säkert icke känt igen den glada, rosenkindade, raska och kraftiga flicka, som fick låna gubben Stenvalls båt och som tog afsked af sin hjertanskär på holmen i Ronässjön.

De förgråtna ögonen talade om en natt, tillbragt i tårar, den bleka kinden, den darrande läp-

pen talade om långa, mörka timmar, tillbragta under någon förtviflad kamp, någon af dessa häftiga inre strider, då menniskan liksom känner inom sig, att stunden är inne, som skall afgöra öfver hela hennes framtids väl eller ve. Hon var ej mera gårdagens sköna, stolta, strålande Aurora, för hvilken lifvet log med sina bästa förhoppningar.

Men hvad hade då inträffat, hvilken giftig knif hade skurit in i denna sköna blomstjälk, hvilken orm hade kommit denna blomkalk att draga sig tillsammans, att darra, att blekna, att dö? Vi skulle veta det, om icke baron Sprengtportens bref legat förvarade i grosshandlarens yttre rum, om han och hans vän hade hållit sig stilla i röda kammaren och icke nödgat vår hederlige kapten att från den mest skärpta uppmärksamhet falla i sömn. Hade icke allt detta inträffat, hade vi känt de båda herrarnes samtal ända igenom. Nu få vi nöja oss med blotta resultaterna.

Grosshandlaren hade vid supén fattat sitt glas och klingat, gästerna hade lyssnat, och en skål hade blifvit drucken för grosshandlarens dotter och grefve Peyran.

Helt visst var detta ett steg, som grosshandlaren ej ämnat taga så snart, vi hörde honom till och med säga, att han ämnade begagna sin dotter såsom lockbete för en annan ung man, men grefven hade lyckats ändra hans plan, och måhända

hade denna underrättelse från grosshandlaren eggat grefven till ökade ansträngningar att försäkra sig om sitt ädla byte.

Nog af, skålen dracks, en allmän förvåning och öfverraskning följde, och så vände man sig om för att dricka de förlofvade till.

Grefven log, han var riktigt vacker, när han log. Aurora....

Bryt af en blomma, när solen skiner som varmast, när fåglarne sjunga och allt omkring henne jublar af glädje och lifsfröjd, bryt af henne och kasta henne i en af Islands geyser eller i kratern af Vesuvius, och du skall kunna göra dig ett begrepp om hvad hon i detta ögonblick kände. Orden flögo förbi hennes öron, där blef ett oredigt sorl, hon hörde ej mera, såg ej alla de leende ögonen omkring henne. Allt gick upp i en oredig föreställning om något förskräckligt, något olyckligt, som sväfvade öfver henne, som tryckte ned henne, som qväfde henne. Hon släppte glaset, som hon höll i handen, och föll i de kringståendes armar.

Så slutade balen hos grosshandlaren Heijels dagen förut.

Nu stod den förgråtna flickan framför sin fader. Men nu hade hon återvunnit herraväldet öfver sig själf, en djup, en lefvande öfvertygelse strålade från hennes rena panna, ett drag af beslutsamhet skuggade vinkeln vid den fina, men bleka munnen.

När hon kommit in, förblef hon stående framför sin far med blicken sänkt mot golfvet. Men snart höjde hon den och såg bedjande fadern i ögonen.

»Min far», sade hon, och sträckte ut sina armar mot honom, »det är icke sant, säg, säg, det är ju icke sant?»

Grosshandlaren såg med en underlig blick på henne. Det var nästan som om faderskärleken för ett ögonblick kämpat med affärssinnet. Men fadern tappade i striden, och affärsmannen vann. Den, som grånat såsom en världens träl, han känner sig just bunden, när någon menniskoande inom honom lyfter vingen och flämtar efter luft, efter frihet. Också var det blott för ett ögonblick, ett kort ögonblick, som grosshandlaren Heijel kände någon mottaglighet för sin dotters upprörda tillstånd.

»Hvad, min dotter», sade han, »hvad skulle icke vara sant?»

»Säg icke så, du förstår mig nog; har du intet rum i ditt hjärta för kärlek, säg, min far, och om du det har, då... då...»

»Då, hvad då?»

»Då tar du tillbaka de grymma orden i går. Du vill ju icke mörda ditt barn, och jag blir aldrig grefve Peyrans brud.»

»Tokeri, mitt barn, tokeri... lugna dig och bete dig icke så dåraktigt, kära barn. Vi fara i

qväll på operan, och i morgon har du återvunnit ditt gamla, hurtiga lynne igen.»

»Det är då sant, o min Gud, det är då sant! Ett barn har inför sin fader intet annat värde än hvilken vara som helst i hans magasin. . . . Men jag säger dig också, jag säger dig ännu en gång: jag blir aldrig, aldrig grefve Peyrans brud.»

»Nu har jag ej tid att tala mera om den där saken, mitt barn; låt se, att du fattar mod och ser glad ut i qväll, när din fästman kommer och vi följas åt till operan. Tro mig, när du blir lugn och den första öfverraskningen lagt sig, skall du se allt med andra ögon.»

»Är det ditt sista ord till ditt barn, min far?» frågade Aurora, och draget vid munvinkeln darrade synbart, medan ögonen fylldes af tårar.

»Mitt sista ord? Lägg bort den där högtidligheten, Aurora, därmed vinner du ingenting; jag hoppas, att du är en lydig flicka, som gör dina föräldrar till viljes. Grefven har mitt löfte . . .»

»Men icke mitt!»

»Se så, jag talade ej därom; han har mitt, och det är nog, skulle jag tro.»

Därmed gick grosshandlaren in i sitt inre rum och stängde dörren efter sig.

Aurora gick åter genom salen, där Broqvist var sysselsatt med att gnida en bricka blank. Hon såg honom icke, men den dumme Broqvist såg

henne, och han var färdig att gråta själf, så ondt gjorde det honom att se mamsells sorg.

Ögonblicket derefter ropade grosshandlaren på honom, och Broqvist skyndade ut i tamburen. Han hjälpte grosshandlaren på med ytterrocken, och så gick hans herre.

Broqvist hade dock ännu ej hunnit stänga dörren efter honom, han var ej särdeles fortfärdig af sig, förr än han hörde tunga, klumpiga steg i trappan, och därpå huru en hand fattade klocksträngen och ringde. Han öppnade dörren och for förskräckt tillbaka, när han fick se en stor, koppärrig och krutstänkt sjöman stå framför sig.

»Hvad vill han?» frågade Broqvist, sedan första bestörtningen lagt sig.

»Han är betjenten?»

»Ja, det slår in, hvad sedan?»

»Kapten var här i går?»

»Kapten? hvilken kapten?»

»Kapten Pålsson, vet ja', från briggen Margareta, och han glömde sin snusdosa. Jag skall hemta den.»

Broqvist gick in i grosshandlarens rum, för att se efter dosan, och den klumpige sjömannen klef in efter honom. Aurora hade ännu ej lämnat salen, där hon stod framför en murgröna vid det ena fönstret, tyst och sluten, en marmorbild utan känslor och lif.

Plötsligt hörde hon namnet Pålsson, och det blixtrade till i hennes ögon.

Hon gick åter in i sin fars rum, och det beslutsamma draget kring munnen var fast, hela hennes ansigte var orörligt och stelt, hon rörde sig, men det var en marmorbilds rörelser.

Broqvist gick ut i salen, och en stund därefter hörde han sjömannens klumpiga steg i tamburen.

Grosshandlaren blef borta hela dagen, men frampå eftermiddagen kom en gosse med ett bref till mamsell, och en timme därefter kommo mamsell och hennes mor ut i salen. Dottern var blek som ett lik, och just som hon skulle gå, föll hon sin mor om halsen och grät, såg henne in i ögonen och grät åter. Hennes mor fann naturligtvis detta upprörda tillstånd ganska naturligt efter den våldsamma qvällen förut, och hon önskade, att hennes dotter skulle besöka sin väninna, som skriffvit biljetten därom, så att hon skulle vara litet lugnare till qvällen, då de allesammans skulle besöka operan.

Och så gick Aurora.

Och qvällen kom, och grefve Peyran, den lycklige fästmannen, kom, och man hörde redan de ståtliga hästarne, som skulle föra familjen till operan, stampa utanför grosshandlarens port.

»Men hvar är Aurora?» frågade grosshandlaren; »bed henne skynda sig.»

Men Aurora var ej hemma.

Det blef ingen operafärd af alls, och qvällen gick, men Aurora kom icke.

7.

Morskans pojke.

Just som bestörtningen var som störst inom Heijelska familjen, sedan Broqvist kommit hem från det ställe, dit Aurora på inbjudningen hade begifvit sig, och därifrån medfört den underrättelsen, att mamsell aldrig varit där, hördes en ringning på tamburdörren.

Broqvist öppnade.

Det var en ung man, reslig och ståtlig, fast han nu var klädd i en stor kappa och omvirad med ett resskärp.

»Bor grosshandlaren Heijel här?»

»Ja.»

»Är han hemma?»

Broqvist bejakade äfven denna fråga, och den unge mannen kastade hastigt af sig reskappan, stampade med fötterna såsom man brukar göra, när man varit ute i köld och ruskväder, strök med handen ett par gånger öfver håret, och nalkades dörren, som Broqvist öppnade.

Men vi skola gå i ordning med frågorna.

Det var en söndagsmorgon, som gamle gubben Stenvall, sedan han druckit sitt kaffe, såsom vanligt gjorde några slag fram och tillbaka och sköt väldiga moln ur sin pipa, medan han inväntade posten.

Slutligen kom posten, och gubben satte på sig glasögonen och började öppna brefven. Ett lade han genast vid sidan af de andra, som om han känt igen utanskriften. De öfriga bröt han, det ena efter det andra, och ögnade igenom dem; det var idel affärsbref, och de tillhörde morgondagen.

Nu låg det sista brefvet, det hvars utanskrift han tyckts känna igen, ensamt qvar. Innan han dock öppnade det, lade han ifrån sig pipan och tog sig en duktig pris snus. Därpå bröt han brefvet och såg på underskriften och nickade; tydligen var brefvet från den han menat.

Det var nämligen från grosshandlaren Heijel, och liksom om gubben med en viss motvilja vidrört brefven från honom, lade han dem alltid åt sidan, tills han läst de öfriga. Då kom turen till grosshandlarens, och innan han tog ihop med dem, stärkte han sig alltid med en pris snus.

Han hade dock icke läst långt, förrän han mera släppte än lade brefvet ifrån sig på pulpeten. Ögonen stannade på väggen midt emot, ansiktet fick ett uttryck, som om han fruktat att väggen plötsligt skulle ramla.

»Maja-Stina!» ropade han, »kära hjärtandes, Maja-Stina», och därmed reste han sig upp från stolen och nalkades dörren till inre rummet, som han nästan med häftighet öppnade.

»Hvad nu i all världen?» frågade inspektorskan, när hon fick se sin man inträda med en så ovanlig sinnesrörelse uttryckt i sitt ansikte.

»Skulle man sett på maken, käraste Maja-Stina. Du får lof att hjälpa mig komma underfund med det här brefvet; jag har ej läst mer än ett par rader, och jag begriper aldrig ett ord.»

»Från hvem är det?»

»Från brukspatron!» Gubben Stenvall begagnade aldrig titeln svåger om grosshandlaren Heijel, utan sade alltid: brukspatron eller grosshandlaren.

»Och hvad kan det innehålla, som är så märkvärdigt?»

»Han ger sin dotter åt Calle!»

Gumman Stenvall slog ihop händerna, och blef en trogen kopia af sin gubbe, hvad beträffar förvåningen, för att icke rent af säga bestörtningen.

»Ger han Rora åt Calle?» upprepade hon.

»Ja, så står det här åtminstone!» och gubben uppläste brefvet, som var af följande innehåll:

»Min käre svåger!

Af min hustru har jag hört talas om den unge bokhållaren Hindersson, och att han kastat sina ögon på min fagra dotter. Är det en bra och galant

yngling, som förstår att taga sig fram, så är det mig icke emot. Men du finner emellertid, att jag önskar lära känna honom närmare. Som jag just nu behöfver en driftig och pålitlig agent i Petersburg för en affär, som jag nyligen där inledt, så skall han få resa dit. Är han klok och försiktig, så att affären går bra, blir resultatet en betydlig vinst för mig och äfven för honom, ty då ger jag honom min dotter. Detta kan du säga honom å mina vägnar, men säg honom tillika, att jag gärna såge, det han icke vid sin ankomst hit hvarken talade vid mig eller min dotter om denna sak. Ett års pröfvotid är ej mycket för den, som verkligen älskar . . .»

»Hvad sägs om slikt, du mor?» Gubben afbröt läsningen, medan han sköt upp glasögonen öfver pannan och letade efter sin blårutiga näsduk, hvilken han slutligen hittade på knäet.

»Det ligger någonting under alltihop det där, skall du få se . . .»

»Ta mig tusan, slår icke det in . . . han är sig lik, den Heijel . . . 'den som verkligen älskar', ja . . . 'den som verkligen älskar' . . . vet hut, skrymtare!»

Och därvid slog gubben näfven i bordet, så att psalmboken och bibeln, som inspektorskan lagt fram, hoppade högt upp.

»Se så, förifra dig icke nu igen, Anders; läs brefvet till slut först.»

»Ett års betänketid och verklig kärlek», murrade gubben och såg riktigt ond ut, men tog dock åter till brefvet och läste:

»Emellertid skall du genast, så fort du inhändigat detta bref, tala vid den unge mannen och låta honom resa hit. Jag väntar honom med otålighet» — »otålighet, ja . . . det tror jag tusan så väl», och gubben var så otålig själf, att handen darrade.

»Se så, Anders, läs till punkt en gång!»

»Hm . . . hm . . .», och så fortsatte han:

»Låt honom om möjligt komma i väg samma dag, så att, om ej oförutsedda hinder inträffa, han kan vara här om några dagar, för att kunna fara sjövägen, innan vintern kommer.

Din svåger.»

»Jaha, så var det . . . jag vånnar svågern vore där pepparn växer . . . du tiger du, Maja-Stina . . .!»

»Kors, kära Anders . . . hvad du tager allt hett . . . en skall väl fundera.»

»Hett, ja . . . du är så lik hett, du . . .»

»Ja, lugna dig nu, så du hittar rätt på dig själf; Calle behöfver goda råd . . .»

»Ja, ja . . . här bör man ha goda ögon, riktiga uggleögon . . .»

En stund därefter satte sig gubben Stenvall och hans gumma att läsa bibeln och dagens predikan ur Ekmans postilla, som var fru Maria Christinas käraste läsning näst Arndts Sanna Kristendom.

Carl Hindersson var i kyrkan.

Det var, såsom bruket är på landet, begrafning strax före gudstjenstens början.

En fattig qvinna hade begrafts och en förmögen bonde. Bondens kista nedsänktes först, och en stor procession följde den till grafven. Den fattiga qvinnans kista följdes blott af två män; den ene var den aflidnas man, den andre Carl Hindersson.

Det var en i alla afseenden ful karl, denne den aflidna qvinnans man, han var kort och undersätsig, ja, det låg på en gång något vanskapligt och fruktansvärdt i dessa väldiga skuldror och dessa ofantligt stora, senfulla händer, isynnerhet när ögonbrynen drogos ihop, och de sammanbitna läpparne talade om vrede. Ansiktet, groft och liksom tillyxadt af en gråsten, upplystes dock af ett par djupa blå ögon, och dessa voro till och med vackra. De lågo liksom tvenne undangömda källor, hvilka afspegla himlen, midt ibland stenrösen och skogssnår. Nu var detta ansikte blekt, och denna blekhet bredde liksom en genomskinlig slöja öfver de fula dragen.

Allt medan presten läste, stod mannen, som om han varit den blifvande vården på sin hustrus graf; en matt ryckning, just som de tre skoflarne mull föllo på kistlocket, sedan böjde han ned hufvudet och stod alldeles orörlig. När presten sedan läste: 'vänd ditt faderliga ansikte till oss, dina barn, och gif oss nåd . . .' sänkte han ned hufvudet ännnu dju-

pare, och Carl Hindersson, som stod strax bredvid, såg en tår glindra på bröstet, som en diamant, ty solen sken på söndagsmorgonen och en hel knippa strålar bröto sig i den varma tåren. Det var blott en sekund den låg där, så föll den ned i grafven.

När ceremonien var slutad, aflägsnade sig allt folket, och den sörjande mannen stod ensam qvar vid grafven, ännu i samma orörliga ställning, med de stora händerna sammanknäppta framför sig.

Ett slag på axeln väckte honom. Det var Carl Hinderssons hand.

En djup, en obeskrifligt tung och tröstlös suck hördes från mannen. Han såg upp, och hans ögonbryn voro hopdragna och hans läppar sammanbitna.

»Hon dog af hunger, herre», sade han, »och dock säger presten, att Gud förelagt menniskan att dö. Hon dog af hunger, men Gud är allas fader och vi äro alla hans barn . . .»

»Kom, Erik, låt oss gå vägen framåt ett stycke.» Och han fattade den sörjandes hand och drog honom med sig.

För många år sedan, det kunde väl vara sina 15 eller 18 år, kom en liten trasvarg vandrande vägen fram från kyrkbyn nedåt Ronäs' bruk. Han såg riktigt modstulen ut, och såg man rätt efter, kunde man se, att hans ögon voro uppsvällda och röda af gråt. Han gick från hus till hus med sin påse på armen, han steg sakta öfver hvarje tröskel,

UNIV.
OF
MICH.

han räckte skyggt fram sin lilla hand och bad om bröd och slantar, för hans mor låg sjuk i byn på andra sidan kyrkan.

»Din mor! ja, hon må ha det som det är, skojerskan; den högt flyger, han djupt faller, och du, din skojarunge, skäms du inte att gå omkring och tigga; laga dig hem och lär dig något nyttigt . . .»

»Men min mor dör, innan jag kommer hem, ge mig en smula mat, en sqvätt mjölk, aldrig så liten», snyftade tiggargossen.

Ingen lyssnade dock till »Morskans» pojke, allas hjärtan voro hårda, alla händer slutna. Morskan bör sköta sig själf, bäst att icke hafva något obytt med henne.

Morskan var en främling på orten, ingen visste egentligen hvarifrån hon kommit. Man talade både hit och dit om henne, och summan var, att hon var ett föremål för vidskeplig fruktan. En katolik skulle hafva gjort korstecknet, om han sent en afton nödgats gå förbi hennes jordkoja, lika säkert som landtfolket nu läste ett tyst fader vår. Hennes man hade varit soldat och hetat Morsk, och därföre kallades hon Morskan, det visste man. Den som hade sett det mörka, sorgsna ansiktet, skulle dock högeligen betviflat allt det prat, som gick om henne, men »hon visste att skapa sig som ett ljusets barn, hexan», sade man. Hennes tjenster tog man emot och betalade, sjukdomen hos kon eller hästen eller någon

menniska, som hon botat, den betalde man, men bad för öfrigt Gud bevara sig för henne, som dock icke varit annat än hans redskap. Så underligt kan det vara här i världen, och är oftast så hos ett rått och obildadt folk. Man tager emot det goda, medan man afskyr och förtrampar dess gifvare; man pressar ut saften ur bäret och kastar bort skalet.

Den lille fortsatte emellertid sin väg och kom allt närmare bruket, hans mor låg dödssjuk, han måste hafva en läskande dryck, en bit bröd med sig hem. Den sista kakan bröts för två dagar sedan, den sista slanten betalades ut för tre dagar sedan, och nu kunde Morskan ej förtjena något, där hon låg och kämpade med sjukdomen och hungern på en gång.

Nere vid bruket kommo bruksbarnen och omringade Morskans pojke. Skällsord haglade öfver honom, och då han till slut började gifva lika godt igen, följde knuffar och skuffningar, och till slut blef där ett riktigt slagsmål. Men Morskans pojke var en björnunge i styrka. Det dröjde ej länge, förr än han kom lös ur barnringen, fast byxorna då voro uppslitna på ena sidan och hans tiggarpåse sönderrifven.

»Hör du, skojar-Erik», ropade efter honom en af de små kämparne och reste sig upp samt sprang fram från de öfriga barnen.

Det var ett bättre mans barn, det kunde man se på den hvita skjortkragen.

»Hör du, skojar-Erik, ännu ett tag; du skall ha mera smörj, men jag vill ej ha hjälp, jag kan sköta dig ensam, ser du . . .»

Och därmed sprang gossen fram, och där blef en kamp, som om det gällt lif och död. Slutligen fick skojar-Erik ett knytnäfsslag midt öfver ansiktet, så att näsan flög i blod, hans händer släppte sitt tag och han föll afdånad på vägen.

»Carl, Carl!» hördes en allvarlig stämma på afstånd, »hvad gör du?»

Carl, ty det var Carl Hindersson, stod stilla och darrade, som om hans eget samvete stått framför honom och talat de allvarliga orden. Det var inspektoren, det var gubben Stenvall, som kommit och fått se de små bärsärkarnes strid.

Men det behöfdes också icke mera, förrän vreden lade sig hos barnet och strida tårar föllo öfver den på landsvägen fallne gossens bleka och blodiga ansikte.

Carl kastade sig ned vid tiggargossens sida, torkade sakta med sin näsduk bort blodet och egnade honom den ömmaste omsorg. De öfriga barnen hade sprungit sin väg, när de fingo se inspektoren.

Slutligen vaknade Erik till lif.

»Mor», sade han liksom yrvaken, »mor, jag har intet, intet; bara stryk har jag fått.»

Och så skakade han sitt hufvud, satte händerna för ögonen och började gråta. Därefter såg han

upp liksom förskräckt, reste sig upp och sprang sin väg med ett vildt skrik.

Carl såg efter honom, och tårarne runno allt hetare utför hans kinder.

Om aftonen bultade det på dörren till Morskans låga jordkula.

Det var Carl, som kom med en korg full med mat, ett par byxor, en väst, ett par kängor och en varm tröja.

Erik öppnade, men när han fick se Carl, slöt han hastigt igen dörren.

»Hvem är det?» hörde Carl en matt stämma fråga.

»Det är herrgåls-Calle, han som ville döda mig i dag.»

»Kära barn, tala ej så», återtog den matta stämman, »han känner dig ju ej; folket pratar ju så illa om oss, gå ut; kanske vill han dig något.»

Och Erik öppnade åter dörren och stannade tätt utanför.

»Erik», sade Carl och fattade tiggargossens hand, »jag visste ej, att din mor var sjuk och döende, jag trodde, att du kommit för att göra bruksbarnen något ondt, och därför, ser du, anföll jag dig . . . förlåt mig, Erik, jag har gjort dig orätt, och nu skall du få slå mig igen» — han ställde korgen ifrån sig på marken och gick ett par steg tillbaka, — »se här, jag skall ej röra hvarken hand eller fot; slå till du,

Erik, och förlåt mig sedan, och tag den här korgen och gif din mor . . .»

Erik stod tyst och tankfull, och hans ögon irrade från Carl till korgen och från korgen åter till Carl, och hans små händer knöto sig. Han tog ett steg fram, han tog två, hans kropp antog en nedhukad ställning, och han sträckte de knutna näfvarne bakåt, som man gör strax innan man vill slå till ett kraftigt slag, och så stod han ända under Carls ansikte. Denne stod stilla, orörlig, men en tår glänste i hans ögon, och månen upplyste hans vackra ansikte.

Tiggargossens djupblåa ögon fästes på detta vackra ansikte, och hans vrede lade sig, armarne föllo stilla ned utmed hans sidor, och ögonblicket därefter fattade han Carls hand och kysste den och snyftade högt.

»Du förlåter mig då?» frågade Carl.

»Kära, beskedliga herr Calle», snyftade gossen, »ni kommer hit med mat till mor; hvad betyder litet näsblod, jag vill gärna hvarje dag köpa mat åt henne för sådana slantar.»

Och de båda gossarne gingo in i stugan, och träden foro sakta af och an för vinden, och månen strödde sitt silfver på det spruckna fönstret, och längst bort slog trasten sina djupa, melodiska slag. Det var en högtid både utom och inom Morskans koja i skogen.

Men Morskan dog, och tiden gick sin gång, och både Carl och Erik växte upp och blefvo stora och starka. Erik blef torpare under Ronäs' bruk och gifte sig med en flicka, fattig och föraktad som han själf. Inspektoren ställde till bröllopet, och därför var mycket folk där. Men ingen riktig glädje herskade dock vid Eriks bröllop, och han själf såg till och med betryckt ut. Endast Carl Hindersson var glad och dansade med bruden. Men fiolen stämde icke riktigt, och dansen gick heller icke riktigt bra. Det var, som om man ogärna kommit i beröring med hexans son, fast nu gräset grodde sedan många år på hennes graf, och ingen hade något att anmärka mot den starke Erik. Men Erik hade afundsmän, det väckte ondt blod att se Morskans pojke så afhållen af inspektorn och af herr Calle. Det kunde ej förklaras på annat än något öfvernaturligt sätt. Det var satans konster. Se därför var Eriks bröllop så förstämdt, det kunde ej vara annorlunda, för det måste vara så.

Carl tryckte varmt Eriks hand och brudens.

Några år därefter var bruden död. Det var henne man följt till kyrkan denna dag, och äfven hon hade dött af hunger.

Nu gingo de båda vännerna vägen fram, och Erik omtalade huru det hängde ihop med hans hustrus död.

»Hennes bror», sade Erik, »kom till oss . . .»

»Mats Olsson i Vesterås?»

Erik nickade jakande.

»Det har varit din argaste fiende, och blef det ännu mer, sedan hans syster blef din hustru. Jag känner honom, han står icke väl till boks, sedan den tiden han var här på Ronäs.»

»Herr Calle har rätt, han har hatat mig sedan barndomen, och när lyckan började le emot mig, ökades hans hat. Just som hustru min sjuknade, kom han till oss; han visste, att jag hade något penningar, se jag hade tänkt köpa mig en ko till vintern och något mera, eftersom höskörden blef så rik. Men han kom och behöfde pengar och bad mig låna honom hvad jag hade, och hustru min bad också, och både hon och jag tänkte, att vi skulle kunna stämma om hans hårda sinne och göra honom god mot oss. Han hade hustru sin med sig, för det hade gått ut sig för dem i Vesterås, och de ville nu bli hos oss någon tid. Och det fingo de. Men det var min olycka . . . det liksom smalt under händerna på dem allt hvad vi hade, och hustru min blef allt sämre, och jag satt där jag satt . . .»

»Och du kom icke till mig, Erik?»

»Nej, jag kom icke, jag kunde icke, och jag visste icke, att det var så rent hus, förr än i fredags, då svåger min kom in till mig i stugan, där jag satt med min hustru, och öfverföll både henne och mig med ovett för att jag narrat dem att stanna,

och hvad han sade allt för slag, och så gingo de sina färde, och hustru min, stackarn, tog så illa vid sig, att jag trodde jag skulle bli tokig. . . . Lördagsmorgonen dog hon. . . . Och jag är en fattig stackare, som jag alltid varit, och folket skall sky mig mera hädanefter än hittills.»

»Var vid godt mod, du, Erik . . . jag skall icke glömma dig, och någon nöd skall du ej lida; låt folket för resten prata hvad det vill.»

Nu ringde klockorna till gudstjensten.

De båda männen vände om och försvunno snart öfver tröskeln till kyrkan.

Men Morskans son stannade nere vid dörren, och Carl satte sig på bänken vid hans sida.

8.

»I förtroende».

»Hör du, Carl», sade gubben Stenvall, sedan han tagit eller rättare sagdt försökt taga sig en middagslur och sålunda sofvit eller försökt sofva på den viktiga saken, »hör du, Carl, jag har något att säga dig.»

Inspektorskan satt i förmaket, och de båda herrarne befunno sig ensamma i salen.

»Här har kommit bref i dag, viktiga bref . . . ser du, grosshandlaren . . .»

»Grosshandlaren? Hvad menar farbror?»

Den högtidliga tonen antydde mera än gubbens ord, att brefvet måtte varit af vikt, och naturligtvis för Carl Hindersson i första rummet, efter talet ställdes till honom.

»Vill du lämna gubben Stenvall och hans gumma, du? säg pojke!»

»Det här blir allt obegripligare», sade Carl och kunde ej tillbakahålla ett leende; »farbror börjar bestämdt i orätt ända.»

»Orätt ända ... må vara det, men se därå hänger det i alla fulla fall. Det är verkligen fråga om, att du skall lämna Ronäs och oss, väl förstående om du vill.»

»Och det vet väl farbror, att jag icke vill ...»

»Det kan vara både si och så det ... Aurora ...» gubben höjde fingret och drog med en småslug min på munnen.

»Aurora ... grosshandlaren? hur hänger allt detta ihop?»

Gubben läste upp brefvet för honom.

Vi försöka ej att skildra de känslor, som genomströmmade Carl. Måhända var det mindre väl betänkt af gubben att med ens låta Carl få kännedom om brefvets innehåll, men någon diplomat hade gubben Stenvall aldrig varit, icke ens fast han mer än denna gång sofvit på saken.

Icke heller är det af någon vikt, hvarken för berättelsens gång eller för de ifrågavarande personernas karaktersutveckling, att känna hur orden föllo sig emellan gubben och den unge mannen. Först sedan de länge talat om både det ena och det andra, vidrördes saker, som läsaren måste känna, åtminstone lika väl som Carl Hindersson.

»Vore världen sådan, som du föreställer dig den», yttrade gubben, »se då vore det ingen fara, men nu är icke världen sådan. Se, du känner egentligen endast menskligheten solsida, men skuggsidan . . . den är ej för grann, den.»

»Och grosshandlaren, Auroras far?»

»Grosshandlaren, Auroras far, hör just till skuggsidan, så svåger min han är. Jag skulle ej säga det, om icke det vore nödvändigt för dig att känna honom. Jag känner honom i botten, och mor också, och därför ana vi oråd, och vi hålla af dig, och därför skall du veta något om karlen, så att du icke förlöper dig.»

Och nu berättade gubben Stenvall från sin ungdom en hel hop, hvarur vi anföra det viktigaste:

»Jag och grosshandlaren voro fordom kamrater i samma tjenst hos min styffar. Se, syster min, som Heijel nu är gift med, är dotter af en mycket förnäm man, kommerserådet R. Min mor, Gud välsigne henne, där hon ligger, var vacker som en dag i unga år, och hade sin skönhet qvar ännu som

enka efter far min, och han var simpel inspektor, han som jag. Gamla kommerserådet blef pin kär i enkan och gifte sig med henne, och så fick jag styffar och en halfsyster. Det är Marianna, det. Hon har varit vacker, skall du tro, och det kan man nog se än.»

Gubben hostade och torkade sig med den blårutiga näsduken om ansiktet.

»Det var en ond tid, då de, som nu äro gamla, voro unga; den kallades frihetstiden, kan tänka, för man skulle vara så fri, mot hvad man var under kung Carl XII, fast friheten endast bestod i att draga skam och nesa öfver oss från utländingen; men det där hör nu ej hit. Tiden var äfven ond för partiernas skull, du vet, de kallade sig hattar och mössor, och deras strider ingrepo äfven i det enskilda lifvet, långt efter sedan de hettes vara slutade, och voro af inflytande äfven på Mariannas öde. Det var en ung officer, som tyckte om henne, och hon tyckte om honom. Det var en bra karl, jag kommer grant ihåg honom, och vi voro vänner. Men Heijel var i huset, och han tyckte också om Marianna, kantänka rikedomen lockade, och när slutligen Mariannas förlofning firades med officern, då var det alldeles som hin håle hade farit i kroppen på honom. Hur han ställde till, kan på det hela vara detsamma, men han visste, att kommerserådet hade varit hatt, och han fick veta, att officern var mössa,

och så kom han den ena dagen med den historien och den andra med en annan, och min styffar blef till slut rasande.»

»Det var en qväll, jag mins det, som om det varit i går», fortfor gubben, »jag skulle morgonen därpå resa nedåt landet hit till Ronäs, och jag satt uppe hos min styffar, då Mariannas fästman kom in, glad och vänlig som vanligt, och helsade på kommerserådet. Ögonblicket därefter hörde jag tassande steg i salen utanför, och jag anade, att det var Heijel, som också strax därefter inträdde.

'Min herre', sade kommerserådet, 'jag har begått ett förhastande, ni är en man utan hjärta, utan heder och ära.'

»Mariannas fästman bleknade, och hans läppar skälfde.»

'Försök ej att försvara er', fortsatte min styffar, 'ni kan det ej, er handling har haft ett vittne, här är han . . . se så, se så, min herre, det är slut oss emellan, och jag har varit barnslig och lättrogen en gång i mitt lif, då jag kunnat hysa förtroende till en mössa.'

»Därmed gick min styffar in i sitt inre rum och slog dörren i lås efter sig.

»Min vän stod som slagen af åskan, och när hans blick träffade Heijel, som stod vid sidan af honom, då skulle du hafva sett honom. Jag kan ej beskrifva allt det förakt och det hån, som då liksom en glö-

dande blyström föll öfver Heijel; denne försökte också förgäfves att hålla sina ögon upplyftade. Han ordentligt tvingades att borra dem i golfvet.

'Och ni, ni vittnar mot mig', sade han, 'det går väl långt; ni är ej ens värdig en kula för pannan från en hederlig man.'

»Jag såg ett grin, ett sataniskt grin, på Heijels bleka ansikte, men Mariannas fästman försvann, och sedan har jag aldrig sett honom. Många år därefter var Heijel gift med syster Marianna. Det var ej roligt att veta och minnas den där historien.»

Och gubben började gå af och an, som om han varit riktigt upprörd. Carl var det ännu mera; det smärtade honom, att en sådan man var Auroras far.

»Det är Auroras far», sade han.

»Ja, det är Roras far det, det är min svåger det där, det är grosshandlaren och brukspatronen. Stackars, stackars Marianna . . . du må väl bära sorgdräkt i all din tid, stackars Marianna. Men ser du, nu skall du samla dina tankar, gosse, och föra säkra tömmar. Mannen är som han är, och hjärta har han icke, samvete knappast heller; han är ej värd en hederlig mans kula, sade min vän. Du är fattig, du har intet lysande namn. . . . Hvad som bestämt Heijel att gifva dig sin dotter, det är några helvetes konster, det slår aldrig fel.»

Och så fortsatte han att tala om grosshandlaren och hans bref, om sina farhågor och om omöjlig-

heten för Carl att vara nog försiktig. De skildes icke åt förr än i skymningen.

Dock beslöts det, att Carl skulle resa.

Följande dagen framemot middagen stod slädan framkörd, och Carl tog afsked af gubben Stenvall och hans gumma.

»Kära Calle», sade gumman, »hvad du gör, så haf Gud för ögonen och i hjärtat, då går det dig alltid väl. Det står i Herrens hand, om vi se hvarandra mera, men ske Guds vilja», och så grät gumman.

»Se så, Maja-Stina», sade gubben, och sköt med ett mildt tvång Carl mot dörren, medan han med den andra torkade sig i ögonen, »farväl med dig, pojke, och Gud välsigne dig. Det må gå dig hur som helst, men jag och mor äro alltid som far och mor för dig, kom ihåg det.»

Vid slädan stod Erik.

»Herr Carl reser härifrån?» sade han.

»Jag har talat vid farbror om dig, Erik, du skall icke sörja.»

»Hm, det blir nog väl med det», genmälte Erik, »men säg mig, hvart reser herr Carl?»

»Till Stockholm till en början.»

»Till Stockholm!» upprepade Erik, men släden tog fart och försvann genom grinden till stora allén.

OF
MICH.

9.

»Det lyckades».

Det var Carl Hindersson, som inträdde hos grosshandlaren Heijels den där ödesdigra qvällen, då Aurora och hennes fästman skulle tillsammans med de gamla visa sig på spektaklet, men hvilket tillintetgjordes genom Auroras försvinnande. Af de tre, som voro församlade i salen, då den unge mannen inträdde, var det ingen mer än fru Heijel, som kände honom.

En skymt af glädje öfverfor också det milda, men sorgsna anletet, som när vinden en kulen höstdag jagar undan det mörkaste molnet och låter rymden liksom ljusna, utan att därför en enda flik af himlen blir ren och klar. Hon skyndade fram, hon räckte honom sin hand, utropet: 'du skall finna min dotter' tycktes halka öfver hennes läppar. Men det var det första ögonblicket bara. En blick af hennes man, en oviljans, en förvåningens blick, en iskall, en giftig blick träffade henne, och vänligheten försvann, den ovilkorliga rörelsen lade sig, som insjön lägger sig till ro, när vinterkylan kommer.

Detta undgick icke bokhållarens uppmärksamhet, och han upprepade för sig själf gubben Stenvalls ord: 'stackars Marianna, du må väl bära sorgdräkt.'

Grosshandlaren, som af sin hustrus rörelse förstod hvem han hade för sig, blef äfvenledes glad,

och ingen kunde höra annat än den mest naturliga hjärtlighet, då han räckte fram sin hand och bad Carl vara välkommen. Grosshandlaren var en mästare i mycket, och i konsten att beherska sig själf öfverträffades han knappast af någon. Alla ansiktets muskler hade han på sina fem fingrar, han kunde se glad ut, han kunde skratta och skämta, äfven om det vildaste hat kokade inom honom. Den yttre menniskan var i ordets egentliga bemärkelse endast en mask, men en rörlig mask, hvarunder den inre lefde sitt eget lif alldeles obemärkt af världen. I Ryssland skulle han utan tvifvel blifvit förste minister, och oöfverträfflig som sådan.

Han uppfattade också nu i ett ögonblick hela ställningen, och på det hela borde han ganska lämpligt kunna begagna sig till sin fördel af dotterns frånvaro. Men allt borde gå hastigt, innan ytterligare några oförutsedda omständigheter kunde inträffa. Som artig värd borde han visserligen hafva presenterat grefve Peyran, men glädjen öfver att den unge mannen så snart efterkommit hans önskan borde på ett naturligt sätt förklara denna uraktlåtenhet, helst som han fann det något betänkligt att sammanföra de båda rivalerna.

»Vi skola gå in till mig», sade han därför och slog helt förtroligt Carl på axeln, medan han kastade en betydelsefull sidoblick på grefven och sin

hustru; »vi hafva mycket att språka om, och vi träffas vid supén.

»Hur mår nu min gamle vän, gubben Stenvall?» sade han, sedan han tagit plats i soffan i röda kammaren och nödgat Carl att sätta sig vid sin sida; »är han sig lik, det är många Herrans år sedan vi råkades, och knappast trodde jag och naturligtvis icke han heller, att jag skulle blifva hans husbonde . . .»

»Han mår bra», svarade Carl.

»Det fägnar mig; till sommaren hoppas jag få göra ett besök på Ronäs, och måhända blir det besöket af mycken betydelse äfven för andra än gubben Stenvall och mig.»

Han lade särskildt vikt på den sista meningen och nickade åt Carl.

Denne fann sig i ett besynnerligt läge. Ung och förtroendefull och rik på förhoppningar, hade han svårt att tro på något elakt, något ondt och farligt under denna öppna hjärtlighet, denna faderliga förtrolighet, och alltid sväfvade för honom tanken, att det var Auroras fader, som var så vänlig, så förekommande emot honom. Han hade just tänkt sig honom sådan. Men nu hade Auroras fader ingen heder i bröstet, intet hjärta, intet samvete . . . var det möjligt? Så hade likväl den sagt, som han värderade högst af alla.

»Och ni vill tjena i sju år för Rakel?» frågade grosshandlaren leende.

»Ja», svarade Carl, leende tillbaka, fast rodnaden glödde på hans kind.

»Låt oss tala allvarsamt», fortsatte grosshandlaren; »det är ett svårt värf, ni åtager er. Ni vet, att er verkningskrets blir Ryssland, blir Petersburg.»

»Jag vet det, och jag kan icke neka, att det väcker min ledsnad, att just nu edra affärer kalla mig dit. Enligt hvad det säges, få vi krig med Ryssland till våren, och . . .»

»Ni har rätt, alldeles rätt, vi få nog krig, och det är just därför jag skickar er till Petersburg.»

»Just därför . . .?»

»Som jag säger; tror ni, unge man, att ett krig endast och allenast utkämpas på bataljfälten. Nej, nej, långt därifrån. I diplomaternas kabinetter kämpas det farligaste kriget, och det är där ni skall kämpa . . .»

»Jag förstår er ej, hvad menar ni?»

»General Sprengtporten . . .»

»General Sprengtporten!» upprepade Carl, och en omisstydlig ovilja blixtrade i hans vackra ögon.

»Ja», svarade grosshandlaren, till hälften leende, liksom om han förutsett den förtrytelse, som nämnandet af Sprengtportens namn borde väcka hos en ärlig svensk.

»Sprengtporten, riksförrädaren, mannen från Anjala, han som burit vapen mot sitt eget fädernesland, är det er mening . . .?»

»Tror ni på, att en menniska, som felat, kan ångra sitt fel och vilja godtgöra det?»

»Visserligen.»

»Nå väl, tror ni, att ångern öfver ett brott är beroende af brottets storlek?»

»Nej.»

»Då måste ni medgifva, att äfven 'riksförrädaren' kan känna ånger och hysa ett begär att godtgöra hvad han brutit. Om nu detta vore fallet med generalen, skulle ni ej vilja hjälpa honom, skulle ni ej, fast på en obemärkt plats, vilja tjena ert land och er kung, skulle ni ej vilja . . .?»

»Och det är detta ni begär af mig?»

»Icke så häftigt, unge man, icke så häftigt. Tro ej, att jag låter blända mig af tomma ord. Saken är den, att generalen skrifvit mig till ungefär i de ordalag jag nyss anfört, och jag har tänkt: vill han godtgöra oss hvad han brutit, så är jag färdig att hjälpa honom; skulle det åter vara falskt spel, så hoppas jag likväl finna den man, som kan liksom följa hvarje hans steg och förekomma eller tillintetgöra dem. Har jag orätt, har jag bedragit mig på er? Det är en svår, ja en farlig plats, jag medgifver det, men hvarför bör man just se allt i

den svartaste dager; det är ju möjligt, vi böra åtminstone tro det, att hans ord äro sanning, och då blir arbetet lätt.»

Carl försjönk i tankar, slutligen sade han:

»Likvisst, herr grosshandlare, förefaller mig alltsammans motbjudande. Jag vill göra allt för mitt land, men jag älskar icke det hemlighetsfulla; det där förefaller mig som en strid djupt ner i en mina; jag älskar hellre att strida i öppen dager, under Guds fria himmel.»

»Jag har icke misstagit mig på er», afbröt honom grosshandlaren, »jag finner till min glädje, att ni är en man efter mitt sinne. Men låtom oss tänka saken rätt. Låtom oss antaga, att, för att begagna er egen bild, en mina vore anlagd under Stockholms slott, och att den vore färdig att antända — skulle ni, om ni finge kännedom om henne, rygga tillbaka för ett försök att nedtränga i mörkret och hugga af den handen, som hölle tändröret . . .? Säkert icke, jag vet det, jag vet det. . . . Nå väl, här gäller att göra detsamma, fast minan är mycket farligare, ty när den springer, gäller det millioner menniskors väl, ja, vårt namn och vår ära. Ni tvekar icke längre, jag ser det på er . . .»

Huru grosshandlaren talade och utlade saken, fick han sin vilja fram, och så fullständigt, att Carl följande dagen skulle anträda sin resa till Petersburg, försedd med bref och handlingar, väl förseg-

lade, hvilka han skulle öfverlämna till firman Sudach, äfvensom ett bref till general Sprengtporten.

När det var uppgjordt herrarne emellan, sammanträffade familjen vid supén, men där var mycket tyst. Alla hade fullt upp att tänka på. Carl såg dock med en viss oro på värdinnan, han tyckte sig se spår af hemliga tårar, han tyckte sig till och med höra ljudet af en förstulen suck. En saknade han, och det tyngde honom mera än något annat. Han kunde till slut ej undertrycka en fråga om mamsell Aurora. Fru Heijel såg härvid ned i sin tekopp, och grefven rakt framför sig, men grosshandlaren upplyste honom på ett helt okonstladt sätt, att hon icke var hemma.

Följande dagen vid middagstiden reste Carl Hindersson från Stockholm.

Grosshandlaren nickade åt honom från sitt fönster, och sedan gick han några steg fram och tillbaka och gnuggade händerna med en viss förnöjelse.

»Det lyckades!» mumlade han för sig sjelf.

Några dagar därefter medförde posten ett bref från Ronäs, adresseradt till Carl Hindersson. Grosshandlaren höll brefvet en stund i handen; derinuti låg ett annat, det kände han. Ögonblicket därefter bröt han det. Det inneliggande föll framför honom på bordet, och en glädjeblixt for öfver hans ansikte.

Brefvet var från hans dotter. Han bröt det

och läste. Innehållet var mycket kort, det var snart genomläst. Hon talade om sin kärlek för Carl och sin afsky för grefven, att hon flytt från sitt föräldrahem, att hon visste, det hennes far ville begagna sig af Carls kärlek för henne till att förmå honom tjena ryska intriger mot Sverige, och att hon var öfvertygad om, att detta bref skulle tillintetgöra hennes fars mörka planer.

Han höll ännu det uppbrutna brefvet i sin hand, då dörren öppnades och kapten Pålssons näsvisa figur visade sig.

Grosshandlaren hade sina tankar så fästa på brefvets innehåll, att han höll det framför sig, ännu sedan kaptenen väl var inkommen, och denne tycktes med en viss förvåning se detta bref i grosshandlarens ego.

»Med förlof», sade han, »skulle tacka för sist och helsa från syster min.»

»Hm, hm», hostade grosshandlaren och vek ihop brefvet, »ni är återkommen. Godt, är ni klar att segla snart?»

»Jo jo men, vinden är god, och vintern tycks ej tagit riktigt fäste än, så att det skall nog gå att komma öfver till Finland, det slår inte fel . . .»

»Ni får passagerare med, kapten . . .»

»Hvad är det för konster, den här årstiden; nej, låt dem resa landvägen, det duger icke att ha lyxartiklar midt i vintern . . .»

Kaptenen tog i väl hett, och det undgick icke grosshandlarens uppmärksamhet.

»Det där är bara snack, kapten Pålsson, det begriper ni väl. Två herrar komma att medfölja, rätta er derefter. Och i morgon skall allt vara i ordning, hvad inlastningen beträffar. Farväl, farväl, kapten Pålsson, och lycklig resa, om vi ej träffas mera.»

»Låt mig slippa herrarne, grosshandlare», bad kaptenen och tog ett steg fram; »jag skall göra er en större tjenst än ni kan ana, om jag får min vilja fram.»

Grosshandlaren såg frågande på kaptenen.

»Jag skall säga er, hvar er dotter är,»

»Herre, hvad pratar ni? Tänk på hvad ni säger.»

»Låt oss förstå hvarandra; det är af vikt för er, att er dotter kommer åter, jag vet hvar hon är och skall säga er det, om jag slipper de där herrarne.»

»Nå väl, ni slipper dem! Hvar är min dotter?»

»Ni skall få veta det, sedan jag passerat Vaxholm.»

»Drifver ni gäck med mig, kapten Pålsson?»

»Nej, visst icke, jag har bara mina egenheter. I morgon lyfter jag ankar, i morgon afton skall ni veta hvar er dotter är. Men först måste ni gifva mig en sedel med ert namn, att jag ensam eger bestämma, hvem som får följa mig öfver hafvet.»

»Se så», fortsatte han och petade till grosshandlarens arm, »det blir ju bara oss emellan, ni förlorar ju ingenting därpå, ni har ren vinst däraf.»

Grosshandlaren skref den begärda sedeln och kaptenen gick.

Men knappt var han utkommen i farstun, förr än grosshandlaren kastade rock och hatt på sig, och när kaptenen steg ut på gatan, var grosshandlaren midt i trappan. När kaptenen vek af i närmaste gränd, stod grosshandlaren ännu qvar på sista trappsteget till gatan, men knappt hade kaptenen försvunnit i gränden, förrän grosshandlaren gick fram till samma gränd, och här stannade han, tills kaptenen vek af på lilla Nygatan. Då fortsatte han sin gång gränden utför, och lyckades sålunda oförmärkt följa kaptenen genom staden, öfver slussen, uppåt söder. Här stannade kaptenen framför ett litet hus, hvarpå det hängde en krogskylt.

Innan han gick in genom porten, såg han sig omkring åt alla håll. Från närmaste hörn, där grosshandlaren stod, kunde han tydligt se mannen, äfvensom huru hans ansikte förmörkades, just som hans blick öfverfor detta hörn. Hade han sett honom? Det vore märkvärdigt, men det gjorde i alla händelser ingenting. Grosshandlaren stod länge qvar, och ingen syntes mera till framför huset, men i en af vindskuporna visade sig ett ansikte, som hade ett högst eget inflytande på grosshandlaren.

Det blef en skiftning, som när man i månskenet vänder ett blankt knifblad.

På skylten, som for af och an för vinden utanför det lilla huset, stod med något urblekta bokstäfver: *Gröna Falken.*

10.

Gröna Falken och kejsaren i Kina.

Grosshandlaren hade mera brådtom, när han återvände från sin utkik, än när han följde efter kaptenen. Han gick dock icke hem, utan när han kom öfver slussen, gick han åt Järntorget och därifrån vek han in på Vesterlånggatan, hvarifrån han ytterligare tog vägen uppåt Stortorget förbi börsen till Slottsbacken, där han slutligen försvann i öfverståthållarehuset.

Polisen hade då sedan 1798 haft sin lokal i detta vackra af vår odödlige Tessin uppförda hus. Det var till poliskammaren, grosshandlaren vände sig, och han hade tur med sig, han träffade sin vän polismästaren och fick tala några ord vid honom.

Vi känna icke detta samtal, men följderna däraf visade sig snart.

Fyra handfasta karlar gingo en stund därefter Vesterlånggatan i ända och vidare öfver slussen uppåt södermalm, och här finna vi dem snart po-

sterade i grannskapet af Gröna Falken i hvar sitt hörn af de tillstötande gränderna.

Fram på eftermiddagen, klockan kunde vara så där mellan 3 och 4, kom grosshandlaren själf, följd af en femte polisman. De stannade vid det ena af hörnen.

»Allt väl?» frågade grosshandlaren.

»Allt väl», svarade karlen.

Därefter fortsatte grosshandlaren sin promenad till de andra karlarne, hos hvilka samma frågor och svar upprepades.

Till den, som var posterad närmast krogen, sade han, sedan han dit återvändt:

»Gå in på krogen, det förb. hålet bör bevakas invändigt också. Jag skall själf taga din plats. Och nu till verket, gevaldiger!»

De sista orden sades till den, som följt honom uppför gatan.

»När vi höra signalen, komma vi upp, det skall gå som en dans, och er ersättning skall bli kunglig.»

Och gevaldigern gick med säkra steg tvärs öfver gatan och försvann i porten till Gröna Falken.

Södermalm 1867 är ej det södermalm, som fanns 1807. Stora, prunkande, palatslika byggnader resa sig nu, där då endast fanns trähus och undantagsvis ett och annat stenhus.

Gröna Falken var ett sådant där litet trähus, grönmåladt med hvita knutar. Det var egentligen

UNIV.
OF
MICH.

ett envåningshus, men vinden hade blifvit inredd till rum, och trenne vindskupor till följd däraf blifvit utbyggda på det brutna taket. Huset var ett hörnhus och låg med sin fasad åt den ena gatan samt med sin södra gafvel åt en backig tvärgata. Denna tvärgata slutade vid hörnet af Gröna Falken, men omkring 50 famnar från samma hörn åt ömse sidor öppnade sig åter gränder, till hvilka man möjligen genom de till Gröna Falken angränsande gårdarne kunde komma och sålunda undkommma de spioner, som endast höllo sig framför huset. För att förekomma detta, voro nu vakter utsatta vid båda dessa gathörn. Grosshandlaren själf och den tredje karlen stodo bakom hörnet till det midt emot Gröna Falken belägna huset, och den fjärde poliskarlen befann sig inne på krogen.

Den, som sålunda af grosshandlaren söktes, borde därför icke undkomma honom annat än genom ett underverk.

I denna aflägsna stadsdel var det nu så godt som folktomt. Det är först fram emot aftonen, som krogarne blifva besökta. Tiden var således väl vald, och att villebrådet fanns på ort och ställe, det syntes af de upplysta vindskuporna, där man tydligt bakom de nedfällda gardinerna kunde se skuggor gå fram och åter.

Långs ned ifrån gatan hördes de tunga stegen af en vandrare, men det började redan blifva nedmörkt.

Uppe i vindsrummet, genom hvars fönster grosshandlaren sett det där ansiktet, som gjorde ett så högst eget intryck på honom, sutto en äldre man och en yngling i sjömanskläder. Gubben hade ett vackert ansikte, och hvita lockar skuggade hans höga, själfulla panna.

Uttrycket i detta ansikte var mildt och allvarligt. Det milda låg i blicken. Själfva anletsdragen utmärkte ett allvar, som fordom måtte hafva varit stränghet, lidelsefullhet. Det låg sol i denna blick, och därur bredde sig detta ljus af mildhet öfver dessa drag af granit.

I detta ögonblick hvilade gubbens blick med hela styrkan af faderlig värma på ynglingen, som satt i soffan och hvilade sin bländhvita panna i handen, tummande med den lediga handen på nedersta knappen i tröjan.

»Nu är beslutet fattadt», yttrade gubben och började gå fram och åter i det lilla vindsrummet, »nu skola vi sätta vår förtröstan till Honom, som ensam kan hjälpa. Du är modig, du har hjärtat på rätta stället . . . det är just så jag vill hafva det. Och hvad din mor beträffar, barn, så skall du vara lugn, jag skall vaka öfver henne; hon skall få dina bref genom mig, sedan du verkligen kommit i säkerhet, och då skall hon också bli lugn.»

Ynglingen drog upp en näsduk ur fickan och höljde sitt ansigte däri.

»Och Carl, mitt barn, skall också blifva lycklig, men allt skall hafva sin tid ... allt skall hafva sin tid.»

Gubben försjönk härvid själf i tankar, men afbröts af dörrens öppnande.

Det var kapten Pålsson, som inträdde.

»Så där ja, nu är klart att vända. . . . Å, Jack, det skall gå som en dans . . . du har allt i ordning, Jack, min gosse?»

Kaptenen var leende och fryntlig som vanligt, dock undgick det icke silfverhåringens skarpblick, att något ovanligt tyngde på detta leende.

»Du har varskott något, min vän?» frågade han.

»Hm!»

»Jaså.» Han blef tankfull, men då hans blick föll på ynglingen, hvilken med en viss oro såg upp på de båda männen, nickade han så förtröstansfullt åt honom och sade: »Mod bara, allt skall gå bra.»

»Så fort det skymmer på, gripa vi verket an; jag har ordnat allt. Först går han, Jacken, med min matros, och så lunkar jag efteråt så småningom, och det blåser friskt och ser ut att hålla i, så, äro vi väl på skutan, har det ingen fara. Värsta seglatsen blir härifrån och dit.»

»Har man funnit spåren . . .?»

Kaptenen gick åt fönstret och vinkade med handen, att silfverhåringen också skulle se ut.

Och han gjorde det.

»Aha . . .».

»Så står det till», sade kaptenen och slog sin björnskinnsmössa i bordet, så att ynglingen i soffan flög högt till.

»Huru hänger det ihop?»

»Brefvet», svarade kaptenen.

»Brefvet?»

»Brefvet ja, som Jack skref, hm . . . det har grosshandlaren, jag såg det med mina egna ögon, jag kom nu direkte från honom, och jag är ett nöt, som jag brukar vara.»

»Se så, lugna dig, min vän . . .»

»Det är så dags det . . . kunde jag tro, att han skulle följa mig i hack och häl, var det möjligt det . . . ja, ja, var lugn han, Jack, nog komma vi till skutan, har ingen fara. Båten ligger förtöjd här nedom Stadsgården, och dit skall Hvass föra er. Jag träffar er sedan ombord.»

Det rådde mycken oro hos de tre personerna, men man stannade slutligen vid det hopp, att man dock skulle hinna ombord, innan grosshandlaren kunde företaga sig något, och så fort det började skymma på, skulle Hvass föra ynglingen ombord.»

Och så gick middagen, och skymningen kom och ljus tändes.

Nu hördes steg i trappan, de nalkades dörren, nu tog det i handtaget.

»Det är Hvass», sade ynglingen, och glädjen lyste i hans fina men bleka ansikte.

De båda männen sågo blott på hvarandra, och kaptenen skakade omärkligt på hufvudet.

Ögonblicket därefter öppnades dörren och en stor, stark karl, klädd i mörkblå rock, inträdde.

»Ursäkta», ursäkta», sade han och borrade hvassa ögon i de tre, »så godt först som sist.»

»Riktigt», sade kaptenen och såg helt självbelåten ut, »riktigt, skadar inte, men hvem är ni?»

»Polisgevaldiger, med förlof, så godt först som sist.»

»Jaså, det var inte så ledsamt.»

»Det kan vara både det ena och det andra, skall jag säga, men nu vill jag se edra pass, så godt först som sist.»

»Det låter höra sig, jag är kapten Pålsson, förande briggen . . .»

»Jaha, jaha, förande briggen, så godt först som sist . . .»

»Nej, det är misstag . . . så heter hon inte.»

»Hvad befalls, var god och visa mig passet . . .»

Kaptenen syntes ögonskenligen vilja vinna tid, och gjorde sig därför icke brådtom. Men slutligen hade han visat sina papper.

»Och nu kommer turen till er, så godt först som sist», sade polismannen och såg på ynglingen, som satt qvar i soffan, mera blek än för en stund

sedan, men fasthet och beslutsamhet lågade ur de sköna ögonen.

Silfverhåringen räckte emellertid fram ett papper till gevaldigern.

»Jaha», sade denne och läste, »det är i sin ordning, så godt först som sist . . . sir Edvard Gillinson . . . jaha . . . det är riktigt.»

Och så lade han ihop papperet och lämnade det åter, hvarpå han åter riktade sina blickar på ynglingen.

»Det är en vacker fågel, kapten har fått sig», sade han och drog mungiporna upp emot öronen, så att en hel rad gulhvita huggtänder syntes; »riktigt en vacker fågel, men vi skola känna honom på pulsen . . . kom hit fram i ljuset, min gosse, så få vi se på dig, så godt först som sist.»

»Hans pass menar ni», inföll kaptenen, »se här är det; det är en släkting till mig . . .»

»Kan så vara, men jag känner snuset; kom hit, säger jag, så godt först som sist . . . jag känner ansiktet, och här lär bli en annan resa af . . .»

Han fattade ynglingen vid handen och drog honom fram emot ljuset.

Kaptenen tog ett steg framåt och lade sin hand på gevaldigern, men denne såg upp och röt till kaptenen en varning att icke blanda sig i kongl. maj:ts och kronans tjenst.

Här fanns ingen möjlighet att undkomma faran. Polismannen kände mycket väl igen detta ansikte, som han hade framför sig. Han behöfde ej se några papper, det kunde vara i sin ordning sedan, här behöfdes blott handling.

Och han stack handen i fickan och tog upp en hvisselpipa. Alla anade hvad som skulle följa. Ynglingen, som faran i första rummet gällde, stod dock ej rådvill. Han kastade mössan på hufvudet och skyndade mot dörren.

»Onödigt, onödigt», sade gevaldigern helt lugnt, »alla stigar, som leda härifrån, äro bevakade af säkert folk.»

Och så satte han hvisselpipan mot munnen.

I detta ögonblick hördes tunga men hastiga steg utanför dörren till rummet, en dörr i rummet näst intill öppnades och tillslöts, och så visade sig en hög, skulderbred matros på tröskeln till detta rum.

Det var matrosen Hvass. Det var hans tunga steg, som hördes nere på gatan, just som grosshandlaren ställde sig i position vid hörnet midt för krogen. Han hade blifvit uppehållen under vägen. Han hade af gammal vana gått förbi grosshandlarens och där hade han träffat Broqvist, som af vänskap för den rolige kaptenen hade redogjort för en hel hop ur det inre af dagens historia, hvad beträffar Heijelska familjen.

För sent trodde han sig dock ej komma, och på någon extra fara kunde han ej heller tro, ehuru dock misstänksamhet var det utmärkande draget hos honom.

Som sagdt, han gick i sakta mak gatan uppför. När han kom till närmaste tvärgata intill Gröna Falken, såg han där en karl stå helt stilla i skumrasket. Gatan var för öfrigt alldeles tom på folk. Ensamt därföre väckte karlen hans uppmärksamhet. Men han låddes om ingenting, utan fortsatte sin väg.

När han kom till hörnet af Gröna Falken, såg han tvenne personer stå där, och af en naturlig instinkt anade han oråd. Han girade till en lång krok, som om han velat vika om hörnet, men icke rätt kunnat mäta afståndet, och kom så ända inpå de båda männen.

Dessa märkte visst den fulle matrosen, men intet mera.

Matrosen lullade af uppför backen i tvärgatan. Här, så fort han kom ur skenet från krogfönstren, ämnade han lovera in genom porten, men märkte snedt för porten i öppningen till en liten gränd, bebyggd med trärucklen, ännu en karl, som såg honom lika misstänkt ut som de tre förra, bland hvilka han tydligt känt igen grosshandlaren. Han lät sig dock icke till utseendet störas, utan kom lyckligt och väl in genom porten, som han stängde efter sig, och sköt hastigt för den tunga järnregeln, så att denna väg var tillstängd.

Med en raskhet och vighet, som föreföll otrolig för denna koloss, var han därefter uppför trappan och inne i rummet, där gevaldigern just stod i begrepp att gifva den öfverenskomna signalen. Ett ögonblick var tillräckligt för honom att uppfatta hela ställningen.

Han tog med ens på sig en högst egen uppsyn; allas ögon, äfven gevaldigerns, stannade ofrivilligt på honom, men i detsamma sprang han fram och slöt sin grofva, stenhårda näfve omkring gevaldigerns hand och just den, som höll hvisselpipan. Det var som om en kula af järn gjutits omkring handen.

»Hvad är ni för en?» utstötte mer än uttalade gevaldigern och ögonen trängde ut ur sina hålor, som om de varit ett par snigelhorn.

»Jag är kejsaren i Kina», hviskade matrosen, »jag har något att säga er, kom . . .»

Och med en otrolig styrka förde han den motsträfvige gevaldigern med sig in i det angränsande rummet.

»Se, hvad vi hafva att göra tål inga vittnen», sade han, allt jämt hviskande, och därmed stängde han dörren. »Se här, du ser den här knifven, den är ganska hvass. Ett ord, ett ljud af dig, och jag skär af dig halsen, jag är kejsaren i Kina, och han låter ej leka med sig.»

Gevaldigern blef likblek och håren reste sig på hans hufvud. Men ännu höll järnhanden honom fångslad, och äfven om han ropat på hjälp, hade helt säkert den skarpa knifven fullbordat sitt verk, innan hjälpen hunnit infinna sig. Och mannen var galen, det var ett Danvikshjon, det var tydligt.

Danvikshjonet funderade emellertid ej länge på hvad som var att göra. En halsduk, tydligen tillhörande krogpigan, visserligen något smutsig, men dock tjenlig för ändamålet, hopvirades med den fria handen.

»Gapa», hväste han åt gevaldigern och ögonen rullade vildt, och knifven blänkte i samma hand som halsduken.

Ögonblicket därefter var halsduken instoppad i gevaldigerns mun, och med en ledighet, som man ej skulle tilltrott den klumpige mannen, spände han därefter läderremmen från lifvet och hopspände med den gevaldigerns näfvar bakpå ryggen.

Gevaldigern var alldeles oskadlig.

»De säga, att jag är vansinnig», sade han i örat på gevaldigern, »men jag skall visa dem, att jag är kejsare i Kina, jag. Nu skall jag ihop med de andra, och i morgon skola ni stekas, jag skall redan i qväll tända brasan åt er. Du behöfver rostas, din sega rackare.»

Kallsvetten pärlade från den stackars gevaldigerns panna. Helt säkert ämnade den vansinnige sätta eld på huset.

Emellertid försvann kejsaren i Kina i det angränsande rummet, och gevaldigern tyckte sig höra samma manöver där utföras. Detta var dock ett misstag.

»Stufva in godset, kapten . . . klart att vända i eviga rappet, men rör er ej förr än jag kommer upp.»

Detta hviskade matrosen kapten Pålsson i örat, och så skyndade han ut, men tyst och försiktigt.

Nedkommen, gick han ej in i krogrummet, utan till gårdsporten, som han nyss stängt.

Utkommen på gatan, såg han genast karlen, som postade i gränden. Med ett par skutt var han hos honom.

»Tyst, tyst», hviskade han och lade sin hand på poliskarlens axel, »gevaldigern har fått en idé; han vill ej dela drickspengarne med de andra, utan bad mig springa ned efter den, som stod uppe i backen, sade han; han har ett godt öga till dig, kan jag tro, kom.»

Poliskarlen lät ej säga sig detta två gånger. Han följde matrosen. Inkomna på gården, stängde matrosen åter porten och gick sedan fram till poliskarlen.

»Nu skola vi talas vid litet närmare», sade han och lade hufvudet ända inpå den andres ansikte; »jag är kejsare i Kina; om du knyster ett ord, sitter knifven i hjärtgropen på dig. Se här är min gene-

ralssal, stig på och var inte rädd, men håll bara käften.»

Ett matt sken från ett fönster på Gröna Falken upplyste gården, och detta var tillräckligt att belysa den store, starke mannen, som verkligen svängde en knif i ena handen, medan han med den andra öppnade en tung källardörr. Med eller mot sin vilja måste karlen stiga på. Det bar utför, och ännu en dörr öppnades.

»Se här är min sängkammare, lägg dig nu och sof, det är det bästa du kan göra! i morgen bjuder kejsaren i Kina på kalas, gläd dig däråt så länge.»

Med dessa ord stängde matrosen till den inre källardörren och lade på järnhaken utanför, hvarigenom den inifrån omöjligen kunde öppnas. Den yttre källardörren stängdes äfven och ett par minuter därefter var kejsaren i Kina uppe hos de tre på vindskammaren.

»Klart för-ut, kapten ... raskt till verket.»

Han gjorde i hast klart för sina åhörare, att grosshandlaren var där nere och att endast vägen genom bakporten och så utför gränden mellan trärucklena var klar. Denna väg skulle de båda herrarne med ynglingen taga.

En stund därefter stodo de alla fyra vid porten.

Matrosen öppnade. Nere vid hörnet stod grosshandlaren och den ene poliskarlen.

Mannen med de hvita lockarne, sir Edvard, gick först öfver gatan och försvann i gränden. Så smög sig ynglingen däröfver, fjäderlätt och spänstigt, som när den afskjutna kulan hoppar från våg till våg. Sist gick kaptenen.

Matrosen hviskade i kaptenens öra:

»Vänta mig vid båten.»

Och därefter stängde han porten och gick in i Gröna Falkens krogstuga. Här såg han till sin förvåning ytterligare en karl af samma snitt som de tre andra han sett.

Han kunde ej tillbakahålla ett leende, som han dock sökte dölja bakom den grofva handen, hvilken inpraktiserade en väldig buss innanför läppen.

»En sup, herre», sade han, »skall till väders i qväll, skulle bara byta näbb med syster min här.»

Poliskarlen gjorde underliga miner, men synbarligen stod den mannen, han nu hade framför sig, icke på hans order.

Supen serverades och dracks i botten.

Och så gick matrosen. Utkommen på gatan gjorde han åter en krok, så att han kom midtför grosshandlaren.

»Nu behöfver gevaldigern hjälp», sade han till denne, och därpå försvann han.

Många minuter därefter dröjde det icke, förr än han stod nere vid båten, där kaptenen och hans vänner väntade honom.

»Om bord, kapten», sade han sakta; »jag ror utmed stranden, och vi fortsätta resan på det sättet natten i ända, för säkerhets skull. I morgon träffar kapten oss. Men ingen tid att förlora.»

Kaptenen tryckte sir Edvards hand och så gick han.

Engelsmannen tryckte ynglingen till sitt bröst och kysste honom på pannan.

»Raskt till verket; vi se hvarandra åter.»

Och så hoppade ynglingen ned i båten, och matrosen efter. Snart hörde man båten för kraftiga årtag glida ut öfver vattnet.

Ungefär tre qvarts timme därefter befann sig kapten Pålsson om bord på däcket af sitt fartyg, briggen Margareta. Han var tyst och allvarsam, mera nästan än han brukade. En viss oro arbetade inom honom, en skarpare iakttagare än skeppsfolket skulle hafva varseblifvit det. Så förgick inemot en timme. Då prejades briggen af en båt, som rodde intill babords sida.

Det var redaren själf, grosshandlaren Heijel, och i sällskap med honom polisgevaldigern och tre karlar. Den fjärde låg förmodligen ännu qvar i kejsarens af Kina sängkammare.

En grundlig undersökning anställdes. Matroserna sågo förvånade på hvarandra, och ännu mer förvånade på gubben, som kunde tillåta sådant af landkrabborna.

Men 'gubben' — den vanliga benämningen för befälhafvaren om bord — var glad och fryntlig, och det gjorde ett godt intryck på skeppsfolket. Det förstod, att han hånade landkrabborna.

Gnisslande af vrede lämnade grosshandlaren en stund därefter Margaretas däck.

Just som han stod färdig att stiga ned i båten, sade kapten Pålsson till honom:

»I morgon afton skall ni få veta, hvar hon är. Jag håller ord jag, ser ni. Det här besväret kunde ni ha besparat er.»

Tidigt följande morgon var briggen Margareta under segel och vinden var god.

11.

Krig.

Historien om vårt sista krig med Ryssland, historien om, huru en tredjedel af vårt land slets bort och gjordes till ett ryskt land, är ännu icke skrifven. Händelsen ligger för nära vår tid, såret smärtar ännu, se där hvarför historien om detta krig ännu icke kan skrifvas.

Det är icke heller vår mening att skrifva detta krigs historia. Men händelserna i vår berättelse föra oss dit, de hade sin tillvaro, de lefde och andades i detta land på andra sidan Bottniska viken,

vid lägereldarne, inom fästningsvallarne och på de blodiga stridsfälten.

Innan vi emellertid gå vidare i skildringen af deras öden, hvilka vi hafva framställt såsom berättelsens hufvudpersoner och hvilkas historia vi hafva erhållit dels ur en gammal brefsamling, som för flera år sedan kom i vår ego, dels genom muntliga berättelser af ännu lefvande personer, torde det vara i sin ordning, att vi litet närmare taga de allmänna förhållandena i betraktande.

Läsaren får måhända bäst tillfälle att vinna denna öfverblick genom att för ett ögonblick lyssna på tvenne samtal i den ryske czarens kabinett.

Det första hölls mellan czaren och franska sändebudet Caulaincourt.

Ministern hade till czaren aflemnat ett bref från kejsar Napoleon. Den lifligaste tillfredsställelse målade sig i själfherskarens ögon vid genomläsandet af detta bref, och sinnesrörelsen öfverväldigade honom, han kunde icke dölja den.

»Ack, den store mannen!» utropade han, »den store mannen! Nu har jag honom tillbaka till hans tankar i Tilsit! Säg honom, att jag tillhör honom för hela min lifstid; mitt rike, mina arméer, allt står till hans tjenst, och då jag ber honom bevilja något, som tillfredsställer den ryska nationens stolthet, så sker det icke af äregirighet, utan för att kunna skänka honom denna nation hel och hållen samt

göra den lika hängifven hans stora förslager, som jag är det själf!»

Hvarom handlade då Napoleons bref? Jo, om ingenting mer eller mindre än samma sak, som genom sina följder kostade brodern till denne czar lifvet, om en delning af Turkiet. Förhållandena voro dock väsentligt förändrade, när czar Nicolaus talade om 'den sjuke mannen' och sökte bota honom genom att alldeles beröfva honom lifvet. Det är ett barbariskt botemedel, men det har häfden för sig inom de ryska czarernas familj.

Att dela Turkiet, att sätta ryska örnen på Sofiamoskéen i Konstantinopel, det var ett så lifligt föremål för den ryske själfhärskarens önskningar, att han för det glömde allt, till och med eröfringen af Finland, som dock Napoleon jämt framhöll för honom, och som i själfva verket var den enda förstoring, som Napoleon ville tillstädja Alexander och Ryssland.

Caulaincourt länkade också därför så oförmärkt samtalet in på Sverige och Finland.

»Men, Ers Maj:t, fullföljandet af er store stamfars eröfringar, det är väl något, som bör tillfredsställa den ryska nationalstoltheten.»

»Ja, ja», svarade Alexander, »ni säger det, och utdrifvandet af dessa turkar. . . .»

»Ers Maj:t», afbröt ministern, »ni glömmer alldeles bort den fiende, som Peter den store fruktade mest af alla.»

»Och det var?»

»Sverige.»

Alexander fann sig oangenämt störd i gången af sina segerdrömmar söderut. Det var, som om en oktobervind strukit öfver blommorna i ett orangeri; måhända inverkade dock mest obehagligt på honom den ton af beundran för det svenska folket, som omisstydligt uttalade sig i fransmannens ord.

»Finland, Ers Maj:t», fortfor Caulaincourt, »Finland, förmuren för detta gamla konungarike, hvars folk fyllt världen med undran och utfört sagolika bragder.»

»Mitt beslut är fattadt», sade Alexander, sedan han en stund besinnat sig, »jag är färdig att hålla mina löften. Vid min sammankomst med kejsar Napoleon bestämde vi, att jag skulle förklara mig i december; jag önskade, att det icke måtte ske förr, men säg er herre, att om han önskar det, skall jag afskeda lord Gower. Cronstadt är färdigt till försvar och vilja engelsmännen fresta på en dust, skola de finna, att det är en annan sak att slåss med ryssar än med turkar och spaniorer.»

»Min herre, kejsar Napoleon, kan i detta afseende icke fordra mera, än hvad ni självmant erbjuder.»

»Hvad Sverige beträffar», återtog czaren och ett leende drog öfver hans anlete, »hvad Sverige beträffar, så är jag ännu icke i ordning, och jag

begär tid att reorganisera mina regementen. De blefvo i sista kriget bra illa misshandlade och stå långt ifrån Finland, så att jag måste kalla dem från södra till norra ändan af riket. Dessutom är min armé icke tillräcklig på denna krigsteater. Sveriges skärgårdsflotta . . .»

»Sveriges skärgårdsflotta . . .?»

»Svenskarne hafva en talrik sådan; min är ännu icke utrustad.»

»Anser Ers Maj:t det verkligen vara af så afgörande inflytande på krigets begynnande?»

»Af mycket, af ganska mycket . . . och jag vill icke utsätta mig för ett nederlag af en så liten stat.»

Dessa yttranden af Alexander finnas skriftligen uppsatta i Louvren i Paris.

Det leende, som hvilat öfver czarens anlete under hela samtalet, drog sig nästan till förakt, när han uttalade de sista orden. Han glömde alldeles Svensksund; det var dock icke 18 år förflutna, sedan den segern vanns 'af en så liten stat'.

»Säg därföre er herre», tillade han med mycken ifver, »att så snart mina stridskrafter äro i ordning, vill jag anfalla Sverige, men att jag måste vänta till december eller januari.»

Därpå öfvergick samtalet åter till turkarne och deras utdrifvande ur Europa, och Alexander tycktes ej finna ord nog betydelsefulla för att uttala sin förtjusning öfver Napoleon, 'den store mannen'.

Detta samtal visar oss, huru fastkedjad Alexander var vid Napoleons triumfvagn, samt huru Napoleon förstod att smickra hans fåfänga.

Vi vilja nu lyssna på det andra samtalet. Det fördes mellan czaren och svenske ministern, grefve Stedingk. Grefven hade infunnit sig för att aflämna sin konungs svar på Rysslands fordringar att antaga kontinentalsystemet.

'Det var', säger kanslipresidenten, baron Ehrenheim, 'under Sveriges dåvarande ställning omöjligt, såsom en säker uppoffring af dess handelsflotta och en blottställning af dess vestra kust.

Czaren tog med mycken välvilja emot den svenske ministern.

»Jag har önskat att tala med er», sade han, »och i ett så kritiskt ögonblick som detta förklara mig för er. Ni känner mina tänkesätt och den högaktning jag hyser för er, och er konung beundrar jag. Ingen i världen har visat mera mod, mera dygd och mera själslyftning än han. Ni kan däraf finna, huru jag lider af att finna mig i strid med honom; hade han blott trott mig, skulle han besparat sig mycket obehag.

»Er konung», fortfor Alexander, »förundrar sig öfver, att jag gjort fred med Napoleon; men icke blott jag skulle hafva förlorat på krigets fortsättande, konungen af Preussen skulle hafva blifvit förklarad sin tron förlustig. Jag glömde icke konungens, er

herres, intressen, och jag erhöll det löfte, att han skulle få behålla Pomern, om han ville göra fred. Han har icke velat det. Nå väl, i denna stund ser hvar och en lika klart som jag, att ingen monark i världen kan motstå Napoleon. Man måste vika för nödvändigheten och af två onda ting välja det minst onda.»

»Jag hemställer till Ers Maj:t», sade härvid grefve Stedingk, »huruvida det beslut ni fattat är förenligt med edra verkliga intressen. Ni uppoffrar er trognaste bundsförvant, och ni skall likväl aldrig undslippa Napoleons outsläckliga maktbegär. Han förföljer huset Bourbon i dess sista ättlingar, han förödmjukar Österrike. Holsteinska huset står ännu uppe. Men sönderslita dess suveräner hvarandra, uttömma vi, Ers Maj:t, våra krafter mot hvarandra, så skall Ers Maj:t bli den förste, som erfar verkningarna däraf. Men då är ångern för sen.

»Mina år tillåta mig troligen icke», tillade ministern, »att upplefva denna kris; men jag är öfvertygad, att den inträffar, och kanske skall Ers Maj:t inom mindre än fem år vara bragt till den olyckliga nödvändigheten att värja er egen krona och måhända ert lif.»

Dessa ord af den gamle mannen syntes förvåna kejsaren.

»Ryssland och Frankrike», svarade han, »äro tvenne jättar, och båda böra inse gagnlösheten af

en strid sinsemellan. Helt visst betänker man sig mycket noga, innan man låter det gå till en sådan ytterlighet.»

Nu ryckte grefve Stedingk honom ännu närmare inpå lifvet.

»Sverige ser med förvåning», sade han, »de ryska truppmassorna sammanhopas vid sina gränser. Jag nödgas bedja Ers Maj:t om ett uppriktigt svar rörande er afsikt med dessa truppsamlingar.»

»Det är endast försiktighetsmått mot engelsmännen. Ni kunna icke försvara er mot dem; sätta de sig i besittning af Finland och taga er flotta, hvad vill ni väl göra, och jag skulle vara vackert däran.»

»Vi kunna försvara oss, sire.» En rodnad färgade härvid lätt den gamle grefvens kind och ofrivilligt antog hans hufvud en stoltare hållning. Det var ej längre ministern och kejsaren, det var en svensk, som talade till en ryss, och den förre skymtade den fina udden af en förolämpning mot hans lands ära. »15- till 20,000 engelsmän ingifva icke Sverige någon fruktan; måste blod flyta, så hafva vi mod att utgjuta det. Men i London tänker man ej på något sådant. Konungen, min herre, önskar för Ers Maj:t få framlägga ett förslag, som England säkert skall billiga. Jag har nyss genom en kurir fått ett reskript från mitt hof, som jag ber att få uppläsa för Ers Maj:t.»

Czaren blef synbart öfverraskad och ville afböja grefvens begäran, men kunde icke undkomma. Ministern uppläste sin konungs svar på Rysslands fordringar. Han kunde icke gå in på kontinentalsystemet, men han föreslog en medelväg, att förklara Östersjön neutral. Alexander hörde uppmärksamt på, och sedan grefven slutat uppläsningen syntes han besinna sig ett ögonblick.

»Men äfven om jag», sade han därefter, »skulle nöja mig med en sådan uppgörelse, så bifaller dock aldrig kejsar Napoleon densamma. Faran kommer ej från min sida. Gud är mitt vittne, att jag icke eftersträfvar en enda by af konungens, er herres, stater. Nej, det är från Skåne och Norge, som faran kommer. Var säker därom, min grefve, Sverige är blottståldt för större faror än dem, som hota från Finland.»

»Jag vet, att man hviskar om revolution.»

»Ah!» utbrast Alexander med uttryck af den högsta ovilja, »revolution säger ni; om konungen, er herre, hotades af en revolution, skulle jag själf skynda till hans försvar.»

Man bör ej fästa allt för stor vikt vid hvad som sålunda yttras under ett samtal, men olyckligare än en revolution vore otvifvelaktigt en hjälp från Ryssland. Polen dog genom ingenting annat än Rysslands beställsamma hjälpsamhet, och vår så kallade frihetstids partistrider hade sin förnämsta

källa i ryska ränksmiderier och ryskt guld, och upprorsmännen vid Anjala, som talade om självständighet och oberoende, höllo sig icke för goda att taga emot hjälp af kejsarinnan Catharina samt ställa sig under hennes vingars skugga. Från sådan hjälp bevare oss milde Herre Gud!

Grefve Stedingk blef allt lifligare, under det han talade.

»I händelse af en revolution», sade han, »ville ni hjälpa oss, sire, och nu förenar ni er likväl med våra fiender och arbetar på vår undergång.»

»Räddning kan endast komma från konungen. Må han förena sig med mig och underkasta sig hvad som icke kan undvikas. Jag har 100,000 man emot 200,000 fransmän; hvad skall jag göra?»

»Ers Majestät kan neka att anfalla Sverige, och förklara, att det strider både mot er heder och ert samvete. Jag svarar er för, att Bonaparte skall akta sig att taga det illa.»

»Som jag sagt», afslutade kejsaren detta samtal »som jag sagt, freden i norden beror icke på mig, utan på er konung.»

Detta samtal hölls den 16 Februari 1808.

Fem dagar därefter inbröt ryska hären på tre ställen, vid Abborfors, Anjala och Keltis, öfver svenska gränsen, utan annan krigsförklaring än ryske öfverbefälhafvarens, general Buxhoewdens, prokla-

mationer till finska folket och hären att göra uppror mot sin laglige konung.

Vi kunna ej bättre både visa och bevisa ryssarnes trolöshet, än genom att aftrycka den ena af dessa proklamationer, äfvensom den svenska regeringens svar därå.

Den ryska proklamationen lyder så:

'Soldater, min allernådigste keisare giör det ondt, att han är föranlåten, emot dess önskan, til et verkeligt Beskydd, endast för lugnets, stillhetens erhållande samt för Finnarnes lycka att låta sina Trupper inrycka uti Finland. — Vid detta rättvisa företagande har han stadfäst, att ej låta skjuta första skottet, till dess J, glömmande egen frihet, och föragtande lugnet, begynnen at vara verksamme, och til vårt missnöje hafven J det gjort. Förnyande denna hans Kejserl. Mayestäts vilja försäkrande Finska Nation om dess upprigtiga och sanna välvilja för detta land och ånyo förvissande äfven er Soldater at J egen del uti dess Kejserliga Mayestäts nåd, — J gode Finnar som igenom ödets skickelse ären landets krigsfolk J ären mer beklagansvärde J lemnen eder hemvisten edra anförvandter och måsten söka döden för en orättvis sak. Soldater min allernådigste Kejsare har anbefaldt mig at tillåta den af eder som frivilligt afgifver gevär, at återvända til sina hemvister, eller hvart hvar och en önskar, och dessutom, betalar för hvarje gevär två

rubell för en sabel och andra vapen en rubell, samt för hvarje häst Tjo Rubell, Hvem ibland Eder skulle så litet älska lugnet, att han icke skyndar sig at släcka det orätta uppmanandet till krig för att skaffa sig ett fredligt och lyckligt lif under min allernådigste Kejsares beskydd. Louisa Högqvarteret d. 28 Februari 1808. Originalet är underskrifvet af Grefve Buxhoewden.'

Vi hafva infört detta dokument ordagrant, äfven hvad stafningssättet beträffar. Det visar oss, att det ingalunda är något nytt för ryssarne, att med förakt för all rättvisa, öppet och med en fräckhet utan like, bjuda penningar i betalning åt landsförrädare.

Denne Alexander, som den 16 februari ville skynda Sveriges konung till hjälp, om han hotades af en revolution, han uppmanar offentligen den 22 februari finska soldaterna till uppror och förräderi.

Det är ett aktstycke, värdt att ihågkommas!

Det svenska svaret hade följande lydelse:

'Hvar laglig Regering, hvar manlig och redlig Krigsman, hvar trogen undersåte dömme detta förfarande. Ett lömskt infall i en fredlig grannes land, börjadt med budkaflar till uppror, är oerhördt i alla tider, äfven de senare, så rika eljest på exempel af våld och orättvisa. Ryska Riket, Frankrikes allierade, är ej mäktigt nog att enligt Folkrättens former afbida ett motstånd af en genom årstiden åt

sig själf lemnad Provins. Det behöfver förräderi och försåt: Regeringen söker köpa folket i massa genom löften om friheten, Anföraren vill köpa Soldaten stycktals, som han kunnat köpa lifegna på Petersburgs och Rigas torg.

'*Finlands Trogne Inbyggare! Aktningsvärde Folk!* Er Konung har under hela sin Regering sörjt för ljus, odling och välmåga i Edert land; en trolös granne hotar att störta Er ned tillbaka till framfarna tidehvarf: Ert grannskap blef honom en förebråelse. Hans svärd är sträckt öfver edra hufvuden, hans blodiga händer åt er egendom, hans bloss åt Edra hemvister och hans löften åsyfta blott att utan fara få nalkas dem. Grämd öfver krigets olyckor, men tillfredsställd att ej hafva vållat dem, vet Er Konung, att Edra hjärtan blifva oförförda, Ert mod okufvadt, tills Han kan fritt nyttja Sina egna och sin bundsförvandts krafter att skydda och hämnas Er. Stockholm d. etc.'

12.

Lägret i Tavastehus.

»Tavasthus, jag kan ej glömma, hur i månans sken du låg,
När från Hattelmalas höjder jag dig första gången såg.
Sen var stunden, bister qvällen, jag var trött af dagens färd,
Men jag sökte nu ej hvila, tänkte ej på tak och härd.»

Finland var, som vi veta, oförberedt på ett anfall, och hade ryssarne i januari ryckt öfver grän-

sen, hade måhända svenska krigshären gått miste om mycket, den hade lidit mindre smälek, men också lagt några kransar mindre på sina minnens lagerhöljda altare. Det är ett sorgespel detta 1808 och 1809 årens krig, med kanonen och Björneborgsmarschen till orkester, och vid hvars toner man ser de svenska fanorna vinna seger efter seger, och likväl flyttas alltjämt tillbaka, som om marken vek undan, som om all denna tapperhet, allt detta mod vore ett hugg i luften, en strid mot en molnstod, fåfängt, lönlöst, utan namn och utan ära. Det är som ett skuggspel, som en ond dröm, där man rör sig och likväl icke kommer ur fläcken.

Och ännu dystrare, ännu hemskare blir detta sorgespel, om — det är sant, att det var de maktegande i Sverige, de som stodo omkring konungen och hade hans öra, — om det var dessa, som med flit lämnade Finland åt sitt öde.

Det har gått, och det går en aning genom det svenska folket, att förräderi var med i spelet, ej blott därute på gränsen öga mot öga med ryssarne, utan äfven i själfva Stockholm. Folket dömde efter hvad det såg — och synen var sådan, att man icke kunde på ett förnuftigt sätt annorlunda förklara den. Att blod flöt, att tappre män föllo, och att segrar vunnos, det såg man, men man såg också, att allt detta snarare skadade än gagnade Sveriges sak, att hvarje seger i själfva verket var en förlust.

Ovännen kom och sådde ogräs bland vår bästa sådd, och den ovännen var ingen främling, han talade vårt språk, var hemma i vårt hem ... ve, ve öfver honom!

Vid Tavastehus rullade täckelset upp öfver första handlingen i detta blodiga, detta nesliga och likväl så ärofulla drama.

Det var den 29 februari på eftermiddagen, en kall och bister vinterdag. En del af svenska hären var samlad kring Tavastehus, där högqvarteret var och tjenstförrättande generalbefälhafvaren, Carl Nathanael af Klerker. Man afbidade Adlercreutz med otålighet. Denne befann sig dagen förut vid Kangantaka och Okerois, man visste redan att tala om striden där och om major v. Essen, som blifvit fången; de Adlercreutzka bataljonerna borde därför snart blifva synliga.

Vid ett rankigt bord i ett rum, där förfriskningar serverades, sutto tvenne Björneborgare. Den ene var en gammal man, tyst och fåordig, den andre tycktes knappt hafva fyllt sina fem och tjugu. De samtalade just om de första striderna med ryssarne vid Elimä, Muttom och Käkelä, hvarom ryktet redan spridt sig till Tavastehus. Men det var egentligen den yngre, som talade; gråskägget lät endast då och då genom ett enstafvigt ord eller en knapphändig fråga förstå, att han hörde på och följde med talet.

»Ahrenkil är en duktig karl, det är ej tu tal om den saken. Hela dygnet höll han ut och ryssen var tiodubbel till antalet; men så skall det vara, den rackarn skall se, att Ahrenkil icke blir ensam om sådana nappatag; låt honom bara nosa hit, det blir som björn, när han rände nosen i grytan.»

Och ynglingen skrattade rätt godt åt sitt infall.

»Bara grytan blir riktigt het», inföll den gamle.

»Det sköter generalen om. Skall få se, när han riktigt fejat upp här och fått färdigt att ta emot främmande; ryssen skall ej komma objuden nästa gång. Vi skola nog lägga eld under grytan, eller hur, fader Aron?»

»Säkert!»

»Vid Käkelä kommo de midt i natten, men det hjälpte icke; hade det varit dager, skulle det blifvit en annan dans. Adlercreutz är en präktig spelman.»

»Är så, var med 89, kände fadern, sergeanten vid Nylands dragoner.»

»Fadern sergeant och sonen general!»

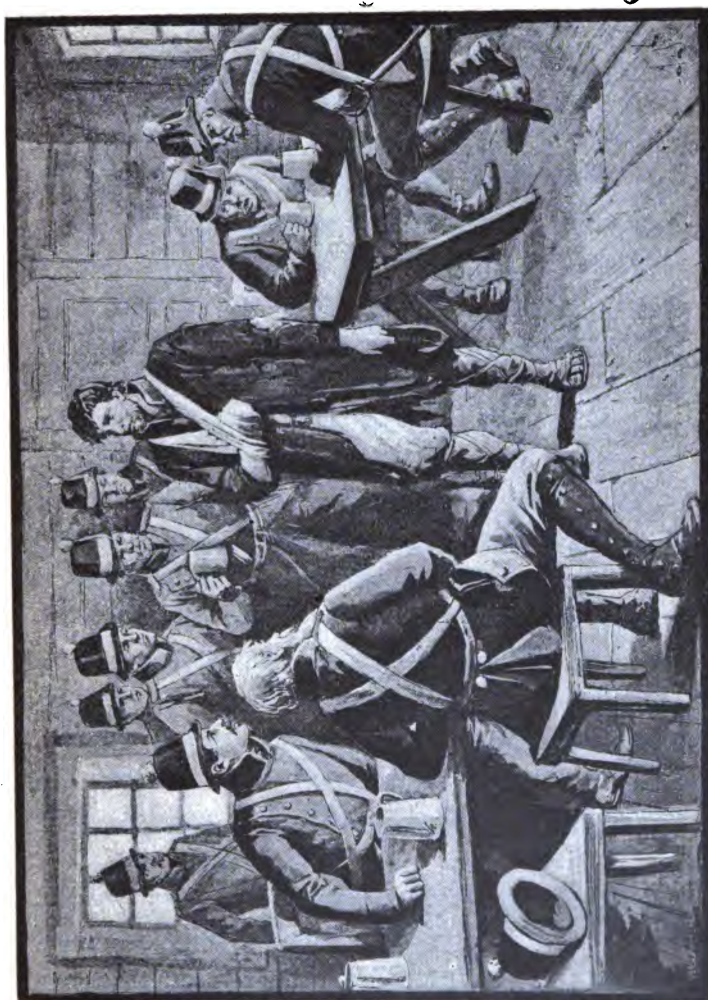
»Hm, Carl Johan var kapten 88, under Hastfehr vid Saavolinna» (Nyslott).

»Och Porosalmi?»

»Nej, för fan, det var Stedingken och Döbeln.»

»Det var en dust att rosa, det.»

»Var så; 700 voro vi, ryssarne 5,000, men efter 17 timmar voro de 5,000 icke mycket värda.»

»Savolaksarne kunna slåss, när det kniper. Skulle velat känna Stedingken.»

»Än Döbeln då . . .?»

»Han med bandet?»

»Med bandet.»

»Och det fick han efter den träffen?»

Gråskägget nickade och strök sina väldiga mustascher, vid det han lät ögonen göra en rund omkring rummet. De stannade vid dörren.

Där satt en man, som ingen lagt märke till, icke heller de båda Björneborgarne. Men nu just fastnade gubbens ögon på den okände. Det var ett fult och skäggigt ansikte, men med ett par underbart djupa ögon. Mannen var höljd i trasor. Han tycktes med uppmärksamhet följa samtalet och synnerligen det, som fördes af de båda ofvannämnde.

Måhända var det därför som den gamle soldaten mera af instinkt än af beräkning kom att låta sin blick stanna på tiggaren.

»De hafva träffat vid Kuuskoski också, säges det, men jag har ej hört något därom.»

»Därom kan jag berätta er», sade tiggaren och nalkades de båda talande.

Det var en undersätsig och starkt byggd karl, fast han var ful att påse.

»Hvem är du?» frågade ynglingen.

»Som du ser», svarade tiggaren och visade på sina paltor.

»Hvarifrån är du?»

»Långt, långt ifrån . . .»

»Är du en ärlig svensk, så kan du godt förtjena ditt bröd i strid för land och kung.»

Tiggaren pekade på sin högra arm, som var färgad af blod, och det bleka ansiktet blef ännu blekare vid sidan af det röda blodet.

»Hvar fick du det där bettet?»

»Vid Kuuskoski.»

»Berätta då», inföll ifrigt den unge soldaten, och en krets slöt sig omkring tiggaren, ty äfven de öfriga i rummet brunno af begär att få veta något från de trakter, där man redan fått tillfälle att tukta ryssen.

»Det var major Eek», började tiggaren, »och lifbataljonen, som stred vid Kuuskoski.»

»Och huru gick det?» ropade tio röster om hvarandra.

»Han slog dem tillbaka. En öfverstlöjtnant blef fången, men löjtnant Brakel höll ryssarne stången, så att majoren kunde tåga efter orderna till Mörskom. Öfverstlöjtnant Stjernvall knepo ryssarne.»

»Han var här i Tavastehus, det är blott ett par dagar sedan», afbröt en af soldaterna, en Nylands dragon.

»Han kom åkande i sin släde och trodde väl, att han skulle raka fri mellan kosackerna, men hä-

sten började skena, så att släden vältrade, och så låg han där, och ryssarne fingo tag i honom.»

»Var det då du brände dig?» frågade en annan dragon och såg på tiggarens blodiga arm.

»Nej, det var hos Lotta Svärd, och hon har bundit om armen.»

Lotta Svärds namn syntes med ens gifva tiggaren ett högre anseende bland soldaterna.

I detsamma hördes fältmusik, som närmade sig alltmera. Soldaterna skyndade ut, och tiggaren med den sårade armen blef ensam.

Han satte sig då vid bordet, där den gamle soldaten nyss suttit, och det bleka hufvudet sjönk blytungt mot hans grofva hand.

Det var Adlercreutz med sina tappre, som kom, och där blef fördubbladt lif och rörelse i den lilla staden, och gamle general Klerker gnuggade förnöjd sina händer, när hans lyssnande öron uppfångade den första trumhvirfveln af de lifligt väntade trupperna.

»Nu hafva vi dem», sade han till öfverste Palmfelt, som var hos honom, »nu hafva vi dem här; låt nu ryss och rackare komma, här bjuder jag på frispektakel.»

Öfversten log och gnuggade händerna, han också.

»Men nu rida vi ut, jag vill se gubbarne på nära håll, innan vi i morgon lägga råd om batalj.»

Och generalen satte sig till häst och red genom staden och mot de framtågande regementena. Och för hvarje kompani, som marscherade förbi, fick den gamle mannen liksom mera lif och mera kraft. Han kände dem i botten, dessa skaror från Nyland, från Tavastland, från Åbo och Björneborg.

Det var klart månsken, och himlen var blå och hög, och stjärnorna gnistrade. Men köld, hunger, trötthet betydde intet denna qväll. Man skulle få slåss, man skulle få sin brinnande längtan att få mäta sig med de hatade ryssarne tillfredsställd, det visste man; hären hade därför blifvit sammandragen till Tavastehus, och därför blickade hvarje öga generalen så modigt till mötes, därför lopp där ett sorl af jubel genom leden, där den gamle red fram.

»Ära öfver gamle Klerker, evig ära kräfver han,
Mångbepröfvad, sjuttiårig, var han än soldat och man.
Ja, jag minns hans hvita hufvud, där bland rotarne han red
Och med ögon som en faders såg på sina gossar ned.

Med sextusen söner kring sig, lika stark som fienden,
Ville han med fröjd och ära göra front i lifvet än.
Tvekan fanns ej, fruktan fanns ej, allas längtan var att slåss,
Ty vi leto på hvarandra, vi på honom, han på oss.»

»Nu är konungens order verkställd», hviskade Klerker öfverste Palmfelt i örat och smålog; »få se om Klerker undgår ansvar, därför att de komma österifrån.»

Öfversten ryckte till. Det var, som om han funnit sig obehagligt vidrörd af generalens ord; måhända kände han i dem igen sina egna.

General Klerker hade nyss tillfrisknat från en svår sjukdom, ännu farligare vid 73 års ålder, då han den 1 februari genom en kurir från Petersburg erhöll underrättelse om, att ryssarne inom kort skulle bryta öfver gränsen. Gubben läste depeschen, satt tankfull en stund, men kinden bleknade ej, de matta ögonen fördunklades icke. Tvärtom, han reste sig i hela sin längd, mannaålderns kraft glödde på hans kinder, och blixten af en hjälte ljungade ur hans ögon.

Det var om qvällen kuriren kom, och samma natt afsändes den äldste sonen till gränsen med öppna order att företaga och anbefalla hvad som kräfdes för att möta den första faran. Den yngre sonen sändes till Petersburg till grefve Stedingk för att inhemta hans råd och upplysningar.

Den gamle generalen var för öfrigt lämnad alldeles åt sig själf. Från regeringen voro inga order komna, än mindre att vänta, åtminstone inom den korta tid, som de trängande förhållandena erfordrade, då skären voro tillfrusna och de åländska passen så godt som ofarbara. Hären låg därtill spridd på sina rotar, inga penningar funnos, inga magasiner, och man var midt i den strängaste vinter med marken betäckt af djup snö. Men svårigheter fingo icke

finnas för denna järnvilja, och fosterlandskärleken kom den ädle mannen till hjälp.

Ilbud skickades till de särskilda afdelningarna af hären att samlas och på de kortaste vägar skynda till bestämda ställen vid gränsen; skyndsamma försvarsanstalter anbefalldes på Sveaborg och Svartholm, och ränteriernas kontanta behållningar infordrades till krigskommissariatet för att betäcka de första kostnaderna till fästningarnas iståndsättande, äfvensom magasiner började anläggas. Detta sistnämnda möjliggjordes genom rot- och rusthållarnes oegennyttiga uppoffringar att förse de aftågande trupperna med en månads proviant och foder för hästarne. Inom 8 dagar stod redan större delen af armén vid gränsen och vargeringsmanskapet inryckte i fästningarna till garnisonernas förstärkande.

Sedan de nödvändigaste åtgärderna voro vidtagna och en kurir med rapport därom blifvit afsänd till konungen, sammankallade generalen de förnämste af befälet och förelade dem sin operationsplan. Enligt denna skulle man först på bestämda ställen vid gränsen söka hindra fiendens framtågande, och om detta genom fiendens öfverlägsenhet gjordes omöjligt, sammandraga trupperna till Tavastehus, där de från Österbotten kommande trupperna skulle stöta till. Vid Tavastehus kunde man välja en fördelaktig ställning och bjuda batalj. Segrade man, vore landet befriadt; blef utgången

olycklig, hade man dock landet norrut öppet samt förbindelsen med Sverige och landets inre tillgångar oafbrutna. Officerarne gingo in härpå, men det var med anledning af denna öfverläggning, som öfverste Palmfelt, bakslug som han alltid var och fallen för att draga sig ur spelet, då det gällde, skall hafva låtit undfalla sig ett yttrande om generalens ansvarighet för de beslutade åtgärderna.

Emellertid var det i enlighet med dessa anordningar som Adlercreutz mötte Buxhoewden vid Finlands södra strand, medan Cronstedt och hans Savolaksare mottogo Dolgorucki längre norrut vid Christina och S:t Mickel.

Och nu voro 6,000 man samlade omkring Tavastehus, och nu skulle man slåss på gammalt ärligt svenskt vis, som vid Leipzig, som vid Narva och vid Holofzin. Där fans ej en man i hären, som icke välsignade den generalen, gubben med det manligt friska hjärtat. Om strid, om seger, om fosterjordens befriande drömde de som sofvo, drömde de som vakade. Minnen från fordom vaknade och fingo lif, sägnerna från far och farfar gingo omkring som ljusa skuggor i kyller och i riddarsvärd.

»Natt på drifvan genomvakad, stjernenatt vid Tavasthus,
Än, se'n många år förflutit, står du för mitt sinne ljus,
Fast vår trohet blef besviken, fast vårt hopp blef slaget kull,
Fast vår seger blef en dröm blott för en hjärtlös veklings skull.»

Endast en fläck skymde den klara, vackra, glittrande vintertaflan, men det var en mörk fläck.

Den tog sig ut som en ful mask på en hvit brudklädning.

En rad af slädar körde raskt in i Tavastehus. Grannt utstyrda lakejer sutto i dessa slädar, men tåget tog sig på afstånd lika svart ut ändå.

Dessa slädar stannade framför det förnämsta huset i staden, och man började ur slädarne inbära en hel hop saker, dock ingenting, som tycktes häntyda på kriget. Snarare liknade det någon förnäm mans flyttsaker. Bland dessa voro äfven fruntimmer, hvilka behandlades med en sådan varsamhet, utan att man därför kunde kalla det aktning, att vi på sin höjd kunna räkna dem till ett mellanting mellan egaren till denna karavan och hans saker.

Egaren till allt detta var hans excellens grefve Wilhelm Mauritz Klingspor.

Han var på väg till Tavastehus. Raden af slädar och livréklädda betjenter, fruntimren och matvarorna, läckerheter både af prima sort och svåra att med ens anskaffa i Finland midt under brinnande krig, allt detta var hans tillhörigheter och hade rest förut för att kunna bereda excellensen hans frukost o. s. v., då han följande dagen skulle anlända.

Men gamle Klerker satt länge vid sitt arbetsbord den natten.

Och stjärnorna på himmelen de blänkte.

»Då kom Klingspor, fältmarskalken, stolt som majestätet självt,
Med två hakor och ett öga och af hjärta knappt en hälft,
Då kom Klingspor, tog befälet med sin höga titels rätt,
Och gaf order, han som Klerker, men hans order var reträtt.»

Följande dagen randades, och det högre befälet samlades hos general af Klerker.

Bland officerarne rådde öfver hufvud samma sinnesstämning som bland soldaterna. Dock hade ryskt guld hittat vägen till en och annan ficka. Men dessa, såsom öfverste Palmfelt, kunde dock icke utöfva något inflytande på den allmänna stämningen, som afgjordt talade för batalj.

Just som man lifligast talade om utsikterna för att våga en strid, anlände generalstabsadjutanten, öfverstlöjtnant Suremain, och underrättade general Klerker, att den af konungen utnämnde öfverbefälhafvaren, grefve Klingspor, var kommen och redan satt vid sitt frukostbord, samt anhöll, att de församlade herrarne behagade inställa sig hos honom.

Det dröjde icke länge, förr än man var hos öfvergeneralen, som lyckligen slutat sin kräsliga frukost. Några af officerarne funno det dock underligt att se en del af generalens packslädar redan färdiga att bryta upp, när de kommo in på gården.

Uppe i salen hos excellensen gick det hett till.

»Jaså, herrarne tänka på batalj?» yttrade Klingspor, sedan general af Klerker redogjort för de åtgärder, som af honom blifvit vidtagna.

»Ja, det göra vi», upprepade Klerker, »och det på goda skäl.»

»I hvad ni anfört finner jag dock inga skäl. Ryska hären är för manstark, man säger ju, att den stiger ända till 70,000 man; vi få visst icke gå anfallsvis till väga. Jag ber att först och sist få erinra om ordalydelsen af konungens mig gifna instruktion, enligt hvilken frälsningen af armén och fästningarnas försvarande bör vara förnämsta ändamålet med försvarsanstalterna under vintern. Jag tilltror mig icke kunna våga en hufvuddrabbning tvärt emot konungens befallning.»

Det blef ljudstilla i salen vid dessa generalbefälhafvarens ord. Många ansikten mörknade, någras blickar försökte förstulet utforska generalen. Gamle Klerker bleknade, och en hjältevrede började flamma ur hans gamla ärliga ögon.

»Finlands frälsning, ers excellens, ligger i en strid på lif och död, icke i ett återtåg. Hären brinner af begär att strida, det är något, som icke bör förbises. Ryktena om fiendens stora antal äro öfverdrifna, och hvad som är säkert, här vid Tavastehus äro vi lika starka som han. Dessutom äro våra stridskrafter inuti landet icke så betydliga, att de kunna göra oss stort gagn, men fienden kan, om han får hållas, göra ryktena om sitt stora antal till sanning.»

Excellensen såg ned framför sig vid dessa med

värme yttrade ord, och hans munvinklar drogos ned på ömse sidor om den klufna hakan. På hans fråga, om där funnos flera, som delade general Klerkers åsikt, blef en allmän rörelse i salen.

»Jag ber att få tillägga», utlät sig öfverste Adlercreutz, »att enligt de underrättelser jag erhållit är vår styrka här vid Tavastehus med all sannolikhet icke mycket mindre än fiendens, och jag fäster tillika med general Klerker ers excellens' uppmärksamhet på den stora stridslusten hos våra soldater. De skola strida midt bland de sina, de skola strida för allt hvad som är heligt, för äran och hembygden; ers excellens, de skola icke spara hvarken lif eller blod!»

Gustaf Löwenhjelm, den modige och tappre generallöjtnanten, instämde helt och hållet med Klerker och Adlercreutz.

»Af en hufvuddrabbning», sade han, »hafva vi allt att vinna, men vi kunna icke förlora mer än hvad vi förlorat i alla fall. Ett återtåg denna årstid skulle kosta mera folk än äfven en blodig drabbning. Och låtom oss förutsätta en förlorad drabbning, då återstår oss i alla fall den utvägen att anträda återtåget.

»Nej», sade excellensen, »det blir ingen drabbning af. Konungens instruktion och Finlands frälsning förbjuda en sådan.»

Då tog Klerker ånyo till ordet.

»Besinna hvad ni säger, ers excellens! Konungens instruktion förbjuder icke uttryckligen en drabbning, men den anbefaller Finlands frälsning, och Finlands frälsning vinnes endast genom en batalj. Ett återtåg kan blifva detsamma som Finlands förlust, men icke ett nederlag; om vi åter segra, så är hela det bakom oss liggande landet, och det är femton sextondelar af Finland, räddadt och den redan af ryssen intagna delen befriad, och förråden och arméns flotta i Åbo äro utan fara, samt Sveaborg fritt. Med de 6,000 man, som ligga där, kunna vi taga hela den ryska armén. Jag vill ej tala om den moraliska öfvervikt vi vinna af en seger, ty den är oberäknelig, men vi vinna tid att planmessigt ordna våra försvarskrafter för ett nytt infall af ryssarne, som väl icke lär dröja. Jag ber er, ers excellens, besinna det ännu, innan ni fattar ert beslut.»

»Ni talar om seger, general Klerker, som om den redan vore vunnen.»

»Jag går med mitt hufvud i borgen för segern, ers excellens», utropade Klerker, och hans ögon brunno, och hans hand knöt sig hårdt om värjfästet; »låt mig själf utföra min plan, och må ansvaret drabba mig ensam.»

Det låg nästan hån på excellensens vällustiga läppar, då han svarade:

»Ni förlorar ert hufvud, general, men jag vill ej blottställa mig för Lewenhaupts öde.»

Klerker såg upp på excellensen med ett obeskrifligt uttryck i sitt ansigte.

»Må mitt hufvud falla för fäderneslandet», sade han.

»Jag anser diskussionen slutad», inföll excellensen; »min instruktion är klar, order skola genast utfärdas om arméns marsch i morgon.»

Och han stoppade instruktionen i fickan utan att visa den för någon.

»När skall han sitt dåd förklara, när skall han till ansvar stå
För de steg han tog tillbaka, då han kunnat framåt gå,
För den nesa, som han fäste på vårt rykte, på vårt mod,
För de tårar dem vi göto, då vi bort fått gjuta blod.»

Morgonen samma dag tidigt var det lif i lägret. Alla väntade på order att få rycka upp i slagtordning och invänta ryssen. Men ännu hade inga order hörts af.

Dock talade man mycket om excellensen och hans bagage, ty man visste, att han var kommen, och man drog på munnen, hvar gång hans namn nämndes, allt för bagagets skull.

Vid ett af marketentartälten var det synnerligen lifligt. Det var ett grått, oansenligt tält med en rund glugg öfverst, tillkommen, såsom man kunde se, helt nyligen, och de svedda kanterna på densamma talade om någon alldeles färsk händelse sedan återtåget till Tavastehus från gränsen. Det

var som en god artikel i ett tidningsblad, det där runda hålet på det i öfrigt oansenliga tältet. Alla ville hafva reda på den; det var som om en tapperhetsmedalj blifvit hängd på den gråa duken, och stoltast däröfver visade sig gråskäggen, stoltare till och med än gumman, tältets egarinna, som sysslade därinne och var ifrigt upptagen af de många kunderna.

Det var en rask och manhaftig qvinna, och kraft och djärfhet strålade ur de bruna ögonen, fast hon nu var skrynklig och grå, äfven hon, liksom hennes tält och hennes kamrater, gråskäggen.

Det var Lotta Svärd. Hon hade varit med år 88, då Gustaf III förde krig med den hatade ryssen. Då var hon ung och vacker, i sin lefnads vår

»— — — En läpp, en kind
Som hennes så skär knappt fanns,
Och mången krigare sett sig blind
På de bruna ögonens glans.»

Så besjunges hon af Finlands skald, som flätat den skönaste kransen af minnen från denna vår sista strid. Hennes skönhet försvann, såsom den lätt försvinner hos mödans och armodets barn, och den rest som fanns qvar försvann, när hennes Svärd fallit i striden. Nu var hon gammal och skrynklig och brun,

»Men vacker än, fast på annat vis,
För en krigsmans sinne hon var,
Och ofta nämndes hon än med pris
Som i blomningens bästa dar.»

Hennes tält var uppslaget helt nära landsvägen, där Adlercreutzska brigaden ryckt upp dagen förut, och som vi nämnde var det nu, fast det var tidigt på morgonen, fyldt af soldater, gamla och unga, från flere regementen, dock mest Björneborgare.

Den unge soldaten, som föregående afton haft så mycket att berätta om de redan kämpade striderna vid gränsen, var äfven därinne, och han blef riktigt i taget att beskrifva den händelse, som betecknades af hålet i tälttaket, och som nu, näst madam Lotta själf, drog kunder till hennes disk.

»Se här», sade han, »satt Döbeln, och några andra officerare voro rundt omkring, jag vet det, för madamen har själf beskrifvit det för mig, så att det är dagsens sanning hvarje ord. Döbeln talte hårda ord till löjtnant Andersin, emedan han skickat ryssen några sexpundiga bussar i käften, och det var ej så illa; men fienden var utom skotthåll, menade öfversten, och att kosta krut på honom då, det var att misshushålla med kronans medel, sade han. Madamen hade lagat till en bål punsch åt öfversten och officerarne, för det var kallt som bara f—n, och just som öfversten skulle föra sitt glas till munnen, fräste det till ofvanom deras hufvud, och en svart sate hoppade in och gjorde den där gluggen. Det var en granat, som föll ned midt i bålen. Då blef öfversten arg och

sade till löjtnanten, som han nyss snusat upp: 'skål herre; gif den rackarn svar på tal.'»

»Men granaten?» frågades i korus omkring talaren.

»Granaten hade säkert gjort slut på öfversten och madam Lotta och hennes tält på köpet, om icke en säker hand tagit granaten och kastat den åt helvete.»

»Och hvem gjorde det?»

»Namnet får du fråga honom själf om; det var en karl i trasor, men stark som bara f—n; madamen har talt om historien, så den är sann, hvarje ett ord, och jag såg karlen i går, då han själf sade, att Lotta Svärd bundit om armen på honom. Han kom, ingen vet hvarifrån han kom, men han dök ned med båda händerna i punschbålen och tog upp den svarte satan, som låg där och fräste, och i samma stund var han utom tältluckan, och Lotta Svärd sprang efter. Hon såg granaten springa i en snödrifva ett godt stycke därifrån och tiggaren falla till marken. En skärfva af granaten hade slitit ett stycke ur armen på honom, men annars gick han oskadd från affären.

»Och öfversten?»

»Han såg sig barskt omkring och sade: »det där var mod i barm, hvar är han?» Men så kom bud från Adlercreutz, och kula efter kula svedde tallarne omkring tältet, och öfversten blef upptagen

af sitt folk, så han hann ej få svar på sin fråga. Men Lotta lämnade ej tiggaren, förr än han var förbunden.»

Talaren blef härvid afbruten af en man, som just nu trädde in i tältet. Det var en soldat vid Tavastehus' fotfolk.

»God dag, madam Lotta, hur står det till?» sade han.

»Som han ser, Pistol, här är, som det skall vara, när en hedersdag tillstundar; här är gladt och muntert.»

»Hedersdag ja, gladt och muntert, hm ... jag tror ej glädjen blir så lång ...»

»Hvad nu, hvad menar han, Pistol?»

»Jag menar ingenting, men de där slädarne, som vi sågo i går qväll köra in till staden, de köra nu ut igen, och de körde Hvittisvägen åt Kalvola till.»

»Hvad säger han, åt Kalvola, det är ju rent bakfram.»

Tavasthusaren nickade.

En ny kund, som inträdde, berättade vidare, att trossen fått order att bryta upp dels åt Tammerfors, dels åt Hvittis och Björneborg.

Och dagen var icke tilländagången, förr än man såg trossfororna i långa rader draga ut från Tavastehus. Den sorg, som därvid bet sig in och tyngde på allas sinnen, låter sig ej beskrifva.

Om qvällen, sedan det blifvit skumt, var Lotta Svärds tält tomt. Endast Lotta själf var därinne, och synbarligen tycktes hon vänta på någon, ty hon såg litet emellan åt tältöppningen, och vid minsta ljud spratt hon till. Hon höll i handen en gammal bok med nötta skinnpermar. Det var en psalmbok, och den ena permen var ännu genomvåt af blod.

Det var på insidan af den permen, som hennes ögon hvilade, och tår efter tår föll oförmärkt ned på ett bleknadt namn, hvilket stod skrifvet på permen.

»Kerstin, Kerstin», hviskade hon, »och tiggaren var din son.»

Hon såg upp, och framför henne stod tiggaren med armen, som hon förbundit. Hon hade ej hört hans steg eller sett honom glida in genom tältöppningen, så hade hon fördjupat sig i åskådningen af namnen på permen. Helt visst voro heliga minnen förbundna med dessa namn.

När tiggaren fick se boken i hennes händer, sprang han fram och grep efter den med häftighet.

»Stilla, Erik», sade då Lotta Svärd, »jag vill icke behålla boken. Den låg qvar efter dig på drifvan, där du föll, då du bar ut granaten. Din mor var min vän i barndomsdagar, då vi tjente hos majorens; nu är hon död, kan jag tro, stackars, stackars Kerstin.»

»Ja, hon är död för många år sedan», svarade tiggaren.

»Och du, hvad vill du här bland dödar och elände?»

»Jag söker min ende vän på jorden!»

Tiggaren dröjde en god stund hos Lotta Svärd. Men när månen gick upp, och en och annan soldat åter började hitta vägen till Lotta Svärds tält, var tiggaren långt utom Tavastehus. Ungefär en half mil därifrån på Hattelmalaåsen, där som man har den sköna utsikten öfver dalen och Wanaanwesi nedanför samt därbortom Wånå kyrka och Tavastehus stad, stannade han en stund.

Han stod liksom drömmande, men så tycktes han hafva fattat sitt beslut, eller ytterligare stärkt sig i ett redan fattadt; han fortsatte sin väg.

Sex dagar därefter fanns ej en svensk soldat i Tavastehus, och den 8:de inryckte grefve Buxhoewden och hans ryssar där.

13.

Bror och syster.

Det var några dagar efter sedan svenska hären lämnat Tavastehus.

Klockan kunde vara omkring 4 på eftermiddagen, då en man försiktigt smög sig fram utefter stranden af de kala klippor, hvilka lågo söder om

Helsingfors. Den halfö, på hvilken Finlands nuvarande hufvudstad är belägen, har undergått mycken förändring sedan vårt sista krig. Här på denna södra strand gent emot Långörn, ett af Sveaborgs utanverk, låg då fästet Ulrikasborg, men för öfrigt var allt kalt och ödsligt. Ulrikasborgs brunnspark med sina alléer och präktiga stenhus, observatoriet med sina trenne torn, de ståtliga villorna, såsom Kalliolinna och Rauhaniemi och hvad de allt heta, där nu ryssar, est- och lifländare till tusental svärma omkring om somrarne för sin helsas skull, eller för sitt nöje, eller rent af för besparing, allt detta fanns icke då. Det har växt upp sedan med otroliga kostnader.

Det var mörkt men stjärnklart. Månen var ännu icke uppe, och det ljus stjärnorna sända till vår jord är i allmänhet icke farligt för den, som behöfver dölja sig. Detta tycktes också mannen, som smög utefter stranden, inse. Det var en undersätsig figur, stark och vig. Stigen, han gick fram, var så vådlig, att ganska få vågat gå den efter honom. Men han klättrade, hoppade, sprang eller höll sig fast så godt som på bara klippväggen, allt eftersom hans spejande ögon och hans skarpa öron läto honom se eller höra, att leden var fri.

Plötsligt stannade han och såg utåt den snöbetäckta hafsfjärden, som skilde Sveaborg från Ulrikasborg. Bakom en liten holme fick han då se ett tåg, som tycktes begifva sig rakt mot fästnin-

gen. Det gick raskt undan, men tyst, och tycktes med flit undvika allt uppseende. Det förde med sig tvenne långa kroppar, som på afstånd togo sig ut som likkistor. Man såg det, när det skymtade fram bortom 'Borgmästarhästen', en af de små holmar, hvilka begränsa Kronoborgsfjärden i vester. En stund därefter försvann det bakom en annan ö, Limpan.

Ett kanonskott afbröt nu tystnaden. Det kom från Limpan, och följdes af ett nytt.

I detsamma hördes tätt bakom mannen häftiga och ihållande trumhvirflar, som om en hel armé varit i antågande med stormsteg. Åter hördes ett skott utifrån isen bortåt Limpan till.

Sveaborg låg tyst i halfdunklet, men nu blixtrade det till i hundrade ögon, och ett dunder följde, som om den yttersta dagen varit kommen.

Det blixtrade äfven till i den hemlighetsfulle mannens ögon. Han besinnade sig ett ögonblick, men därpå klättrade han hastigt uppför klippan. Han hörde därunder ljudet af trumhvirflarne liksom aftaga i styrka, som om de gått längre nedåt stranden. Men det förundrade honom att icke höra det vanliga afmätta ljudet af marscherande fotfolk. Hunnen så långt, att han kunde få en öfversikt öfver denna här, som marscherade med ohörbara steg, såg han med ännu mer stegrad förvåning, att den äfven var osynlig. Endast en trupp trumslagare

syntes längst bort, än skingrande sig i olika riktningar, än åter samlande sig på en punkt.

Ett löje spred sig härvid öfver mannens anlete. Men trummorna gingo, och från Limpan sköts det ena skottet efter det andra, medan från Sveaborg den ena salvan efter den andra ljungade genom rymden. För en stund upphörde trummorna alldeles och skotten likaså från Limpan, men han såg samma tåg fortsätta sin kurs ännu närmare fästningen, hvarpå han åter hörde skott och trumhvirflar, dessa senare nu, som det tycktes, bortom Ungsmunsholmen.

Men mannen fortsatte sin väg norrut förbi Helsingfors och öfver 'Gloet', då en vik, numera en stadsdel, sedan dypölen blifvit allt mer och mer uppgrundad och bebyggd. Hans gång var snabb, men de alltjämt spejande ögonen, de gång efter annan lyssnande öronen visade, att mannen fruktade framför allt att blifva upptäckt. När han kom framåt landsvägen, som här från Tavasttull går norrut öfver Broholmen, hörde han åter ljud af marscherande trupper, men dessa marscherade utan trummor. Hans skarpa öron misstogo sig icke på det jämna taktmässiga ljudet af flere hundra fötter, som på en gång sattes i marken.

Han stannade en stund, och samma breda löje, som för en stund sedan, då han såg ryssarnes sätt att alarmera fästningen, bredde sig äfven nu öfver

hans ansikte. Han tycktes liksom beräkna afståndet, om han skulle hinna öfver landsvägen och förbi bron, innan den anryckande truppmassan hunne dit. Just som han åter satte sig i rörelse, och när han kommit på omkring femtio stegs afstånd från landsvägen, hörde han en släde köra vägen fram.

Den möttes af en annan släde, och båda stannade. De åkande tycktes känna hvarandra. De stego ur och gingo ett stycke tillsammans på vägen, som där gjorde en liten bukt, så att de kommo ännu närmare stället, där vår man stannat. De talade lifligt med hvarandra, men halfhögt.

»Som jag säger», sade den, som kom från staden, »i morgon, när vi träffas i staden, hoppas jag kunna lämna er säkra underrättelser; måhända kan jag då till och med lämna bevakningsbestyret åt er själf, grefve Peyran.»

»Ah», svarade denne och slog tillsammans de båda med pelsvantar betäckta händerna, »ni är då säker på er sak.»

»Jag är gammal i gåle här, känner hvarje buske, hvarje koja i hela trakten. Har ni för öfrigt några underrättelser om den andre?»

»Ni menar . . .?»

»Bokhållaren Carl Hindersson.»

»Han sitter inom lås och bom på Nyslott, som jag nämnde för er i mitt sista bref. Och där får

han förblifva, tills allt är klart; han gör oss mera skada än gagn.»

»Må han sitta där.... Ni har träffat generalen?»

»Senast i förra veckan.»

»Godt, vi träffas i morgon. När ni kommer in till staden, så påskynda ryttarne; ser ni, jag följer min gamla vana att vara försiktig.»

Mera kunde icke den ofrivillige lyssnaren höra. De båda herrarne satte sig åter i sina slädar, och så bar det af för dem, hvar åt sitt håll. De anryckande trupperna voro nu på Broholmen, och vår man begagnade sig af den skugga den bortkörande släden kastade efter sig för att komma öfver landsvägen, där han på andra sidan höll sig stilla bakom en snöhöljd fura, tills trupperna hunnit förbi, då han fortsatte sin gång, alltjämt med samma försiktighet.

Hunnen ett godt stycke upp bland skrefvorna, satte han handen för munnen och framkallade ett eget, oefterhärmligt ljud, liknande vargens skall. Det besvarades på samma sätt, och ett stycke längre bort fick man se liksom en hög trädstam, som delade sig itu. Den ena hälften gick vår vandrare till mötes. Det var en stor, högväxt karl.

»Nu gäller det», sade den ankommande; »han är på väg dit ut. Hon behöfver hjälp, och det skall sitta åt, om vi ej komma för sent.»

»Hm, våran är i förväg», svarade trädstammen.

»Då är det ingen tid att förlora. Han har stämt ryttare efter sig. Dem måste vi taga om hand.»

Och de båda männen gingo hastigt nedåt sjön, där de snart försvunno bland snödrifvorna.

Djupt in i vilda skogen omkring en mil norr om Helsingfors låg en liten undangömd torpstuga, som lydde under Svidjeby gamla herregård.

Stugan beboddes af en gammal gumma, som vid denna tid var närmare hundra år, men tillräckligt stark att kunna sköta om de få behof hon hade. Man möter någon gång sådana där oförstörbara naturer, som lifvets stormar väl beröra, men utan att skada, utan att bryta. Det silfverhvita håret och den skrumpna kinden tala väl om, att stofthyddan lutar till fall, men den lugna, fridsamma, förnöjda anden tittar fram ur de vänliga ögonen och låter framskymta en flik af det oförgängliga. Infattningen är sliten och utnött, men ädelstenen återspeglar ännu himlens ljus.

Där brann eld på härden. Gamla Lena satt där framför och vid hennes sida en ung flicka, skön som våren, men blek om kind och med en fuktig glans i de drömmande ögonen.

»Jo jo», fortsatte gumman sitt tal och knäppte ihop händerna öfver en gammal utnött psalmbok,

på hvars första perm syntes en mörk fläck liksom af blod, »Herren skickar så underligt, och outransakliga äro hans vägar. Ser du, Rora, dotter min Kerstin var en fager ros, hon liksom du, men fagerleken båtade henne icke. Hon tjente hos majorens här på Svidjeby, och jag trodde, att allt var godt och väl, då hon en dag kom instörtande till mig hit i stugan blek som ett lik. Hon hade blifvit bortkörd ur tjensten. Majoren var sträng och obeveklig som klippan; man kunde förr slå honom sönder och samman, än att han tog tillbaka ett sagdt ord, mycket mindre gick ifrån hvad han ansåg för rätt. Nu tyckte sonen, unge herr Peter, om Kerstin; det var en gosse det, skall hon veta, mamsell, vacker som en dag och hjärta i kroppen, och han var gamle herrns stolthet och hennes nåds med. Jag hade strängeligen sagt till Kerstin, att det ej fick blifva något af den där historien, och hon hade sagt mig huru det var. Hon tyckte väl om unge herr Peter, men det fann hon granneliga, att de ej passade för hvarandra, så flickan fruktade jag ej för.»

Gumman tystnade, och hennes ögon hvilade på glöden i den snart utbrunna brasan. Det var alldeles mörkt i rummet och man kunde knappt urskilja mer än ansiktena, det gamla och det unga.

»Morskans son», fortsatte den hundraåriga, mera liksom för sig själf, än för att fulländа berättelsen

för sin åhörarinna, för hvilken dock intet ord gick förloradt, »Morskans pojke, jag tyckte aldrig riktigt om honom, fast han såg rask och duktig ut, han tjente då hos majoren och hade pratat en hop för Kerstin, så hon var galen i honom, och så kom olyckan. Kerstin blef körd ur tjensten, och hon kom sättandes till mig här i skogstorpet; hvart skulle hon ta vägen, stackarn? Betjentpojken han hette Wollgang, för Morsken skulle vara af bättre extraktion, fast han tjente för simpel ryttare, han ställde till olyckan, men han gick qvar, han, och herr Peter . . . ja, jag glömmer aldrig, när han kom hit, det var om qvällen, samma dag, som Kerstin blef körd ur tjensten.

'Huru kunde du säga så, Kerstin', sade han, 'jag har hållit dig så kär; huru kunde du så bedraga mig, bedraga min far?' och han var hvitare än det hvitaste lärft i ansiktet. Flickan grät, så jag trodde hon skulle dö på fläcken, och hon kröp fram till unge herrns fötter och bad honom förlåta sig, och om det kunde hjälpa, ville hon säga sanningen.

»Se, det förhöll sig så, att majoren hade anställt förhör, och då hade Kerstin sagt, att det var herr Peter, som vållat olyckan, för det hade Wollgang intalat henne, och majoren hade förbannat sin son och förvisat honom ifrån Svidjeby gård. Och hon gick tillbaka till gården, men majoren hade fått slag om natten och dog dagen därefter. Unge

herrn gick sin väg från mig, och Gud skall veta, att jag pinades den natten, för jag höll honom så kär som mitt eget barn, och hennes nåd hade jag följt från barndomen och kom med henne från Sveriget, när hon gifte sig med majoren och drog öfver hit till Svidjeby. När herr Peter sedan kom tillbaka, det var söndagen efter, var det för sent han kom till majorens begrafning. Men Wollgang försvann samma natt, som majoren dog, och man sade att en stor summa penningar försvunnit med honom, fast unge herrn ej ville göra sak därom för Kerstins skull. . . . Och så drog han till Stockholm och kom i kungens tjenst, och sedan hade han dragit ut till England, som hennes nåd berättade för mig, innan hon dog. Sedan dess har gården skötts af rättare, och har jag hvarken hört eller sett något af herr Peter, förr än jag nu fick helsningar från honom, när ni kom hit, och han sedan kom själf.»

»Än betjentgossen, hvad blef det af honom?» frågade flickan, och hennes röst darrade.

»Han blef sedan rikt gift i Stockholm . . .»

»Och med hvem . . .?»

»Det var en dotter till ett kommerseråd, sade hennes nåd.»

En suck, en tung, en hjärtslitande suck stal sig fram öfver flickans läppar, och det blef en stund tyst i stugan. Sedan gumman kastat mera ved på

elden, och lågan åter flammade upp, såg hon tårar fukta flickans marmorhvita kind.

»Stackars barn», sade hon och strök med handen öfver flickans hufvud, »trycker sorgen också dig redan i unga åren!»

Flickan skakade på hufvudet och hennes anletsdrag antogo ett uttryck af beslutsamhet.

»Och er dotter, huru gick det med henne?» frågade hon, vare sig nu att hon ville undvika det smärtsamma ämne, som framkallat hennes tårar, eller att hon ville hafva reda på denna historia i grund.

»Min dotter tog herr Peter till Stockholm, för att hon icke skulle lida af hånet och grinet här i socknen, och sedan han farit från Sverige kom hon längre inåt landet till ett järnbruk; det var en inspektor Stenvall, som skref efter henne, ja, ja, det där kan ni få reda på, när Erik kommer . . .»

»Erik, Erik . . .»

Flickan bröt ut i den häftigaste gråt. Men plötsligt upphörde tårarne att rinna, och det där draget af beslutsamhet blef ännu tydligare.

»Mor Lena», sade hon, »er dotters son är min bror; betjentgossen, Morskans son, som är Eriks far, är också min; nu vet ni, hvarför äfven jag må sörja.»

Steg hördes nu utanför, och en hand tog i dörren. Men hvarken den gamla eller flickan tyck-

tes märka det. De voro båda för mycket upptagna af sina tankar.

Dörren öppnades, och en man steg in. Det var en hög gestalt med skarpa anletsdrag, fast de numera voro förmildrade af lugnet, som log ur de stora ögonen och bredde liksom en aftonrodnad öfver det hela, medan mjuka, silfverhvita lockar skuggade den höga pannan.

Flickan såg upp, när hon hörde dörren stängas, och med ett rop af glädje låg hon vid den inträdandes bröst.

»Se så, min flicka», sade han och klappade henne sakta på axeln, »jag hoppas att allt skall gå bra, men ingen tid är att förlora. Vi måste bryta upp genast, vägen är lång, och ännu längre måste vi göra den. Jag vet, att grefve Peyran är i staden, och min och din vän, kaptenen, har tagit reda på, att han väntar din far till staden i dag.»

»Wollgang?» frågade gumman och knäppte ihop händerna, medan en sky af oro samlade sig under de milda ögonen.

»Ja, Wollgang», svarade silfverhåringen, »Gud förlåte honom, jag kan det knappt. För din skull, min flicka, och för din moders, talade jag med din far, jag trodde, att tiden skulle mjukat upp hans sinne, och jag bjöd honom min hand till försoning. Han sköt mig med hån tillbaka. . . . Men var lugn, mitt barn, tänk på din arma mor; för hennes skull måste

du vara rask, som du varit hittills. Fort nu på med sjömanströjan och mössan; Pålsson väntar med häst här nere i skogsbacken. Han för dig säkert till fästningsporten, och sedan är du i säkerhet. Men du är min dotter, jag har skrifvit till amiralen, och han har lofvat dig skydd.»

En stund därefter stod Aurora färdig, och den gamle mannen svepte en vargskinnspels om henne. De följdes nu åt genom skogen till en smal väg, som endast vintertiden var farbar. Här satt vår gamle bekante, kapten Pålsson, och tittade lika frimodigt fram under den tjocka björnskinnsmössan, som han brukade. Aurora satte sig upp, och det bar af.

Silfverhåringen — »sir Edvard Gillinsson», som vi minnas att det stod i hans engelska pass, eller »unge herr Peter», om hvilken gamla mor Lena haft så mycket att berätta — stod qvar och såg en stund efter den bortilande släden. Därpå gick han åt ett annat håll nedåt stora landsvägen, där den tog af framåt Svidjeby.

Månen var nu uppe, och det var klart som om dagen. Den gamle mannen hade knappt kommit in under de djupa, snöhöljda träden, som här stodo på ömse sidor om Svidjebyvägen, förrän han plötsligt stannade. Han hörde bjällerklang. Han vände sig om, dock utan att lämna den skyddande skuggan, och såg en släde ila fram på landsvägen. När

den kom till aftagsvägen åt Svidjeby, stannade den, och mannen, som satt uti den, såg sig omkring.

Hästen flåsade ut och skakade sig i selen, och det buller, som däraf förorsakades, gjorde, att den åkande icke märkte, huru det liksom rörde sig under en af de längst bort in i skogen stående yfviga granarna.

Den resande syntes snart hafva fattat sitt beslut, han lät släden stå och fortsatte gående vägen uppåt Svidjeby.

14.

Ett oväntadt möte.

Den resande fortsatte den slingrande, af skyhöga granar omgifna vägen upp till Svidjeby. När han kom till grinden, såg han, att det lyste i en af flygelbyggnaderna, men just som han lade handen på vredet för att öppna grinden, stannade han och liksom betänkte sig. Plötsligt vände han om och gick samma väg tillbaka.

»Har du hört något?» frågade han körsvennen, sedan han åter befann sig vid släden.

»Nej, inte just, det bara prasslar i buskarne här bredvid, och knäpper till ibland; hu, det är just kusligt, vet patron.»

»Du är en stackare, som alltid, Broqvist!»

»Här kan vara både vargar och andra odjur...»

»Tyst!» afbröt honom den resande och lyssnade, »jag tycker mig höra traf af hästfötter, ja, de komma, se där», och han såg längst bort på landsvägen, där de svarta konturerna af fyra ryttare började afteckna sig.

När dessa kommo närmare, gick han dem till mötes, men nödgades därunder se sig åt sidan, äfven han, så modig han var. Ett ljud liksom af en afbruten gren nådde honom inifrån skogen. Men hjälpen var honom för nära, att han nu skulle behöfva frukta, och det kunde icke gärna vara annat än en uppskrämd varg, som flydde.

Han tilltalade de ankommande ryttarne på ryska, hvarpå dessa ställde sig omkring släden, och sedan han tillsagt Broqvist att följa efter med släden upp till gården, när han gaf tecken, gick han åter ned på aftagsvägen och upp till gamla herrgården.

Ljuset lyste ännu i flygelbyggningen. Han gick dit och stampade af sig snön på förstugubron, innan han steg in. Detta måtte hafva hörts af de innevarande, ty en storväxt karl syntes snart på tröskeln till dörren.

»Hvem bor här?» frågade den resande.

»Hm», svarade karlen, »den som alltid bott här, ända sedan hennes nåd dog!»

»Bor här ingen för närvarande?»

»Ingen, hvad jag vet, mer än jag själf och hustru min.»

»Jag är en gammal bekant till majoren och hennes nåd; kan jag få rum här öfver natten och foder för mina hästar?»

»Hm . . . det kunde väl gå an . . .»

Det dröjde ej länge, förr än den resande befann sig i den stora salen i herrgårdsbyggningen, där en väldig brasa flammade från spisen. Allt var här gammaldags och massivt, och själfva luften i de under många Herrans år slutna rummen hade en berusande verkan, som tycktes utöfva ett visst inflytande på den resande. Han öfverfor också med blicken hvarje möbel, från den stora skinnsoffan till den lilla pelaren vid skänkskåpet, hvarpå ännu en stor kopparurna var uppställd. Sedan han blifvit ensam och hunnit värma sig något, fattade han ljuset, som brann på ekbordet, och gick till den ena af de dörrar, hvilka på salens kortväggar ledde till det öfriga af våningen.

Handen tycktes darra, när han fattade i dörrklinkan, en skugga for öfver det likbleka ansiktet, men det var måhända blott den flämtande ljuslågan, som gjorde, att det såg ut, som om handen darrat, och som om anletet fördystrats. Emellertid dröjde han en stund, innan han öppnade.

Rummet därinnanför hade varit majorens rum, och allt var där i samma skick, som sista dagen

han lefde. Det var en nyck af hans enka, men hon ville ha det så, och sedan hon var död stod huset obebodt, och rättarens lät af vördnad för den goda hennes nåds minne hennes vilja fortfarande råda, helst som i herr Peters bref aldrig någon befallning i detta afseende gafs. Soffan stod qvar vid väggen midt för dörren, det stora ekbordet framför fönstret med sitt gammalmodiga skriftyg och några ark papper lagda framför samt stolen skjuten åt sidan, alldeles som om någon nyss suttit där, men oförmodadt blifvit afbruten och stigit upp; ty pennan låg lagd vid sidan af papperet, hvarpå ett par rader blott voro skrifna. Vid närmare efterseende utvisade dock det damm och de spindelnät, som betäckte bläckhornet och hela bordet, att det var mycket längesedan dessa rader skrefvos, och denna penna lades bort.

Wolfgang Heijel — läsaren har säkert redan känt igen honom — Wolfgang Heijel, så tomt hans hjärta än var på ädlare känslor, visade dock otvetydigt, att allt detta, om ock emot hans vilja, gjorde intryck på honom. Så hade han icke väntat sig att finna detta rum. Han tog ett steg tillbaka, satte handen för ögonen och gjorde en afvärjande åtbörd, liksom om han velat hindra minnena från fordom att tränga sig på honom.

När han slutligen lät handen falla, och blicken träffade motstående väggen, blefvo hans ögon lik-

som fasttrollade där. Majoren satt där lifslefvande. Det var ett särdeles lyckadt porträtt af honom, som hans enka där hade uppsatt. Det var den enda förändring, hon tillåtit sig i rummet. Härunder märkte han icke, att en tapetdörr på sidan öppnades, och att en högväxt man inträdde, hvars anletsdrag voro så lika porträttets, att man varit frestad tro, att detta stigit ned ur sin ram.

»Wolfgang», sade den inträdande, »hvad vill du här? Vill du läsa ett blad ur din förflutna lefnad? Det är ett mörkt blad, genomdränkt af tårar och pressadt under tyngden af många suckar allt intill döden. Där står stolen, han har nyss skjutit den åt sidan och lagt pennan ifrån sig, där stod du vid dörren, just där du nu står, och hon stod vid din sida och talade inför din välgörare lögnens ord, som du lärt henne. Vet du, att denna lögn födde faderns förbannelse öfver sin son . . .? Natten kom, han dog af sorg och förtviflan, den ädle mannen — hvem var mördaren, Wolfgang? Natten kom, hör de tysta fjäten förbi liket till valnötsskåpet där borta; där låg en stor summa penningar — hvem var tjufven, Wolfgang?»

Detta var för mycket, det kom så oväntadt, det var så godt som hans egna tankar satta i ord. För en stund stod Wolfgang Heijel alldeles mållös och stirrade på talaren. Slutligen framstönade han några obegripliga ord.

»Hvad vill du här, Wolfgang?» fortsatte den talande; »lyckan har gynnat dig, du har blifvit rik och ansedd, du vann en brud, som du icke var värdig, och du har en dotter, som du icke heller förstår att värdera; Wolfgang, hvad vill du här? Minnena skrämma dig, minnena af de döda; de lefvande hånar du. Marianna fick du genom svek, sedan din hårdhet jagat modern till din son i elände, och sedan du för Marianna och hennes far visat såsom ett brott mot hedern min vänskap för den qvinna, hvilken du bedragit. Det var ej nog med förbannelsen och min fars död och Kerstins elände, du röfvade äfven från mig min brud . . . Wolfgang, hvad söker du här? Icke sannt, mig väntade du icke att finna?»

Denna fråga tycktes med ens försätta Wolfgang utom väldet af alla de intryck, hvarifrån han hittills icke kunnat frigöra sig.

»För Mariannas skull, för din dotters skull, för din egen skull, för så vidt du tror på en hämnande Gud, sluta upp, Wolfgang; det är tid, att du börjar godtgöra hvad du brutit. Jag vill glömma det framfarna — och jag står här i min fars ställe och för hans talan . . . Wolfgang, hvad svarar du?»

Brottet är en despot, som håller menniskosjälen i hårdare bojor än Rysslands czarer sina lifegna, än Nero och Caligula sitt Rom. En gång snärjd i detta nät af tusende fina maskor, finner sig själen till slut vanmäktig mot frestelserna. Brottet drifver henne

fram genom sin egen tyngd, där blir ett svalg mellan fordom och nu, och hon skyggar nästan tillbaka för att se märket, där första steget togs i denna riktning. Det fordras kraft att slita dessa band, och denna kraft besitter hon icke, har glömt till och med hvar den finnes.

Wolfgang Heijel var ett sådant brottets offer. I detta ögonblick tänkte han icke på något annat än det hinder, som ställdes i hans väg, och på medel att undanrödja detta hinder, och när han hörde, huru de drogos fram i ljuset, den ena efter den andra af hans onda gärningar, retades han blott ännu mera däraf. Hans beslut blef ännu mera oryggligt, taflan af det förflutna, som ställdes för hans ögon, gjorde honom vild. Han störtade framåt, som tjuren, när man visar honom en röd duk.

»Här är icke tid till några känsloutgjutelser, sir Edvard eller herr Peter, hvilket ni behagar. Jag är icke sinnad att förändra en bokstaf i mina planer för er skull. . . . Saken är helt enkelt den, att jag vill hafva reda på min dotter; hon är i ert våld, nå väl, ni blir min fånge, tills ni lämnar mig henne. Hon må bli lösen för er frihet.»

»Har du förlorat förståndet . . .? Din dotter, jag din fånge . . .»

»Säg fort, hvar är hon, eller, vid lefvande Gud, jag skjuter en kula genom ditt hufvud . . .»

Han ryckte upp ur fickan en pistol och höll mynningen mot majorens son.

Det låg ett nästan öfvernaturligt lugn i den blick, hvarmed majorens son mötte det mot honom riktade vapnet. Mördaren kunde ej uthärda denna blick, och nästan omedvetet sjönk handen, som höll pistolen.

Det gifves ögonblick i menniskolifvet, då striden mellan det onda och det goda liksom utkämpas för ens ögon, då liksom tusende olika och från skilda håll verkande krafter på ömse sidor knutit sig tillsammans för att urladda sig mot hvarandra, för att kämpa på lif och död, och då det godas och sannas gudaborna höghetsrätt, dess välde öfver sin motsats så tydligt ådagalägges, att man så godt som kan taga därpå. Man känner, man ser, man hör, att Gud själf är när, att det är en seger i hans tjenst, som vinnes.

Medvetandet om denna evigt fortgående strid mellan det onda och det goda genomgår nästan alla folks ursägner och myter, och öfverallt finner man det förra under gestalten af oformliga vidunder, det senare i menniskoskepelse, och sagan har sin sanning i våra tider ock, fast äfven vidundret nu tagit menniskoform och kan uppträda i svart frack och hvita handskar. Det ondas makt är till och med större och farligare just därigenom, att det ikläder sig det godas former. De äro hvarandra till det

yttre lika, de äro skurna under en kam. Se det är en vinst af civilisationen! Folkslagen hafva haft sin barnkammare, liksom den enskilda menniskan, men när de växt upp, hafva barnkammarens 'busar' försvunnit, det är ju alldeles som det skall vara. Men samma strid fortgår lika vild, lika häftig, lika grym, och tårar flyta, och blod strömmar, och 'suckarnes bro' är byggd mellan himmelen och jorden.

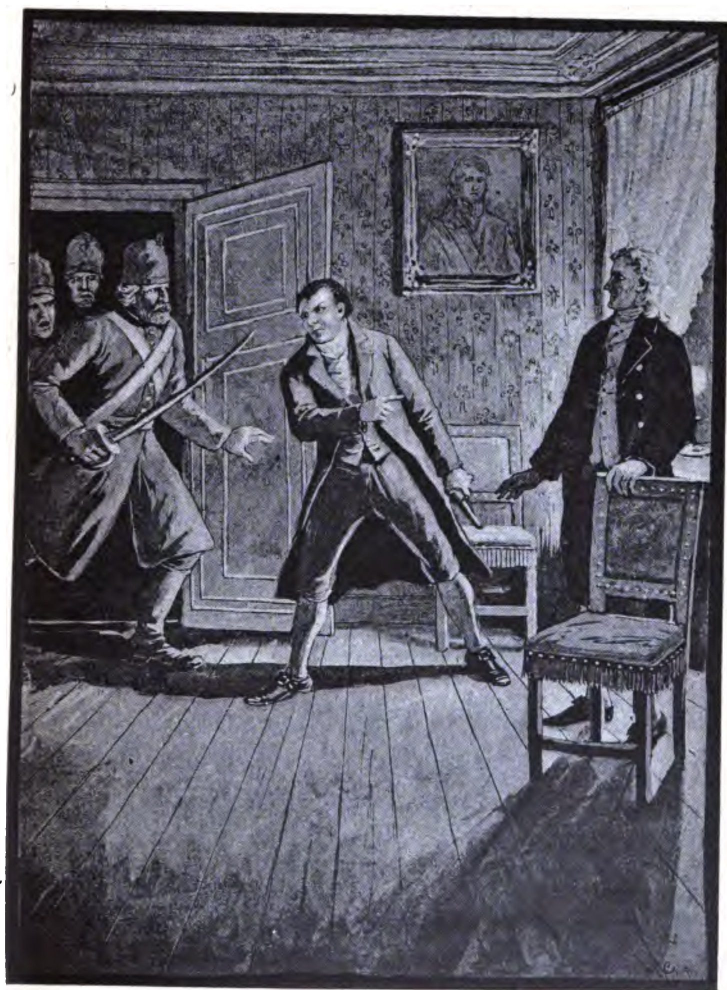
En sådan stund af strid var nu inne.

Det rådde för ett ögonblick dödens tystnad i rummet, och ljudlöst sänktes handen med mordvapnet, och mördarens ögon tycktes liksom samla kraft att taga sitt offer i sikte.

»Hvarför dröjer du», hördes då Peters stämma; »rädes du att fullborda ditt verk, jag är obeväpnad, din kula kan nå mig, innan jag hinner fatta din arm; hvarför dröjer du?»

Nu såg mannen upp, och hans ögon flammade, en afgrundstanke tycktes hafva dykt upp ur hans hjärtas djup.

Utan att säga ett ord vände han sig mot fönstret och afsköt sin pistol. Han förblef sedan stående i denna ställning, som om han vapenlös bättre skulle kunna gå i botten med frågan om sitt eget inre och om sättet att godtgöra hvad han brutit. Åtminstone tycktes majorens son fatta saken så, ty han tog ett steg fram och gjorde en åtbörd, som om han velat lägga handen på Wolfgangs skuldra.

I detsamma hördes den yttre dörren till salen slås upp, och steg af flere karlar äfvensom slamrande vapen afbröt den graflika tystnaden.

Nu öppnades dörren till det rum, där de båda männen befunno sig. Det var fyra kosacker, som inrusade.

Grosshandlaren vände sig om, och ett sken af triumf spred sig öfver hans förvridna ansikte. Han sade till de inträdande ett par ord på ryska och pekade på sin motståndare, hvarpå kosackerna rusade fram och fattade mannen, medan en af dem försvann genom dörren.

»Se så där ja», sade därpå grosshandlaren och vände sig till sin fånge, »nu skola vi tala ett ord förnuft, utan att låta skrämma oss hvarken af det förflutna eller det närvarande. Kanske jag nu kunde få ett svar af er, min herre . . .?»

Grosshandlaren hade nu synbarligen återvunnit herraväldet öfver sig själf.

»Kort och godt», fortfor han, »saken är nu sådan den är och kan icke ändras, hvarför då inblanda er i mina angelägenheter? Säg mig, hvar ni har gömt min dotter, och ni eger er frihet och kan gå hvart ni vill och behagar.»

En blick af det djupaste förakt var det enda svar, som fången gaf.

»Aha, ni tiger, men hvad vinner ni därmed, tror ni verkligen, att jag skulle stanna på halfva vä-

gen till det mål jag föresatt mig? Så enfaldig borde ni icke vara.»

Härunder kom den bortgångne kosacken åter och medförde ett bastant rep, hvarmed man genast band den fångnes händer på ryggen. Därefter kullkastades han i soffan och ordentligt snördes fast vid den, allt efter mördarens order. Denne tycktes vinna allt mer af hånande och kall grymhet i min och åtbörder, ju mer han såg sin fånge i sitt våld.

Soffan flyttades midt på golfvet och tvenne ljus ställdes därunder.

»Nu frågar jag er för sista gången, välborne herre; ni bör lägga märke till min långmodighet. Jag och mitt folk skola troget vänta, tills lågan fattat ert läger; har ni icke dessförinnan gifvit mig besked, så .... får ni skylla er själf. Er gamla gård blir lågornas rof — vill ni hafva den godheten att lämna mig den upplysningen jag begärt?»

Den grymme mördaren fortfor ännu en stund i samma ton, men icke ett drag förändrades i den fångnes ansikte, icke ett ord kom öfver hans läppar.

Det dröjde icke länge förr än lågan fattade den gamla soffan.

Då nalkades mördaren ännu en gång sitt offer och upprepade sin fråga.

15.

Carl Hindersson.

Genom händelsernas tvingande nödvändighet måste vi förflytta oss på en annan ort och något tillbaka i tiden.

Våra läsare känna helt visst det gamla fästet Savonlinna eller på svenska Nyslott, bekant redan från vår äldsta historia, då den fromme riddarens lans här bröt väg för kristendomen, för ljus, för frihet och sanning, liksom där sedan mången, mången gång svärdshugg skiftats mellan mörker och ljus, träldom och frihet, barbarism och civilisation. År 1743 blef denna Savolax' borg — finska allmogen kallar den så — rysk egendom. Det skamliga fälttåget då, hattarnes militäriska fint, som öfverbefälhafvarne grefve Lewenhaupt och Buddenbrock måste betala med sina hufvud, hade till följd, att ännu ett stycke af Finland med fästen och städer kom i ryssarnes våld, och vår gräns tillbakaflyttades till Kymmeneelf. Under Gustaf III:s krig visade sig svenska trupper framför Nyslott. Hastfehr belägrade det i juli och augusti 1788, men förgäfves. Vid denna tid låg där en rysk garnison, men slottet spelar för öfrigt ingen viktigare roll i 1808 och 1809 års krig. Vi måste dock något uppehålla oss där. Läsaren skall snart finna hvarför.

I ett af de mindre rummen i slottet sutto tvenne män, den ene ifrigt sysselsatt med en framför honom liggande pappersremsa, som tydligen nyss blifvit, som det på boktryckarspråk heter, afklappad, och hvarpå han gjorde åtskilliga ändringar och tilllägg, den andre tillbakalutad mot stolen och med ett drömmande uttryck i sina stora, vackra ögon.

Med en viss belåtenhet lade den förstnämnde från sig pennan och lät ögonen öfverfara den genomlästa pappersremsan, medan han med båda händerna strök sig öfver knäna.

»Den där artikeln», sade han, »bör bringa ljus i saken. Jag tycker, att amiralen, sedan han läst den, skall få myror i hufvudet. Tjugutusen man framför sig, svenska hären slagen i en hufvuddrabbning och stadd på återtåg, konungen galen.... Snart skall Finland vara fritt, det kan ej fela.... »Förlåt mig, herr Hindersson — han vände sig härvid till den vid det andra bordet sittande —, »förlåt mig, är er artikel färdig...?»

»Är generalen kommen?» frågade denne i stället att svara.

»Jaha.... Men jag förstår er ej, hvad har generalen med er artikel att skaffa?»

»Mera än ni tror, herr Kalm.»

»Men tidningen måste vara färdig i morgon. I morgon qväll går posten till Helsingfors och Sveaborg.»

»Jaså.»

Herr Kalm syntes blifva stött öfver sin kamrats besynnerliga beteende och ordkarga svar.

»Om ni tillåter mig att vara uppriktig», sade han, »så synes ni mig på en tid hafva blifvit högst besynnerlig. Är ni missnöjd med mig, eller något annat, säg mig det fritt; var lika uppriktig mot mig, som jag mot er; ni vet, att jag är er vän.»

»Jag vet det.»

»Nå väl, hvarifrån härleder sig då ert tillbakadragna, slutna sätt emot mig, som är er vän? Det är sant, ni är svensk, jag är finne, ni vill vara träl, jag vill vara fri, och jag vill att mitt land skall blifva fritt, men vi äro ju dock så till vida ense, att när jag vinner mitt mål, vinner ni ert, ty er förlofningsring hänger på Sveaborgs tornspets.»

»Herre, hvad säger ni . . .»

»Ha, ha, ha, ni ser, att jag känner er bättre än ni anar, men var lugn, ingen skall lifligare önska er lycka och framgång än jag.»

»Jag förstår er ej», svarade Carl Hindersson, bemödande sig att bibehålla sitt lugn.

»Förstår ni icke? När Sveaborg är finskt och Finland fritt, då hemtar ni er brud och hennes millioner.»

»Ni säger det, men är generalen verkligen här?

»Ja, jag upprepar det.»

»Ni gjorde mig då en tjenst, om ni bad generalen om ett samtal för min räkning.»

»Hvad vill ni generalen?

»Ni torde snart få veta det, men tills vidare må det vara min hemlighet.»

»Nå ja, som ni vill, jag skall gå ner med det här korrekturet, och då skall jag söka efterkomma er önskan.»

Och herr Kalm steg upp och gick ut ur rummet.

Så fort han var utgången, reste sig mannen, som hittills suttit overksamt tillbakalutad mot karmen på sin stol. Han fick med ens ett annat utseende. Hans ögon började flamma och hans rörelser utvisade, att han rufvade på någon handling, som tog alla hans sinnen i anspråk.

Han reglade hastigt dörren, hvarigenom herr Kalm försvunnit, skyndade därpå till det bortersta hörnet af rummet, där han sköt undan en stor, gammalmodig länstol, fylld med papper, böcker och tidningar, samt upplyfte där en lösbruten golfsten.

Ur ett litet hål upptog han här en mindre pistol och en dolk, som han omsorgsfullt gömde hos sig, hvarpå han åter lade stenen till rätta och satte stolen på sin plats, samt drog regeln från dörren och intog åter sin drömmande ställning vid arbetsbordet.

Men vi vilja kasta en blick tillbaka, så att läsaren må kunna sätta sig in i de händelser, som

tilldrogo sig denna qväll och natt. Det var natten mellan den 29 februari och den 1 mars 1808, samma natt, som general Klercker satt vid sitt arbetsbord på Tavastehus med Finlands karta framför sig och Finlands räddning genom en strid på lif och död i sitt hufvud, samma natt, som hans excellens grefve Klingspor anlände till svenska hären.

Det var med en egen beklämning i hjärtat, som Carl Hindersson hade lämnat Stockholm. Till en början fylldes hans själ af förhoppningar, såsom det brukar ske med ynglingen, helst när hans kärlek är med i spelet. Hans framtid log emot honom som en högblå himmel, hvars stjärnor icke kunnat vara flera än hans förhoppningar, och gubben Stenvalls varningar och betänkligheter, och bilden af »stackars Marianna», hennes lidande, sorgsna anlete med spår af hemliga tårar och den förstulna sucken, som han hörde, då han frågade om Aurora — allt det där föll till marken såsom en skugga, en dimma, hvilken betäckte jordens blommor under natten, medan himlen spände sin blå duk däröfver, skönare än någonsin. När solen skulle rinna upp, då skulle nog skuggorna och dimmorna försvinna och allt åter le i sommarens skönaste fägring. Mod bara! Men ju längre han aflägsnade sig från Stockholm, desto mer började den blå himlen förblekna och stjärnorna falla därifrån, och skuggorna, oron, misströstan, fruktan blefvo allt större.

I denna sinnesstämning kom han till generalen friherre Göran Magnus Sprengtporten.

Han blef af denne vänligt emottagen, men den gamle generalens mörka, nästan skygga blick gjorde ett obehagligt intryck på honom. Den brann icke, den brände, när den träffade Carl Hindersson. Till en början fick han sysselsätta sig med en handsekreterares vanliga göromål, och generalen, som naturligtvis var vederbörligen underrättad om allt hvad som rörde den unge mannen, gick tillväga med ytterlig försiktighet. Men denna försiktighet var också nödvändig, ty den unge handsekreteraren var vaksam, och så ung han var, följde han med skarp blick hvarje den finaste skiftning i sin herres ansikte. Och antingen den gamle ränksmidarens person började förlora sin forna kraft och mer eller mindre förslöas, eller han satte ett större förtroende, än han hade bort och försiktigheten bjöd, till en man, som var honom tillskickad af en bepröfvad handtlangare, nog af, generalen lät snart nog sin handsekreterare få tillfälle att kasta en blick bakom det för alla synliga af hans planer.

Friherre Göran Magnus Sprengtporten var en man, på hvilken naturen slösat sina rikaste håfvor. Klok, beräknande, förslagen, driftig, och när så fordrades äfven djärf, samt helt och hållet likgiltig i afseende på de medel han använde för vinnandet af sina planer, var han ytterst farlig för den, som

blef hans motståndare. Sedan han jämte sina tvenne äldre bröder, Johan Wilhelm och Jakob Magnus, varit Gustaf III behjälplig att genomföra 1772 års revolution, blef han år 1775 af konungen utnämnd till öfverste för Savolax' infanteriregemente och Karelska dragonerna.

Det gick då liksom en magnetisk ström genom världen; det var frihetens, den personliga frihetens och folkens, och nedbrytandet af det gamla, murkna, i samhällena både rörande stat och kyrka. Denna ström af idéer hade utgått från Frankrike, från dess snillen och lärde, och den berörde i första rummet topparne inom de särskilda samhällena. Konungarne och de förnäme antogo dessa idéer — Fredrik den ende i Preussen, Catharina II i Ryssland, Gustaf III i Sverige, kejsar Josef i Österrike — alla smickrade de sig med att tillhöra den moderna filosofien. Monarkernas omgifningar blefvo helt naturligt, vi säga ej berörda, men bortförda af samma ström. Det låg någonting förförande, någonting trolskt däri, det var strömkarlens harpa som tonade i qvällen, och konungar och kejsarinnor och ländernas store och mäktige störtade sig hejdlöst ned i djupet, tjusade af tonernas underbara makt. Det franska hofvets yppersta fruntimmer prydde offentligt med lagerkransen republikanaren Franklin.

Äfven i Finlands skogar lyssnade mången till det melodiska sorlet om frihet och menniskorätt,

som tidens ström förde med sig. Göran Magnus Sprengtporten var en bland dem. De franske författarnes, en Rousseaus, en Raynals arbeten läste han med hänryckning och samlade omkring sig en liten krets af förtrogne, liksom han själf hänryckt af de stora tankarne, de vackra lärorna. Ned med konungamakten, ned med tyranniet, nationen själfständig! — se där i få ord samtidens lika mycket som den Sprengtportenska kretsens lösen.

Men ytterligheterna ligga hvarandra så nära, och självfva sanningen kan vara farlig för det orena sinnet, just därigenom, att det så lätt misstager sig och tager skenet af sanning för sanningen själf. Så blef Finlands frihet i Sprengtportens hand ingenting annat än ett ombyte af herskare, som i självfva verket skulle medföra träldom, antaget att man kan vinna frihetens sanning med sådana medel, som Sprengtporten ej drog i betänkande att använda, medel, hvilka helt och hållet förfelade sitt ursprungliga syfte och, såsom erfarenheten visat, lade Finland bundet vid den ryske czarens fötter. Finland fritt och själfständigt under sin egen herskare — se där hvad Sprengtporten och hans vänner svärmade för 1780. Denna frihet skulle vinnas genom uppror, och lögner, den ena värre än den andra, utspriddes om konungen för att reta sinnena och bereda väg för upproret först och se-

dan för friheten. Göran Magnus Sprengtporten var, som vi nämnt, ingalunda noga om medlen.

För att bättre kunna verka för sina syften tog han 1780 afsked. Men ej nog därmed, att han lämnade sina tjenster i Sverige. Verkställandet af hans planer fordrade äfven, att han skulle blifva förrädare emot sina fäders land, och han blef det. Han begaf sig till Ryssland och blef där genast generalmajor och kejsarinnan Catharinas kammarherre. Se det var en riktig lycka för Ryssland att vinna en sådan man, och Ryssland bedrog sig icke. Ingen ryss kände hvad Sprengtporten kände, ingen ryss hade därför kunnat göra hvad Sprengtporten gjort. Anjalaförbundet under 1788 års krig var till en stor del Sprengtportens verk. Den svenska tapperheten och segern vid Svensksund slet dock den gången sönder förrädarens ränker.

Nu var en ny väf färdig, och maskorna i den snara, som nu skulle kastas öfver Sverige för att slita Finland därifrån, voro starkare än någonsin.

Till denne man kom nu Carl Hindersson. Det dröjde dock icke länge, förrän han började ana, att han mot sin vilja blifvit kastad som ett verktyg i förrädarens hand för att användas mot sitt eget land. Denna aning öfvergick så småningom till visshet. Ett bref, som han på generalens befallning skulle uppsätta till öfverste Jägerhorn på

Sveaborg, ett bref, som dock på långt när icke yppade allt hvad desse män hade emellan sig, var tillräckligt för att upphäfva ovissheten och liksom bekräfta omöjligheten att verka för fosterlandet i en förrädares tjenst.

Carl, oerfaren och oförmögen att kunna lägga band på sin ovilja, sin harm, begick den oförsiktigheten att säga det rent ut till generalen.

»Ni har missräknat er på mig», sade han, »eller måhända har ni blifvit missledd om min person . . .»

»Hvad menar ni, jag har antagit er till min handsekreterare, det är ju en ganska enkel sak . . .»

»Men jag kan ej längre vara i er tjenst.»

Generalen skrattade.

»Ha, ha, ha, ser ni, min herre», sade han, »den som en gång gifvit sig i leken, måste leken tåla. . . . Min tjenst lär ni icke så lätt komma att lämna . . .»

»Herr general! . . .»

»Vi resonnera icke därom. Ni är och ni förblifver i mitt våld, herre, kom ihåg det. Er belöning blir stor, om er tjenst är trogen, ert straff blir ännu större, om . . .»

»Jag vill icke vara i er tjenst längre . . .»

»Nu är ni dum, unge man; begriper ni icke, att er vilja . . . generalen uttalade icke meningen, men antog ett vänligt uttryck i blick och ton. »I morgon», tillade han, »kommer ni att lämna Petersburg, ni följer med en afdelning kosacker till Savon-

linna, där skall ni mottaga mina order af herr Kalm; se så, förstår ni mig?»

Efter detta samtal var Carl Hindersson mera generalens fånge, än hans handsekreterare, dock utan att han själf skulle märka det. På Nyslott uppträdde herr Kalm, en man som syntes särdeles väl känna till generalen, och var liksom hans allt i allom. Det var en finne, som drömde om Finlands frihet och svärmade därför, ehuru han alltid stod svarslös på Carls invändning, att en frihet under czaren af Ryssland ej var och ej kunde blifva annat än träldom. Herr Kalm syntes äfven vara mycket väl underrättad om Carl Hindersson själf, och mer än en gång hade denne studsat vid en anspelning på förhållanden, som han trodde vara endast sin och tvenne andra personers tillhörighet.

En gång berättade herr Kalm liksom i förbigående, att grosshandlaren Heijel hade vidsträckta handelsförbindelser.

»Känner ni honom?» frågade han Carl, och då denne bejakade frågan, tillade han: »vet ni, att hans dotter — det skall vara en skönhet af första ordningen — rymt af kärlek till en ung man?»

På Carls upprepade frågor förstod han dock att lämna ovissa och intet eller mycket sväfvande svar, allt efter som man ville taga det. Det var ibland med största svårighet, som Carl kunde lägga band på de känslor af vrede och förakt, som sjödo

inom honom. Men hittills hade det lyckats. Vi sågo en profbit på herr Kalms sätt att umgås med sin kamrat. Så tydligt som nu hade han dock aldrig förut gifvit sin vetskap om Carls kärlek tillkänna.

Den sysselsättning herr Kalm och äfven Carl fingo här på Nyslott, bestod icke i någonting mer eller mindre, än att vara ett slags tidningsredaktörer. Här var ett litet tryckeri, där man tryckte svenska tidningar, som spriddes öfver Finland till de orter och personer, som man visste rätt kunde använda de viktiga notiserna, och där de ansågos böra göra bästa verkan. Det dröjde dock till i slutet af februari, innan den första tidningen lämnade pressen. Den innehöll korrespondensartiklar från Stockholm och Petersburg, en kort redogörelse öfver den svenska krigsmakten och de ryska truppmassor, som vräktes mot den svenska gränsen. Vi hafva sett, att frukten af dessa underrättelser utfallit efter beräkning, att till en del den svenska härens återtåg från Tavastehus blef en följd däraf. Det nummer af tidningen, som nu var under arbete, var uteslutande bestämdt för Sveaborg och i första rummet för dess kommendant, amiral C. O. Cronstedt. Genom dessa tidningar fick Carl den fullkomligaste visshet om det nedriga bedrägeri, som spelades mot hans land och hans folk, och han var knappast mera herre öfver sig själf.

Strax efter hans ankomst till det gamla slottet hade han blifvit visiterad, och allt, som kunde få namn af vapen, hade blifvit honom fråntaget och han hölls under den strängaste uppsikt, ehuru han för öfrigt skulle hafva sin frihet. Han fick sällan lämna sitt rum, och när det skedde, var alltid herr Kalm eller någon annan vid hans sida; stundom visade sig äfven någon af besättningen liksom af en händelse i hans väg.

En gång befann han sig jämte herr Kalm framför tyghuset; det var en eftermiddag och redan mörkt, då den senare hastigt kallades upp på tryckeriet.

»Behagar ni göra mig sällskap upp?» frågade han Carl.

»Jag önskade gärna fortsätta min vanliga rund», svarade denne.

»Som ni vill», återtog herr Kalm och försvann hastigare än vanligt.

Carl anade, att han snart skulle få se någon annan »händelsevis» uppträda i den försvunnes ställe, och herr Kalm hade därför knappt försvunnit bakom ett utspringande hörn af en större träbyggnad, förr än Carl ögonblickligt skyndade åt sidan och stod framför dörren till tyghuset. Han hade nämligen hvar gång kan gått förbi detsamma sett sina egna vapen ligga i ett af fönstren, och hans tanke hade ständigt rufvat öfver medel att återfå dem.

Nu tycktes lyckan gynna honom. Dörren till tyghuset stod öppen.

Därinne var man sysselsatt med något arbete, men längst bort i andra ändan af rummet.

Hvarje sekund var dyrbar. Carl steg in ljudlöst och vek af till venster. Det var som en skugga skulle glidit öfver väggen. Nu var han vid fönstret. Där lågo hans pistoler och hans sabel jämte några andra vapen. Den ena pistolen stoppade han i fickan, och utsträckte handen efter den andra, då han genom det dunkla fönstret såg en kosack i sin långa rock gå där förbi.

Det var tydligt, att det var den, som man utsändt att vaka öfver honom själf. Carl stod orörlig, tyst, med återhållen andedräkt. När karlen hunnit förbi, utsträckte han handen efter sin sabel, men lämnade den i detsamma, såsom omöjlig att kunna gömma, och grep i stället en dolk, som låg där strax bredvid.

Därefter smög han sig lika obemärkt ut och tog vägen åt en annan sida, hvarigenom han mötte den patrullerande kosacken.

Om natten därefter, när allt var tyst, och sedan Carl visligen reglat och med madrasser täckt öfver de båda dörrarna till arbetsrummet, ty detta var på samma gång Carls sofrum, verkställde han ett svårt arbete, men som dock lyckades förträffligt. Han förskaffade sig det redan beskrifna gömstället under

UNIV. OF MICH.

stolen i hörnet af rummet. Hade någon frågat honom, hvad han egentligen skulle göra med dessa vapen, hade han troligen blifvit svaret skyldig. Det var nästan mera af instinkt än af öfverläggning eller på grund af någon redan mognad plan, som han förskaffat sig dem; dock är det troligt, att medvetandet om, att han egde dessa vapen till sitt förfogande, bidrog att hos honom stadga beslutet att på ett eller annat sätt befria sig ur ett läge, som för hvarje dag blef allt odrägligare.

Vi vilja ej söka skildra de känslor, som brunno i ynglingens bröst den tid han tillbragte här och begagnades som ett viljelöst redskap mot sitt eget land. Vi låta handlingen tala.

Carl Hindersson hade knappt hunnit intaga sin plats vid bordet, förrän herr Kalm inträdde.

»Döm nu om min tjenstvillighet», sade han; »generalen väntar er, han sade till och med, att han själf önskade tala med er.»

Underrättelsen tycktes med ens sätta lif i den drömmande unge mannen, men det var icke glädje, det var beslutsamhet, som strålade från den höga pannan och ur de blixtrande ögonen.

Några minuter därefter stod han inför generalen.

»Ni vill tala vid mig, unge man; hvad önskar ni?»

»Detsamma som då jag sist talade vid er, jag vill ej längre tjena er . . .»

»Hm . . . jag tänkte, ni skulle taga ert förnuft

till fånga. Tror ni väl, att ni eller jag stå ensamma i det stora verk, som nu nalkas sitt slut. Har ni tänkt er saken rätt, vet ni egentligen, hvarom fråga är? Ni är en ung man — afbryt mig icke, min tid är dyrbar, — ni är rask och driftig, ni kan hafva en framtid, unge man, en lysande framtid, om ni ställer er rätt och lämnar alla svärmerier för en sak, som numera snart är ohjälpligen förlorad.»

»Herr general», afbröt Carl, »jag förstår ej rätt, hvad ni begär af mig. Jag kan ej genomskåda djupet af en plan, som till en del här sättes i verket. Så mycket ser jag dock, att planen är djäfvulsk, att det gäller förräderi mot mitt fädernesland... och ni bjuder mig en lysande framtid såsom ersättning för min medverkan. Herr general, har ni alldeles glömt, att också ni en gång var svensk, att er far stred vid Carl XII:s sida, att ni haft minnen att vårda, Sveriges namn och ära att värna. Herr general, jag är född i ett ringa stånd, men aldrig kan jag glömma mitt arma, mitt fattiga, men mitt härliga land, och förr skall min hand förtvina; förr må ni rycka ur mig tungan, än jag talar ett ord eller lyfter min hand emot detta land.»

Generalen såg upp, och hans skumma, lurande blick brände under de buskiga ögonbrynen.

»Ni förifrar er», sade han, »ni är en svärmare; när ni kommer till mina år skall ni finna, att det där är bara snack. Hör nu på hvad jag säger er. Ni

älskar ert land, däri gör ni rätt, men det hindrar ju ej, att jag också kan älska mitt land fullt ut lika högt.»

»Ert land, herr general! ... Är det Sverige ni menar, ty för det landet blödde dock er far och farfar, för Carl XII:s skull led er far sitt grymma straff i Siberien, om jag icke är allt för oriktigt underrättad — detta Sverige, för hvilket ni själf en gång svurit att lefva och dö, och hvars konung en gång räknade er bland sina vänner, är detta ert land, som ni älskar, tillåt mig då fråga ...»

»Ni talar djärft», afbröt honom generalen, icke utan en viss hetta; »vet ni ej, att jag har ert lif i min hand?»

»Riktigt, blif mördare också, det skulle alldeles icke förundra mig; ni vill ju mörda mitt land, eller rättare, ni vill slita det i stycken och kasta det ena stycket i gapet på det ryska vidundret; det kallar ni kärlek, och Finland, det stycket, som ni vill låta vidundret uppsluka, det säger ni er älska. Jag, herr general, skulle ej vilja bereda min värsta fiende ett sådant öde, som ni den ni älskar. Sannerligen, er kärlek är — hat.»

Ungdomsblodet brusade genom talarens hjärna, men han var härlig att skåda, där han stod högrest och stolt, en värdig bild af sitt folk. Till och med generalen kunde för ett ögonblick icke taga sina ögon ifrån honom.

»Låtom oss nu ej mera tala därom», sade han, »det, som en gång är gjordt, kan icke ändras. Men ni behagar mig, och till bevis därpå skänker jag er friheten åter.»

Detta var något, som synbarligen var på förhand beräknadt, ty tonen var kylig, det låg ej en skymt af känsla däri. Dock gjorde orden så till vida verkan, att det varade en stund, innan den unge mannen rätt kunde hemta sig.

»Min frihet, ni skänker mig min frihet?» upprepade han. »Ni talar ej ärligt med mig ...»

»Nå väl, jag vill tala ärligt med er ... ser ni, jag har en gammal skuld till öfverste Jägerhorn på Sveaborg ...»

»Ah ...»

»Den skulden vill jag afbörda mig ... vill ni lämna pengarne till Jägerhorn, och skicka mig hans qvitto, så står jag fast vid mitt ord ... ni är fri. Ni förvånar er öfver detta anbud, men jag hyser förtroende till er, just ert uppträdande nu bekräftar det förtroendet; jag drager ej ett ögonblick i betänkande att lämna summan i edra händer, blott ni ger mig ert hedersord att ni framlämnar den, och till Jägerhorn personligen. Nå, hvad säger ni ...?»

»Hvad ni nu säger, general, kan vara sant, men det kan också vara ...»

»Ni erhåller af mig en passersedel, som låter er fritt passera genom ryska armén, och på Svea-

borg har ni tillträde som svensk. Ert svenska hjärta tror ej mina ord, men ni finner själf, att hundrade medel stå mig till buds att utföra denna min vilja. Nå väl, har ni fattat ert beslut . . .?»

»Och om jag vägrar?»

»Om ni vägrar . . .? hvarföre gör ni en sådan fråga . . .?»

»Emedan jag anar något försåt, något ondt, något som skadar mitt land, äfven då det blott är fråga om att betala en skuld.»

»Ni förvånar mig . . . men som ni vill, tiden skyndar, och den är dyrbar för mig, jag måste inom ett par dagar vara i Petersburg, säg därför fort, vill ni eller vill ni icke?»

»Nå väl, herr general, jag åtager mig ert uppdrag, men . . .»

»Än sedan?»

»Ni skall gifva mig ert hedersord, att hvad ni sagt mig är sanning.»

»Mitt hedersord . . .»

»Ert emot mitt, det är ju i sin ordning; jag har mera rätt att tvifla på edra ord, än ni på mina.

»Se här min hand», sade generalen och gick fram till Carl. »Om en timme är allt i ordning och ni kan begifva er härifrån, när ni behagar.»

Följande morgon hade Carl Hindersson redan för ett par timmar sedan lämnat Savonlinna.

16.

Halt werda!

Den oro, den själsspänning, hvari Carl lefvat under de senaste månaderna, och som tilltog i mån som han genomskådade de djäfvulska anläggningarna mot hans fädernesland, upphörde ingalunda därför, att han hade sitt fängelse bakom ryggen. Hans plötsliga befrielse därifrån innebar någonting sagolikt, någonting som han egentligen ej kunde förklara. Förrädarens penningar brände på hans bröst, han kom i en ordentlig själsångest, och det var som om de gamla historierna om förskrifningar med den onde antagit lefvande former, och som om han själf varit en af de olycklige deltagarne i detta spel om den eviga saligheten.

Han var nästan färdig att rycka upp penningbrefvet och kasta det ifrån sig, ty under den häftiga striden inom honom mellan hvad som här var rätt eller orätt, att bryta sitt gifna ord eller att hålla det, svindlade det för hans ögon, och han visste knappt till sig. Vägen, där han for fram genom den dystra, tysta, höga furuskogen, var också egnad att underhålla tankarnes hemska lek. Bonden, som egde hästen och som skulle skjutsa honom, hade lämnat honom ett stycke utom Nyslott. Han hade sin dotter där i närheten och skulle besöka henne, men skulle sedan hemta sin häst och släde i Par-

kumäki. Carl satt till följd däraf ensam i släden, och tankarne foro ostörda.

Vi känna numera föga i Sverige dessa Finlands gränslandskap mot Ryssland, och likväl äro de så rika på minnen. Vi vilja ej draga fram några hvarken från hjältekonungens dagar eller från hattarnes sorgliga krig år 1741. De äro 'gråa spöken', grymma gengångare, som peka på vår skam och vår nesa, och knappast kunna sådana namn som en Fieandt, en Luukkonen med hans finska frikompanier och hans båda beryktade kaptener Långström och Kivekäs, hvilka under de olyckliga åren efter 1709 gjorde under af tapperhet och utförde de mest sagolika bragder, — eller en Löfving, som 1741 ville med 2,000 frivillige taga Viborg, men ej fick det, emedan den ene generalens (Budenbrock) broder då var rysk kommendant i det gamla svenska fästet, — knappast kunna ens sådana namn göra dessa sorgens och skammens minnen drägliga.

Men vi hafva här ett par mil vester om Nyslott ett *Parkumäki*, och där streds en strid på gammalt vis; det var den 21 juli 1789. Ryssarne innehade byn och Puikko bro med 2,000 man, svenskarne anföllo, 1,100 man starka, under öfverste Stedingk. Striden blef het, men våra 1,100 segrade, och Savolaks var räddadt för det året. — Vi hafva ett *Porosalmi*. Det ligger längre vesterut i S:t Michel, tre fjärdingsväg söderut från kyrkan. Här

stod den 11 juni 1789 Aminoff med 500 Savolaksare och 2 kanoner och hade sina förposter i Sokkola by. Ryssarne kommo söder ifrån. De hade trängt genom passet vid Kyro, gingo till Christina kyrka och tågade därifrån norrut, samt angrepo klockan 8 om qvällen den 12 juni Aminoffs förposter i Sokkola. Efter tre timmars strid måste dessa vika, och strax därpå fick man se de ryska batterierna besätta höjderna vid Porosalmi. Från det närbelägna Klockberget, dit qvinnorna från S:t Michel hade samlat sig, kunde man öfverse både de svenska och de ryska bajonetterna och kulorna, som hväsande foro fram genom den ljusa sommarnatten, och tårar runno och knän böjdes och heta böner stego mot himlen för de svenska vapnen. Hunne ej förstärkning komma, var allt förloradt. Klockan 6 om morgonen den 13 såg man ryska massor storma fram mot den halfrifna bron öfver Porosalmi sund. Nu gällde det, men se, de ryska grenadiererna vika tillbaka. Ännu en gång storma de fram, och man såg efter en stund de svenska bajonetterna vackla, som om den lilla truppen fått nog och gjort nog för att häfda den svenska äran. Då ropade en röst: 'fienden flyr!' och ännu en gång fälldes bajonetterna till anfall, och ännu en gång drefvos ryssarne tillbaka. Men ett sådant anfall till, och ingen arm hade mäktat afböja fiendens seger. De 500 Savolaksarne hade hållit ut i tio timmar: kl.

var 4 på eftermiddagen. Man kunde ej begära mera. Då hördes välkända toner på afstånd, och de kommo allt närmare. Det var Björneborgarne och Österbottningarne, som kommo, och med krigsmusiken blandade sig skallande fröjderop från Klockberget och ett dånande hurra från de utmattade Savolaksarne. Tre timmar därefter var segern vunnen, en seger, i hvars minne namnen Adlercreutz och v. Döbeln äro inflätade. De vunno här sina första lagrar. Ryssarne skolà hafva förlorat 900 man, och bland de sårade var förrädaren Sprengtporten. — Vi hafva ännu sydligare vid Kuolimas södra strand ett *Savitaipal*, med minnen af både segrar och nederlag. Något norr om Savitaipals kyrka flyta från Kuolima strömmarne Kärnekoski och Partakoski till Saimatvesi. *) Hit kommo de våra, det var den 14 april 1790, och Gustaf III själf var med, fast hufvudstyrkan anfördes af G. M. Armfelt. De kommo öfver de tillfrusna sjöarne från Christina. Ryssarne hade då starka befästningar vid båda strömmarne, men Partakoski togs genom öfverrumpling, Kärnäkoski med storm. De ryske officerarne sutto vid spelbordet, när de svenska kanonerna började dundra, och de blefvo så bestörta, att de hals öfver hufvud begåfvo sig därifrån. Korten och spelmarkerna lågo ännu qvar, när de svenske soldalterna rusade in. Magasiner, tross, fältkassa, vapen och

*) Äfven Savilahti, en vik af Saimen.

munderingar blefvo svenskarnes byte. Mindre lycklig var Armfelt, då han i den följande månaden den 3 juni ifrån tre håll anföll ryssarne vid Savitaipals kyrka. Hetast rasade striden i den trånga och djupa, af Kiwikoharju-åsen omslutna dalen, genom hvilken ett af anfallen riktades. Armfelt själf fick en kula i axeln, och på Kuhaniemi udde nedskötos Dalkarlarne till sista man, säges det. Den 3 juni var en söndag, och en förlupen kula hittade äfven fram till prestgården. Den gick tvärs igenom rummet, där prosten stod med flaskan i den ena och bägaren i den andra handen för att traktera kaplanen med en sup. Den näsvisa tingesten, den förlupna kulan, försmådde både pastor och kaplan, men slog både flaska och bägare ur händerna på den förre, och de båda männen funno det därföre rådligast att taga sin tillflykt ned i källaren. — Ännu längre söderut, nära den gamla svenska gränsen ligger *Walkiala,* där Gustaf III själf den 29 april 1790 vann en seger, hvarefter han på härens begäran prydde sitt bröst med svärdsordens stora kors, — och sydligast i Finska viken och vid dess strand ett *Svensksund* och *Hogland* . . .

Men det är sant, där ligger äfven midt emellan Svensksund och Walkiala ett — *Anjala,* där ligger i närheten af Fredrikshamn ett — *Hussula!* Här var det, i augusti 1788, som öfverstarne för Åbo och Björneborgs regementen, v. Otter och Häste-

sko, begärde och erhöllo audiens hos Gustaf III, och där Hästesko, då konungen ej ville återtaga befallningen om anfall, fattade honom i kragen; här var det, som man om natten sökte förmå soldaterna vägra lydnad, när konungen följande dagen skulle tillfråga dem, om de ville följa honom eller icke. Soldaterna svuro visserligen med en mun, att de ville följa sin konung, och de missnöjde herrarne fingo stå där med skammen, men kraften var bruten, och Anjala-förbundets mörka dimma bredde sin isande kyla kring hvarje solglimt af lycka, öfver hvarje blomma af seger. . . .

Men vi återvända till Carl Hindersson.

I den ringdans af tankar, som spelade i den unge mannens hjärna, och medan vrede, harm, grämelse och sorg och hämnd sjödo inom hans bröst, framtindrade minnena af en Luukkonen, en Löfving, som klara stjärnor i natten, och helt visst bidrogo de mycket att bestämma riktningen af mannens framtid.

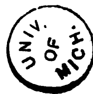
Plötsligt smällde ett skott från högra sidan af vägen snedt bakifrån, och hästen stupade. Carl drog hastigt upp en pistol ur bältet och vände sig om. Bakom honom, men från motsatta sidan af vägen, fick han då se en kosack komma framrusande. Kosacken siktade på honom, ett ögonblick blott, och hans lif hade varit utrunnet. Kosackens kula träffade helt visst säkrare sitt mål än den, som

träffat hästen. Men äfven Carl hade säkert öga och en lugn arm. Hans skott brann af, och kosacken tumlade af hästen. I samma ögonblick, innan ännu krutmolnet skingrat sig, och innan Carl knappast sett verkan af sitt skott, kände han sig omfamnas bakifrån af ett par armar, som liksom ville trycka honom ned i släden. Stark och vig, som Carl var, blef det honom dock lätt att så till vida draga ett streck öfver sin angripares räkning, som han med hela sin tyngd kastade sig baklänges öfver honom, hvarigenom båda tumlade öfver ända. Härunder släppte den ena armen sitt tag, och det behöfdes ej mera, förrän Carl med en kastning åt sidan frigjorde sig alldeles, och, innan den underliggande kunde röra sig ur fläcken, hade Carl sprungit upp. Med sin ena hand fattade han angriparens bägge och stötte sitt knä mot hans bröst samt sköt upp den ludna mössan, som öfvertäckte ansiktet.

Det var hans gode vän, herr Kalm från Nyslott. Som en blixt for det genom Carls hufvud, hvad som hade föranledt denna nattliga öfverrumpling.

»Ah, var det ni, herr Kalm», sade han, »ni... min bäste vän! Hvarför sade ni mig det icke, så hade ni haft sällskap på återvägen och hans majestät kejsaren en kosack mer. Men när ni talar med kulor och krut, så kan ni väl veta, att jag omöjligen kunde tro, att det var ni. Stig upp, stig

UNIV.
OF
MICH.

upp, min bäste vän; er vill jag intet ondt... ah, jag tror ni är sårad, det var illa...»

Herr Kalm hade verkligen slagit hufvudet mot en sten och blödde betydligt. Såret var dock ingalunda farligt, men förmodligen var det i närvarande ögonblick förenadt med verkliga fördelar att låtsa sig vara ganska farligt sårad. Herr Kalm blundade och tycktes nära att förlora medvetandet.

Carl tog honom som ett barn och lyfte honom i släden, spände ur sin dödsskjutna häst och gick in bland buskarne på andra sidan vägen, där han förmodade sig finna den af sin vän begagnade hästen. Han bedrog sig icke heller härutinnan, djuret stod bundet vid ett träd. Carl spände denna häst för släden, sedan han lagt sadeln bredvid sin afdomnade vän, och så bar det af till Parkumäki.

Här i en stuga begärde Carl nattqvarter och lyckades erhålla det. Herr Kalm tycktes komma sig, tackade på det vänligaste sin ädle vän, men bad honom icke lämna sig.

»Ack, om ett par timmar», suckade han, »känner jag mig kunna färdas framåt. Tro mig, min vän, jag utför endast en annans befallningar, och nu, då jag misslyckats, vågar jag mig ej tillbaka, nu är jag er med hull och hår...»

»Och Finlands frihet...?» frågade Carl, och det lät nästan ironiskt.

Herr Kalm vinkade blott med handen och tillslöt åter ögonen, som om han velat somna.

Carl såg med ett eget leende på honom, men satte sig, han också, eller lade sig till hälften på en långbänk. Han ville icke somna, han vågade det icke, men han var trött, han var alldeles utpinad af all den oro, alla de själsqval, hvaraf han lidit. Emot sin vilja insomnade äfven han, och en ljudelig snarkning förkunnade snart, att hans sömn var djup. Då tycktes herr Kalm med ens få lif. Han reste sakta på hufvudet och lyddes och såg sig omkring. Därpå trefvade han inom rocken och framtog därifrån något, hvilket glänste med en lång strimma i månskenet, som stal sig in genom det låga fönstret. Sakta och smygande, som en ond tanke, reste han sig därpå från bädden och stod ett par sekunder därefter vid sin gode väns sida.

Månljuset föll på dennes anlete. Han log ännu i drömmen. Vännen höjde sin högra hand, och den där strimman blixtrade i luften ett stycke ifrån Carls hjärta. Det var som en ormtunga, hvilken brann för att läska sig i blod.

Herr Kalm förde härunder sakta venstra handen öfver det ställe, där hjärtat satt, och han kände därvid något fyrkantigt, liksom ett paket. Plötsligt försvann ormtungan. Herr Kalm for med handen öfver pannan, som om en ny idé runnit upp för honom.

Han knäppte upp den sofvandes rock, och snart höll han verkligen ett paket i sina händer, hvarpå han tycktes igenkänna stilen. Han slet af konvolutet, och hans tindrande ögon frossade vid betraktandet af den sedelbundt, som blottades. Det var minst 30,000 rubel silfver i banknoter. Denna bundt stoppade han på sig, och därpå fäste han åter sin blick på det vackra ansiktet strax bredvid, som log så skönt i månskenet.

Och om han kände sig rörd, eller om det öfverensstämde ännu bättre med hans fördelar att låta det sköna ansiktet lefva, nog af, handen, som ännu höll den blixtrande ormtungan, fördes åter innanför rocken, och ögonblicket därefter hördes dörren öppnas och tillslutas. Olyckan eller dörren ville dock icke låta allt passera så i tysthet. Den gnällde gement, när den tillslöts.

Carl vaknade och reste sig häftigt upp.

»Aurora», hviskade han, knappast hörbart, och knäppte ihop sina händer, »Aurora, jag är dig icke ovärdig . . .»

Men snart väcktes han ur sin sköna dröm af en häst, som gnäggade strax utanför fönstret. Han såg upp och gick bort till bänken, där herr Kalm legat. Den var tom. Han for med handen öfver bröstet; rocken var uppknäppt och paketet borta.

»Ah, de syndapengarne, ah . . .»

I detsamma hörde han en ryttare galoppera öfver gårdsplanen. Han såg ut genom fönstret — det var herr Kalm. Det hade varit förgäfves att söka hinna honom.

Det var emellertid icke utan en viss belåtenhet Carl kände sig befriad från att uppfylla vilkoret för sitt urlof ur general Sprengtportens tjenst, och utan att han kunde hindra det smög sig den tanken öfver honom: »nu, nu är jag fri!» Men nu gällde det att fatta ett beslut. Han stod alldeles ensam, utan att förstå ens det språk som talades, ty allmogen här var helt och hållet finsk. Dock, ungdomen har godt om mod och hopp, när hjärtat klappar fritt i bröstet. Men han var äfven så godt som utan mynt. Nå väl, han fick vandra till fots. Och han gjorde så.

Härvid fordrades dock den yttersta försiktighet, ty trakten vimlade af ryska trupper, men de voro under marsch, och detta lättade till en del hans företag. Den af generalen erhållna passersedeln var han färdig att förstöra, men afstod därifrån, ehuru han beslöt att blott i yttersta nödfall begagna sig af densamma.

De ryska skarorna — det var den afdelning af ryska hären, som anfördes af general Tutschkoff — inbröto på flera ställen samtidigt mellan Nyslott och

Christina. De riktade sitt tåg mot Cronstedtska afdelningen af svenska hären, som den 1 mars bröt upp från S:t Michel och den 8 befann sig i Leppävirta. Där på isen nedom Carlsviks herrgård sammanträffade båda hårarne. Major Gustaf Ehrenroth gjorde en lycklig rörelse med 1:sta och 2:dra bataljonerna af Savolaks' infanteri, hvarigenom han kom i ryggen på ryssarne, hvilka här otvifvelaktigt lidit ett afgörande nederlag, om icke ... underrättelserna om fiendens öfverlägsna styrka funnits. I mörkningen, då trossen hunnit undan, fortsattes återtåget, utan att ryssarne vågade förfölja.

Carl hade föga reda på dessa truppernas rörelser, men han hoppades att, om han kunde följa den väg ryssarne togo, dock slutligen stöta på sina landsmän. Sålunda irrade han omkring i Rantasalmi och Jorois socknar. Den 11 mars hörde han skott åt nordost, och han riktade sin kosa ditåt. Men det började redan skymma på, innan han uppnådde stridsplatsen, och så blef allt tyst. Han fortsatte dock sin gång och kom förbi Leppävirta. Då hörde han framför sig ljudet af en marscherande trupp. Det var ett kompani, som var afskildt från hufvudstyrkan och, som det syntes, under striden blifvit alldeles afglömdt. Det händer ibland sådana där besynnerligheter äfven ibland dugliga och tappre män. Då kaptenen hörde elden tystna och inga order kommo, drog han sig på en omväg förbi

Leppävirta och var nu på marsch till Niirala gästgifvaregård.

Det lyckades Carl att komma på sidan om detta kompani, som han snart till sin glädje upptäckte vara svenskar, och så trött han var skyndade han i förväg. På Niirala gård stannade han och beslöt invänta den antågande truppen.

Denna anlände snart, och kaptenen gjorde halt på gården, lät koppla gevären och utsatte en skiltvakt. Sedan detta var gjordt fick manskapet gå till hvila, och kaptenen själf ämnade försvinna i ett särskildt rum i gästgifvaregården. Detta var oförsiktigt, omgifven af fiender och i närheten af stridsfältet, men vi kunna ej hjälpa det. Vi skildra saken sådan den var, icke sådan den borde hafva varit. Då sade en klangfull stämma, just som kaptenen lade handen på dörrklinkan:

»Några ord, herr kapten.» Det var Carl Hindersson. Kaptenen vände sig om och såg talaren an med ett par genomborrande ögon.

»Jag skall ej länge uppehålla er, men jag önskar tala med er.»

Kaptenen nickade, och de följdes åt in i hans rum. Här omtalade Carl så mycket han ansåg nödigt af sin historia för att blifva trodd, och lämnade goda upplysningar om ryska hären och dess rörelser.

»Själf ämnar jag mig söderut», så slutade han; »jag har viktiga upplysningar att lämna kommen-

danten på Sveaborg, viktigare till och med än dem jag lämnat er.»

»Och hur vill ni komma dit?» frågade kaptenen.

»Det är väl ej svårare att komma dit än hit. Ni går norrut, ryssarne likaså. Härifrån och till trakten af Helsingfors lär det väl i det närmaste vara fritt från fiender, om jag icke är allt för illa underrättad.»

Ett skallande: halt werda! afbröt här de samtalande. Kaptenen flög upp, men det hördes snart, att det ej var fienden, som vållat anropet. Några minuter därefter inträdde en dragonofficer, som lämnade de länge väntade orderna. Kaptenen skulle med sitt kompani stöta till den svenska fördelningen vid Paukarlaks.

Dragonpatrullen hade blifvit utständ att uppsöka det afglömda kompaniet. Den hade ridit försiktigt framåt, tills den i månskenet fick sikte på de kopplade gevären och den postande skiltvakten. De togo för gifvet, att det var ryssar, och nalkades med yttersta försiktighet, väntande sig i hvarje ögonblick att få höra det ryska anropet: »stui!» då de med ens öfverraskades af det svenska: »halt werda!»

»Aldrig har ett: halt werda! gjort ett gladare intryck på mig», påstod dragonofficern. Kompaniet bröt genast upp, och kaptenen sökte ännu en gång öfvertala Carl att följa till hufvudstyrkan och öfverste Cronstedt, men Carl stod fast vid sitt beslut.

Han stod länge och såg efter den borttågande truppen, tills den slutligen försvann längst bort på vägen.

17.

Testamentet.

Tvenne karlar gingo på en skogsstig, som, slingrande sig utmed stora landsvägen, var svår om icke omöjlig att passera för andra än dem, hvilka voro vanda vid sådana promenader.

De gingo tysta den ene efter den andre. De tycktes hafva ett bestämdt mål för sin vandring. Plötsligen stannade de och lyssnade. Hästtraf hördes från vägen långt bakom dem. Detta tycktes ännu mera påskynda deras steg. Stigen, som de följde, förde dem dock betydligt fortare till målet, än den krokiga landsvägen, fastän de snöhöljda träden nödgade dem att litet emellan gå framåtlutade, ja, någon gång på både händer och fötter.

På ett ställe, där denna skogsstig skar en annan, litet öppnare, fingo de se en släde framila så fort den snabba hästen orkade springa. I släden sutto tvenne personer.

De trädde båda fram ur skuggan af en yfvig gran, så att månljuset föll på dem. Tydligen kände de hvem som åkte i släden, och den som körde

tycktes också hafva väntat detta möte, ty han saktade farten och höll alldeles stilla, när han kom till de båda karlarne.

»Allt väl?» frågade körsvennen.

»Allt väl», upprepade den längsta af de båda vandrarne. »Ett par ryska getingar började surra utpå isen och trummorna gå i natt kring Ulrikasborg. Trupperna hafva redan börjat sina vanliga nattmarscher genom staden.»

»Godt, Kronobergsfjärden således omöjlig för i natt . . .»

»Ditåt lutar det, helst med så fint kontraband ombord . . .»

»Godt, vi hålla vesterut; det skall gå som en dans.

»Men herr Peter?»

»Hos mor Lena . . .»

Och därmed sattes släden åter i gång, och de båda karlarne sågo snart icke en skymt af den.

De öfverlade en stund med hvarandra, om de skulle begifva sig till skogstorpet, eller om de först skulle begifva sig ned till landsvägen för att varsko. De beslöto sig för det sistnämnda, hvarför de åter slogo in på den mer undangömda stigen.

Framkomne på en femtio stegs afstånd från landsvägen stannade de. Buskarne, som dolde dem, växte på sluttningen af en ås, hvarifrån de hade en förträfflig utkik öfver en sträcka af landsvägen.

Rakt nedanför dem midt för en aftagsväg, som de mycket väl kände vara aftagsvägen till Svidjeby, höll en släde och omkring den några ryttare.

De båda männen sågo på hvarandra, och i deras ansikten stod att läsa något, som om de velat säga: i den natten fingo de intet, hvarpå de försiktigt aflägsnade sig uppåt skogen i akt och mening att snart hinna torpet, där de hoppades träffa herr Peter. De hade dock icke kommit på ett bösskotts afstånd från stället, där släden och ryttarne höllo, förrän de åter stannade.

Stegen af en vandrare hördes från landsvägen. Detta förmådde dem att åter nalkas denna. Det var en ensam person, som kom vägen fram, en lång, präktig figur, som gick med raska steg. På landsvägen var det månljust och klart, som om det varit fullt dagsljus, och vandrarens ansikte var därför lätt igenkänligt.

Knappt hade den ene af de båda männen i skogsbrynet fått se detta ansikte, förrän han med ett hopp stod nere på landsvägen och vid den ensamme vandrarens sida.

Denne stannade och såg skarpt på mannen, som så plötsligt uppenbarade sig för honom. Men snart försvann skärpan i blicken och lämnade rum för något obeskrifligt vänligt och mildt.

»Hvad i Guds namn vill detta säga», sade han och fattade mannens båda händer, »är du här, Erik . . .?»

Erik, ty det var han, kunde knappt tala af glädje. Nordbons känslor storma icke, men de äro därför lika djupa. Det nordiska lynnet är likt insjön i dess skogar, det drager sig tillsammans till is, när olyckan, som är vinterkyla, breder sig däröfver, men när lyckan åter ler och glädjen återkommer, då smälter isen, och vårens blommor nicka kring stranden lika sköna som förr, och himlen speglar sig i dess böljor lika blå, lika ren som någonsin.

»Ja, jag är här», sade Erik och vände sig åt sidan, liksom om han skämts för att vara där han var.

»Hur står det då till på Ronäs?»

»Det vet jag icke; jag lämnade gården samma dag som herr Carl.»

»Och hvarför?»

»Hm . . . hm», stammade Erik, »jag trodde, jag fruktade att . . .»

»Nå, min vän, hvad fruktade du?»

»Hm . . . jag tänkte, att . . . men det var dumt tänkt, det ser jag nu . . . jag tänkte, att ni kunde behöfva en god vän, en karl att lita på; när jag kom till Stockholm och fick höra, att herr Carl dragit öfver till ryssen, så tänkte jag, att då behöfver han bättre än någonsin ett ärligt hjärta, och se därför gaf jag mig af . . .»

»Hederlige Erik!»

Och mannen slöt den trogne vännen i sina armar.

I detsamma ljöd ett skott på afstånd, och en jättegestalt hoppade med detsamma ned från skogen vid sidan af dem.

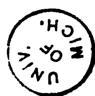
»Ber om ursäkt», sade jätten, i det han med ena handen gjorde en klumpig åtbörd, som om han ämnat taga af mössan, »det är herrn, som . . . ja, jag förstår, men de där sakerna få vi tala om en annan gång. Om jag ej hörde miste, kom skottet från Svidjeby; det kunde vara skäl att lovera åt det hållet . . . de höllo vid aftagsvägen, och de odjuren vore i alla fall värda att hänga upp i träden däromkring. Vi äro tre, följ mig, jag känner vägen; vi taga en omväg nordvart, så komma vi fram genom trädgården . . .»

De tre männen försvunno nu i skogen på andra sidan vägen, och det skulle icke hafva dröjt länge, innan de varit vid ort och ställe, om de icke måst göra en längre krok, än som var beräknadt. En qvarts timme därefter voro de emellertid i trädgården utanför Svidjeby herrgårdsbyggnad, som begränsade den med sin ena långsida.

Här stannade de liksom slagna af förtrollning, men blott för ett ögonblick. Det ena hörnrummet var upplyst, som om hundra vaxljus brunnit därinne.

»Står aldrig rätt till», sade därvid jätten och ilade framåt samt lyfte en stege, som låg utmed

UNIV. OF MICH.

en mindre utbyggnad, och reste den mot väggen. Vig som en björn sprang han upp och såg in i rummet.

»Mordbrand», var det enda ord han yttrade, hvarpå han slog sönder fönstret och satte sin fot på fönsterkarmen, ropande åt de andra: »åt gården, åt gården; tag fast de djäflarne!»

De båda männen skyndade också omedelbarligen till en liten grind, som förde från trädgården till gården. Den var läst, men Erik, som gick främst, ryckte upp den, som om det varit segelgarn. På gården syntes ingen, men längst bort ifrån vägen, som förde upp till landsvägen, hördes dån af hästhofvar och ljudet af en bjällra, som allt mer aflägsnade sig.

Att skynda uppför trappan och genom förstugan in i salen var ett ögonblicks verk. Här möttes de af en tjock qväfvande rök, som förtog dem både lukt och syn.

Vid tröskeln låg ett lik, och en blodström hade gjort golfvet så slipprigt, att de höllo på att halka omkull.

Från dörren till det angränsande rummet slogo lågorna ut. Genom dem och rökhvirflarne kunde de urskilja en jättefigur, som bar en man i sina armar.

Alla tre störtade ut på gården, och lågorna, som vid dörrarnas öppnande och genom det sönder-

slagna fönstret fingo frisk fart, följde dem genom salen och förstugan, omfamnade dörrar och fönster och foro slickande utefter den gamla byggnadens takås. Några ögonblick därefter stod Svidjeby gamla herresäte i ljusan låga.

Intet folk fanns på gården mer än rättarens hustru, så att någon räddning var ej tänkbar. De tre männen, af hvilka en bar i det närmaste ett lik i sina armar, kunde ingenting göra, och alla deras tankar syntes riktade på den halfdöde.

Rättarhustrun berättade, att hennes man, när han fick höra skottet och strax därpå såg kosacker på gården, skyndat efter dem in i den brinnande byggnaden. Sedan hade hon ej sett honom.

Det var liket vid salsdörren.

Vi öfverhoppa de närmast följande timmarne med deras sorg och deras förtviflan. De ömmaste omsorger egnades åt den ur lågorna ryckte gamle mannen, och de tycktes krönas med framgång. Han andades åter, men med de förfärligaste smärtor, och så väl för honom själf som för hans omgifning var det klart, att hans slut var nära.

I mor Lenas stuga flammade en brasa och man hörde klockans entoniga knäppningar, men för öfrigt var allt tyst där. Den nittioåriga tjenarinnan satt vid sin herres dödssäng, men vågade ej röra

sig, af fruktan att störa honom. Tårarne fingo flyta oförhindrade utför hennes skrumpna kinder, hennes fingrar höllo väl förklädesfållen, men de lyfte den ej.

I bakgrunden af rummet stodo tvenne mörka figurer, jätten och Erik, och ett stycke ifrån dem satt en tredje person, Carl Hindersson.

Men den döende slumrade icke, han hade sänkt ögonlocken blott, så att det såg ut som om han sofvit, och därför voro de innevarande så tysta.

Det var dock en manlig kamp med smärtorna. Icke en min, icke ett ord förrådde dem. Det var en andens seger öfver kroppen, sådan man sällan får tillfälle att bevittna.

Efter en stund slog han upp sina ögon och blicken föll på Carl Hindersson, som satt framför elden. Han såg länge på honom, han tycktes följa hvarje drag, hvarje min i detta ansikte med en målares eller bildhuggares noggrannhet, och ju mer han såg, desto mera målade sig tillfredsställelsen i de bleka dragen.

Han vinkade honom slutligen till sig, och den gamla gumman steg upp för att lämna plats för Carl.

När denne satt sig, fattade den gamle herrn hans hand.

»Min vän», sade han, och det låg något rörande i hans röst, »dina tankar äro hos henne, är det icke så . . .?»

Det låg ett jakande svar i Carls blick.

»Jag hoppas, att hon nu är i säkerhet på Sveaborg.»

»Sveaborg . . .!»

»Ja, som jag säger, för några timmar sedan lämnade hon denna stuga, och en säker karl skall köra henne till fästningen. Jag kan ej skrifva mera, eljest skulle jag skrifva till Cronstedt; det är min gamle vän, och nu, just nu, behöfde han en sådan vid sin sida. . . . Men du skall helsa honom från mig, ty du skall träffa honom; du ämnar dig till Sveaborg, jag vet det, kan förstå det . . .»

»Ack, huru ödet leker med oss», fortsatte han efter en stund; »jag kom hem till mitt land med fickorna fulla af guld och jag tänkte göra så mycket, och nu ligger jag här. . . . Men ser du, det är som Gud vill, det är helt enkelt. Sverige, Finland, hur har jag ej älskat er! Kanske hade jag kunnat, om det varit Herrens vilja, att jag fått räkna några år till, kanske hade jag kunnat göra något. Mina millioner hade kanske varit lika goda som de ryska, och ser ni, min vän, anfalls- och försvarsmedel måste vara lika. Guldet är vår arffiendes bästa vapen och har alltid varit det, men vi sakna guld, vi äro försvarslösa mot ett sådant vapen . . . i öppen strid, öga mot öga, bröst mot bröst, ah . . . där segra vi; men nu är det ej fråga om ärlig strid, det är fråga om ren stöld. . . . Men det är försent,

det skymmer redan på, natten kommer öfver mitt arma fädernesland. Dock är natten icke evig, dager skall komma en gång, då frihetens morgon åter skall gry; måhända är den kalken, som räckes oss, till vår nytta. Han, som styr världen, vet bäst hur han vill ha det, och man säger ju, att ljuset, att sanningen tager två steg tillbaka, sedan han tagit tre steg fram.... Men aldrig, aldrig blir Asiens natt hemmastadd bland våra klippor; solen skall komma åter, friheten skall segra till slut.»

Den gamle mannen betäckte sina ögon med handen, och det blef åter alldeles tyst i det lilla rummet.

»Det arbete, som nu pågår», tog han åter till orda, »börjar icke nu, det är mycket gammalt, man har länge smidt på den kedja, som nu skall läggas kring vårt land. Förrädare hafva smidt den, och förrädare äro nu i färd med att riktigt linda den om våra lemmar, men säg Cronstedt, att hvad som händer, så kan han vara trygg, där han sitter och vaktar Ehrensvärds graf. Säg honom, att det är ej blott inför Gustaf Adolf han skall göra reda för sin vakt, det är inför Sveriges folk, det är inför svenska folkets historia; säg honom, att jag och alla, som varit hans vänner, skola vänta honom inför Guds domstol; faller ingen skugga på hans sköld, då, då...»

Det var en stund af högtid i torparstugan i skogen. Det är så alltid, där döden gästar.

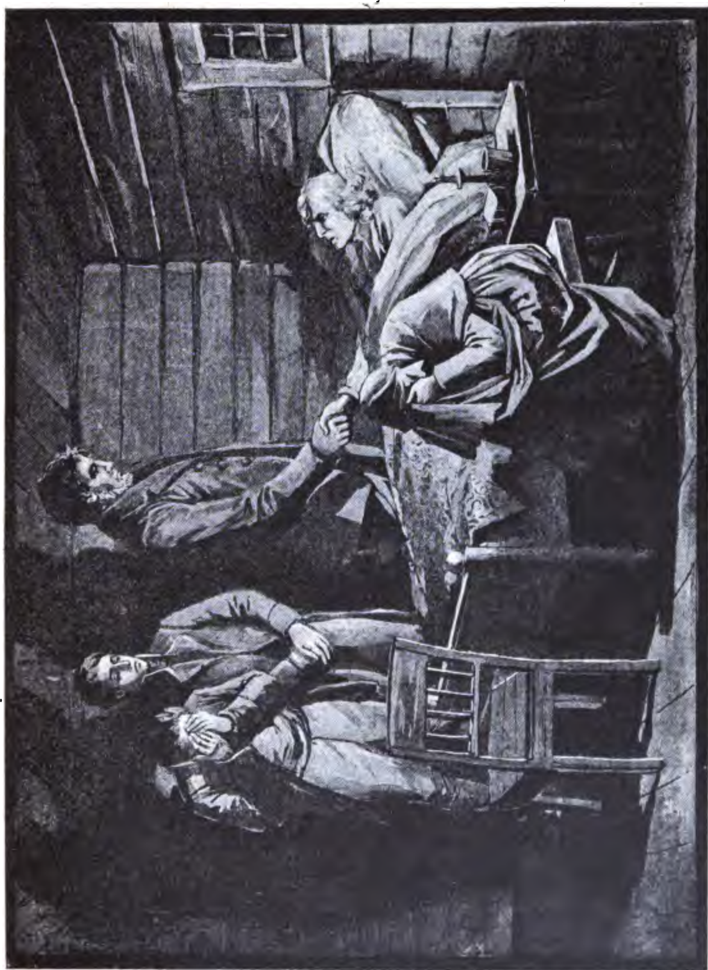
Det låg en klarhet öfver den talandes ansikte, i hans djupa ögon, som om i denna stund en engels vinge fläktat ljus och skönhet däröfver. Men nu var mor Lenas ansikte helt och hållet inhöljdt i förklädet. Erik hade satt sig i den mörkaste vrån af rummet, jätten stod fortfarande hög och tyst som en bautasten, och hans ögon hvilade på den talande.

»Nu hafva vi talat om ... *min* kärlek; men ögonblicken äro dyrbara; Mariannas dotter är på Sveaborg, gör henne lycklig, unge man, hon är kärlek värd; helsa Marianna, hon var en gång utsedd till min brud, hon var dock icke min första kärlek. ... Seså, Lena, gråt icke, vi träffas nog snart hos din Kerstin! och här i lifvet har jag blifvit bedragen på mycket, mycket; måhända behöfde dock mitt sinne den pröfningen ... hvar är Kerstins son, Lena ...?»

Gumman lyfte sina förgråtna ögon och såg på Erik. Denne reste sig upp och gick fram.

»Ser du, Carl, det är Kerstins son, det är ... det är Auroras broder ... jag har icke glömt någon af dem. Stenvall på Ronäs har mina papper. ... Men en sak skall du lofva mig, Carl, låt icke dina händer komma vid Auroras fäderne, skänk bort det, men rör ej vid det; det är ej en rikedom, som Guds öga kan hvila på ...»

Härvid hördes ett besynnerligt ljud från spisvrån. Det lät som en snyftning, men när man såg

bort, stod jätten där lika lugn och orörlig, som han stått där hela tiden. Han for blott med den grofva handen ett par gånger öfver ögonen. Det såg nästan ut, som om han gäspat. Den som dock såg närmare efter, kunde hafva sett huru det glänste som smält rimfrost på uppslaget af hans sjömanströja. Hans ögon hvilade fortfarande på mannen i sängen.

Ett leende, fullt af kärlek, spred sig öfver dennes ansikte, när hans ögon fästes på jätten.

»Hvass», sade han, »du trogne, redlige vän från barndomsdagar, gif mig din hand! Du har varit vid min sida både i nöd och lust, både i storm och lugn. Jag tror du gråter, gamle gosse . . .»

»Fy f-n, jag skulle ej så säga», mumlade jätten och spottade ut tuggbussen, hvarvid åter ett ljud som af en snyftning hördes, och när han åter vände sig om, kunde man tydligt se, hur han kämpade med tårarne.

»Gud välsigne dig, Hvass», återtog hans döende herre, »och tack för allt hvad du haft ospardt för mig, din trohet, din redlighet, din kärlek!»

»Bara skräpet», snyftade Hvass.

»Tack, tack, men nu skall du icke sörja efter min död; ännu kan du verka något här i världen. Mariannas barn, Hvass, Aurora . . . glöm ej henne . . . Carl, den mannen kan du lita på som guld. . . . Helsa Pålsson, Hvass; detta väntade vi oss icke, när

vi skildes, men Guds vägar äro icke våra . . . Gud välsigne er alla!»

Nu blef det åter tyst i rummet. Men Hvass höll forfarande sin herres hand i sin och tog ej sina ögon från hans ansikte.

När morgonen kom, var hans herre död.

18.

Pröfningen.

Det var tyst på kyrkogården, tyst och högtidligt, som det alltid är, där de döda hvila i ro. Den gamla kyrkan stod där, sträckande sin spira mot himlen och talande på sitt tysta språk om den gode Gudens kärlek, som samlar allt i sin famn, och grafstenarne och träkorsen lågo i ring kring hennes fot, liksom goda tankar, milda böner till Allförbarmaren om försoning och frid för dem, som hvilade därunder.

Himlen var ren och klar, och alla små stjärnor blickade så vänligt ned till den mörka jorden, öfver den hvita kyrkan och de många grafvarna, som om de velat säga: vi äro budskap från den gode Guden; han ser dig, han hör dig; tro, hoppas och bed!

Där borta under skuggan af en väldig tall ligger en nyss igenskottad graf, och invid den står en man med mössan i de hopknäppta händerna och hufvudet nedböjdt mot bröstet. En tung suck fram-

pressades då och då ur det breda bröstet. Det var en groflemmad man i sjömanströja.

Slutligen höjde mannen sitt hufvud och såg upp mot himmelen. Hans ögon stodo fulla af tårar.

Man tror i allmänhet icke, att handlingens män, att det grofva arbetets män behöfva samma uttryck för sina känslor, som 'den finare bildningens' barn. Det är sant, han dånar icke, han får inga konvulsioner, inga anfall hvarken af det ena eller andra slaget, han behöfver hvarken Eau de Cologne eller Eau de Luce, men det är därför alldeles icke gifvet, att han är utan känslor, eller att hans känslor äro af en annan art än hvarje annan menniskas. I ett äro alla menniskor lika, och det är i det rent menskliga, i vänskap och kärlek, i sorg och glädje. Det är samma ton, som ljuder, fast strängen ibland är spunnen af guld, ibland af en simpel sena. Det friska källvattnet finnes öfverallt, det behöfs blott en Moses-staf, som slår på klippan, för att det må springa fram i dagen. En sådan staf är sorgen.

Mannen vid grafven var tydligen gripen af en djup sorg, en sådan, som icke kan ge sig luft i ord. Men tårarnes flöden stillas, smärtorna hinna sitt fylle, hjärtats böljor lägga sig, man kommer till visshet om, att platsen är tom, som fordom fylldes af den käre bortgångne, och där blir en helig plats, där man känner fläkten af det eviga, och dit minnet vallfärdar för att knäböja.

Den sörjande mannen vid grafven var så helt och hållet fördjupad i sig själf och i tankar på den, som hvilade under hans fötter, att han icke märkte, huru grinden till kyrkogården öppnades och huru en man gick fram mellan grafvarna. Det var en kort, undersätsig figur med en yfvig björnskinnsmössa på hufvudet, och en trubbig uppstudsig näsa, som sköt upp under skärmen. Han stannade, när han fick se mannen vid grafven. Denna syn tycktes djupt gripa honom, och han förblef ett tyst vittne till den grofve mannens sorg. Men när denne rätade upp sig och tycktes vara färdig att lämna grafven, då försvann vittnet i skuggan af det utspringande 'våkenhuset'. Härifrån gick han sedan fram och mötte honom, som kom från grafven, som om han nu direkte kommit in på kyrkogården.

»Guds fred, Hvass!» sade han.

»Guds fred igen, kapten!»

»Du sörjer, Hvass, och det gör jag med, men... de finnas som skratta också, och dem skola vi hjälpa, Hvass, icke så?»

»Hm...»

»Jag tror du drar på den saken, men så sant jag heter Pålsson...»

»Har kapten träffat herr Carl?»

»Herr Carl?»

»Jo, si det är som så, att herr Carl är nu min

husbonde, han och mamsell Aurora; det är mitt testamente efter salig herrn.»

»Visserligen, min gosse, visserligen . . . nej, jag har ej träffat honom, och jag ansåg det ej nödigt heller, därför sökte jag upp dig, så snart jag kom från Margareta. Hon suckar som en fånge, stackars flicka, men kommer våren en gång, skall hon taga språng, skall du se, och då vill jag, att en annan vore hennes fånge i stället.»

»Hm . . . hvem då?»

»Jo, mördaren, salig herrns mördare, förrädaren.»

Hvass lade armarne i kors öfver bröstet.

»Du är vittne, Erik är vittne, han skall icke undgå sitt straff.»

»Ah . . . men . . .»

»Hvad . . . men, säger du?»

»Hm, jag tänkte på mamsell Aurora och på herr Carl»»

»Dumt tänkt, Hvass . . . Carl Hindersson skall här icke tveka . . .»

De båda männen hade härunder gått ut från kyrkogården och nalkades, allt under det de fortsatte samtalet, mor Lenas stuga, där de skulle träffa Carl och Erik.

»Bestämdt, du skall få se», sade kaptenen, just som de fingo i sikte ofvanom trädtopparne den mörkblå rökpelaren från stuguskorstenen, och skulle han

tveka, nåväl, då tager jag farväl af honom . . . skulle han, därför att han håller af dottern, vilja undandraga fadern hans rätta straff, eller skulle han hålla mindre af flickan, som är oskyldig, för det att hon råkat födas i en mördarekula, i båda fallen vill jag icke hafva något med honom att skaffa, och icke du heller, Hvass. . . . Men nu skall jag pröfva honom . . .»

Hvass strök sig betänksamt med fingret bakom örat. Saken var den, att han verkligen höll af den unge raske mannen, som hans salig herre talat om så oförbehållsamt, och som älskade den, hans herre älskade. Men han kunde ej heller förneka riktigheten af kapten Pålssons sätt att se saken. Han var därför oviss om hvad han borde tänka eller säga, då de stego öfver tröskeln till den lilla stugan.

När de kommo in, mötte dem en anblick, som gjorde dem godt in i själen båda två. Den gamla gumman satt gråtande med hufvudet lutadt i händerna, men vid hennes sida stod Carl Hindersson.

»Sörj icke, mor», sade han; »det onda skall ha sin tid, liksom det goda, men det goda segrar till slut, och ni skall fara öfver till Sverige, ni och Aurora; där finnes ock en varm stuga, där ni skall bo och där ni skall se och vårda den, som han höll kär och ville vårda; jag vet en man, som skall föra er båda säkert öfver hafvet.»

Gumman såg upp och en blick af tacksamhet hvilade på Carl.

»Än herr Carl själf, då?» frågade hon.

»Jag . . . jag har mycket att uträtta, innan jag får komma hem igen; hvem vet», tillade han liksom för sig själf, »om jag någonsin kommer dit mera, men, i hvad fall som helst, måste Aurora räddas . . .»

I detta ögonblick öppnades dörren och de båda männen stego in.

Den ömsesidiga helsningen var snart gjord, och kapten Pålsson, som med all sin stora försiktighet gick raskt tillväga, ryckte snart fram med hvad han hade på hjärtat.

»Hm», hostade han, »jag har en sak att tala med er om, herr Carl . . .»

»Låt höra, jag står till er tjenst.»

»Ni är kär i mamsell Aurora . . .»

»Det var en besynnerlig början, vore det en annan än ni, som började på det viset, så skulle jag . . .»

»Jaha, då skulle ni, det är sant, men nu, ser ni, så . . . med ett ord, jag vet ett medel för er att vinna henne, det vill säga att få hennes fars samtycke . . .»

»Herr Pålsson!» utropade Carl, och en mörk låga flammade i hans ögon.

»Hvad behagas? . . . Som sagdt är, jag vet ett medel. . . . Se, jag vill öppet och oförbehållsamt skänka er mitt förtroende; jag hatar ryssarne, det vill säga jag har hatat dem lika förbannadt, som Heming Gad i världen hatade danskarne, men . . .»

Det var alldeles tyst i rummet, och allas ögon voro fästa på kaptenen, och förundran och häpnad målade sig i allas anleten, det lät, som om han icke varit rätt klok.

»Men?» upprepade Carl.

»Jo, ser ni, det kan finnas förhållanden, omständigheter, med ett ord, man kan ändra sina åsikter, man kan finna det mera förenligt med sitt lands verkliga nytta att göra som Heming Gad . . . och, ser ni, det har jag gjort. Jag befinner mig på en vändpunkt, jag älskar icke ryssen, men jag säger, att jag *har* hatat honom, jag säger icke mera: jag hatar honom. Ser ni nu, för att gå rakt på saken, så är det som så, att jag, när jag sammanlagt det ena med det andra, kommit i godt förstånd, ganska godt förstånd med Auroras far, och det är han, som skickat mig till er . . .»

Allt under det han talade, hvilade hans lurande och genomträngande blick på den unge mannen. Carl Hindersson var blek, och man såg, huru den knutna handen darrade, där den låg på knät.

»Det är således hans ärende jag går, och därför frågar jag kort och godt, ni älskar mamsell

Aurora? Ja, ni älskar henne, nå väl, ni får henne, om ni . . . om . . .»

»Säg ut, herre!» skrek Carl och sprang upp från stolen.

»Om ni vill blifva — rysk spion . . .»

»Herr Pålsson!» utropade Carl, sedan han lyckats blifva herre öfver den våldsamma rörelse, som bemäktigat sig honom.

Men herr Pålsson lät sig ingenting bekomma. Han var icke van att låta skrämma sig af första salvan. Han såg tvärtom belåten ut öfver det utbrott af vrede, som lågade ur de vackra ansiktsdragen. Trubbnäsan höjdes snarare mer än vanligt till väders.

»Lugna er, herr Carl, vi tala som gentlemän . . . låtom oss se saken från alla sidor. Ni älskar Aurora, ni blir Sveriges rikaste man, ty hennes far har samlat pengar, skall ni veta, och han som dog lämnar en furstlig förmögenhet efter sig; det skulle icke gifvas en önskan, som ni icke skulle få uppfylld, ni skulle vältra er i guld, det tål att tänka på allt det där . . . för att vinna allt det där, behöfs blott . . . ja, ja, det är ett fult ord, det medgifves, men ponera . . . ponera, att Aurora själf . . .»

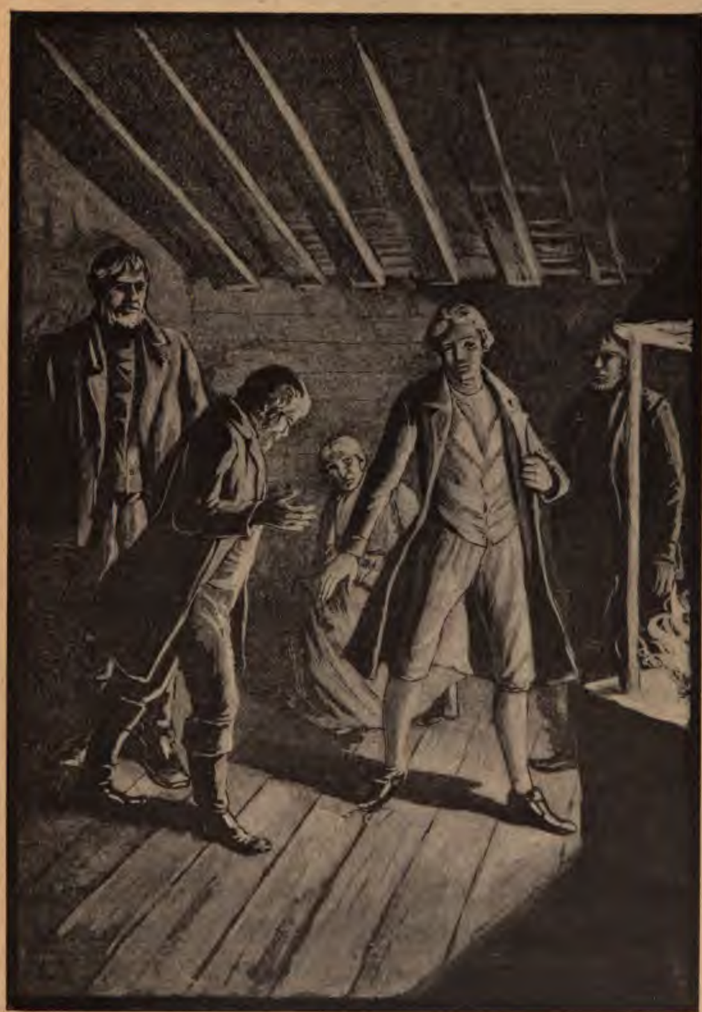
»Herre, hvad vill ni säga . . .»

»Jo, ser ni, jag har hört mig för, och vet litet af hvarje, och ser ni, det lönar ej mödan att spjärna mot udden, öfvermakten är för stor, det flyter blott

mera blod, det offras blott några tusental menniskor mera, men resultatet blir detsamma ändå. Sverige skall styckas, se, det är nu en gång så. Ni bör nu lika väl som jag finna, huru onödigt det är att söka förekomma hvad som ändå skall ske; vi kunna måhända förlänga det något litet, ja, så litet, att det knappt är märkbart; vi kunna dö, ja, det är sant alltihop; — men är det icke dåraktigt, då vi i stället, om vi taga vårt förnuft till fånga, kunna lefva som prinsar. Det är beklagligt, men det är sant, det kan icke hjälpas. Ponera att Aurora, ty det är en klok flicka, riktigt en krona, ponera nu, att hon vore af samma tankar, ponera, att hon bedt mig tala vid er och säga ungefär just hvad jag nu sagt, hvad skulle ni väl säga därom . . .?»

»Det är lögn, herre . . . Aurora skulle tveka, tveka ett enda ögonblick? Ah, ni känner henne icke!»

»Känner henne icke, hvad pratar ni, herr Carl, jag förde henne för litet sedan till Sveaborg, och vi hade mycket att talas vid där, och då sade hon just detsamma jag nu sagt er. Jag är främmande för er, ni ser mig första gången, men för honom, som dog och som vi följt till grafven, var jag icke främmande. . . . Ni misstror mig, ja, ni eger rätt därtill, men jag har lofvat Aurora att tala vid er; ni får sedan göra hvad ni behagar . . .»

Carl kramade krampaktigt stolskarmen, som han omfattat med båda händerna. Hans ögon stirrade i elden, och hans kinder voro bleka.

Var det möjligt, var det sanning det talet, som ljöd så hemskt för hans öron, liksom en begrafningsklockas klämtning? Men här kunde intet tvifvel finnas; mannen, som talade, stod öfver allt sådant, det måste då vara möjligt, det måste vara sant! O, huru våldsamt arbetade det icke inom honom! Det var, som om han varit bunden framför en kanonmynning och blott väntat på kommandoordet för att krossas till intet.

»Det är rätt», sade kaptenen, »ni tager saken lugnt; jag känner igen mig själf, jag gjorde alldeles som ni, när Auroras far öppnade ögonen på mig. Men gif mig nu ert svar, Aurora väntar därpå.»

Nu såg Carl upp och fäste sin flammande blick på den lille mannen, hvars skarpa ögon nästan med oro följde alla hans rörelser, hvarje den minsta förändring i hans minspel.

Plötsligt ryckte Carl upp sin rock och väst, och på en svart snodd omkring hans hals visade sig en liten guldring. Han fattade den med sin darrande hand, såg på den ett ögonblick med obeskrifligt vemod, men ryckte den ögonblicket därefter med en konvulsivisk häftighet lös från snodden och kastade den för den förvånade kaptenens fötter.

Kaptenen lutade sig ned, för att upptaga ringen, och den som därvid sett på hans ansikte, skulle hafva sett, huru det strålade af tillfredsställelse.

»Så hör mitt svar», sade Carl och hans stämma var lugn, ehuru det hördes, att det kostade honom en otrolig ansträngning; »ni har fört ett bud från Aurora, jag vill ej fästa mig vid det sätt, hvarpå ni framfört det. Ni ställer på ena sidan min kärlek, en qvinna, för hvilken jag varit färdig att offra allt, ända till min sista blodsdroppe, och ni breder omkring denna qvinna allt hvad rikedomen eger lockande för en fattig yngling . . . nå väl . . .»

Kaptenen höll oafbrutet sina ögon fästa på den lilla ringen. Erik gick fram och ställde sig vid Carls sida; jätten stod tyst och stel som vanligt och bara såg och såg, men hans blick lyste med en glans, som påminde om forna dagar, då han hörde herr Peter tala.

»Nå väl», upprepade Carl och hemtade djupt efter andan, »jag afsäger mig denna kärlek, kapten Pålsson, och jag afsäger mig denna rikedom. Ringen, som ni betraktar så noga, det är Auroras ring; gif henne den åter och säg, att jag beklagar henne, säg att . . .» Han betäckte sitt ansikte med handen, och Erik, som stod vid hans sida, snyftade högt.

»Och det är ert sista ord?» frågade kaptenen, fast han darrade på målföret.

»Det är mitt sista ord . . . men grosshandlaren skall ni säga, att han för alltid lämnar Sveriges land; det är för hans dotters skull, som jag icke genast griper honom och anklagar honom som mördare, mordbrännare och riksförrädare . . . det låter något underligt för era öron, kapten, men sägen mig, I» — han vände sig till de båda karlarne —, »I följen mig ju, och vi kunna tillsammans vara karlar att gripa flera än en sådan, och ni själf, kapten Pålsson, det är den dödes minne . . . det är . . .»

Kaptenens väderbitna ansikte var i detta ögonblick riktigt vackert, och det var icke mer om, än att också han hade gråtit.

»Minnet af den döde, säger ni . . . Carl Hindersson, ni är en präktig pojke, och jag är från denna stund er man med hull och hår, jag svär det vid den dödes minne. Ni blir förvånad, men hör mig, och ni skall förstå mig. Jag älskar gamla Sverige lika högt som ni, och förr skall min hand förtvina, än jag lyfter den till en handling mot mitt fädernesland; men jag kände er icke, jag ser er nu för första gången, och jag är misstänksam, jag tror ingen, som jag icke pröfvat inpå märg och ben. Ni har varit i Petersburg, har varit i en riksförrädares tjenst, jag visste ej i hvad ärenden ni egentligen kommit därifrån och hit, och se därifrån och hit, och se därför . . . därför ville jag pröfva er, innan jag blef er behjälplig till en sådan makt, som 10

millioner i en framtid komma att skänka er. Nu, ja, det är skamligt att tillstå det, men nu ångrar jag mig, kan ni förlåta mig . . .?»

»Och Aurora, hon är då . . .?»

»Aurora är färdig att offra allt för sitt fosterland, liksom ni. Se här, tag åter hennes ring, jag är ett få, som har hållit den i min hand, kan ni förlåta och glömma . . .?»

Carl fattade den framräckta handen och såg djupt in i sjömannens öppna, ärliga ögon.

»Och nu», fortfor kaptenen, »nu till handling. Ingen tid är att förlora. Mördaren tar jag på min lott.»

»Mördaren», upprepade Carl, »ja, ni har rätt, han måste gripas, han måste det . . .»

»Ja», återtog kaptenen, »men Aurora, menar ni, det är Auroras far . . .»

»Nej, det menar jag icke . . . hennes sorg att hafva en brottsling till far kan icke blifva större därför, att denne brottsling straffas . . .»

»Hör du, Hvass, hör du!» utropade kaptenen och slog jätten på axeln, var det icke det jag sade. Vi hafva saken klar. Men för att ställa allt så bra som möjligt, skola vi låta ryssarne döma honom; de göra processen kort, han skjutes helt enkelt . . . därigenom kan hans namn någorlunda räddas i Sverige, fast straffet för honom blir sju resor värre.

Männen hörde förvånade på kaptenens tal, men han utvecklade saken så väl, att de icke mera tvekade.

De fyra männen öfverlade länge med hvarandra. Carl erhöll af kapten Pålsson åtskilliga upplysningar, som voro af högsta vikt för honom, och det drog långt om, innan de hunnit fatta ett bestämdt beslut. Det följande skall visa oss, att deras samtal rörde sig om ganska viktiga ämnen.

Redan tidigt följande morgon aflägsnade sig kaptenen med Hvass och Erik. När det blef mörkt dagen därpå, bröt Carl upp.

19.

Sveaborg.

»Nämn endast ej ett namn, ett namn, som må
om ock för evigt plånas ur vårt minne.
Säg allt och lugn han höra skall därpå,
men nämn ej ordet Sveaborg, ty då
är friden bruten, och i storm hans sinne.»

Sveaborg! —

Hvar finnes ett svenskt hjärta, som ej klappar af en namnlös smärta, som ej gripes af en outsäglig sorg, som ej brinner af vrede, af harm — när detta namn nämnes!

Det var en lejonborg, och den var sprängd i klippan; det var ej menniskoverk, naturen själf hade vältrat de kolossala massorna på hvarandra och om-

gifvit dem med hvalfvet till vallgraf. Hvem djärfdes tänka den tanken att rycka den blågula flaggan från tinnarne af detta fäste . . .?

Det var den förnämsta ädelstenen i Sveas diadem, en äkta svensk kristall, sprungen ut ur svenska folkets barm, af dess eget arbete, af millioner svettdroppar förvandlade i lika många millioner riksdaler. Hvem djärfdes rycka det smycket bort?

Togs den med våld, eller stals den af en tjuf om natten, medan vi sofvo?

Nej! — Denna lejonborg kunde icke tagas med våld, detta smycke kunde icke stjälas af en främmande hand.

Nej! — det skänktes bort!

Väktaren på borgen, han som fått smycket i förvar — han skänkte det åt barbaren.

Nämn mig en handling mera skändlig, nämn mig ett brott mera djäfvulskt!

Det var ingen strid, ingen kanonkula hade rispat klippmuren, där hade knappt flutit en droppe blod.

Det var ingen stöld, ty vårdaren själf öppnade klipp-porten, ryckte ned de blågula färgerna och lämnade nycklarne i barbarens hand.

Sverige, Sverige, är din kraft bruten, är din afton inne?

Söder om Östersjön låg ett land, ett stolt konungarike, många, många gånger större än du. Däraf finnes numera ej ett spår. Det splittrades

sönder, och en våldsam blodsman tog bit efter bit, och nu vältrar sig draken i öster i en pöl af blod och slickar med sin giftiga tunga, tänder med sin andedräkt af eld bondens koja liksom ädlingens slott.

Skall detta blifva också ditt öde en gång, arma, arma fosterland! Stycke efter stycke — de rika länderna vid Peipus liksom träsken vid Newa — har också skurits bort från dig, och czarernas stad solar sig nu, där våra hjordar en gång betat. Finland slets sist ifrån oss . . .

Sverige, Sverige, är din kraft bruten, är din afton inne?

Skola härnäst kosackernas hästar beta vid Mälarens stränder, skola czarens bödlar trampa stoftet i Gustaf Adolfs och Carlarnes stad?

Det är tid, att du vaknar, det är tid, att du väpnar dig, att på hvarje vägg måtte finnas en reffelbössa och i hvarje stuga en vand arm och ett säkert öga att begagna den i farans stund.

Förrädare kunna finnas, och ett Sveaborg kan falla, men ett helt folk, vapengodt och modigt, det kan ej förråda sig själft, det kan ej falla.

Sveaborg var ej ett sammanhängande fäste. Det var uppfördt, för att icke säga utsprängdt, ur klipporna söder om Helsingfors. *Långörn* låg nord-

ligast och sydost om den i en rad från vester till öster: *Vester Svartö*, *Löwen* och *Lilla Öster Svartö*. Dessa voro fästningens utanverk. Sydost om dessa lågo invid hvarandra ett par större öar: *Öster Svartö* och själfva hufvudfästningen *Vargö*, samt sydligast *Gustafssvärd*.

Det var ett snille som hade sett dessa klippor och omskapat dem till en fästning.

En stormning här skulle kosta oerhördt mycket folk, och skulle ännu ofelbart misslyckas, emedan närmandet till fästningen måste ske under från alla håll verkande och korsande kulregn från hundratals eldgap, hvarmed de afskilda fästningsverken på ett utmärkt väl beräknadt sätt understödja hvarandra och försvara sig själfva samt det hela.

Det är Montgomery, som vi här anföra. 'Äfven om' — säger han — 'de yttre verken, Vester Svartö, Långörn, Löwen och Lilla Öster Svartö med stor manspillan kunnat på en gång genom storm intagas, hade den tid, som fienden därefter behöft att vidare göra en samlad kraftansträngning mot Stora Öster Svartö, ytterligare kostat honom otroligt mycket folk. Och likväl återstod för honom ännu den starkast bestyckade hufvudfästningen, inom hvilken den odödlige Ehrensvärd med snillets, vetenskapens och konstens förenade förmåga bildat ett försvar, som skulle motstå hvarje anfall, äfven af det mest öfverlägsna antal. Vargön utgör detta allt

trotsande hufvudförsvar, med en allt beherskande och förstörande styckeeld från Gustafssvärds inre bastioner längs hela anfallslinien.'

August Ehrensvärd, sonen af den Ehrensvärd, som hade vakten vid Fredrikshall samma natt, som kulan träffade Carl XII:s tinning, var skaparen af denna granitborg, och när han dog, den 4 oktober 1764, fick han sin graf inom Sveaborgs vallar, där hans minnesvård fick denna inskrift: 'Här hvilar Ehrensvärd bland sina arbeten och sin flotta.' Svenska skärgårdsflottan var nämligen också August Ehrensvärds verk.

Men låtom oss nu kasta en blick på hvad som tilldragit sig framför Sveaborg sedan början af detta olyckliga krig.

När det utbröt, var vice amiralen af blå flaggan, kommendören af Svärdsorden med stora korset, Carl Olof Cronstedt kommendant på Sveaborg sedan år 1801. Vi veta redan, huru den ädle general Klerker, så fort han fick underrättelsen om fredsbrottet, skickade bud därom till Sveaborg, och Cronstedt började genast arbeta på försvarets ordnande inom fästningen, så att, när ryssen ryckte öfver gränsen, var Sveaborg i ett aktningsbjudande skick med en besättning af 6,000 man och proviant för mer än ett år.

Den 2 mars nalkades ryssarne Helsingfors, och en bataljon af Adlercreutzska regementet flydde

hals öfver hufvud därifrån, men samlades af kapten Kræmer och fördes af honom lyckligt till Sveaborg. Men ryssarne togo i Helsingfors 18 kanoner, 2,000 styckekulor, 4,000 bomber och granater, 4,500 handgevär och ett välförsedt sjukhus. Den ryska styrkan var dock ganska obetydlig, till en början endast 2,000 man stark, och den blef aldrig, så länge den låg framför Sveaborg, jämnstark med dess besättning; 46 kanoner och 16 mörsare var allt det artilleri de egde. Vi skola därjämte komma ihåg den omständigheten, att det var vinter, att ryssarne med största svårighet framskaffade sitt skytteri från det ryska Finland, att hvarje styckevärn, som skulle anläggas, kostade de mödosammaste ansträngningar, att de kala, med djup snö höljda klipporna helt och hållet saknade den jord och torf, som voro nödiga för belägringsarbetena, att det på isen var svårt om icke omöjligt att uppföra approscher och breschbatterier.

Men ryssarne äro ett förnuftigt och praktiskt folk. De försöka icke det omöjliga, de tänka aldrig på att spränga en klippa med träklubbor. De både visste förut och insågo nu, att en belägring, att en stormning af dessa granitvallar var omöjlig, var otänkbar. Därför afstodo de också därifrån, tänkte aldrig därpå. Men de kommo mycket väl ihåg den gamle macedoniske konungens regel, 'att en åsna lastad med guld öfverstiger hvilken stads-

mur som helst', och på det sättet belägrade de, med sådana kolonner stormade de Sveaborg.

Följande utdrag ur ett bref från kommenderande ryske generalen, grefve Buxhoewden, bevisar detta bäst. 'Slutligen' — skrifver han den 24 mars 1808 till ryske krigsministern —, 'för att hafva framgång i mina propositioner, begagnade jag därtill sådana personers bemedling, hvilkas tillgifvenhet det lyckats mig att vinna inom garnisonen. I insen genom hvilka medel det var mig möjligt att finna de för oss nödiga utvägarne. De äro oss ganska dyra, och kunna blifva ännu dyrare; men alla dessa utgifter kunna aldrig komma i något slags jämförelse med den stora vinst, som Sveaborgs intagande kan medföra. Jag har hittills begagnat den extra ordinarie summan. Den är nu slut; men då I insen, att jag framdeles måste göra mycket betydligare utbetalningar, så beder jag eder att till sådana hemliga utgifter sända mig 25- à 30,000 rubel.'

Den ryske krigsministern svarade: 'Hans Maj:t Kejsaren hoppas, att, om genom eder försorg och skicklighet *det gyllne krutets* kraft redan något förslappat krigets driffjädrar, deras fullkomliga undanrödjande bör, som det synes, fullbordas.'

Det är en ryss, som talar och som säger oss, huru hans landsmän betraktade Sveaborg, och hvilka anfallsvapen, som begagnades.

Ryssarne märkte ganska snart, att just dessa vapen och i allmänhet underhandlingens här voro de rätta. De hade uppfört ett styckevärn på en klippa i hamnen utanför Helsingfors, och då Sveaborgs kanoner riktades emot detsamma och hotade med sina bågskott att förstöra det, anlände en rysk underhandlare till kommendanten, med föreställningar om den skada, som hotade Helsingfors, och med hotelse att vedergälla Helsingfors' öde på andra svenska städer. Cronstedt svarade med köld, 'att fästningens försvar fordrade stadens uppoffring', men han hörde sitt krigsråd, och sedan gick han in på ryssarnes fordran.

De fingo en ypperlig plats för sina förråd, sina sjukhus, de vunno tak öfver hufvudet, något som ej fanns på flere mils omkrets, — och ännu mera — de vunno bekräftelse på sin förmodan, att det fanns säkrare medel än vapen att vinna Sveaborg.

Medan under loppet af mars spärrningen af Sveaborg fortgick, öppnade förrädaren Gripenberg *Svartholms* portar för fienden. Det var den 18 mars. Ryssarne togo 200 kanoner, 634 man och betydliga förråd af vapen, ammunition och födoämnen. Svartholms fästning stängde inloppet till Lovisa och skulle vid öppet vatten afbrutit sjöfarten vid kusten.

Enligt kommendantens på Sveaborg rapport till konungen, hade ryssarne den 17 mars fått ett

batteri uppfördt på *Bleckholmsklipporna*, hvarifrån de började skjuta kl. 2 på eftermiddagen. Till den 20 mars hade ett stort batteri blifvit anlagdt på *Skatudden*. Dessutom var ett batteri på Ulrikasborg; men dessa tre fientliga batterier, som lågo i en linie åt nordost mellan Helsingfors och Sveaborg, gjorde föga eller ingen skada, ehuru Sveaborgs kanoner dundrade både i tid och otid, så att man med skäl kan säga, det vårt krut och våra kulor skötos bort i luften utan minsta gagn. Vi hafva äfven sett, huru ryssarne narrade Cronstedt att slösa med dessa för en fästning dyrbara medel, därigenom att de bakom holmar och skär nalkades med blott ett eller två batterier och sköto på drufhagelskotts afstånd. Och sådana enstaka skott besvarades alltid med hela lag från fästningen.

Men vi låta handlingarna tala.

20.

Kapten Carl Jakob Durietz.

Det är dock glädjande för fosterlandsvännen, att bland de mörka skuggorna i denna tafla af vanära, att i denna smutsgrop af skam och bedrägeri finna en och annan ljuspunkt, ett och annat namn, som en svensk kan läsa utan att rodna. En öfverste *Nordensköld*, en major *Hjärne*, en löjtnant

Jack äro sådana ljuspunkter midt i denna afgrundens natt, diamanter af äkta vatten, kastade af ödet midt bland utskummet, för att liksom göra natten ännu mera mörk, förräderiet ännu mera afgrundssvart.

Kaptenen och riddaren Carl Jakob Durietz är också en sådan.

Det var om morgonen den 17 mars. Under natten hade tre personer, hvaribland ett par bönder, blifvit insläppta på fästningen. Kapten Durietz var just sysselsatt att mottaga rapporten härom, då en ung man kom fram till honom och helsade.

»Ert namn?» frågade kaptenen; »jag har ej sett er förr.»

»Carl Hindersson.»

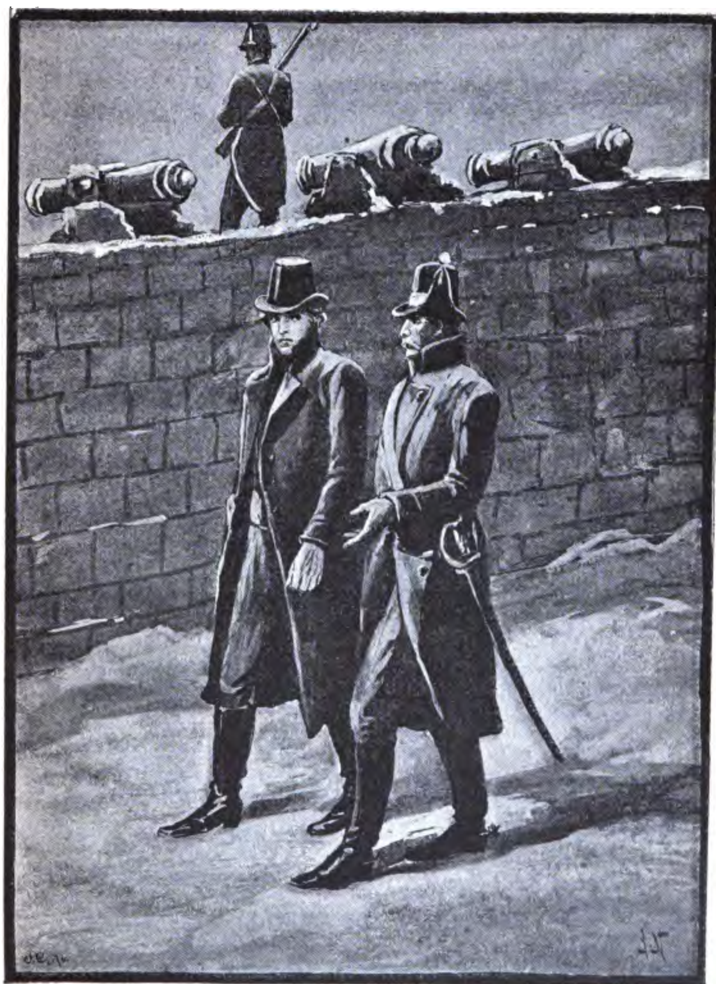
»Ah, ni har kommit hit i natt . . .!»

»Riktigt, och jag medför till er både helsningar från en gammal vän och, som jag tror, viktiga upplysningar.»

Kapten Durietz kastade på talaren en blick, hvari låg tre fjärdedelar misstro.

»Det låter godt», sade han och minst en fjärdedel af misstron försvann, när han betraktade mannens öppna, friska ansikte och den blixtrande blicken ur hans modiga ögon; »men jag har många vänner . . .»

»Den, som helsar er genom mig, heter Pålsson.»

»Godt, det var en god helsning, den mannen är af mitt folk ... är han nu hemkommen från Ostindien?»

Detta namn tycktes stämma kaptenen till den unge mannens synnerliga fördel, och vi lämna det ovisst, om hos honom nu fanns qvar mer än på sin höjd en åttondedel af misstron. Men äfven denna sista återstod försvann, när Carl lämnade till honom en papperslapp, hvarpå endast stodo följande råder:

'En gammal vän sänder er helsningar genom framlämnaren, till hvilken ni kan hysa samma förtroende som till mig

Pålsson.'

»Komma de upplysningar, ni har att lämna mig, äfven från honom, då är ni hjärtligt välkommen.»

»De komma både från honom och mig.»

»Behagar ni följa mig utmed vallen här, så kunna vi tala ostörda.»

Och sedan kaptenen vederbörligen afsändt rapporten till kommendanten, följdes han och Carl åt utefter fästningsvallen.

»Hvad jag har att säga er kan synas er djärft, men ... tillåt mig dock göra er en fråga: känner ni fienden här utanför, vet man i allmänhet något med visshet om honom här inom fästningen?»

»Både ja och nej», svarade kaptenen; »vi lefva nästan som i en öken, och underrättelserna utifrån, som vi dock enligt min och mångas tanke lätt skulle kunna förskaffa oss, äro få, åtminstone inga af värde ... de uppgifter vi hafva om fienden göra dessutom föga till saken, ty Sveaborg tager han icke ...»

Det behöfdes knappt mera för att för Carl göra klart hvad han till en del anat, och en blixt af glädje strålade i hans ögon. Så långt som till själfva besättningen hade således ännu icke fiendens ränker hunnit.

»Gud gifve, att ni hade rätt, kapten Durietz», svarade han, »men sådan är icke tanken hos alla.»

»Jag säger er likväl, att en här på 20,000 man tager icke Sveaborg.»

»Det vet också fienden, och därför har han icke skickat hit mer än 2,000.»

»2,000?»

»Den ryska belägringshären är i närvarande stund knappt 2,000 man stark», upprepade Carl.

Ett långt utdraget: Ah! var kaptenens svar.

»Men tidningarna», återtog han, sedan han hemtat sig från sin förvåning, »tidningarne uppgifva antalet från säkra källor, och deras uppgifter bekräftas af dem, som komma in i fästningen ...»

»Tidningarna tryckas i Ryssland, kapten Durietz, och de muntliga underrättelserna bevisa endast förträffligheten af ryssarnes anordningar. De

2,000 mångdubblas på ett eget sätt. De marschera hvarje natt fram och tillbaka genom staden, och tjenstvilliga tungor berätta om, att det är förstärkningar, som komma eller aftåga. I Helsingfors tror hvar och en, att fiendens styrka är större till och med än 20,000.»

»Hm ... hvad är det ni säger, och jag hörde dock själf för några nätter sedan från Långörn trumhvirflarne från en styrka, som måste varit betydlig; den marscherade åt Ulrikasborg till ...»

»Den truppstyrkan, kapten Durietz, utgjordes af bara trumslagare ...»

Och Carl berättade för honom hvad Erik sett samma natt, som han sedan såg Svidjeby brinna.

»Och nu, kapten Durietz, nu skola vi göra slag i saken. Ni finner själf, hur lätt det skulle vara att återtaga Helsingfors och drifva ryssen därifrån ...»

»Lätt, säger ni, ja visst ... och likväl skall det aldrig ske.»

»Aldrig ske, säger ni?»

»Ja, jag säger det ... ni må veta, att jag en gång erbjudit mig att återtaga staden; det var då Gutoffski kom åkande i sin släde och utan minsta försök till motstånd lät ryssen taga Helsingfors och hvad vi där hade af kulor och krut; kulorna tänker jag, att de snart skola skicka oss åter, fast fågelvägen.... 'Jag återtager staden', sade jag, 'med

den bataljon jag kommenderar; gif mig blott ett par kanoner med'...»

»Och kommendanten svarade?»

»Kommendanten svarade, han svarade, att staden ej var gjord att försvaras: 'han visste väl', sade han, 'att den kunde återtagas, men folket borde sparas'. Och nu, nu skulle han tillåta ett utfall, nej, nej, det är min själ och Gud omöjligt...»

»Men ryssarne börja snart bombardera fästningen.»

»Det betyder ingenting, de äro på så långt afstånd och med 2,000 man...»

»Är det då meningen att sitta här på Sveaborg, med händerna i kors, och låta ryssen skratta i skägget, att med ett hårstrå binda ett lejon, så att det blir oskadligt...»

»Hvad meningen är, det må de ansvara för, som här ha något att säga.... Men underligt är det, att vi veta så litet af allt hvad som verkligen tilldrager sig, ty hvad vi veta, det är mer eller mindre lögn, men det är dock sådant, att det underminerar fästningen; sinnesstämningen är icke sådan den skulle vara, man känner det liksom i luften. Man talar om stormning... jag önskade min själ och Gud ingenting hellre; de ryska kolonnerna skulle blifva totalt ekraserade, innan de hunne öfver isningen här framför. Några karteschskott härifrån, som stryka så godt som horisontelt utefter

isen, skulle betaga dem lusten. . . . 2,000 man, säger ni, 20,000 skola icke intaga denna fästning . . .»

Kaptenen blef här afbruten af en soldat, som kom framskyndande från ett af batterierna.

»Nu blir jag upptagen», sade han till Carl, »men kom till mig efter middagen; jag har åtskilligt att språka med er om.»

Kaptenen gick med raska steg till batteriet. Carl följde långsamt efter. När kapten Durietz kom fram, såg Carl honom göra militärisk helsning för en man, som med häftiga åtbörder tycktes tala om något ganska viktigt. Det var tydligen en högre militär.

»Huru kan man vara så oförsiktig», hörde han den upprörde mannen säga, »huru kan man vara så oförsiktig, trekantiga vallpikar, är ni från förståndet, kapten?»

»Och hvad är det, som förbjuder oss att begagna dem?» frågade kapten Durietz.

»För Guds skull», fortsatte den andre, »göm undan dem; får fienden se dem, sedan han stormat, så får ingen af eder pardon . . .»

»Förlåt, herr öfverste», svarade kaptenen och hans stämma klang som ett svärdshugg, när det klyfver en förrädares sköld, »vi hoppas vara döda, när dessa vallar blifvit stormade; vi ämna aldrig begära pardon.»

Och det blixtrade i de kringstående krigarnes ögon, och mod och stridslust glödde på hvarje kind.

»Hvem är den mannen, som kaptenen talat till?» frågade Carl en af soldaterna.

»Det är öfverste Jägerhorn», svarade soldaten.

21.

Aurora.

Carl aflägsnade sig från batteriet, för att söka skaffa sig tillträde till kommendanten, ty allt hvad som rörde striden, som pågick, innehade hos honom första rummet; hans hjärtas angelägenheter innehade rummet därnäst.

Men det var ej så lätt att träffa kommendanten på Sveaborg. Carl fick det svar, att kommendanten var hindrad att emottaga besök, och först då han sagt herr Peters namn, och sedan han sett dörren till ett inre rum öppnas och samma ansikte, som kort förut varit så upprördt öfver vallpikarne, visa sig däri, fick han till svar, att kommendanten väntade honom klockan 1.

Då först begaf sig Carl till den byggnad, där han enligt de upplysningar, han erhållit af kapten Pålsson, visste att Aurora fanns. Hon bodde hos en fru Pagius, som noga kände Svidjeby-förhållan-

dena, och som i forna dagar vistats hos majoren såsom sällskap åt hennes nåd.

Vi tro oss göra läsaren en tjenst med att icke uppehålla oss för länge vid f. d. bokhållarens vandring till detta hus. Händelserna tränga sig om hvarandra, och vi måste följa dem. Det är naturligt, att allt, som han upplefvat, sedan han lämnade Sverige, att hela hans lif, allt sedan den stund han vann Auroras kärlek, Ronäs med sin park och sina gröna lundar, den lilla holmen, där han sist såg och talade med sin hjärtans kär, allt trängde sig i denna stund tillsammans i hans själ, ehuru liksom inom ramen af de stora händelserna, i hvilka han lefde. Medvetandet om att ega i sin hand medlet att, som han trodde, rädda Sveaborg, hoppet att genom de upplysningar han kunde lämna vårdaren af detta fäste säkert bevara det för fäderneslandet, begäret att, om emot förmodan fienden skulle hopa sina massor framför dessa granitmurar och med en storm bestiga dem, falla i striden eller såsom det yttersta medlet skaffa sig tillträde till krutförråden och spränga fästningen i luften, för att med tusende döda fiender kring Ehrensvärds graf häfda den store mannens minne och Sveriges ära — allt detta fyllde hans själ och kantade liksom med guld de svarta moln, hvilka hopat sig öfver fosterlandet och undanskymde hans hjärtas, hans kärleks blåa himmel.

Hvilka tankar kunna ej uppstiga i en tjuguårig hjärna, när hjärtat klappar varmt för allt stort och härligt, och när man har för sina ögon liksom murad i granit, eller sprängd i hälleberget, ett fosterländskt snilles bästa tanke. Han stannade en stund vid Ehrensvärds graf, där den låg så högtidlig inom hufvudfästningens vallar och torn. Grafven var öfverhöljd af snö, men man kunde dock se kasken, skölden och svärdet, som lågo därofvanpå.

Ädla skugga! hade du förmått lyfta bronsen på din sarkofag, hade din hand ännu en gång gripit om svärdfästet, hade du sett fiendens skaror nalkas din borg, huru skulle ej ditt anlete ljusnat, huru skulle du ej strålat af fröjd!

Men Ehrensvärd var blott en skugga, och hans ande lifvade ej dem, som då egde något att säga inom murarne af hans skapelse.

En simpel krigare utan annan bildning än den, att han visste älska sitt fädernesland, skulle hafva rodnat inför detta stumma vittne öfver blotta tanken att skänka bort detta fäste.

Cronstedt och de, som stodo vid hans sida, voro män af hög bildning, men de drogo på axlarna åt detta minne, de kastade icke ens en blick på denna graf.

Mannen af folket kan ibland taga steget framom den så kallade bildade mannen, ty den förre har hjärta, något som den senare ofta synes sakna.

Och på denna tid hörde det till goda tonen att förakta allt, som hade värde i det simpla folkets ögon. Man började med att förakta Gud, det var också en god ton att aldrig tala om Gud, utan om »försynen», »himlen» o. s. v., och sedan gick det undan för undan. Det var en följd af den franska bildningen, hvilken så småningom liksom sprängt ett svalg mellan kärnan af svenska folket och dess sakförare. En filosof — ty så älskade en bildad man då att kalla sig — måste draga på munnen åt det, för hvilket folket ville offra lif och blod, ty eljest hade han icke varit filosof, eljest hade han icke varit bildad. Ack, litet mindre af den där filosofien, men litet mera hjärta, och Sveaborg hade varit räddadt, eller sprängdt i luften, och då hade Sveriges ära varit räddad.

Carl Hindersson tillhörde medelklassen. Han hade erhållit en vårdad uppfostran och varit vid akademien, innan han började egna sig åt det yrke, där vi först träffade honom. Men den bildning han fått förqväfde icke det bättre inom honom. Hjärtat klappade lika varmt, fast han såg tingen något klarare än mannen ur hopen.

Hans kärlek till Aurora adlades af kärleken till fosterlandet. Och det kunde icke vara annorlunda. Den tanken uppsteg aldrig hos honom, att han kunde rädda sig och henne för att fjärran från kanondundret och farorna njuta af skänkta rikedomar.

Hans kärlek hade en gång kunnat förleda honom att gå in i en förrädares tjenst. Det är sant, det skedde i den bästa afsikt, det var först sedan man bevisat honom, att han äfven där kunde verka för sitt lands fördelar, som han låtit öfvertala sig. Men det var dock något, som låg tungt på hans samvete, det var något, som han måste godtgöra, för att stå ren inför sig själf och inför Aurora. Se, själfva hans kärlek till Aurora tvang honom att glömma sig för kärleken till fosterlandet. Den förra ställde sig själf i andra rummet. Carl skulle ej hafva varit värdig denna kärlek, om han ett ögonblick tvekat att offra den på fosterlandets altare.

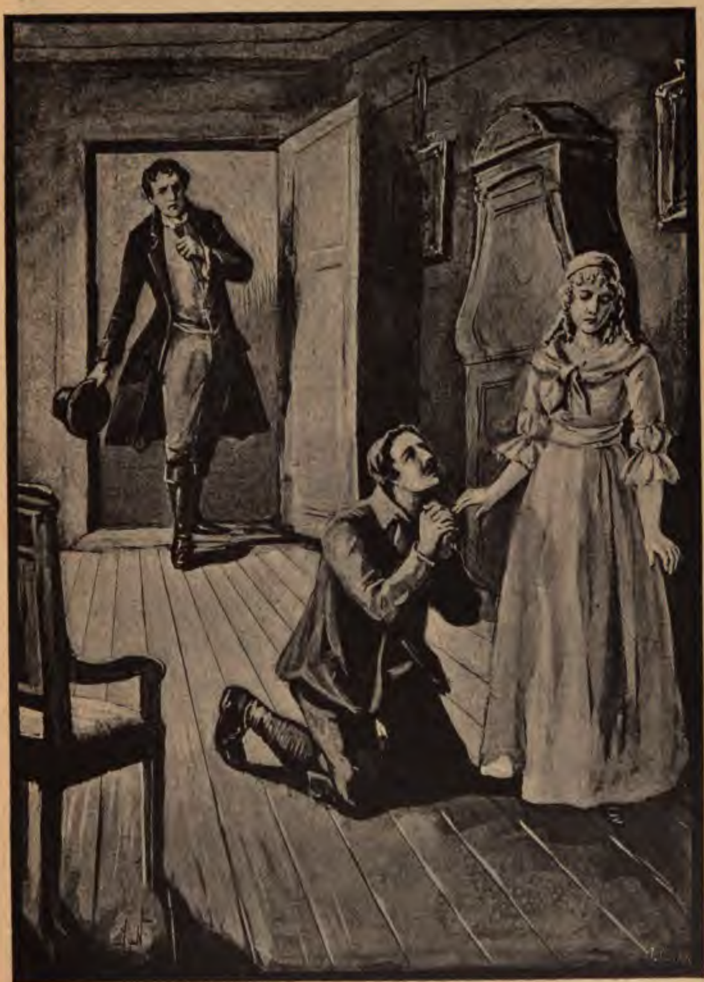
Nu stod Carl framför dörren till det hus, där Aurora bodde. Hans hjärta klappade hårdt, och blodet rusade till hans tinningar. Han skulle återse henne, hvilken himmel i denna tanke! Han skyndade uppför trappan, hans hand fattade dörrlåset.

Men, hvad är det . . .? Han hör röster af tvenne talande. Den ena är Auroras röst, men hvems är den andra . . .?

Han öppnade dörren och steg in.

Det första rummet, i hvilket han inträdde, var tomt. De talande befunno sig i rummet innanför, men dörren till detta rum stod öppen, och därför hade ljudet trängt ut i förstugan.

Aurora befann sig något på sidan, så att hon syntes icke, men fullkomligt synbar var däremot den

andra personen. Det var en man i bonddrägt, hvars fina, markerade anletsdrag dock visade, att han tillhörde en högre samhällsklass. Carl igenkände nu tydligt den bonden, hvilken föregående natten på samma gång som han kommit in i fästningen. Den andre bonden hade inträffat något efteråt.

Mannen hade fallit på knä och talade med lidelsefull häftighet.

»Aurora, ni gör mig orätt, vid min själs salighet, ni gör mig orätt. Jag besvär er vid min kärlek, jag besvär er vid den vördnad ni är skyldig er far, följ mig . . . den ni älskar eller inbillar er älska är . . .»

Den talande hade i häftigheten af sin lidelse icke märkt den inträdande, men denne, som ej ville bli ett ohördt eller osedt vittne till detta uppträde, gick med fasta steg till det inre rummet.

Den knäfallande sprang upp, som om han blifvit biten af en orm.

Aurora uppgaf ett rop af glädje och skyndade emot Carl.

»Se här», sade hon och tryckte sig fast intill honom, »se här den man, hvilken jag lofvat min kärlek; han är mig mer än en far, och nu, min herre, när ni hört mitt ord, och jag ändrar mig icke, torde ni lemna mig . . .»

Den tilltalade var likblek. Men kring hans mun spelade ett elakt hån, och något sataniskt glödde i de mörka ögonen.

»Känner ni då, hvem denne man är?» frågade han. »Vet ni, att denne man, ja, se på mig, ni, jag känner er i botten . . .»

»Icke så högt, betänk er, innan ni talar, jag torde känna er bättre än ni tror, grefve Peyran!»

»Det begriper jag väl, hur skulle ni eljest vara den ni är . . . men betänk er själf, jag vill icke vara grym. . . . Din gamle vän, Aurora, är död, är död, är mördad.»

»Och den mannen vågar ni tala om i denna flickas närvaro . . .?»

»Min Gud», afbröt Aurora, »hvad är det . . . hvem är död? Carl, Carl . . . hvem är död?»

»Er gamle vän, Aurora», inföll grefven, »den ädle herren till Svidjeby blef innebränd på sin egen gård för några nätter sedan . . .»

Aurora sjönk ned på en stol, hon var nära att förlora fattningen.

»Behöfver jag säga mera», fortsatte grefven och kastade en blick full af förakt på Carl; »har ni panna att höra detta ord och likväl stanna qvar . . .»

Den bleke mannen talade med en sådan visshet och naturlig öfverlägsenhet, att Carl själf nästan förvillades däraf. Nidingen har medel till hands, hvarom redligheten aldrig kan drömma.

Grosshandlaren hade själf anmält mordbranden och sina fåfänga försök att rädda, och de ryske kosackerna vittnade för sanningen af hans ord. Un-

dersökningar hade anställts, men ännu hade man icke fått någon visshet, och rättarhustrun hade begifvit sig uppåt landet och ännu icke kunnat anträffas. Den hederlige Broqvist, som strax efteråt blifvit skickad till Svidjeby, hade anträffats af sin gamle bekante, kapten Pålsson, och af honom fått veta, att den gamle herrn aflidit, och att hans begrafning egt rum just den dagen. Broqvist, som bland sina öfriga egenskaper såsom betjent äfven egde den att vara vetgirig, lade i väg till den undangömda kyrkogården, och här hade han träffat åtskilliga gamla bekanta: den där unge, vackre herrn, som kom från Ronäs och for så burdus, bonden, som kom en vecka efteråt och frågade så noga hvart den unge herrn tagit vägen, och så den där långa oxen, som var uppe hos grosshandlarens samma dag som mamsell Aurora försvann, och allt det där hade han vederbörligen rapporterat för sin herre.

De trenne männen hade omedelbart därpå blifvit noterade såsom misstänkta för mordbranden, men som rättvisan i allmänhet icke just har namn för sig att vara fortfärdig, så var den det ännu mindre nu under dessa tider, och därför gingo de misstänkta ännu fria.

Carl kunde icke hafva någon aning om allt detta, men den djärfva tonen, hvarmed beskyllningen kastades honom i ansiktet, förbryllade honom. Dock hemtade han sig snart.

»Jo», sade han, »ni behöfver säga mycket, mycket mera, om ni skall vinna hvad ni åsyftar med er djärfva lögn. Den, om hvilken ni talar, är död, det är sant, och jag är här i hans ärender lika mycket som i mina egna, och jag bedrager mig visst mycket, om icke ni, ja just ni, skulle veta hvem som...»

»Är mördaren, menar ni... jo, jag vet det...»

»Nå väl, ni säger det själf, och likväl kan ni tala därom nu ... ni är en usling.»

»Hvad vågar du säga, usle spion och mördare, skall du längre oskära denna boning med din orena andedräkt. ... Aurora», han vände sig härvid till henne, »nu må ni själf afgöra, om denne man längre förtjenar att vara mera för er än er egen far.»

Aurora var i denna stund ett rof för den yttersta förtviflan. Hon såg blekheten på Carls panna, hon såg, huru också han kämpade med stormen i sitt inre — var det väl möjligt, att han kunnat smittas, var det väl möjligt, att detta hjärta kunnat förgiftas? Hon misstrodde och föraktade anklagaren och hon älskade högre än sitt lif den anklagade, men att så fräckt våga uttala ordet mördare, det kunde, det vågade icke den fegaste utan skäl. Ack, det hade blott behöfts ett ord af Carl, för att alla hennes tvifvel skulle hafva försvunnit, men detta ord uttalade han icke.

»Carl, Carl», utropade hon och fattade hans hand, »det går omkring i mitt hufvud, han är död,

den ädle mannen, han är mördad; du kände honom icke, Carl, men du känner hans mördare; säg mig, hvem var det?»

Blekheten ökades på Carls kind, och hela hans kropp skälfde. Det var med den högsta ansträngning han lyckades bibehålla herraväldet öfver sig själf.

»Aurora, se på mig», Carl fattade båda hennes händer, »och tro mig, jag känner mördaren, men bed Gud, Aurora, att du aldrig måtte få höra hans namn. . . . Och ni», sade han, borrande sin blick i anklagaren, »ni är ej värd ett slag af en ärlig mans hand, eljest skulle jag på stället drifva er ut härifrån, som man kör bort en hund; men dröj här icke länge, ty jag svarar ej för hvad som kan hända, om ni bringar mig till det yttersta.»

Med ett lugn och en besinning, som hade varit värdiga en bättre sak, såg grefven på Carl och Aurora.

»Ni spelar förträffligt den oskyldigt anklagades roll», sade han, »och att ni skulle vilja lägga hand på mig, det skulle icke heller förundra mig. Hvar är dessutom den penningsumma, ni tog med er från generalen, er herre; ni är också anklagad för stöld, men ni reser lika stolt er panna, ni blyges icke att hålla denna flickas hand i er . . . rättfärdiga er, om ni kan! . . . Aurora», fortsatte han, vänd till henne, »förlåt mig, att jag dragit fram allt detta i er när-

varo; jag förstår, att jag därigenom förorsakat er en dödlig smärta, men det var nödvändigt att öppna edra ögon; jag hade ämnat säga er allt detta, innan denne man afbröt oss, nu har jag sagt det i hans närvaro. Må han rättfärdiga sig för er, om han kan ... han skall till och med icke behöfva göra det i min närvaro. Aurora, vi återse hvarandra.»

Med ett leende på läpparne bugade sig grefven och gick. Carl sprang fram, ett slag af hans knutna näfve hade för alltid krossat ormen, men han hejdade sig, och där utbredde sig öfver hans anlete ett uttryck så obeskrifligt, så på en gång lidande och majestätiskt, att det ej kan i bild återgifvas annat än genom en jämförelse med glorian öfver ett helgons hufvud.

När dörren hade stängts om den bortgående, lät han blicken hvila på Aurora. Hon var blek som aftonens stjärna, innan sol runnit ned i skog; hon satt kall och stel som en kaskadens skönaste stråle, frusen till is. Hennes ögon stirrade framför sig, och händerna lågo hopknäppta i skötet.

Carl gick fram och såg på henne, men hon rörde sig icke.

»Aurora», sade han och fattade hennes hand och såg henne innerligt in i ögonen, behöfver jag rättfärdiga mig, säg ...?»

»Ja», var det entoniga svaret.

»Tänker du noga på hvad du nu säger, Aurora, kan du se på mig och säga, att jag behöfver rättfärdiga mig inför dig . . .?»

»Min kärlek fordrar det; jag har uppoffrat far och mor för din skull, Carl. Ack, du behöfver blott säga mig namnet på den, som är mördaren, och jag skall tro dig, om du också både anklagades och dömdes . . .»

»Ligger icke en misstro ensamt i denna begäran, Aurora?»

Hon svarade icke, och hennes iskalla hand föll sköteslöst ned ur Carls. Också han blef stående tyst framför henne. Slutligen sade han:

»Hvad du begär, Aurora, kan jag icke gifva dig . . . och en kärlek, som behöfver ett sådant rättfärdigande som du begär, en sådan kärlek förstår jag icke. . . . Du må dock tänka om mig hvad du vill, måhända skall den dag komma, då du inser, att jag icke kunnat handla annorlunda . . . Gud välsigne dig, Aurora.»

Han tryckte båda händerna mot ansiktet och skyndade ut.

Aurora förblef sittande liksom i en dvala, hon hörde den älskade stämman tala, hon såg den kära gestalten röra sig och försvinna, men det var, som om en ond ande förlamat hennes tunga och hand. Ej ett ord, ej en åtbörd förrådde den onämnbara smärta, som söndersargade hennes hjärta.

Hon kunde icke reda allt det, som i ett nu tilldragit sig omkring henne. En röst inom henne hviskade om oskuld, men denna oskuld lät öfverhölja sig med beskyllningar utan att yttra ett ord till sitt försvar, och var det väl möjligt, att en oskyldig, som kunnat försvara sig, icke skulle hafva gjort det? Ack, hon kände så föga af världen! Med all sin beslutsamhet, med all den raskhet, som utgjorde grundtonen i hennes väsende, kunde hon icke frigöra sig från den förtrollning, hvari den djärft utkastade och oafvisade anklagelsen försatte henne.

Men det är ibland så, att det sinne, som är redlöst och färdigt att duka under för det första anloppet af en förfärlig olycka, reser sig och återvinner herraväldet öfver sig självt, när ett nytt, ännu mera hemskt, ännu mera fasansfullt ondt sträcker ut sin järnhand, för att gripa om och krossa det skälfvande hjärtat. Den lilla fågeln flyr skrämd för ugglans nattliga tjut, men bekämpar med mod och besegrar ormen, som slingrar sig upp till hans bo.

En timme hade förflutit, sedan Aurora blef ensam, då åter en hand hördes fatta i låset till den yttre dörren och tunga steg nalkas det rum, där hon befann sig. Men hon satt lika orörlig, lika känslolös för den yttre världen.

»Hm, mamsell», sade den kommande, som stannat vid tröskeln och med förvåning blickade på den likbleka flickan, »mamsell Aurora, det är jag . . .

det är Hvass», och så hostade han till, så att det gaf genljud i rummet.

Aurora såg upp.

»Ack, är det du?» sade hon.

»Ja ha, så är det ... men hvad går det åt henne, mamsell, jag trodde hon skulle qvittra som en lärka vid det här laget. . . . Herre Gud, hvad har han då sagt ... men tro honom inte, mamsell, jag har följt honom i hack och häl, och har bättre reda på den där historien än på katekesen ... men tro honom icke, för jag vill inte begagna mitt ärliga namn, om det är en fjärndel sanning i allt hans granna tal ...»

Men den redlige mannen tycktes tala för döfva öron; det var mera, om vi så få säga, en mekanisk blick, som då och då riktades på honom, än en som är uttrycket för en fullt vaken själ. Den hederlige Hvass förstod, att något måste vara på tok, och hans hjärta lade orden i hans mun.

»Se nu är det som så», sade han, »att jag kommer liksom direkte från salig herr Peter; han helsade er, och han skickade er sin välsignelse, men det har väl herr Carl redan sagt er, kan jag förstå ... Se, salig herrn talade om er och honom, och han såg så innerligt gudssaligt på herr Carl och sade, att det skulle gå bra alltihop, fast han mest tänkte på kriget, kantänka, och på Sveaborg, förstås, efter som kommendanten är hans ungdomsvän.»

Aurora störtade upp och fattade sjömannens hand, som med knapp nöd lämnades, ty Hvass var synbart generad af dessa för honom helt och hållet obekanta yttringar af ett upprördt sinne.

»Tala, tala . . . men fort och bestämdt, säg mig allt, hör du, Hvass, allt!»

»Hm . . . ja visst . . . visst skall hon få reda på allt, och det efter kompass ändå, bara hon blir förnuftig igen, det kan hon begripa. . . . Jo si, det var som så, att herr Carl räddade salig herrns lif, på sätt och vis, fast han tog knäcken på det ändå, salig herrn, menar jag . . . och sedan på det sista, det var i mor Lenas stuga, samma qväll eller om natten efteråt, sedan kapten farit af med mamsell, och då kallade salig herrn herr Carl till sig och tackade honom och sade . . .»

Hvass kunde knappast få fram orden, de liksom fastnade i halsen.

'Gör Mariannas dotter lycklig', sade salig herrn, 'men', sade han . . .»

»O, min Gud», utropade Aurora och vred konvulsiviskt sina händer, »min Gud! Han är då oskyldig, säg mig, Hvass, han är ju oskyldig . . .?»

Hvass, som icke kunde begripa, att den arma flickan menade någon annan än sin far, hade svårt att besvara frågan. Äfven han var finkänslig.

»Oskyldig . . . är han oskyldig . . . ja, han dog då icke precist tvärt . . . men nog dog han af

branden alltid, därpå kan jag aflägga min salighets-ed . . .»

»Men du vill icke säga mig allt, som du vet . . .»

»Allt som jag vet . . . hm . . . när vi kom, men det har väl han talat om, herr Carl har ju varit hos mamsell; si jag kommer direkte för att hjälpa honom och mamsell, efter vi i går fick reda på, att den där skurken skulle hit. . . . Jag vet, att han varit hos er, och att herr Carl kom efter, och jag såg när både den ene och den andre gick sina färde, och när jag fick se herr Carl, då kunde jag förstå, att här var något satetyg på färde, och då äntrade jag upp . . .»

»Och Carl är då icke den som . . .»

Hon kunde icke uttala ordet, men Hvass begrep henne fullkomligt. Det gick med ens upp ett ljus för honom.

»Hör, mamsell», sade han, och hans gråa ögon brunno som eldkol, och han nästan hviskade fram orden, »har den där svarte djäfvulen velat inbilla mamsell det där, som hon icke nändes säga. . . . Gud fördöme den rackarn, men vänta, vi träffas väl en gång. Mamsell, herr Carl är en Guds engel, och jag är lycklig, om jag får kyssa stoftet under hans fötter; det var han, det var jag och Erik, som buro salig herrn ur det brinnande huset . . . och vi följde honom till grafven . . .»

»O Gud, jag tackar dig», suckade Aurora, och det låg en half salighet i denna suck.

»Men hvem är då mördaren?» frågade hon omedelbart därpå, och en förfärlig aning reste sig inom henne.

Hvass såg på henne utan att svara, och Aurora upprepade frågan.

»Mamsell», svarade han omsider, »jag kan förstå, att herr Carl också fick den frågan af er, och att han ej ville besvara den ... jag skall säga er hvarför.»

»Och hvarför ...?»

»Han ville bespara er en svår sorg ... men ni måste veta det, och Gud skall gifva mamsell styrka att bära den sorgen ... mördaren är er egen far, mamsell Aurora »

Nu öppnade sig tårarnes dolda källa, och det arma, marterade hjärtat fick luft. Denna smärta var stor, men den var så mycket mindre än den förra, att den fann ett aflopp i tårar. Nyss var hon förtviflad, nu sörjde hon.

»Ja, mamsell må väl gråta», fortsatte Hvass, »men var så säker, mamsell, Herren öfvergifver icke de sina, fast det ser aldrig så mörkt ut ... och nu lämnar jag henne icke, förrän allt är godt igen.»

»Tack, Hvass», sade slutligen Aurora och fattade mannens grofva hand, »tack för att du sade

mig sanningen, men lämna mig nu ... i morgon vill jag tala mera med dig.»

Vi draga ett täckelse öfver de följande timmarne med deras strider och qval, hörda och sedda endast af Honom, som allting ser.

När morgonen kom, hade Aurora fattat sitt beslut. Hon, dottern af en mördare, kunde icke blifva en ädel mans brud. Hon älskade Carl för högt för att vilja kasta äfven den minsta skugga öfver hans ljusa framtid. Men denna kärlek var sådan, att den fordrade sitt eget lif, och Aurora hade gifvit detta offer. Det hade kostat namnlösa qval, men hon hade gått som segrare ur striden.

Hon ville spårlöst försvinna.

Men skulle hon utföra detta beslut utan att få säga sin älskling ett sista farväl, och skulle hon hafva styrka därtill, skulle hon ej bevekas af hans böner och tårar? Nej, hon vågade ej ... nej, hon måste gå ohörd och osedd ...

Och det var också bättre, ty hans smärta borde då blifva mindre stor, om han tänkte med vrede på henne, ty vreden utdömer saknaden.

När Hvass kom, sade hon:

»Jag behöfver en trogen tjenare, en som vill lyda mig ensam ... kan du skaffa mig en sådan, Hvass?»

»Än jag då?» frågade Hvass.

»Kan du skilja dig från alla, hvem det vara må . . .?»

»Salig herrn sade: 'glöm ej Mariannas barn!' jag gör allt hvad hon vill, att jag skall göra, mamsell Aurora.»

Några dagar därefter hade Aurora lämnat Sveaborg.

22.

Amiralen af blå flaggan.

Den dagen, som Carl återsett Aurora och skilts ifrån henne, var han, som vi kunna föreställa oss, ett rof för den bittraste sorg. Men just i sorgen, och kanske företrädesvis där, visar anden sitt herravälde öfver materien. Krigaren helsar med glädje den hvinande kulan, som gifver honom en kyss till döden, och ett jubel står att läsa på det bleka ansiktet ännu i döden. Men i de strider, där det gäller anden, i hjärtats osedda kamp, där, om en kula träffar, kan en död följa, det bleka vansinnet, eller också en lifslång tomhet med dagar utan sol och nätter utan stjärnor, en ständig vinter. Det är blott en ande af högre ordning, som kan höja sig öfver gruset af sin förbrända lycka och med ett vemodigt leende se lifvet an, sedan allt hvad han haft kärt vissnat bort i hans hjärtas lustgård.

Sådant var Carls skaplynne, men likväl gick dagen om och natten, innan han blifvit herre öfver de våldsamma strider, som stredos inom honom.

Det var en lycka, att kommendanten icke kunde lämna företräde ens klockan 1, och att kapten Durietz blef upptagen hela eftermiddagen, ty klockan 2 dundrade det första ryska skottet från Bleckholmsklipporna, och sedan höll kanonaden ut hela dagen till klockan 5 eftermiddagen, och själfva kanonaden var en lycka för Carl, ty hvarje skott ryckte honom liksom utåt, påminde honom, att hvarje man med hjärta i bröstet har utom sin älskarinna ännu en — sitt fädernesland. Det var hans land, som talade med denna dofva, dundrande stämma, det var millioner menniskors väl eller ve, det var ett halft årtusendes ära, som talade med denna tunga af eld och med dessa ord af glödande järn.

Äfven han kom till klarhet med sig själf och hade fattat sitt beslut.

De följande dagarne fortfor skjutningen från ryssarnes sida utan någon egentlig verkan. Fem man inom fästningen blefvo dödade, det var allt. Men från Sveaborg gafs glatta lag, och krut och kulor utspriddes därifrån så vårdslöst och till så stor mängd som det var möjligt.

Parlamentärer ankommo härunder litet emellan, och den 23 mars såg man amiralen lämna fästningen, för att i egen person underhandla med fienden. Det väckte hos många förtrytelse och harm, ty enligt reglementet fick icke en kommendant under hvad förevändning som helst gå ut ur sin fästning. Men amiralens anseende stod för högt, minnet af segern vid Svensksund, som egentligen var C. O. Cronstedts verk, var för lifligt, för att någon skulle kunnat tänka på förräderi af denne man.

Att de funnos utom Sveaborg, här hemma i Sverige, som fruktade för Cronstedt och för Sveaborg i hans händer, det är visst. En grefve Hamilton, som efterlämnat högst intressanta anteckningar om dessa tider, var en bland dem. Konungen kallade honom en gång, då hofvet vistades på Gripsholm, till ett enskildt samtal. Hamilton satt vid ett af spelborden, då plötsligt mycken rörelse förmärktes i rummen och en kapten inträdde med generaladjutantens för flottorna kommandostaf i fodral. Alla sågo förundrade på hvarandra, då konungen strax därefter inträdde och vinkade Hamilton till sig.

De gingo till ett af de innersta rummen.

»Ni är förvånad», sade här konungen, men tillade: »ser ni, herr grefve, jag vet, att ni kan bevara hemligheter, när de anförtros er, men att ni också snart upptäcker dem, då man vill dölja dem för er;

därför vill jag säga er, att jag i dag vid rapporten i Stockholm har tagit befälet från Cronstedt och har till det embetet kallat major Raijalin.»

»Ers Majestät», yttrade Hamilton, som blef ännu mer förvånad öfver det konungen sade, »det väcker min högsta förundran, jag tror mig känna båda dessa män, och Cronstedt ligger, i fråga om skicklighet, vida öfver Raijalin, och dessutom, Ers Majestät, hvilken förlust gör ni icke genom en så kunnig och oegennyttig embetsmans bortgång.»

»Cronstedt, den oegennyttige mannen», svarade konungen, »har dock bedragit både mig och kejsar Paul. Han var, utan att jag visste det, Pauls man liksom min, när Nelson bombarderade Köpenhamn, men bedrog oss bägge, emedan han låtit köpa sig af England. Det var hans intriger, som gjorde, att icke svenska flottan kom ut. För att öfvertyga er om allt detta, har ni min tillåtelse att hos kabinettssekreteraren, baron Lagerbjelke, läsa den engelska depeschen. Men», tillade konungen, »jag har gifvit honom en vacker reträtt, han är nu öfverkommendant på Sveaborg.»

»Cronstedt kommendant på Sveaborg!» utropade Hamilton med oförställd bestörtning. »Ers Majestät, jag besvär er, hys aldrig mera förtroende till den mannen, och i händelse af krig, återkalla honom genast. En man sådan som Cronstedt skall aldrig glömma en liden oförrätt, men söka tillfälle att hämnas.»

Konungen betraktade grefven och tycktes instämma i hans fruktan, men så smålog han och sade:

»Jag tror mig ha samlat glödande kol på Cronstedts hufvud; ser ni, min grefve, jag har följt den gamla regeln om en pont d'or pour la retraite à mes ennemis (om en gyllene bro för mina fienders reträtt).»

Detta yttrande fälldes redan 7 år före utbrottet af ryska kriget. Cronstedt satt i orubbadt bo på sitt Sveaborg, och när kriget började och under hela den tid belägringen varade, finnes icke ett drag, som jäfvar Hamiltons yttrande. Konungen fick, såsom Hamilton i sina anteckningar tillägger, erfara riktigheten af hans förutsägelse.

Vi för vår del skulle gärna vilja göra tyngden af hans skam mindre, vi skulle vilja i honom se en tapper man, som genom den mest vidunderliga sammangyttring af vidriga omständigheter tvingades att handla som han handlade, tvingades att blifva hvad han blef, men vi kunna det icke.

Hans fordom af tapperhet blir ett intet vid sidan af hans svek, och på Sveaborg svek Cronstedt sitt land, svek sin konung. Men han var icke ensam om detta svek — däruti ligger måhända den enda förmildrande dagern öfver hans brott, om ett sådant kan förminskas, därför att det begås af flera. Men om han fördes i ledband af sin omgifning? — Är det sant, att Cronstedt själf icke lät köpa sig

på Sveaborg — men hvarför skulle det ryska guldet haft en mindre förledande klang än det engelska sju år förut? — Är det sant, att *han ensam* icke var »förberedd» genom det gyllene krutet, som enligt hvad ryssarne själfva säga förmådde *större delen* af de 17 i krigskonseljen att besluta om denna storartade gåfva till asiaternas råa förvärfningsbegär, — då synes det, som om skulden af detta nidingsdåd i första rummet drabbar hans omgifning och främst Fredrik Adolf Jägerhorn.

Men om så är, hur talade den tunga, som kunde tysta hans samvetes röst? Hur kunde han blifva döf för de påminnelser, som gjordes honom i fosterlandets namn, hur kunde han vara blind för den harm, som ropade på hämnd rundt omkring honom, ehuru ett trappsteg nedom dem, som sutto i krigsrådet?

Det var den 23 mars om aftonen. Kommendanten var återkommen från Lånnan, den lilla holmen, där han haft ett sammanträde med ryssarne. En man i öfversteuniform gick uppför trapporna till kommendantens rum. Det var öfverste Jägerhorn. I korridoren stannade han. En man stod där och liksom väntade på någon, och när Jägerhorn kom upp, tog mannen ett par steg fram.

»Hvem där?» röt öfversten.

»Herr amiral», svarade en bestämd och klangfull stämma, »ni måste höra . . .»

Mannen hann icke längre, förr än ett ljus, som visade sig i ändan af korridoren, upplyste den förmente amiralens profil, och då tystnade han. Öfverste Jägerhorn, hvilken helt visst ganska gärna som amiral skulle emottagit de upplysningar, mannen hade att lämna, kastade en vred blick åt den sidan, där ljuset syntes, och sedan på mannen. Han studsade härvid till.

»Förlåt, herr öfverste ... jag trodde, att det var amiralen ...»

»Amiralen har annat att göra», och därmed försvann öfversten, sedan han tillsagt, att amiralen ej lät se sig den aftonen.

Öfversten befann sig kort därefter i amiralens rum. Denne stod med händerna på ryggen och hufvudet lutadt mot bröstet, som om han varit försänkt i djupa tankar. När han fick se Jägerhorn, sade han:

»Nu är första steget taget; men ... hvad vill man väl göra, och likväl kännes det inom mig, som om en dödsvind blåste hit från Svensksund ...»

»Hvad man skall göra», afbröt Jägerhorn, »jo, man skall taga det andra steget; sedan man tagit det första, man skall säga b, sedan man sagt a, det är helt enkelt.... Det är, som jag sagt många gånger, icke fråga om er tapperhet, er militäriska ära; Carl Olof Cronstedt står för högt för att ens komma inom skrankorna för en sådan domstol; men här är fråga om att vara menniska, att vara mensklig på

samma gång man är den tappraste, ja det är något, som få lyckats visa . . . och tro mig, menskligheten skall sätta ert namn främst bland sina riddare, när ert värf en gång är fördt till slut . . .»

Amiralen sade ingenting. Öfversten fortfor:

»Eller skulle ni väl vilja bära på ert samvete jämmerropen från de tusende olyckliga, som skulle nedkallat himlens straff öfver er, när Åbo stått i ljusan låga. Det är sant, Sveaborg fordrade Helsingfors' uppbrännande, men säg mig, säg mig på samvete, tror ni, att Sveaborg varit räddadt genom detta offer, tror ni, att luckorna i denna sjöfästning varit betäckta därigenom, tror ni väl att kejsaren, som kan vräka öfver oss 100,000 man och åter 100,000, om så fordras, tror ni väl, att de rykande ruinerna af Helsingfors med sina bleka hämnderop kunnat hindra dessa från att äntra detta redlösa skeppsskrof, jag begagnar er egen liknelse . . .»

»Ni har rätt, ni har rätt», svarade Cronstedt, »och likväl . . .»

»Förutsatt att Helsingfors blifvit satt i brand, närmaste följden hade visserligen blifvit, att Sveaborg kunnat hålla ut några dagar längre, men hade väl vinsten däraf, då vi äro ense om, att den olyckliga politik, som hittills följts i Stockholm, ovilkorligen *måste* medföra Sveaborgs och Finlands förlust, hade väl vinsten af några dagars eller några veckors längre bibehållande af denna fästning kunnat upp-

väga förstörandet af Finlands hufvudstad, som säkert uppgått i lågor, innan ännu askhögarne af det nedbrunna Helsingfors hunnit kallna.»

Amiralen tog med ena handen en tidning från bordet och ögnade flyktigt på den, medan öfversten talade.

»Har ni läst denna?» frågade han.

»Visserligen, och den bevisar bäst hvad jag säger. Gustaf Adolf regerar icke mera, och 30,000 fransmän stå redan i Skåne; vi förvärra endast Finlands och Sveriges öde genom ett onyttigt förlängande af ett försvar, hvarigenom intet vinnes. Hagelström — (det var en af grefve Buxhoewdens kreatur, en förrädare det också) — har fullkomligt tydligt och klart visat mig sanningen af hvad hans herre sagt er. Dessa 24,000 man, som nu ligga här utanför, äro endast ämnade till kanonmat, till fyllnad i vallgrafvarna, 24,000 stå färdiga att rycka i dessas ställe och ytterligare lika många att fullkomligt tillintetgöra detta skrof.»

»Ja, ja, motstånd är onyttigt, jag ser det nog; man var till och med nog artig att visa mig kartorna öfver de anlagda batterierna, de skola krossa fästningen, den kan ej hålla ut, icke med sin nuvarande garnison. Vi äro mycket att beklaga, som i dessa tider fått oss ett fäste anförtrodt. . . . En hand full soldater, resten reserver och rekryter. I sanning, Buxhoewden har rätt, det är ingen heder för honom att taga Sveaborg.

»Alldeles, det vore ju en galenskap att här tänka på ett allvarsamt försvar. Och därför, i menskligs hetens namn, mod att se alla dessa belackare i synen; de skola skrika, det är gifvet, men hvad betyder det, när samvetet är lugnt. Och dessutom, förr än vi veta ordet af, hafva vi order här från Stockholm att uppgifva fästningen; ryssarne veta det, men de vilja sin herre till behag taga den dessförinnan, och det må man icke förtycka dem.»

»De läto mig veta det ... vi kunna vänta en stormning hvilket ögonblick som helst ...»

»Stormstegarne ligga redan färdiga utefter gatorna i Helsingfors, och besinna hvad en stormning af dessa vilddjur vill säga ... här blir ingen skonad, icke ens qvinnorna och barnen. Det är naturligt, att manskapet måste animeras genom hoppet om plundring, och befälet kan icke med ens vara till hands, helst som det måste hålla sig längre bakom truppen ...»

»En trumpetare skall hvarje natt finnas i högqvarteret», befallde segraren vid Svensksund, »så fort det blir fråga om stormning, skall han gifva signal till chamade.»

»Men er grefvinna? vill ni ej begagna er af fiendens ädelmodiga anbud att få sända henne ur fästningen, innan olyckan är öfver oss.»

Cronstedt dröjde, innan han svarade.

»Nej», sade han, »däraf vill jag icke begagna mig, då det nekades mig att få rädda alla.»

En sådan begäran hade blifvit framställd, men afslagen, med undantag för amiralens grefvinna. Det har blifvit nämndt som en hedrande handling för honom att vägra mottaga detta anbud. Men var han inom sig besluten att uppgifva fästningen vid första tecken till storm, blir hedern af denna vägran ringa, om ens någon.

Samma afton något senare befann sig Carl Hindersson åter framför Ehrensvärds graf. Sorg stod att läsa på hans bleka ansikte, och han ögon hvilade på fönstret till det rum, där han afsagt sig sin lefnads lycka.

Som han stod där, framkom från sidan af grafven en hög gestalt och stannade midt framför honom. Det var Hvass.

Han lade sin hand på den unge mannens axel och såg honom stadigt i ansiktet, och det var nästan som om ett visst vemod talat ur den grofve sjömannens gråa ögon.

»Två ord, herr Carl», sade han; »förtvifla icke, Herren pröfvar, men han förkastar icke, det är det ena, och det andra: tala vid kommendantens kammartjenare, man vill arrestera er, ni måste träffa kommendanten.»

Carl såg förvånad på talaren, men han hade knappt gjort sig förvissad om, att det verkligen var Hvass, och hört honom säga de hemlighetsfulla orden, förr än sjömannen försvann på andra sidan om grafven. Carl skyndade efter, men såg ingenting. En dörr slogs igen ett stycke därifrån, men det kunde ha varit vinden, som hvinande for omkring grafven och borggården.

Samma natt lämnade tvenne personer fästningen.

Men vi skynda till slutet af detta sorgespel.

23.

Den 7 april 1808.

Dagarne gingo och villrådigheten och förvirringen blef allt märkbarare hos dem, som egde att befalla, och oron och förbittringen allt mera stegrad hos dem, som egde att lyda.

Den 29, 30 och 31 mars samt den 1 och 2 april var skjutningen från fiendens sida särdeles liflig både natt och dag, utan att likväl någon verkan förmärktes på Sveaborgs murar. Men en morgon såg man från Sveaborg liksom en profbit på omöjligheten för en fiende att nalkas detta fäste. Fienden hade nämligen under natten vågat sig längre fram än

vanligt på den öppna isen, och följden hade blifvit, att hela denna styrka låg död qvar utefter isen, både hästar och karlar.

Förbittringen att ej få tala med kulor och krut på gammalt vis steg häraf ännu mera. Man frågade hvarandra sinsemellan, huru länge skall detta räcka, skola alla dessa underhandlingar aldrig sluta, och man såg med mörk uppsyn de ryska batterierna på afstånd, men detta mörker blef hemskt, när blicken vändes till den byggnad, där krigsrådet sammanträdde.

Då spriddes med ens den underrättelsen, att amiralen åter skulle hafva ett sammanträde med generalen Suchtelen på Lånnan.

Och fästningens portar öppnades, och amiralen gick ut, och han och van Suchtelen hade ett långt sammanträde på den lilla ön, och så kom amiralen igèn, och en underlig eld glödde i hans ögon, när Vargöns portar åter stängdes bakom honom.

Det var den 6 April 1808.

Carl Olof Cronstedt hade undertecknat det papper, som gaf ryssen eganderätt till Sveaborg.

Efter återkomsten var han som vanligt upptagen af ett långt samtal med Jägerhorn, och det var långt lidet på qvällen, innan de skildes åt. Men knappt hade dörren stängts efter den bortgående Jägerhorn, förr än en annan på motstående vägg öppnades, och en ung blek man visade sig på tröskeln.

Amiralen studsade vid denna anblick, och var färdig att ropa till, men där låg ett så högtidligt lugn öfver detta bleka, men vackra anlete, där talade något så outsägligt varmt ur dessa blickar, att ordet dog på amiralens läppar, och han tycktes endast vänta på att höra mannen tala.

»Amiral», sade mannen och tog ett steg fram, »jag har länge, länge sökt detta tillfälle att få tala med er, men mäktiga krafter hafva stängt mig vägen; nu har det dock lyckats mig . . .»

»Hvem är ni?» afbröt honom generalen.

»Mitt namn är Carl Hindersson, ni har säkert hört det förr . . .»

»Ah . . . är det ni . . . huru vågar . . .»

»Hör mig först, innan ni fullbordar er fråga, amiral, och låt mig först som en inledning nämna dens namn, i hvars ärende jag kommer.»

Carl Hindersson nämnde detta namn, omtalade fritt och oförbehållsamt huru han kommit till general Sprengtporten, huru han där fått se insidan af ryssarnes eröfringsplaner, och huru sedan den penningsumman, som var ämnad att köpa fästningens försvarare, blifvit honom frånröfvad af förrädarens egen tjenare.

Amiralen lät honom tala till punkt. Det namn, som mannen uttalat, tycktes utöfva ett oförklarligt inflytande på honom.

»Detta är min enskilda historia», fortsatte Carl, »jag har omtalat den för er, emedan jag anser er för en man af ära, och emedan det är nödvändigt att ni sätter förtroende till mig.»

»Men hvad kan jag väl göra för er, unge man?»

»Detsamma som ni kan göra hvarje svensk man, detsamma som ni är skyldig att göra hvarje svensk man.»

Carl såg skarpt på amiralen och tycktes med uppmärksamhet följa det dystra spelet i detta fårade ansikte.

»Ni hör på mig, och jag tackar Gud därför, amiral; han som dog, och som mördades, er barndomsvän talar till er genom mig, och äfven han tackar er därför. Här går underligt tal bland folket inom Sveaborg, ni kan icke vara okunnig därom; säg mig, amiral, är det sanning ...? Nej, nej, det är icke möjligt.»

»Hvad säger man då?»

»Att ni i dag med fienden uppgjort en öfverenskommelse om kapitulation, och blotta ryktet om möjligheten häraf har tändt vrede, har tändt förtviflan, och det är blott några få som säga, att under denna dagtingan döljer sig en djupt anlagd krigslist; segraren vid Svensksund, säga de, kan ej skymfa sin ära ...»

»Men besinnar man då icke, att fästningen icke kan försvaras, är man då rent blind?»

»Herr amiral, härutanför ligga knappt 2,000 ryssar, fästningen har 6,000 man, har kulor och krut för ett helt år, allmogen häromkring vill göra allt för att drifva bort den hatade ryssen; jag har mångfaldiga gånger hört dem säga, att de icke vilja lämna kungen i sticket, medan han icke kan hjälpa dem, och de må väl kunna hålla ut till sommaren, då han kan komma med sin krigshär; allt detta vet man inom fästningen, och man brinner af begär att få slåss; fråga dem själf, amiral, men fråga dem icke genom dem, som stå er närmast, och ni skall få sanningen af mina ord bekräftad. Och finska hären har redan vid flera tillfällen visat ryssarne, att de icke kunnat taga Finland. Amiral, säg mig, det är ej sant, att Carl Olof Cronstedt kan vilja slita hjärtat ur kroppen på det folk, hvars namn, hvars ära han nu är ställd att försvara . . .»

»Unge man, ni svärmar . . . det är ej ett ord verklighet af hvad ni säger. Vore förhållandena sådana, som ni drömt er dem, då kunde utgången blifva en annan.»

»Jag kan ej dokumentera mig, men i den lefvande Gudens namn, i närvaro af dens skugga, i hvars namn jag talar, svär jag, att hvad jag sagt är sanning. . . . Eller säg mig, hvad skulle jag väl hafva för vinning däraf, om jag med mina ord förmådde er att försvara Sveaborg som svensk, som den älskade, uppburne Carl Olof Cronstedt, om jag

icke visste, att hvarje svensk, som hade samma kännedom som jag om de verkliga förhållandena, skulle kunna säga detsamma. Tag mitt lif, jag ger det gärna, men följ mitt råd . . .»

Carl var genomvärmd af de ädlaste känslor, som kunna brinna inom en svensk barm, och han hänförde till och med den gamle krigaren, som nästan med beundran hörde och såg honom. Han redogjorde för allt, som han fått reda på af ryssarnes anfallsplan, för allt det usla bedrägeri, hvarmed de ärnat och verkligen lyckats hänga en slöja öfver sina små resurser, och amiralen afbröt honom icke.

»Jag tror er», sade den gamle krigaren och fäste sin blick på honom, »jag tror er, men nu är det för sent, nu kan det ej mera ändras . . .»

»Nej, amiral, det är icke för sent; om ni också lofvat att i morgon dag lämna fästningen, så kan den räddas . . .»

»Och huru?»

»Sammankalla befälet, säg öppet och rätt fram hvad ni, förledd af falska underrättelser, redan har gjort, låt arrestera er, och fästningen är räddad och er ära . . . ty här finnes nog inom Sveaborg den man, som vill åtaga sig att rädda Ehrensvärds klippor.»

»För sent, för sent!» amiralen försjönk i tankar, »och dessutom, Sveaborg i ryssarnes händer kan försvåra, men icke omöjliggöra Finlands försvar; tro

mig, framtiden skall utvisa hvad jag ej kan eller eger rättighet att nu säga om Sveaborgs fall.»

»Men ett helt folks förbannelse, amiral!»

I detta ögonblick upprycktes dörren och Jägerhorn inträdde. Han tycktes blifva på det mest oangenäma sätt öfverraskad vid åsynen af den unge mannen, som stod där så enkel, så utan makt och namn, men hög och majestätisk, som en tanke ur hjärtat af Sveriges folk. Jägerhorn var dock icke den man, som lät sig förbryllas af småsaker.

»Hvad», utropade han, »ni här?»

Amiralen såg förvånad på öfversten.

»Den där», svarade denne och pekade på Carl, »är en rysk spion; han skall hängas i denna timme.»

»Öfverste Jägerhorn», sade Cronstedt, »denne man är ingen spion, och så länge Carl Olof Cronstedt har något att säga inom Sveaborg, går han fri . . .»

Han gick fram och fattade Carls hand.

»Gå, min vän, och hvad än må hända, glöm för evigt detta sammanträffande med kommendanten på Sveaborg.

Och natten gick, och den 7 april rann upp.

Trupperna fingo order att samla sig på olika ställen. Man anade hvad som förestod, och afbidade med spänd väntan hvad som komma skulle.

Då upplästes den konvention, som föregående dagen blifvit undertecknad af amiralén och Suchtelen på Lånnan. Enligt densamma skulle Långörn utrymmas samma dag, och Vester Svartö och Lilla Öster Svartö inom de båda följande dagarne. Svenskarne skulle där få qvarlämna sina sjuka — också en list af ryssarne — men de tre fästena skulle vara en underpant för att hufvudfästningen med alla dess tillhörigheter, artilleri, ammunition och magasiner, med hvad till flottan och skärgårdseskadern hör, såväl som fästningens arkiv, planer och alla dokument skulle den 3 maj uppgifvas, om icke denna dag minst 5 linieskepp med undsättning inlupit i Sveaborgs hamn.

Slutligen lofvade amiralén att framdeles rättfärdiga detta steg, hvarjämte trupperna berömdes för deras förhållande.

Uppläsningen var ganska oredig, och den ihållande blåsten gjorde, att man icke kunde i sin helhet uppfatta den. Men hvad man hörde var tillräckligt att väcka en allmän bestörtning. Man visade uppenbart ej blott sitt missnöje, utan det mest otvetydiga förakt. Hade trupperna varit samlade på ett ställe, hade otvifvelaktigt ögonblickligen vreden och harmen framkallat en insurrektion inom fästningen.

Men man hann knappt hemta sig efter den första bestörtningen, ännu mindre meddela sig med

hvarandra, förr än kapten Aminoff med Långörns garnison marscherade in i hufvudfästningen.

Då var en knapp timme förfluten, sedan konventionen upplästes!

Följande morgon befann sig amiralen omgifven af flere officerare, då kapten Durietz lämnade rapporten.

»Men», tillade kaptenen, »jag anser det vara min plikt att anmäla det allmänna missnöje, som öfver konventionen råder inom det regemente jag tillhör. Den enda möjligheten att rädda Sveaborg ligger, enligt konventionen, i den omständigheten att 5 linieskepp skulle kunna inlöpa här den 3 maj, men detta är ju en omöjlighet? På 20 års tid, som jag varit här, kan jag icke påminna mig, att isen varit borta härifrån i början af maj, och dessutom, hvad menas här med hamnen? Skall en svensk flotta anses ligga i Sveaborgs hamn, om den ankrat inom Båken eller Mjölölandet?»

Båken är en ö strax söder om Gustafssvärd, Mjölön låg längre söderut i öppna sjön. Hit var det således någon möjlighet att en svensk flotta kunnat komma, förutsatt att svenska regeringen i rättan tid fått underrättelse om behöfligheten däraf. Äfven detta var berördt i dagtingan, men lika vårdslöst, lika besinningslöst som allt det andra.

Amiralens kurirer uppehöllos af ryssarne under vägen på allehanda sätt, så att de icke framkommo till Stockholm förr än den 3 maj, samma dag som fästningen skulle uppgifvas. Detta omtala ryssarne själfva och skratta däråt. Men intet förbehåll gjordes af Cronstedt i konventionen om inhändigande af bevis från Stockholm på rapportens ingående!

»Jag har vanligen», inföll öfverstlöjtnant Wirgin, »färdats med slup till Turholmen den 1 maj. I konventionen står tydligen 'le port' (hamnen) icke 'la rade' (redden), och man måste nödvändigt hålla sig 'au pied de la lettre' (till bokstafven), och med hamn kan här icke förstås något annat ställe än mellan fästningen och staden.»

»Men dit är det så omöjligt för linieskeppen att komma till den 3 maj, att jag tycker man lika väl med hamnen kan mena sluphamnen», inföll Durietz.

»Nå, komma de så nära», afbröt amiralen, »skall det nog blifva klart.»

Det låg något afvisande i dessa ord, som om amiralen nu ansett ordandet om detta ämne vara nog. Men kapten Durietz blef djärfvare. Han tog ett steg fram emot amiralen.

»Men missnöjet är så stort och så allmänt, att här blir upplopp, och ni får själf svara för de ohyggligheter, som då komma att ske.»

»Upplopp?» frågade amiralen och fäste sin blick på kaptenen.

»Ja, amiral, här blir upplopp. Det finnes blott en möjlighet att förekomma det och med detsamma att hjälpa allt, och det är, om ni själf ger en vink till insurrektion och under gehänget för befälet. Endast därigenom kan utbrottet af soldatens vilda harm förekommas, och ni själf bibehålla skenet af ordhållighet mot ryssen.»

Amiralen blef tankfull, men gaf ej något svar. Det var andra gången samma råd gafs honom.

»Hvad ger ni amiralen för råd, kapten?» frågade härvid öfverste Jägerhorn.

»Att rädda Sveaborg genom en insurrektion!»

»Hvad i Guds namn säger ni», utfor då Jägerhorn, »menar ni, att amiralen och jag vilja sträcka våra hufvuden för er insurrektion?»

»Tvärtom torde det vara medlet att frälsa dem.»

»Ni har glömt, kapten Durietz, att det tillhör så väl er som truppen att lyda, utan att resonnera öfver amiralens åtgöranden, och det bevisar en dålig anda inom regementet, hvaraf mitt icke skall smittas.»

Det hade en annan smitta gripit omkring sig inom det Jägerhornska regementet, ty på Svartholm, där en del af det varit förlagdt, hade den ene soldaten efter den andre rymt öfver till ryssen, innan fästningen uppgafs.

»Andan inom enkedrottningens lifregemente», svarade Durietz, »är sådan den alltid varit; det vill

icke vanhedra sig, och hvad den smittan angår, torde den redan gripit omkring sig.»

Hettan dref Durietz för långt. Hans ord väckte oro hos Jägerhorn och föranledde de åtgärder, som sedan vidtogos att förekomma möjligheten af en insurrektion.

Den frimodige kaptenen sammanträffade emellertid med sina kamrater, som med jubel mottogo honom, och man var som ifrigast sysselsatt att rådgöra om utvägarne för åstadkommandet af en insurrektion, då hela officerskåren sammankallades till sin chef, öfverste Nordenstam.

»Här råder en farlig oro inom regementet», sade han; »jag litar på er, mine herrar, att truppen lugnas.»

Officerarne stodo tysta, men man såg, huru harmen kokade inom hvarje bröst.

»Herr öfverste», bröt kapten Durietz tystnaden, »jag kan icke lugna mig själf, ännu mindre någon annan. Kan ni väl begära, att man skall låta heder och ära tagas ifrån en, ungefär som man tager en tröja af ett barn. Jag säger er rent ut, herr öfverste, denna konvention är det sämsta, som någonsin blifvit gjordt.»

»Åhja», gentog öfversten, »visst hade den blifvit bättre, om amiralen haft förstånd att kalla herr kapten till konseljen.»

»Sämre kunde det omöjligen blifvit, ty den är ett mästerstycke af dålighet.»

»Som ni likväl måste lyda», afbröt öfversten spetsigt.

»Ja, tyvärr, sedan krigsartiklarne undergått den senaste förändringen; men klockan 12 den 3 maj upphör lydnaden, och då skall jag med mitt kompani och 30 skott på man göra min egen kapitulation, som åtminstone skall blifva mera hedrande än er.»

Officerarne, lämnade åt sig själfva, sökte nu på allt sätt ordna en insurrektion. Men en sådan sak kan ibland vara svår nog att utföra, och här var en dubbel fiende att öfvervinna, den uppenbara och den hemliga, af hvilka den senare var farligast. Hade de gamla krigsartiklarne varit gällande, hade en af svårigheterna varit undanröjd. Ty enligt dem kunde hvem som helst inom fästningen, när kommendanten ville uppgifva den, arrestera sina förmän och lagligen taga befälet. Nu hade denna paragraf blifvit utesluten i de nya krigsartiklarne. Detta fick dock icke hjälpa. Fäderneslandet fordrade själft detta lagbrott, och fäderneslandet skulle också sedan döma däröfver.

En annan svårighet mötte de på Långörn qvarlämnade sjuka, hvilkas antal uppgick till 400. Vid en stormning af Långörn skulle dessa antingen blifva ett offer för sina landsmäns kulor, eller också

mördas af ryssarne. Men också detta offer måste göras för fosterlandet, och de olyckliges blod finge falla på förrädarnes hufvud. Och själfva återtagandet af denna holme skulle kosta tusentals lif, så väl befäst var den, och donjonen så tätt späckad med nickor mellan de gröfre kanonerna — ett arbete, som blifvit färdigt jämt upp dagen före fiendens inmarscherande på Långörn.

Men hellre döden, än att bära genom lifvet vanäran af att skänka åt arffienden detta ointagliga fäste! Man uppgjorde planer för insurrektionen och bestämde natten emellan den 1 och 2 maj till utförandet. All möjlig försiktighet måste dock iakttagas, och sinnena ännu mera förberedas, ty massan af manskapet trodde ännu i sista stund på kommendanten.

Största svårigheten låg uti att vinna en högste chef. Durietz vände sig både till öfverste Nordensköld och öfverstlöjtnant Lejonhufvud.

»Det är sant», svarade Nordensköld, »att jag är en gammal man, att jag har både hustru och barn och tak öfver hufvudet, som de fleste af dessa hufvudlösa menniskor icke hafva; men aldrig skulle jag kunnat göra hvad de gjort. När jag noga beräknar händelserna, ser det ut, som om allt varit en öfverlagd plan.»

»Men ännu kan det dock hjälpas!» inföll Durietz.

»Nej, nej», svarade han, »nu är det för sent.»

Baron Lejonhufvud var äfven af samma tanke.

»Jag har tagit mitt beslut», yttrade Durietz; »jag blir en äfventyrare.»

»Förklara er närmare», sade Lejonhufvud; »jag har måhända lust att taga samma parti.»

»Det behöfs blott», återtog då Durietz, »att någon sätter sig i spetsen för de missnöjde, hvilkas antal är betydligt, och fästningen är räddad.»

»Jag misströstar», yttrade Lejonhufvud; »den gamla afunden mellan flottan och fästningen, kommendantens anseende, de kloka anstalterna att vinna manskapet, batteriet som bygges på Stora Öster Svartö, de besynnerliga ryktena, som nu med förökad fart gå man och man emellan, om att fransmän och danskar ryckt in i Sverige, om konungens afsättning, det rättfärdigande, som amiralen lofvat — när jag besinnar allt detta, synes mig er insurrektionsplan vara outförbar! Alla måste vara med, i annat fall blir här ett inbördes slaktande . . .»

Och Lejonhufvud hade rätt. Ryssvännerna voro för öfvermäktiga; de redlige männen skulle endast utan nytta bortkastat några tusen menniskolif. Manskapet fick förhöjning i dagtraktamentet, fästningens förråd öppnades till plundring, sedan dock det redbaraste blifvit räddadt för fiendens räkning, hästarne till qvarnen bortsåldes eller bortskänktes, den 29 April var förrådet på mjöl och

bröd så medtaget, att det nätt och jämt räckte till den 1 maj, vallkanonernas ammunition borttogs, och proklamationer med löften om guld och gröna skogar utdelades bland trupperna. Och medan på detta sätt inom fästningen allt arbetades ryssarne i händer, bröto dessa gång efter annan konventionsvilkoren utanför densamma. Batterier anlades ända under de svenska kanonerna, och allra farligaste det på Båkholmen, 100 alnar söder om Gustafssvärd. Kommendanten gjordes upprepade gånger uppmärksam därpå, särskildt af majoren vid artilleriet Gustaf Hjärne, men . . .

»Kunde Cronstedt, eller borde han bryta konventionen?» frågar en man, hvars namn borgar för svenskheten af hans ord, generalmajor von Döbeln, och han besvarar frågan med ja. Cronstedt hade visserligen ställt så till för sig, att han brutit mot sin heder på samma gång han brutit konventionen, men skulle väl en man med svenskt sinne hafva tvekat ett ögonblick om hvilketdera han borde föredraga, plikten mot fäderneslandet eller plikten mot fienden? Man trodde, att det var en krigslist af honom, och att denna krigslist skulle utföras den 3 maj. »Men ingen vink därtill» — säger v. Döbeln — »göres under stilleståndet, huru efterlängtad den ock var af garnisonens redlige män, änskönt blott ett enda medel fanns, *hvilket amiralen haft rådrum nog att eftertänka,* nämligen att antin-

gen själf eller genom andra bryta konventionen, icke utrymma fästningen, förkunna fienden att aftåga från skansarne, vara genast beredd att hastigt forcera honom därtill och, då nödens stund inträffat, låta flottan med dess förråd offras åt lågorna, hvarefter man hållit sig så länge man kunnat och sedan, utan egen, utan andras förebråelser, undergått ödets oförutsedda beslut!!!»

Så talar en svensk!

Men Cronstedt och Jägerhorn och ryssvännerna, de tänkte på brottet mot hedern, om de räddade Sveaborg åt Sverige från en fiende, som själf icke gjorde sig något samvete af att bryta en gjord öfverenskommelse.

Så förgick tiden, och man nalkades den 3 maj.

Då kom en dag — det var den 30 april — den ryske generalen Kamensky till fästningen. På kommendantens befallning gjordes militärisk honnör för honom, och han fördes utan förbundna ögon genom fästningen till högvakten och därifrån till amiralen. Det var kapten Durietz, som åtföljde honom, och han var knappt mäktig sig själf af vrede och förtrytelse.

Generalen afhandlade med Cronstedt om utmarscheringen, som måste ske delvis i anseende till ryssarnes fåtalighet. Allt gick också efter önskan; endast om besättandet af Hårlemans port voro de båda herrarne af olika meningar. Men ryssen

talade segrarens språk, amiralen måste ödmjukt rätta sig därefter.

När ryssen lämnat fästningen, infann sig Durietz åter hos amiralen, som då satt framför sitt skrifbord.

»Amiral», sade han, »ryssarne skymfa oss uppenbart.»

»Ni har en vana», genmälde amiralen, »att hårdraga allting och se allting i svart. Har ni icke läst deras proklamationer?»

»Hvad röra de denna sak?»

»De äro ju åberopade, och se här» — amiralen framdrog ur bordslådan en samling af dem —, »enligt dem får ni behålla er nuvarande inkomst, och kan få er en bataljon, eller hvad ni kan ackordera er, med den därtill hörande inkomsten dessutom.»

»Och en sådan proklamation kan ni, Carl Olof Cronstedt, lämna mig . . .»

Med dessa ord lämnade kaptenen rummet.

Oaktadt allt hvad som hittills gjorts för att riktigt lämna ryssarne hvad man lofvat dem, fruktade man dock i sista timmen, att garnisonen skulle göra uppror, till den grad hade förbittringen stigit. Öfverste Nordenstam vågade icke visa sig, och amiralen själf måste till sist omgifva sig med en särskild lifvakt, som genom lyckligt använda medel förmåtts åtaga sig att försvara förrädarens lif. Men man lyckades dock tillintetgöra insurrektionen.

Aftonen före utmarscheringsdagen samlade sig massor af soldater på borggården, och det ville ej taga något slut på förbannelserna och skymforden öfver amiralen och herrarne i konseljen. Men dessas kreatur bland besättningen voro icke heller overksamma, och arresteringar skedde i mängd under hela aftonen.

24.

Sveaborg skänkes åt ryssarne.

Öfverskriften på detta kapitel är egentligen hela dess innehåll. Vi förmå ej skildra den handlingen, då 6,000 svenskar utan strid lämnade ett ointagligt fäste åt 800 ryssar, ty flera kunde ej uppställas till paradering för förrädarne på Sveaborg.

Enkedrottningens lifregemente var det sista, som utmarscherade.

Amiralen, omgifven af sin lifvakt, kom för att säga sitt sista farväl till detta regemente, liksom till de öfriga.

Gevären darrade i krigarnes händer, man hörde, huru de skuro tänderna af raseri, och ett doft sorl, blandadt med qväfda snyftningar och förbannelserop, hördes utefter hela linien. Men hela den öfriga besättningen var redan afväpnad, hvad ville detta regemente ensamt göra?

Amiralen talade till regementet. Det hörde honom, men ett tyst, outsägligt förakt stod att läsa på de bleka ansiktena. De kringstående, som icke hörde till besättningen, skälfde af vrede liksom truppen.

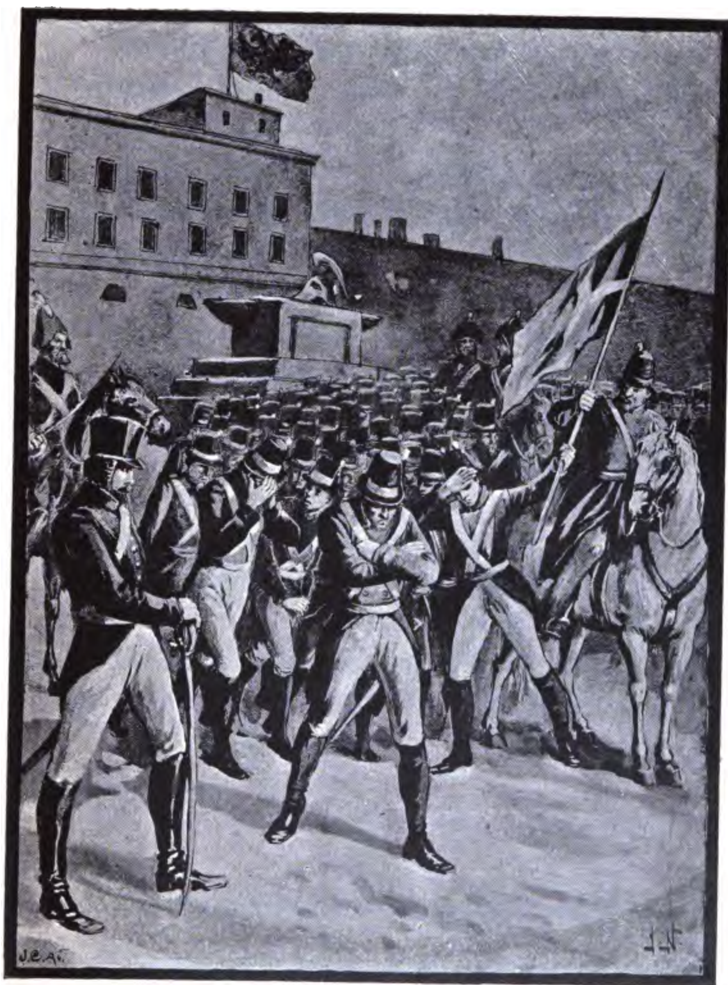
Men regementet marscherade ut, ryska flaggan hissades på Gustafssvärd, och ryssarne sjöngo Te Deum vid Ehrensvärds graf.

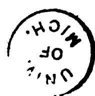
Efter 10 dagars kanonad och en förlust af knappt 100 man hade ryssarne vunnit detta fäste med 58 metallkanoner, 1,975 jernkanoner, 9,535 styckeskott, 2,000 centner krut, 10,000 patroner, 340,000 kastkroppar, 9,000 gevär och andra vapen, 2 större skärgårdsfartyg, 20 kanonslupar, 3 vattenskutor och en mängd beväradefartyg, ett betydligt nederlag af sjöförnödenheter, stora förråd mat och foder samt 208 officerare och 6,000 man med fanor och tillbehör.

Men i hamnen låg Styrbjörn, fullastad med krut. Det hade blifvit ditfördt för att hindra insurrektionen, och få visste därom.

Om aftonen samma dag, Te Deum sjöngs, smög en man ombord på detta fartyg. En eldgnista syntes och försvann. Mannen hade tändt eld på en fackla och försvunnit under däck.

Den röda flamman belyste ett vackert men dödsblekt ansikte.

UNIV. OF MICH.

Handen med facklan sträcktes ut mot ett uppslaget krutfat.

Då hördes ett hvinande i luften, facklan föll ur den unge mannens hand och släcktes i en ström af varmt blod.

En stund därefter rapporterades till ryska högvakten, att en svensk, som gömt sig qvar, ämnat spränga fästningen i luften, men blifvit ertappad och dödad på bar gärning.

Fästningens räddare var grefve Peyran.

Man skyndade till Styrbjörn. Där låg den utsläckta facklan midt i en ström af lefradt blod, men mannen, från hvilken detta blod flutit, var försvunnen.

Senare på natten såg man ute på isen en svart punkt, och ett kanonskott dundrade från fästningsvallen.

Men den svarta punkten blef allt mindre och mindre och försvann slutligen alldeles ur synkretsen.

25.

En rysk fråga och ett svenskt svar.

Det var i början af april. Vintern hade tilltagit och framemot aftonen den 9 steg kölden till en förut oerhörd styrka.

Svenska hären rastade ett ögonblick på sitt skamliga återtåg. Den låg nu vid Pyhäjoki och hade en vedettkedja framför sig, ehuru ryssarnes anfall, som oupphörligt förnyats och med tapperhet tillbakavisats under hela vägen ända från Tavastehus, hade upphört.

Bakom en snöhöljd sten stod i vedettkedjan en ung soldat, en Björneborgare. Han rörde sakta men i hastig takt fötterna, för att hålla sig varm i den skarpa vintern, och allt därunder öfverfor hans blick det framför honom liggande landskapet, där synvidden blef allt mindre, ju mer dagen nalkades sitt slut.

För den, som är van att vistas i skog och mark, är det dock möjligt att både se och höra en hel hop saker, som den, hvilken från ett beqvämt kammarlif kommer ut i Guds fria natur, aldrig kan ana.

Och så stannade plötsligt den unge soldaten och fällde geväret.

Hans skarpa öron hörde tydligt sakta framsmygande steg, hvilka nalkades förpostkedjan. Han ansträngde blicken för att om möjligt upptäcka, hvem som förorsakade detta ljud, men såg ingenting, och för ett ögonblick hörde han icke heller något.

En vindstöt skakade de höga trädstammarne och befriade deras grenar från hela drifvor af snö, hvilka nedföllo omkring honom.

Knappt hade det åter blifvit stilla och tyst, förrän ljudet af de smygande stegen åter nådde hans öron och nu mycket närmare. Men det var så mörkt, att det var omöjligt att se någonting. Den unge krigarens uppmärksamhet stegrades häraf till det yttersta, och fingret, som omfattade hanen på geväret, förblef på sin plats, färdigt att trycka af.

Han var just färdig att låta sin vrede bryta ut öfver de skymmande trädstammarne framför honom, då han märkte, huru från ett af träden skilde sig liksom en smal stång, från hvars ända lyste något hvitt. Omkring stången höll en hand och armen gick ut från trädstammen. Det var knappt 50 alnar framför honom.

»Halt werda!» ropade Björneborgaren.

Intet svar följde. Men armen, som sprang ut från trädet, stötte ner stången i marken och drogs sedan åter in bakom trädet.

Nu var det dock ej lätt att lura den vaksamme soldaten, som nu visste hvar han hade sin fiende, och af det hemlighetsfulla tydligen insåg, att det här ej var fråga om parlamentering.

Han sprang fram några steg.

Från trädstammen såg han då en person aflägsna sig med skyndsamma steg.

»Halt!» ropade ynglingen och förde geväret till ögat.

Den bortskyndande vände sig om, och rörelsen af hans armar visade tydligt, att äfven han höjde sitt gevär.

Ögonblickligt smällde skottet ur Björneborgarens pipa, och den hemlighetsfulle mannen föll till marken.

Ynglingen sprang fram. Det var en ryss, och skottet hade fullkomligt dödat honom. Från den döde skyndade han till trädet, där stången med den hvita spetsen stod, ryckte upp den och var ögonblicket därefter åter på sin plats.

I detsamma kom en patrull, till hvilken han rapporterade hvad som tilldragit sig.

På ändan af stången var fäst ett papper, på hvilket stod skrifven en proklamation af ryske öfverbefälhafvaren. Den innehöll de lifligaste uppmaningar till finske soldaten att öfvergifva sitt land och sin konung, och utlofvade guld och gröna skogar åt en hvar, som infann sig i ryska lägret.

Ryssarne begagnade mångahanda sätt att inpraktisera dessa proklamationer i svenska hären. Bönder, parlamentärer, spioner, alla medförde sådana uppmaningar till förräderi.

Och det var ej underligt, om ryssarne visste att sätta värde på sådana vapen. Med dem hade de tagit Svartholm, med dem hade de tagit Sveaborg! Hvarför skulle de svenske krigarne på fältet, i skogarne, vara mindre lätta att förleda till

förräderi, än de som funnits inom fästningarna? På Sveaborg förde segraren vid Svensksund befälet, och han glömde sitt namn, glömde sin ära för de ryska lockelserna — hvarför skulle Klingspor, hvarför skulle Löwenhjelm, hvarför skulle Adlercreutz, hvarför skulle Döbeln, Cronstedt (J. A.), Gripenberg — hvarför skulle icke alla dessa vara känsliga för det »gyllene krutet»?

Lockelsernas mängd ökar den finska hårens ära. »De framfördes» — säger Montgomery, som själf var med i detta krig — »af fiendens kända och okända, ohöljda och förklädda, ryska och finska, besoldade och obesoldade, frivilliga och tvungna utskickade.» Att allt detta oaktadt den finska hären stred och blödde, orubblig, osviklig som himlens hvalf, fast molnen skymmande segla därunder, modig ännu, när allt var förloradt, — det förblir dess eviga ära.

Vi veta ej, om vi skola anse det för höjden af förakt från fiendens sida eller för höjden af enfald, men ryssen skickade en offentlig underhandlare till svenska högqvarteret med anhållan att få underhandla om finska härens öfvergång. Det var öfverste Kulneff, den tappre, ridderlige Kulneff, som fått detta nesliga uppdrag och som skickade bud därom. Han rodnade själf däröfver; han, liksom hvarje tapper och redlig man, kände bättre än någon den svenska härens stridsduglighet och

stridslust, och harmen glödde inom honom att nödgas behandla denna här, dessa män, dessa martyrer för en högre, men obegriplig politik som simpla förrädare.

Emellertid kom hans bud om ett sammanträffande med svenska förpostchefen, för att ordentligen underhandla om förräderi, till svenska lägret och till högqvarteret.

Själfve veklingen och vällustingen Klingspor rycktes upp ur sin dvala af denna fiendens oförskämdhet. Han satt vid sitt frukostbord, lastadt med läckerheter, och han beklagade sig bittert öfver att nödgas lefva »i detta ohyggliga land, där man var på väg att svälta ihjäl, där man icke ens kunde få färskt smör», — då underrättelsen kom, att ett sändebud var anländt från den ryske öfversten Kulneff.

»Hvad vill han då?» frågade excellensen.

»Han vill underhandla om förräderi», svarade adjutanten.

De kringstående herrarne sågo förvånade på adjutanten, och excellensen steg upp från bordet.

»Hvad säger han, är han från vettet . . .?»

Adjutanten upprepade den ryske öfverstens anhållan om underhandling, och en allmän vrede spridde sig bland officerarne.

Excellensen såg först på adjutanten, så på Löwenhjelm och så på Adlercreutz, men hvart han

såg, så brann emot honom samma vrede, samma harm.

»En drabbning vid Tavastehus, ers excellens», sade Adlercreutz, »och detta hån, denna skymf hade blifvit oss besparade.»

Excellensen skiftade färg, men han afvisade med förakt den ryske generalens begäran. Det var ändå något, det utvisar ändå någon smula hederskänsla, ehuru återtågets nesa så godt som öfverskyler den. Det ryska sändebudet medförde en försäkran från öfverste Kulneff, »att han för sin del aldrig medverkat och aldrig skulle medverka till utspridande af dessa papper med uppmaningar till förräderi». I denna helsning låg på sätt och vis ett slags upprättelse för den offentliga skymfen, ett den tappre mannens erkännande af sin tappre motståndares heder, och Löwenhjelm och Adlercreutz bytte en blick af tillfredsställelse däröfver.

»Skrif genast svaret till Kulneff, grefve Löwenhjelm», sade excellensen, och generaladjutanten satte sig ned att skrifva.

Se här detta korta, men lugna och värdiga svar, som vi svenskar kunna läsa med nöje:

»Herr Öfverste!

Efter den berättelse, kapitenen baron Ramsay aflagt till hans excellens general en chef om hvad ni meddelat honom, finner hans excellens allt vidare samtal onödigt. Generalen beklagar er upp-

riktigt, min herre, att hafva sådana uppdrag er anförtrodda, och gör fullkomlig rättvisa åt den grannlagenhet, som hindrat er att göra honom en mera direkt framställning af denna beskaffenhet.

För öfrigt är hans excellens benägen att tro, det edra generaler och ni själf göra honom och den armé, han har äran att kommendera, för mycken rättvisa för att ett ögonblick hafva väntat ett annat svar än det, som män af ära lämna på hvarje anbud, stridande mot deras skyldighet.

Emottag, herr öfverste, försäkran om min utmärkta högaktning.

Den 14 april 1808.

Grefve G. Löwenhjelm,

Generaladjutant.»

Och med detta svar fick det ryska sändebudet återvända.

Men det dröjde ej länge, innan där gafs ett bättre svar med kulor och krut, ett svar som ej kunde gengäldas med 'det gyllene krutet': det svaret gaf Adlercreutz vid Siikajoki.

Utanför huset, där excellensen bodde, på trappan stodo kort därefter Adlercreutz och Döbeln. De vexlade några ord, hvarpå Döbeln fortsatte sin gång öfver gården.

Där mötte han en ung soldat, som med uppmärksamhet följt honom ända från trappan, och som med den mest frågande min tycktes läsa i hans ansikte.

Slutligen såg Döbeln upp och fäste sina stora, uttrycksfulla ögon på den unge soldaten.

»Hvad vill du?» frågade han.

»Hm», svarade soldaten, »hvad fick han för svar, ryssen?»

Döbeln såg ett ögonblick på karlen, men så ljusnade hans skarpa drag, han tycktes känna igen den djärfve frågaren.

»Det var du, som sköt rackarn härom qvällen och tog proklamationen?»

»Ja, nådig öfverste.»

»Godt, den ryske generalen fick början till samma svar, som du gaf spionen!»

En obeskriflig glädje strålade ur den unge Björneborgarens ögon.

»Vi få då slåss på allvar, öfverste, vi krypa ej undan längre?»

»Snart, snart, min vän . . . vi skola lefva i hoppet.»

26.

Gustaf Löwenhjelm.

Det var tidigt om morgonen den 16 april, då ett ilbud anlände till det svenska högqvarteret.

Vi hade blifvit anfallne vid *Ypperi;* det var Gripenberg, som där anförde eftertruppen, och stri-

den var het, men Gripenberg stred med samma hjältemod här, som mot Kulneff vid Sundby och Pedersöre kyrka.

Ilbudet om ryssarnes anfall träffade generaladjutanten, grefve Löwenhjelm, som genast gaf order åt Adlercreutz att med sin brigad kringgå ryssarne på yttersta isvägen, hvarpå han satte sig till häst och ilade med sin stab i sporrstreck till Gripenbergs afdelning.

Ungefär en fjärdedels mil från Pyhäjoki träffade Löwenhjelm den Gripenbergska fördelningen. De fientliga truppmassorna, som voro många gånger större än våra, anfördes af Turtschanioff, Karpenkoff och Kulneff. Den sistnämnde sökte med sin kolonn kringgå de våra på isen och därigenom afskära fördelningen från den öfriga svenska hären. Men fast man nödgades gå tillbaka från den ena ställningen efter den andra, visade dock v. Essen i spetsen för Tavastehusarne och likaså von Döbeln, huru det svenska stålet bet, och blott steg för steg kunde ryssarne framtränga. I fyra timmar hade striden varat, då Löwenhjelm inträffade.

Han tog genast ledningen af det hela, och nu veko ej svenskarne längre. Ryssarne anföllo ursinnigt, men de svenska leden stodo. Essen och Döbeln och Gripenberg och de, som kommit med generaladjutanten, alla vakade och stredo med gammalsvensk tro och heder.

På en höjd höll Löwenhjelm ett ögonblick stilla för att kasta en blick öfver det hela. Han hade nyss gifvit order åt Döbeln att med Åbo läns rusthålls- och lifbataljon rycka fram och intaga Gripenbergs ställning — dennes folk var nu alldeles utmattadt, och skjutförrådet så godt som uttömdt —, då en ryttare sprängde upp för höjden.

Det var ett bud från högqvarteret, det visste enhvar. Ryttaren var blek, hans läppar skälfde och hans ögon flammade.

»Excellensen har ordnat återtåget», var det enda han sade, men det var som om Löwenhjelm träffats af en kula i hjärtat. Han såg stint på karlen.

»Det är icke möjligt», sade han.

Karlen framlämnade en skrifven order.

Hvad var nu att göra! Kapten Björnstjerna och v. Otter fingo genast befallning att qvarstanna med Åboländingarne.

Och de ihärdigt försvarade höjderna öfvergåfvos, och ryssarne framträngde med hurrarop. En jägarkedja mötte dem. Det var Åboländingarne under v. Otter och Björnstjerna, och striden blef lika häftig som någonsin. Kulorna hveno i luften, och på ömse sidor föllo tappre krigare. Björnstjerna skulle just sätta öfver en gärdesgård, då en fientlig jägare sprang fram bakom en stubbe, lade an och sköt. Men kulan, som ofelbart skulle gjort sitt of-

fer oanvändbart så väl för denna strid som flere följande, bet icke. Hålet i rockskörtet osade efter den heta kyssen, och sabelbaljan, som hängde därunder, hade fått en buckla, men kulan låg oskadlig på marken. Ögonblicket därefter sprängde den tappre adjutanten fram och eggade sina karlar till strid.

Under tiden träffades Löwenhjelm af en annan olycka. Så fort han utdelat sin sista order och sett Åboländingarne utbreda sin kedja, sprängde han af till högqvarteret. »Hären får ej rycka tillbaka, den måste stå, och vi skola segra», yttrade han till en af de närmaste.

Han hade hunnit ungefär halfvägs, då hästen stupade, och generaladjutanten blef svårt sårad i hufvudet och i refbenen. En fältskär från en förbifarande ambulans skyndade fram, men han visste intet bättre, än att han hällde en flaska rigabalsam i den afdånade generalen. Detta tycktes göra verkan; men tiden förgick, och hvarje minut var värd guld.

Generalen satt efter en stund åter till häst, men nu var återtåget ohjälpligt. Dock hördes ännu skott från isen, och dit bar det af i ilande fart.

Det var på isen vid utloppet af Pyhäjoki. Order afsändes genast till Adlercreutz att retirera, men här på isen stodo ännu tre sqvadroner af Nylands dragoner.

Just som generalen kom fram, fick han på något afstånd se en betydande kosackhop, som var i färd med att kringränna ett par af våra kanoner. Det hade varit dumdristigt och endast tänkbart för en sjålfspilling, att i spetsen för de tre sqvadronerna anfalla den väldiga kosackhopen. Men om det var den häftiga vreden att nu åter, som vid Tavastehus och sedan, gäckas af öfverbefälhafvarens skamliga order till reträtt, eller om det var förvirringen efter fallet från hästen, ökad genom den intagna stora qvantiteten rigabalsam och kölden, eller om det var allt detta i förening, nog af — generalen kommenderade: »marsch, marsch!» och störtade sig, utan att se sig om, in på kosackerna.

Men de tre sqvadronerna sutto orörliga. Endast adjutanten Clairfelt och några få män följde.

De få stredo dock som lejon, och mången skäggig kosack måste bita i gräset. Generalen blödde redan ur fyra sår, då ett pikstyng stötte honom af hästen. Clairfelt kastade sig ögonblickligt öfver honom och mottog sex sabelhugg, innan han kunde göra begripligt för kosackerna, att det var den svenske generaladjutanten. Då slutade visserligen striden, men både Löwenhjelm och Clairfelt utplundades inpå bara kroppen, och i det ömkligaste tillstånd fördes de nu till ryska högqvarteret.

De två kanonerna blefvo emellertid räddade, sedan dock den utmärkte Fleming, öfverste för Åbo

läns regemente, därvid fått sitt ben tvärt afskuret genom en granat, hvaraf han sedan dog i Brahestad. Men den återstående brigaden tågade med största lugn öfver isen och bröt sig väg genom de fientliga leden, tills den fick förstärkning af andra brigaden från Patjoki, då ryssarne upphörde att förfölja.

Om aftonen denna dag låg svenska hären lägrad i och omkring Brahestad.

Den hade åter flyttat sig några mil baklänges, visserligen under strid, men striden ledde dock icke framåt — se det var felet. Återtåget hade lyckats, tvenne brigader om 3,000 man hade verkställt det under strid mot 6,000 — det var dock något, men ingen soldat fans i den lilla hären, icke en, som icke knöt näfven åt detta ständiga tåg bakut.

»Hela striden» — säger ett åsyna vittne — »utgjorde en i krigshistorien sällsynt tilldragelse, verkställbar endast med trupper sådana som de, hvilka här uppträdde. Tvenne härar, som under 30 graders köld på det tillfrusna hafvets böljor med raseri bekämpa hvarandra, kanoner och ryttare störtande fram på dessa falska isslätter — se där ett skådespel, som hos sydländingen måste väcka den yttersta förvåning.»

27.

I ryska högqvarteret.

Om morgonen den 17 april stod en förspänd släde utanför adjutanten kapten Björnstjernas bostad, och en trumpetare vid Nylands dragoner stod därinvid, kastande då och då en blick åt dörren, hvarifrån han tycktes vänta sig att få se någon utträda.

Han behöfde icke heller vänta länge, förr än trenne officerare syntes. Den ene af dem gick med raska steg fram till släden, och de andra följde honom, fortsättande samtalet.

»Därom är jag fullkomligt öfvertygad», sade den resfärdige, och när jag kommer åter, om allting går väl, hoppas jag få mina ord besannade.»

Den ende, som skulle kunna komma i fråga att föredragas», genmälde den ene af de båda officerarne, »vore . . .»

»Gripenberg, ja», inföll den förre, »men han tager ej emot generaladjutantsstafven, och dessutom har Adlercreutz hela arméns röst för sig.»

»Och andra brigaden, hvem blir dess che fefter Adlercreutz?»

»Döbeln blir brigadchef efter Adlercreutz, ingen annan . . .»

Härunder satte sig släden i gång.

»Hälsa Clairfelt, om han är i lifvet», ropade den ene af officerarne, som släden tog fart.

»Och framför allt grefven», tillade den andre.

Ett handslag utbyttes, och så bar det af nedåt isen.

Det gick friskt undan i den kalla vintermorgonen, men de hade icke kommit långt utom de svenska förposterna söder om Brahestad, förr än släden omringades af ett par pulker kosacker. Deras vilda, skäggiga ansikten, deras långa lansar och deras lifliga åtbörder och lystna blickar, hvilka än betraktade den raska hästen, än de båda männen i släden, voro ingalunda af beskaffenhet att ingifva förtroende.

Den resande officeren tillkännagaf sig genast som parlamentär, och gjorde tydligt för kosackerna, att han önskade träffa deras befälhafvare. Efter en stund kommo de också till denne, som genast under betäckning lät släden fortsätta sin väg till ryska högqvarteret.

Detta låg i den utplundrade och öfvergifna Pyhäjoki kyrkoby, och genast vid ankomsten infördes den svenske officeren till ryske generalen Tutschkoff.

Officeren — det var Björnstjerna — hade snart gjort sig underrättad om sin ädle chef Löwenhjelms befinnande samt tillkännagifvit ändamålet med sitt besök. Den ryske generalen var den artigaste man i världen, och kunde knappt finna ord att uttrycka

sitt beröm öfver grefve Löwenhjelms mod och tapperhet.

»Var öfvertygad, min herre», så slutade han, »att det skall blifva min högsta omsorg, att er fångne landsman behandlas på det utmärktaste sätt.»

Sedan generalen därpå gifvit befallning åt en af sina adjutanter, baron Pahlen, att ledsaga Björnstjerna till sina landsmän, bugade han sig till tecken, att han icke hade något mer att säga.

En stund därefter stod Björnstjerna och den ryske baronen framför Löwenhjelms bostad. Det var en usel koja, som knappt kunde uppeldas. Men erbjöd redan fängelsets yttre en sorglig anblick, så var den syn, som mötte Björnstjerna därinne, ännu mera smärtsam.

På en usel halmbädd satt där en manlig gestalt, sårad och blodig och med sönderrifna kläder. Det var Gustaf III:s gunstling, den så lysande och uppburne grefve Löwenhjelm.

När dörren öppnades, rusade fången upp, och när han fick se den svenska uniformen och därefter Björnstjernas ansikte, kastade han sig snyftande i dennes armar.

»Sådana äro menniskolifvets skiften», sade han och skakade Björnstjernas hand; »jag har haft en förfärlig natt och en ännu förfärligare morgon, och när jag tänker på min framtid . . .»

»Framtiden är mörk för oss alla», afbröt Björnstjerna.

»Ja, ja, ni har rätt, den är mörk, och likväl, den behöfde icke vara det...!» Ack, min Gud, har du då öfvergifvit vårt arma land...!»

»Det må ni väl säga, men andra dagar kunna komma, vinden kan vända sig ännu en gång. När våren kommer, då hafva vi friska trupper här, och då...»

»Då... ah, det var ett fördömdt streck i räkningen, affären i går; nu är min militäriska bana bruten, och fångenskap nu, just nu, när hvarje arm är af nöden, och en lång och dyster fångenskap! Nej, tusen gånger lyckligare alla de, som i går somnade för alltid, somnade från vår skam, med hoppet att den en gång skulle sluta...»

»Samma hopp lifvar oss alla, det är det enda, som ännu kan hålla modet uppe, och det bör ej förfela sin verkan äfven på er, grefve Löwenhjelm. Helt visst, ni skall snart blifva utvexlad.»

»Ack, min vän, först en seger skall öppna dörren till mitt fängelse.»

»Och den segern skall vinnas, var viss därom.»

Men tiden led, och Björnstjerna måste skiljas från fången.

Det var en stund af smärta, blytung smärta, ty hvem svarade väl för, att svenska hären skulle slå ett slag och reda ifrån sig den skam och den

vanära, som stodo att läsa på hvarje panna hos de hånande ryssarne? Björnstjerna kunde det icke; Löwenhjelm själf visste bättre än någon, huru omöjligt det var att förmå excellensen till en drabbning. Han hade konungens instruktion på fickan, och med den skulle han resa norrut i evighet.

De båda männen sågo tysta på hvarandra, medan deras händer knötos till afsked.

»Hoppas!» sade Björnstjerna.

Med en suck och en skakning på hufvudet vände sig Löwenhjelm om.

Och så skildes de åt.

Baron Pahlen följde med till de ryska förposterna, och de båda officerarne språkade lifligt med hvarandra. Pahlen var en bildad och förekommande man, men där låg dock något visst spetsigt, något som lätt kunde kallas för hån, i all denna artighet, i alla dessa leenden.

Samtalet fördes om kriget, och Pahlen beklagade sig öfver bönderna. Österbottningarne hade dragit till skogs med all sin egendom, så att ryssarne måste med otroligt besvär framskaffa sina födoämnen från de sydligare orterna. Och hvarje man, till och med enstaka trupper, som aflägsnade sig från hufvudhären, försvunno plötsligt i de djupa skogarne, träffade af böndernas säkra lod.

»Men snart skall väl detta elände taga slut», sade ryssen.

»Huru menar ni?»

»Åh», svarade Pahlen med det mest förbindliga leende, »jag menar, att landet snart bör finna lugn, och kriget få ett slut.»

I detsamma kommo åtskilliga trupper marscherande norrut mot svenska förposterna.

»Vi hafva då ett anfall att vänta?» frågade Björnstjerna.

»Jag vet icke», svarade ryssen, »men jag hyser de största förhoppningar, att allt detta skall få en ända.»

Och därvid log ryssen segrarens leende. Det var tydligt, att ryssarne betraktade svenskarne såsom redan förlorade, och att de voro öfvertygade om hela svenska härens undergång, blott de nu fullföljde sina fördelar.

De hade hunnit till närheten af Salo, då de mötte trenne sqvadroner ryska husarer. I spetsen för skaran red på en liflig häst en man, som var klädd i kort pelsrock, och som tycktes täfla med hästen i iflighet. Hans ansikte var skäggigt, så att knappt mer än näsan och ögonen syntes och pannan därofvan. Men där tronade ridderlighet på denna panna, och ett guldrent hjärta lyste ur dessa ögon, och när skägget rörde sig omkring munnen, kunde man få se ett leende, ett godt och vänligt leende, utan hån och utan hat.

Det var kosacköfversten Kulneff.

Pahlen föreställde Björnstjerna för honom besteg en häst och aflägsnade sig till högqvarteret.

»Detta möte var mig kärt», sade Björnstjerna; »jag har på det lifligaste önskat att få göra er bekantskap, öfverste Kulneff.»

»Och jag känner er, ända från första affären vi hade med edra landsmän, och det göra mina jägare och kosacker också», tillade han och log så godt under skägget.

»Ni smickrar mig, herr öfverste . . .»

»Nej, nej», svarade Kulneff, »ni är 'mannen på grå hästen', som mina bussar tala om; jag misstager mig icke.»

»I det fallet står ni icke bättre till boks hos våra förposter, öfverste »

»Det talet hör jag gärna; men se här», sade han, i det han tog af sig sin präktiga pels af kalmuckskinn; »till ett minne af mig och detta möte beder jag er emottaga denna pels. Vi träffas snart, men då skola vi gifva hvarandra gengåfvor af helt annat slag. Kulneff skattar sig lycklig, om den tappre Björnstjerna har honom i sitt minne.»

I detsamma gaf han sin häst sporrarne och red bort, åtföljd af sina husarer.

Kapten Björnstjerna lät sin springare känna piskan, och det dröjde ej länge förr än från en skogsdunge ett: »halt werda!» ljöd emot honom.

Det var Döbelns trupp, som här höll vakt.

»Se upp, gossar», ropade kaptenen vid förbifarten; »Kulneff är ute!»

»Jaså, herr kapten», svarade Björneborgarne; »han är välkommen!

Några minuter därefter stannade släden utanför Adlercreutz' bostad.

28.

Den nye generaladjutanten.

Det var redan skymning, när Björnstjerna återvände till Brahestad. Här mötte honom en bjudning till den efter grefve Löwenhjelm utnämnde generaladjutanten Adlercreutz.

Men var det skymning i naturen, så låg där en tyngre skymning öfver menniskosinnet. Återtåget, återtåget, skammen, föraktet, hånet och därtill sorgen, grämelsen och vreden öfver att utan strid nödgas lämna hus och hem åt den hatade fienden, som man inom sig visste, att man kunde öfvervinna. Lejonet var bundet, så att det ej kunde röra en lem, fast huggen haglade och blodet flöt i strömmar eftet pikstyngen. Och *hvem* var det, som band lejonets ram?

Ryssarne själfva voro ifrån början afgjordt emot detta förrädiska krig, och ryske författare erkänna, att det var endast den tillfälliga öfvervikten af

franske kejsarens inflytande på Alexander, som vållat fredsbrottet. En seger af svenskarne vid gränsen eller vid Tavastehus — och där hade varit uppror i Petersburg, och fråga hade varit, om ej Alexander spelat om sin krona. Så väl de upplysningar, som kommo från svenske ministern i Petersburg, som de, hvilka anlände från enskilda personer i Petersburg, intygade detta.

Att Sverige kunnat behålla Finland, därom är intet tvifvel. Men en konung utan insikter, otillgänglig för råd, och därtill de ryska stämplingarna, hvilka med sitt guld banade sig väg hvart som helst! Vi kunna knappast göra oss ett begrepp om den fräckhet, hvarmed dessa ryska ränker smiddes. Se här ett prof!

När fredsbrottet blef bekant i Stockholm, sattes ryske ministern Alopæus - också ett gammalt finskt namn, tillhörande en österbottnisk familj, — under bevakning, och därunder anhölls ett ilbud, som kom med åtskilliga skrifvelser från ryske utrikesministern, grefve Romanzoff. Några af dessa uppdrogo i allmänhet åt Alopæus att söka söndra och förleda svenska folket. En skrifvelse var på fransyska språket och af följande innehåll.

Min herre!

Några personer tro, att general Armfelt, föga nöjd med svenske konungens sätt att bemöta honom, är måhända beredvillig att helt och hållet

lämna hofvet i Stockholm. Som han icke är svensk, utan finsk adelsman, synes hans öfvergång ej vara omöjlig; under nuvarande förhållanden vore den för oss mycket fördelaktig.

Innan ni, min herre, lämnar Sverige, behagade ni undersöka, hvilka de önskningar äro, dem herr Armfelt i detta hänseende hyser. Om han inlåter sig med er i underhandlingar härom, bör ni ej underlåta att behandla saken på det mest grannlaga sätt; men utan att förbinda er till något bestämdt, inskränker ni er att förespegla honom alla de fördelar, som kunna smickra hans äregirighet. Jag blir er mycket förbunden, om ni låter mig snart få kännedom om följderna af edra mått och steg.

Jag känner er erfarenhet i sådana ämnen och har således icke af nöden att fästa er uppmärksamhet på, huru väsentligt det är att sådana underhandlingar verkställas så, att de ej kompromettera er. Jag litar i detta fall fullkomligt på er försiktighet och har äran etc.

Grefve N. Romanzoff.

Petersburg d. 5 febr. 1808.

Sådana skurkstreck kan en diplomat nedlåta sig till, och ändå stiga fram och säga inför Gud och folken: »jag är en redlig man och vill folkens väl!»

Penningar och löften först, fattigdom och förakt sedan, — se där början och slutet för den olycklige, som ej kan motstå frestelsen.

Förrädaren Cronstedt dog i fattigdom och förakt, förrädaren Gripenberg måste höra själfva gatpojkarne i Borgå skymfa sig. Och samvetet ... samvetet ...?

Med en sådan krigskonst har Ryssland blifvit stort och mäktigt, med en sådan krigskonst har det vunnit de rika länderna vid Svarta hafvet, med en sådan krigskonst har det vunnit Polen, har det vunnit kransen af de svenska länderna vid Östersjön och slutligen Finland. Men lika visst, som Ryssland stulit sig till sin makt och sina länder, lika visst skall en gång sanningens dag upprinna. Det ryska folket skall vakna ur sin natt, och då ...

Ve öfver alla dessa utländske män, som fört det ryska folket under århundraden till mord och rof. Ve öfver dem, som ännu aldrig låtit det strida en ädel och manlig strid. Det medvetandet skall en gång blifva Rysslands afgrund.

Som vi nämnde, var det mera skumt i krigarnes inre, än det var i skogen och på ängarne, där dock stjärnorna började tindra, hundrade och hundrade.

I ändan af svenska lägret stodo några soldater, språkande om gammalt och nytt, men mest om dagens tilldragelser, hvilka i viss mån tycktes hafva lifvat modet hos folket. Det var ett par gråskägg från 1788 och ett par yngre, som tydligen nu för första gången luktat krutrök. Det ena gråskägget

var en Nyländing, det andra en Tavastländing, de båda andra voro den ene en Österbottning, den andre en Björneborgare från Hvittisbofjärd i nedre Satakunda, norr om Björneborg. De talade således, med undantag af Tavastländingen, alla svenska, något som icke var fallet med de finska regementena från det inre af landet, Savolaksare, Kareler, Tavastehusare och äfven Björneborgare, hvilka endast talade finska.

Kapten Björnstjerna åkte tätt förbi de fyra krigarne, när han återkom från ryska högqvarteret.

»Duktig karl, den där», sade Österbottningen; »han stoppade kjolen om öronen på mig härom qvällen, det var kallt, så att huden fastnade på gevärspipan. Jag såg åt sidan, som jag gick framåt i snödrifvan, och det var han på grå hästen.»

»De skrattade åt de svenske herrarne», vidtog det ena gråskägget, Nyländingen, »men han har visat, att de icke äro stort ömmare om sig än vi här i Finland.»

»Han har ännu icke haft mer än rocken på sig, då de andre gått i vargskinnspelsar och gemenskapen med fruntimmersbråte om nacken», genmälde den förre.

Härmed hängde så tillsammans, att så väl Björnstjerna som de andra svenske adjutanterna, för att vederlägga det gängse talet om huru förvekligade de voro, verkligen ridit i sina syrtuter, medan de

infödde finske officerarne marscherat i vargskinnspelsar och manskapet i sådana af fårskinn. Soldaterna brukade dessutom med fördel draga en fruntimmerskjol öfver hufvudet och tillknyta den om halsen, hvarigenom den nedföll som en kapuschong öfver axlarna och armarne. »Jag begriper sannerligen ej», brukade grefve Björnstjerna på gamla dadar säga, »huru jag med helsan kunde slippa ifrån detta dumdristiga öfverdåd.»

Svenskarnes lidanden voro dock ringa i jämförelse med ryssarnes, af hvilka många gingo i linnebyxor; men hvad skall man begära af en barbar, som offrar tusende lif för en nyck! Det kommer på ett ut, om dessa menniskolif dö på det ena eller andra sättet. Ryssarnes sätt att behandla menniskor står till och med i visst fall nedom österländske envåldsherskarnes eller de mongoliske furstarnes af den gyllene horden. Det är, som om detta längst emot ljuset framskjutna barbarfolk skulle vara det mest otillgängliga för ljusets verkningar.

»Bäst ibland de svenske officerarne», återtog gråskägget, »är dock vår Döbeln; han var med 88.»

»Han är icke er längre nu», inföll Österbottningen.

»Nej, de säga så, men hvems han blir, så står jag för hvad jag sagt.»

»Det är tvärsäkert», afbröt Hvittisbon, »att han fått vår brigad efter Adlercreutz; jag hörde

löjtnanterna tala om honom, men det lät ej som beröm.»

»Snack!» inföll det andra gråskägget, som hittills förblifvit tyst, och som förstod svenska, ehuru han ej med ledighet kunde tala språket; »bister som en vinternatt, men när det smäller som värst, då lyser han med nattens alla stjärnor.»

»Hade icke han», vidtog kamraten, »i söndags efter gudstjensten anvisat hvartenda kompani i hela bataljonen sin stridsplats och låtit upptrampa vägarne — jag hörde ändå, när han sade till generaladjutanten, att det aldrig ginge väl, om qvarteren förblefve så spridda —, hade icke han varit, så hade f—n tagit hela fältvakten i går, när grönrockarne kommo öfver oss vid fyratiden.»

»Men sträng och kärf ser han ut», vidhöll Björneborgaren.

»Han gör så, chefen med.»

»Gripenberg?»

»Ja!» Gråskägget försedde sig med en ny buss, hvarpå han fortsatte: »det är därför excellensen blänger så snedt på honom, och det skall just vara som det kan mellan Gripenberg och Adlercreutz.»

»De hafva aldrig varit vänner», sade Österbottningen, »och hvem som är dugligast af dem, det vet jag icke, men kärnfolk äro de båda två.»

»Säkert!» fortfor Nyländingen; »hur var det vid Sundby den 1 april, när Kulneff kom som

en flygande f—n och högg in på er första bataljon?»

Han såg härvid med en talande blick på Tavastehusaren, som nickade bifall åt den stumma frågan.

»Det var en het stund», fullföljde Nyländingen, vändande sig till de båda andra, som, då de hörde till andra brigaden, icke voro med; »ryssarne kommo emellan med rytteri och jägare, och bataljonen hade varit förlorad, helst som tistelstången på den ena sexpundingen just i samma vefva bröts tvärt af. Men då kom Gripenberg och sprängde den gröna linien, och lagade kanonen, och det drog väl ut en timme. Men det var som om grönrockarne slagits med skräck, ty först när vi sedan började tåga igen åt Pedersöre kyrka, kommo de sättandes och tjöto som vilddjur, och kommo ända fram till en trepunding, som stod i skogsbrynet, där vägen gick fram. Den besten gaf dem ett drufhagelskott midt i synen, och då bar det af tillbaka för ryssen, och sedan hans jägare blifvit undanpetade af Tavastehusarne, fingo vi tåga i ro. Men se, han kan vara en Guds ängel, när han sitter till häst framför sina skaror, men ser väl ut som hin håle, när han är inför excellensen.»

»Också grinade excellensen illa, när den ryske parlamentären kom och frågade, 'hvem gråhårsmannen var, som de alltid sågo sig närmast'.»

Det var sant som krigarne sade sinsemellan.

Gripenberg var minst af allt hofman. Klingspor var ingenting annat än hofman. Gripenberg kunde icke böja rygg för annat än äran, hedern, dugligheten, och han var sträf och kärf. Däraf härledde sig det mindre goda förhållande, som rådde emellan honom och öfvergeneralen, och som till och med blef fientligt, så att den senare vid alla tillfällen trakasserade och nedsatte honom.

Men fast Klingspor icke var mannen att bedöma sådane män som en Gripenberg, fast han vanligen satt vid spelbordet eller vid sin goda supé eller frukost, när hans närmaste män och hans här offrade lif och blod bland drifvorna, oaktadt allt detta var han dock rättrådig och på sitt sätt mån om truppen.

De olika karaktererna framstodo i en vacker dager just denna dag, den 17, då utnämningen skedde efter Löwenhjelms tillfångatagande.

»Öfverste Gripenberg», sade excellensen, »är äldst i tjensten.»

Den sträfve öfversten skänkte veklingen en blick. Det låg däri något, som liksom sade: kan du erkänna något värde hos mig! Högt sade han:

»Men hela hären har utkorat öfverste Adlercreutz, och jag vill vara den förste, som gifver honom min röst.»

I Adlercreutz' ansikte lyste en stråle af värme.

Han sade intet, men han tryckte den misskände vapenbroderns hand.

Det var en stund af obeskriflig samklang inom de svenske härförarnes krets, en stund af seger öfver de ryska ränkerna, som äfven sökt sprida sitt gift och utså afund bland dem.

Adlercreutz blef generaladjutant.

v. Döbeln blef brigadchef för andra brigaden efter honom.

Om aftonen denna dag voro den nye generaladjutantens närmaste vänner bjudna till honom, och det var en inbjudning till honom, som mötte Björnstjerna, då han återvände från fientliga lägret.

När han inträdde, möttes han med öppna armar, och alla längtade att höra, huru de fångne befunno sig.

Aftonen förgick under allehanda samtal, men så fattade Adlercreutz sitt glas, och hans gäster följde exemplet.

»Det har gått baklänges för oss, mine herrar», sade han; »jag har aldrig sett konungens instruktion, och den såg ej heller min företrädare, grefve Löwenhjelm; den hvilar i ro hos generalbefälhafvaren, men det är icke möjligt, att Sveriges konung skulle befalla svenske krigare att rymma fältet och rent af skänka fosterjorden åt fienden, det är min enfaldiga tanke om saken, och jag säger den rent

ut här bland mina vänner. Med harmen i hjärtat lemnade vi Tavastehus och sedan, sedan ... ni veten det bäst, mine herrar, om detta återtåg varit nödvändigt. Nu är det mitt fasta beslut att sätta punkt därför; vid första tillfälle vågar jag en dust på fullt allvar med grönrockarne, och där skall jag återställa våra vapens fördunklade ära, eller ock sätter jag lifvet till. Nu frågar jag er, viljen I följa mig?»

Det blef ett lifligt bifallsrop i salen. Alla kinder brunno, alla ögon strålade. Det var svensk klang i de orden, det var inga fraser, de beto godt.

»Med lif och blod!» ropade alla de närvarande. och glasen höjdes och tömdes, och händerna trycktes till befästande af det gjorda löftet.

Då slog klockan 12 i Brahestads kyrka.

När officerarne skildes åt, randades den 18 april och vår första hedersdag.

29.

Siikajoki.

»Nu ändtligt lösta ur ett hopplöst tvång
se de med tjusning ärans kransar viras;
lång var förnedringen, de burit, lång,
nu har för dem grytt upp en hedersdag en gång
och med en bragd för sekler skall den firas.»

Tidigt på morgonen, medan stjärnorna ännu brunno, körde ett par slädar norrut från Brahestad.

Det var excellensen, som enligt vanan först af alla bröt upp, för att icke frukosten skulle behöfva vänta, där han bestämt sitt högqvarter för dagen. Detta var i Pietula by, och dit bar det nu af.

En stund därefter blef det rörelse i det svenska lägret. Gripenbergs brigad, som varit lägrad i staden och i Palo, började tåget och följdes af första brigaden under Palmfelt.

Björneborgska brigaden, som nu fått Döbeln till chef, stod vid Pattjoki.

Nu hördes skott. Ryssarne anföllo Döbeln vid Pattjoki. Men de öfriga brigaderna marscherade vägen framåt till Siikajoki, där vi hade stora magasiner, som borde undanskaffas. Hit hade också Adlercreutz fått order att begifva sig, för att öfvervaka de viktiga förråden, medan ryssarne trängde häftigt på de borttågande svenskarne.

Från Iso Lamu sjö i vestra delen af Österbotten flyter åt nordvest Siikajoki. Mellan skogbevuxna stränder, af hvilka den norra är högre och vildare, slingrar den sig fram genom sex kyrkosocknar, af hvilka en med samma namn som ån ligger invid utloppet.

Efter »den stora ofreden», som det olyckliga kriget efter Carl XII:s nederlag vid Pultava kallas, då krigets och hungersnödens alla fasor trampade med blodig häl på Österbotten, efter denna tid hade egentligen i dessa trakter rådt lugn och fred, och krigets åskor blott hörts på afstånd.

Lyckliga menniskor drogo hvarje söndag till den lilla kyrkan vid Siikajokis strand och bådo till Gud för land och kung, medan himlens sol framlockade skördarnas guld, och skogens furor foro utför strömmen till hafvet. Nu var det annorlunda. Kyrkan sträckte väl som förr sin spira mot himmelen och skogarne stodo tysta och allvarliga på elfvens strand, men inga skaror af lyckliga menniskor gingo fram på vägen eller foro öfver färjan nedanför kyrkan. Krig trampade åter Österbottens jord.

På norra stranden lät nu Adlercreutz Gripenbergs och Palmfelts brigader uppställa sig längs höjderna, med dragonerna ytterst på högra flygeln. Döbeln drog sig under oupphörlig strid tillbaka, men skotten hördes allt närmare, och snart såg man en och annan förlupen kula dansa utefter isen på Siikajoki-ån.

Utmed stranden lågo på femhundra alnars afstånd från hvarandra Siikajoki kyrkoby och Gerttula gästgifvaregård. Midt emellan dessa öfver kyrkobyns ängar och gärden — den enda fria platsen här i skogen — gick landsvägen ned till åstranden. Här mellan kyrkobyn och Gerttula ordnade Döbeln sin brigad till strid. Den uppställdes på två träffen med jägare på flankerna, och i Gerttula gård stodo två sexpundingar.

Döbeln såg sträng och bister ut; och hans ton var nästan vresig, då han utdelade order till sina

officerare. Det märktes tydligt, att förhållandet icke var godt mellan honom och dem.

Emellertid kommo ryssarne allt närmare. En rytterikolonn framträngde redan från hafsisen, och massor af fotfolk visade sig längs vägen, medan en kedja utbredde sig i skogsbrynet och två fyrapundingar började skjuta skott på skott. Det var ungefär vid middagstiden. Nu blef striden het, och Björneborgarne stridde som lejon, men lika barsk var Döbeln ändå, lika vredgad flammade blicken under det svarta bandet kring pannan.

Våra sexpundingar tvingade väl snart de ryska kanonerna att tystna, men en farlig lucka visade sig samtidigt i vår kedja.

»Nå så, dj—n regera de karlarne!» skrek Döbeln till.

En ung officer vid Björneborgs regemente stod händelsevis vid hans sida, och Döbelns ögon träffade hans.

»Om jag nu hade här en bataljon af mina Nyländingar!» utropade öfversten.

»Herr öfversten kan», svarade officeren och såg honom stinnt i synen, »skicka dit ett kompani Björneborgare, så vinnes samma ändamål.»

Döbeln studsade vid det lugna svaret, men det gnistrade i hans ögon. Han betraktade ett ögonblick den unge krigaren.

»Marsch, herre!» blef hans enda svar, och ögonblicket därefter kastade sig officeren med sitt folk i de djupa snödrifvorna, hvilka liksom tycktes vilja uppsluka dem. Men det dröjde ej länge, förrän luckan var fylld, och Döbelns ögon strålade för första gången af fröjd, sedan han mottog Björneborgska brigaden.

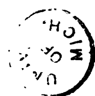
Men fiendens hopar ökade sig, vår kanonservis började falla, och snart var hela andra brigaden alldeles omsluten af fiender.

Då kom en ryttare på en grå häst i fyrsprång öfver ån och satte uppför stranden till Döbeln. Det var adjutanten kapten Björnstjerna, som kom med befallning till andra brigaden att draga sig tillbaka öfver ån. Och återtåget började, såsom det blifvit befaldt. Men vid våra kanoner såg det bedröfligt ut, och dit skyndade Björnstjerna. Här var allt i oordning, anspannen undanskjutna, största delen af manskapet fallet, och den unge officern, som förde befälet, var alldeles förbryllad.

Just som Björnstjerna anlände, slogo ryssarne till anfall, och med fälld bajonett och under högt tjutande framrusade en sluten trupp. I spetsen gick en officer, som med lifliga åtbörder uppmuntrade sitt folk.

Den unge löjtnanten tänkte icke på annat än att rädda kanonerna, men förbisåg i förvirringen det enda medlet till räddning, och Björnstjerna sökte

förgäfves bevisa honom, att en reträtt utan strid här var en omöjlighet. Ett par sekunder till, och allt hade varit förloradt.

Då ryckte Björnstjerna upp sabeln och rusade fram mot löjtnanten.

»Skjut herre, eller jag hugger ned er!» ropade han; »skola vi falla, så må ni falla först som förrädare.»

Nu voro ryssarne blott på 50 stegs afstånd, men nu small också ett karteschskott, och spetsen af den ryska kolonnen var sprängd, och den tappre officeren, som så modigt uppmanat sitt folk till anfall, låg simmande i sitt blod. När andra skottet dånade från de svenska kanonerna, vände hela den fientliga massan om och skyndade tillbaka in i skogen.

Och nu skyndade några af våra jägare till, och kanonerna blefva uppbröstade och undanförda.

Emellertid var Döbeln i fullt återtåg öfver ån, men ännu var hans brigad ej räddad. Kulneff med sina ryttare kom utefter hafsstranden och sprängde fram mot den återtågande brigaden. Men Nylands dragoner ryckte fram, och några väl riktade skott kommo från Pietula, som låg ned vid hafvet, och då måste Kulneff vända. En skara kosacker kastade sig väl öfver svenska högqvarteret i Pietula, men blef med mod tillbakaslagen af högvakten. Och sålunda fick andra brigaden i lugn verkställa

sitt återtåg till Karinkanta, medan ryssarne besatte hela södra stranden af ån.

Man hade så väl under denna strid, som äfven förut vid ett par tillfällen sett, hurusom de ryske jägarne undveko att skjuta på kapten Björnstjerna. En rysk fånge, som tillfrågades om orsaken härtill, upplyste, att det skedde på Kulneffs befallning. »Skjut icke svensken på grå hästen», hade han sagt; »han är för god att falla för en sådan kula.

Detta berättades för Adlercreutz, och han gaf genast befallning, att våra tiraljörer icke skulle få skjuta på Kulneff.

Det var ett drag af ridderlighet, värdigt sådane män som Adlercreutz och Kulneff!

»Hvem är den höge mannen där på elfvens strand,
som skådar öfver fjärdarne och fälten?
Hans skick, hans dräkt, hans läppars trots, hans blickars brand
och svärdet stålblankt i hans manligt knutna hand,
allt ger en bild af krigaren och hjelten.
Han står allena, ingen har han när,
minutligt blott man komma ser och vandra
en ung soldat, som bud till honom bär;
men framför honom och bakom står här mot här
med blod och dödar hotande hvarandra.»

Det var Adlercreutz, den nye generaladjutanten.

Han såg Döbeln strida på andra stranden, han såg honom återtåga öfver isen, han såg ryska hären utbreda sig utefter stranden, såg de röda flam-

morna ur kanonerna och gevären, men lika orörlig satt han och lät sina blickar fara öfver isen, öfver stranden och snöfälten där bakom.

Men nu voro magasinen räddade, och nu skulle hären återtåga. Och till följd därutaf fick Palmfelt befallning att draga sina rotar tillbaka. Han stod med första brigaden längst till venster, Gripenberg till höger med tredje.

Knappt märkte nu ryssarne, att vår venstra flygel började lämna sin ställning, förr än en stark kolonn gick öfver ån, och det dröjde ej länge, innan jägarelden började smattra genom skogen långt bakom vår uppställningslinie. Det var ryssarnes mening att med sin massa öfverflygla Palmfelt och sålunda tränga svenska hären ut på hafvet, där de hoppades med lätthet fullborda segern.

Adlercreutz satt mörk och tyst på höjden midt emot kyrkan, och flere officerare samlade sig omkring honom. Allas blickar mörknade liksom generalens, när de sågo ryssarne gå öfver isen. Det var ett ögonblick, då man liksom kände inom sig fördömelsen af detta olyckliga krig, där allting gick baklänges. Tysta voro alla. Adlercreutz satt försänkt i tankar, och ingen vågade störa honom.

Plötsligt hördes skotten från skogen på venster hand. Det var tecknet, att ryssarne börjat sitt anfall.

Då såg Adlercreutz upp, och ett leende, en ljusning af trots, af högtidligt allvar flög öfver hans

ansikte, när han lät blicken öfverfara de kring honom varande krigarne.

»Nu är stunden inne, mine herrar», sade han: »jag tror mig med Guds hjälp kunna spränga fiendens center. Kan jag lita på er?»

Ett stormande hurra blef de närmastes svar, och som en blixt flög nyheten genom de svenska leden, och hurraropet, ett dundrande trefaldigt hurrarop gaf allt högre och längre från fjärran det jublande svaret på generalens anrop.

»Ett ögonblick, och se hans eld har bredt sig ut,
så långt ditt öga hinner, skönjes branden,
hans ilbud flyga, nya sändas hvar minut,
och skaror svänga om, som skyndat bort förut,
och . . .»

Där rycka, nej där ljunga fram som stormvindar öfver ån två kompanier. Det är Nylands jägare och Rautalampi kompani af Tavastehus' regemente, och major von Hertzen ilar i spetsen för de förra, löjtnant Kihlström för de senare.

En kula kastade den raske Kihlström till marken och hans kompani studsade, men det var blott för ett ögonblick. Öfverstlöjtnant Suremain och brigadadjutanten Ramsay trädde i Kihlströms ställe, och under hurrarop stormades stranden, fienden drefs undan och kyrkobyn var tagen.

Von Hertzen med Nyländingarne kom först fram. Innan han ännu hunnit stranden, kom en afdelning ryssar rusande emot honom.

»Halt!» kommenderade då von Hertzen.

Truppen gjorde halt i sin stormande marsch, och alla undrade hvad det skulle betyda; till och med ryssarne, som ämnade sig till anfall, studsade.

»Gevär på axeln, gif akt, skratta», ljöd åter v. Hertzens kommando.

Och de krutstänkta karlarne gåfvo till ett ljudligt gapskratt, och den raske, glade v. Hertzen skrattade högst af alla.

Det var ett högst egendomligt sätt att taga emot anfallande ryssar. Det var, kunde man säga, en wiborgsk smäll i föryngrad upplaga, åtminstone i afseende på dess verkan. Ryssarne stannade, de måste hafva begått något stort felsteg, som de själfve icke märkt, men som framkallat den skallande skrattsalvan, och hastigare än de kommit retirerade de uppåt stranden.

Några ögonblick därefter var kyrkobyn tagen, och så kom förstärkning, och så brann striden på ängen, i skogen och häftigast i Gerttula gård. Här samlade sig ryssarne i sluten skara och gjorde kraftigt motstånd. Björnstjerna hade nämligen med två kompanier Åboländingar följt längs åstranden, för att afskära återtåget för de ryssar, hvilka vågat öfverflyglingen. Desse, som dock anat oråd, påträffades under fullt återtåg, men sprängdes. En del gjordes till fångar, de öfriga samlade sig i gästgifvaregården. Här blef striden förtviflad. Men

så kom öfversten för Tavastehus' regemente, den tappre v. Essen, och för honom och hans tappre gossar kunde ej ryssen hålla stånd. Portarne sprängdes, och gården, betäckt af döda, föll i segrarnes händer. Och med samma mod och dödsförakt rensades skogen mellan prestgården och kyrkobyn af kapten Ramsay och Tavastehus' jägare.

Ännu en gång sökte ryssarne fatta stånd, men . . .

»Rajeffskys blixtar skrämma ej, det namn han bär,
så skönt, så fruktadt nyss, är dömdt att slockna här,
sin trollmakt afklädt och sin glans beröfvadt.»

Redan voro Tavastehus' jägare utan skott, men under hurrarop gick det framåt, och de svenska kanonerna dundrade, och snart var segern afgjord, och ryssarne flydde.

»Och Siikajokis fält är vårt igen,
och flyktens nesa tvådd med blod från tappre män
och deras första stora seger vunnen.»

30.

Revolaks.

Adlercreutz satt lutad öfver sitt skrifbord i Lumijoki. Framför honom låg Finlands karta, och han tycktes fördjupad i något tankearbete, som ännu ej ledt till något resultat.

I motsatta ändan af rummet befunno sig Döbeln och v. Essen samt en af adjutanterna. De samtalade lifligt men halfhögt.

»Så sant jag lefver», svor Döbeln till, »det var min ekorre, som gjorde susen den gången. Hade ej de säkra skotten från honom kommenderat reträtt för grönrockarne, så hade, så sant jag sitter här, ingen reträtt blifvit af. Han är underlöjtnant vid artilleriet vid min brigad ...»

»Och heter ...»

»Hesselius, 'den hvite' kalla soldaterna honom, emedan ...»

»Ah ... det är han på hvita hästen, den där lille svartmuskige krabaten ... jag känner mycket väl till honom, qvick och liflig ...»

»Alldeles, det är därför jag kallar honom ekorren; men se honom bara vid kanonerna, när striden brinner som hetast, det är en lust och glädje; kall som en isbit och rådig och oförskräckt ... sådana skola de vara.»

»Han har Svensksundsmedaljen ... han bör då vara en medelålders man.»

Här afbrötos de samtalande af dörrens öppnande. Det var en fänrik, som inträdde, åtföljd af en bonde.

Adlercreutz reste sig upp från bordet och vände sig om.

»Herr general», sade fänriken, de äro åter på benen, och vi hafva snart ett anfall att vänta; mannen här kan bekräfta mina ord.»

»Nå, hvad har du att säga, min vän?» frågade generalen, vänd till bonden, en österbottning från Vörå socken, hvars resliga växt och vackra anletsdrag påminde om denna befolknings ursprung från Dalarne i Sverige.*)

»Hm», svarade bonden, »det är allt som han säger, fänriken. De voro riktigt skrämda ryssarne, se'n generalen slog dem här om dagen vid Siikajoki, men när han icke hördes af sedan, så blefvo de katiga igen, och nu är det som så, att de ämna taga soldaterna och generalerna allihop på köpet, se det har jag fått på mina fem, och de svära på att hämnas för nederlaget vid Siikajoki.»

»Det är godt och bra, min gubbe, men ser du, det där kan jag ungefärligen begripa af mig själf.»

»Begrips», svarade bonden, »men att ryssen drager ihop sig, som ormen, innan han ämnar hugga till, det är så säkert som att jag talar med nådig generalen. Jag såg själf, innan jag kalfatrades af fänriken här, hur de kommo tågandes från Revolakssidan, och jag sade ändå till mig själf: nu drar han åt sig svansen, sade jag ...»

Generalen såg frågande på fänriken.

---

*) Denna uppgift är ingalunda stödd på någon lös förmodan eller sägen. Z. Topelius yttrar i: »Finland framställdt i taflor» följande: »med temlig säkerhet kan utredas att invånarne i Vörå äro Dalkarlar, Mustasaari-boarne Vesterbottningar, Ny-Carleby, Pedersöre och Kronoby deremot befolkade af Småländingar o. s. v.»

»Det eger sin riktighet, general», genmälde denne; »det var en större truppmassa, som kom från Revolaks, och detta bekräftar hvad den ryske fången, som togs i natt, berättat, att Bulatoff fått order att lämna Revolaks och förena sig med hufvudhären i Siikajoki.»

I detsamma framlämnades till generalen ett bref. Det var från kapellanen i Revolaks, Abraham Mellin. Generalen bröt det och läste det, hvarpå han åter försjönk i tankar, sedan han låtit bonden och fänriken afträda.

Det var alldeles tyst i rummet, och de närvarande tycktes med spänd väntan afbida, hvad generaladjutanten vidare skulle säga. Denne såg efter en stund upp, for med handen öfver pannan och lät blicken oaflåtligt hvila på kartan, som låg framför honom. Så ögnade han ännu en gång genom brefvet, men därpå reste han sig upp och, läggande sin knutna näfve på kartan, vände han sig till herrarne i soffan.

»Mitt beslut är fattadt», sade han, »mine herrar; vi sade vid Siikajoki a, i morgon, vill Gud, skola vi säga b, och är lyckan god, skola vi knyta igen om herr Tutschkoff, så att han skall få se sig om att komma tillbaka igen.»

Döbeln sprang upp, som om han hade redan hört en signal till anfall, och det blixtrade i hans stora lifliga ögon. Han ställde sig midt emot Adlercreutz.

»Ryssarne draga sig tillsammans vid Siikajoki, och ämna totalt tillintetgöra oss med hela sin styrka på en gång. General Bulatoff i Revolaks har fått order att stöta till hufvudstyrkan; general Garnault har redan marscherat från Bulatoff, det var honom och hans afdelning, som bonden talade om, och pastorns i Revolaks bref upplyser och bekräftar bondens utsago.

»Men vi skola spela om spelet vid Siikajoki», inföll v. Essen.

»Vi skola det», svarade Adlercreutz; »Cronstedt och jag skola afgöra saken med Bulatoff i Revolaks, och sedan rycker Cronstedt mot Brahestad och vi gå rakt fram här ifrån Lumijoki, och då, mine herrar, hafva vi sent omsider stoppat grönrockarne i säcken.»

»Ni ämnar själf begifva er till Revolaks?» sporde Döbeln.

»Ja», svarade generalen; »med edra 100 Björneborgare, som under löjtnant Blum nu stå i Lankinen, och därtill ett kompani af edra Tavastare, von Essen, skall jag med Guds hjälp gifva ryssarne tillräckligt att göra, så att Cronstedt beqvämt kan komma fram från Tämmes och Frantzila. Vid nattens inbrott sätta vi oss i marsch, öfverste Essen!»

Som läsaren af det ofvanstående funnit, hade svenska hären dragit sig tillbaka äfven efter segern vid Siikajoki, och general Tutschkoff hade sitt hög-

qvarter, där de svenska fanorna 7 dagar förut svajat under segersånger. Detta återtåg gick till Karinkanta, Lumijoki och Limingo. Det var, som om svenskarne själfva blifvit alldeles förbluffade af sin oförmodade seger. Man visste ej rätt hvad som därefter var att göra. Dock, det är sant, dessa dagars hvila kunde också vara nödvändig för de af alla möjliga ansträngningar uttröttade trupperna.

Emellertid var det naturligt, att denna overksamhet efter en vunnen seger skulle förefalla ryssarne besynnerlig. Också förklarades den endast som en följd af svenska härens ringhet och utmattning, hvarför de hoppades så väl att med ett enda slag tillintetgöra den, göra slut på kriget och tillförsäkra kejsaren besittningen af Finland, som att i och med detsamma aftvå nesan af ett nederlag, lidet mot denna här i trasor.

Det var underrättelsen om detta ryssarnes beslut, som satte Adlercreutz i verksamhet. Vi hafva af hans egen mun hört planen för de operationer, han nu gick att börja.

Sedan öfverstarne aflägsnat sig, skyndade generalen till excellensen att för honom framlägga sin plan, och omedelbart därpå affärdades en kurir till Cronstedt.

Snart inbröt natten. Kompaniet af Tavastehus' regemente stod redan marschfärdigt och väntade blott på generaladjutanten. Denne lät icke heller

vänta på sig. Han satt snart till häst och vid hans sida adjutanten major v. Otter och hans bror ryttmästar Adlercreutz, som självmant anhållit att få vara sin bror följaktig.

Revolaks ligger på norra sidan om Siikajokiån och har sig närmast i sydvest Paavola. Sydvest om Paavola, också vid Siikajoki, ligger Frantzila, en socken, hvarifrån namnet Frantzén leder sin upprinnelse, samt norr om Frantzila och öster om Paavola Tämmes' kyrka och socken. Lumijoki ligger nordvest ut från Tämmes och Paavola.

Det var i Tämmes och Frantzila, som fjärde brigaden nu låg, den brigad, som från vestra Finland under grefve Adam Johan Cronstedt dragit sig åt nordvest, för att vid Uleåborg sammanstöta med hufvudhären under Klingspor.

Adlercreutz med sin lilla trupp tågade raskt framåt den vanliga vintervägen från Lumijoki, och klockan 3 om morgonen den 27 april inträffade han vid Revolaks. Här gjorde han halt och väntade att få höra skotten från Paavolasidan, ty enligt hans order skulle Cronstedt anfalla först. Nu skickade han en skidlöpare öfver skogen att underrätta om sin ankomst.

Emellertid gick minut efter minut, och intet hördes af från Paavolasidan. Det var endast en liten skogsdunge, som nu skilde Adlercreutz från fienden, hvilken hade en kavallerivakt i Kettumen,

ett hemman vester om kyrkan. När en halftimme var gången, och ännu intet hördes af, gaf generalen befallning att rycka framåt. Cronstedt kunde icke dröja länge, och i hvad fall som helst var det af mycken vikt att afleda ryssarnes uppmärksamhet från hufvudanfallet.

Tvenne plutoner beordrades att anfalla Kettumen, den öfriga truppen formerades i kedja, och nu gafs signal till anfall, något som också var af nöden att icke fördröja, ty svenskarne voro redan upptäckta af kosackvakten i Kettumen.

Det var den tappre löjtnant Blum, som anförde Björneborgarne, och det fordrades både mod och kallblodighet, ty den ryska styrkan, som de här gingo att anfalla, var väl 20 gånger så stark som den svenska. Men när sveko Björneborgarne!

Kettumen togs med storm, och Blum och von Otter och Adlercreutz, ryttmästaren, och löjtnant Lange, hvilka sistnämnde stigit af sina hästar för att gå i spetsen för de stormande, drefvo ryssarne tillbaka gård från gård.

Redan började det dagas, och generalen lyssnade med otålighet, men förgäfves, allt förblef tyst på andra sidan kyrkan. I tre timmar hade hans 150 man uthärdat striden, klockan var nu 6. I stället för den väntade Cronstedt såg man då en fientlig trupp skynda öfver ån för att förstärka sina landsmän, och mot denna öfvermakt hade det varit van-

sinnigt att längre fortsätta striden. Ännu fortgick den dock med samma mod och samma hetta.

Då träffades generalens bror af en kula. Härigenom uppstod någon oordning. Generalen och major v. Otter buro den sårade till närmaste hus, där de förbundo honom så godt de kunde, men löjtnant Blum gjorde under tiden allt hvad en tapper man kan göra, för att bibehålla de fördelar, som redan vunnits af den fåtaliga truppen. Generalen lyssnade allt emellanåt, om ej något från motsatta sidan skulle förråda, att Savolaksbrigaden nalkades, men allt var och förblef tyst.

Då slog han näfven i bordet, ryckte upp ett papper ur rocken och tecknade därpå några ord med en blyertspenna, hvarpå han öfverlämnade papperet åt en bonde att framföra det till Cronstedt. Därpå gaf han order till återtåg, men en dyster eld flammade i hans ögon, och intet ord gick öfver de sammanbitna läpparne.

Ryssarne förföljde icke. Denna handfull tappre fick i ro draga tillbaka med sina 30 fångar och sitt tagna byte.

Men lika mörk och dyster var generalen ännu, när han återkom till högqvarteret, och det såg snarare ut, som om vreden hos honom förökats under återmarschen. Det var dock ett hårdt öde att nödgas afstå från sin mästerligt uttänkta plan; sådant

UNIV. OF MICH.

kan tynga mera på den tappres sinne, än förlusten af en kär anförvant.

Blek af vrede inträdde Adlercreutz hos öfverbefälhafvaren.

»Hur i Herrans namn står det till?» frågade excellensen, när han fick se generalen.

»Det är förbi!»

»Förbi, hvad menar ni ...?»

»Jag menar, att ni kan gifva order att fortsätta återtåget.»

»Hm ... ingenting annat», mumlade excellensen; högt tillade han: »ni ser ut, som om fienden stode utanför fönstren. Men säg mig då, hur hafva vi det ... har er herr svåger åter öfverträdt orderna?»

»Tvärtom, han har icke följt orderna! Klockan 3 skulle han anfalla, klockan 6 stod jag ännu framför ryssarnes kedja vid Revolaks.»

»Men grefve Cronstedt lät vänta på sig, jaha ... och således är vår plan öfverkorsad, ryssarne undgå oss den här gången och vi efterkomma konungens order och retirera.»

Det var på striden vid Leppävirta som excellensen syftade, då han talade om öfverträdelse af gifna order. Detta var en obetydlig strid, men Cronstedt hade genom den tvungit ryssarne att använda större omtanke och försiktighet i sina anordningar, än som de förut ansett sig behöfva. Grefve Cronstedt hade dock ansett sig böra hos öfverbefäl-

hafvaren urskulda sitt förhållande. I sin rapport af den 11 mars säger han: »att jag tagit det steg att i ordnad batalj blottställa min konungs trupper, hvilka till ett lyckligare tillfälle böra sparas, var en nödvändighet, dels för att betaga fienden den tanken, att den Savolakska truppen ville undvika all strid med den ryska, dels ock för att tillfredsställa min trupp, som brann af håg att mäta sig med den fientliga, och som visat missnöje däröfver, att den måste öfvergifva sitt fädernesland.

Vi veta, att Klingspor befallt de svenska trupperna att återtåga, vi veta, att hufvudhären därföre nu befann sig i nordvestliga hörnet af Finland, sedan man tågat 50 mil baklänges. Cronstedt stod också i Tämmes och Frantzila af samma orsak, och hade således i själfva verket uppfyllt gifna order, och för oss, som på afstånd se dessa händelser ånyo upplefva, skulle en uraktlåten strid så väl vid Leppävirta som vid Junkkä, där den tappre Duncker afgjorde striden, helt och hållet förvandlat fjärde brigadens återtåg till en neslig flykt.

Emellertid stod Cronstedt icke väl anskrifven hos excellensen, och ännu svårare blef det för honom nu, när Adlercreutz lade på honom hela tyngden af sin vrede öfver hans uteblifvande vid Revolaks. Och fastän de voro svågrar, kokade den tappre Adlercreutz' sinne öfver, och det ena ordet gaf anledning till det andra, och Cronstedt, Cron-

stedt var i denna stund icke stort mera värd än hans namne blef kort efteråt på Sveaborg.

Just som hettan var som störst, öppnades dörren och en reslig krigare, lätt igenkänlig på sitt uppstrukna hår och sin höga, öppna panna samt de stolta, blixtrande ögonen, inträdde.

Det var öfversten vid Savolaks' jägare, Johan August Sandels, som nu blifvit utnämnd till chef för en ny brigad, den femte, hvilken för närvarande bevakade vår högra flygel vid Uleåsalo och Carlön.

Vid brigadchefens inträde hördes ljudet af en galopperande häst.

»En kurir från Revolaks», sade Sandels. Adlercreutz sprang upp och ilade ut.

Men vi lämna den uppretade generalen och excellensen och högqvarteret och vända oss till den så högt tadlade Cronstedt och hans brigad.

Litet emellan göras vi uppmärksamma på, huru nära ytterligheterna ligga hvarandra. Detta krig visar oss dessa motsatser hos män med samma namn. Cronstedt på Sveaborg, Gripenberg på Svartholm, hvilken skilnad mellan dem och den Gripenberg, som vi känna från Pyhäjoki och Siikajoki, samt mellan Carl Olof Cronstedt och chefen för den tappra Savolaksbrigaden. Det är en sorglig företeelse, dessa namn af svenska förrädare, som kunna upp-

räknas, synnerligast efter den olyckliga dagen vid Pultawa. De gamla släkterna, hvilkas namn lysa omkring Gustaf Adolfs och Axel Oxenstjernas minne, Brahe, Bjelke, Stenbock, Lejonhufvud, Banér, — alla dessa våra äldsta namn stå fläckfria inför eftervärlden, och det är jämförelsevis endast våra adliga uppkomlingar, som bland sig frambragt sådane män som en Sprengtporten, en C. O. Cronstedt och en Carl Magnus Gripenberg.

Men den nattsvarta skugga, som från Svartholm och Sveaborg inhöljer förrädarne, en skugga, som följde dem genom lifvet och bredde kyla omkring dem äfven bland dem, som deras förräderi gagnat, vid sidan af detta dödsmörker framstråla i desto härligare dager namnen Hans Henrik Gripenberg och Adam Johan Cronstedt!

Först sent på tisdagsqvällen den 26 april anlände fältposten till Cronstedtska högqvarteret vid Tämmes.

Öfversten bröt genast ett till honom från högqvarteret adresseradt bref, och en egen rörelse i hans anletsdrag gaf tillkänna den spänning, hvari läsningen af de få raderna försatte honom.

Brefvet var från Adlercreutz. Det var ordern om att anfalla ryssarne vid Revolaks, och den hade genom ett oförlåtligt misstag blifvit skickad med posten i stället för med ett ilbud.

»Se så, mine herrar», sade han till öfverstlöjtnant Gustaf Aminoff och major Furumark, hvilka

befunno sig hos honom, »nu är timmen slagen ... fördömdt att posten kom så sent ... men lika godt, klockan 3 i natt anfalla vi ryssen vid Revolaks.»

»Klockan 3, omöjligt», inföll Furumark, »fördelningen ligger alldeles för spridd, vi äro ej samlade förr än efter midnatt, och vägarne sedan ...!»

»Lika godt, vi komma när vi komma, men nu är ingen tid att förlora, vi gripa genast till verket!»

Och det blef rörelse i lägret, och en hvar gjorde sitt bästa; det gällde att aftvå det långa återtågets skymf, ordern lydde: »framåt», ej »tillbaka» — det var som om hvarje man blifvit elektriserad. Men det långa afståndet mellan byarne, där trupperna lågo förlagda, de dåliga vägarne eller rent af bristen på sådana fördröjde såväl ordernas kringskickande som truppernas sammandragning. Det gick som Furumark sagt; oaktadt alla ansträngningar, förr än klockan 1 om natten var ej brigaden marschfärdig.

Och marschen! Halfannan mil på en så godt som obanad vinterväg, som på långa sträckor genom dagsmejan blifvit så sned, att kanonerna måste framskaffas med handkraft. Men alla ansträngde sig till det yttersta, och det gick framåt, fast tiden förgick med detsamma, och Cronstedt då och då kastade en blick full af oro tillbaka, när han såg omöjligheten att hinna fram i rättan tid.

Ändtligen hade man hunnit till Häntelä, en fjärdingsväg från Revolaks. Här började vägen bli

bättre, men nu var klockan redan mycket öfver 6. Brigaden gjorde ett ögonblicks halt, chefen ville utdela de nödiga orderna före striden.

Då framkom en bonde och lämnade Cronstedt en hopviken papperslapp.

»Från generalen», sade han.

»Hvilken?» frågade Cronstedt, medan han vek upp papperet, men tillade, sedan han genomögnat den: »när lemnade du generalen?»

»Det kan vara en half timme sedan», genmälde karlen.

Papperslappen innehöll de få orden: »Jag nödgas retirera, återvänd eller fullfölj anfallet efter behag!

Adlercreutz.»

Men Cronstedt betänkte sig ej länge. Han kommenderade framåt.

Vid Häntelä delar sig vägen i två, af hvilka den ena följer Siikajokistranden, den andra åt höger går öfver ängar och åkrar fram till kyrkan, där båda åter förena sig. Öfverstlöjtnant Christiernin, den tappre veteranen, som Runeberg talar om, fick order att med den ena afdelningen af brigaden rycka fram längs ån, Gustaf Aminoff med den andra längs vägen åt höger.

Ryssarnes fältvakt vid Lunki hade med lätthet blifvit undandrifven, och de gårdar utefter stranden, som innehades af ryssarne, intogos den ena efter den andra under framryckandet. Aminoff påträffade

endast spridda ryssar. Han lät major Furumark med jägarbataljonen draga sig åt höger om skogen, för att komma ryssarne i ryggen.

Kort därefter var brigaden uppställd i slagordning på isen nedanför strandbacken och kyrkan, vid hvilken kanonerna ställdes. Klockan var nu 7, och man såg tydligt ryssarnes slagordning på andra stranden, där hufvudstyrkan stod omkring prestgården med en stark infanterimassa framför sig.

Ryssarne hade icke anat detta anfall. De trodde sig säkra, sedan Adlercreutz lämnat dem en knapp timme förut. Först när fältvakten vid Lunki blef tillbakadrifven och sedan deras förposter, den ena efter den andra, ryckt in, märkte general Bulatoff att ännu ett anfall var att vänta. Han skickade genast ett ilbud till general Garnault att återvända med sin afdelning och själf ryckte han ut, 2,000 man stark, och uppställde sig omkring prestgården, och knappt blefvo svenskarne synliga, förrän hans kanoner började spela öfver ån. De svenska blefvo dock ej svaret skyldiga.

Så fort de svenska skarorna hunnit ordna sig, gaf Cronstedt tecken till anfall. Det låg i Adam Cronstedts väsende något sorglöst vid sidan af beslutsamheten; man kunde väl säga, att hans mod slog öfver i öfvermod. Han icke blott föraktade faran, han lekte med den, och därvid var han den bekymmerslösaste i världen.

»Framåt», kommenderade han nu, och själf gick han i spetsen och efter honom hans folk, led efter led. Cronstedt sjöng härunder gavotten och svängde takten med värjan, när han steg uppför strandvallen, medan de ryska kanonkulorna gingo öfver de stormandes hufvuden.

Det var den gamle kapten Aflecht, som anförde den mellersta af de tre bataljoner, hvilka nu stormade öfver ån. Det var han, som i Frantzila i dryckesgillet efter segern vid Siikajoki höll den muntra skålen öfver Klingspor:

— — »skål för Klingspor!
bröder, han har ändrat vana;
lustigt skall det bli att skåda,
hur han lyfter nu sin panna,
se'n han trafvat genom landet,
har han ändtligt vågat stanna.»

Ack, den glade krigaren anade icke, att han skulle stanna för evigt, just när fältherren vågade fatta stånd för tillfället.

Till venster om Aflechts bataljon gick gamle Lode med sin och till höger Ehrenroth, båda bekanta från Frantzila. Den mellersta af dessa tre bataljoner var den, som fick den häftigaste striden. Den hade fått på sin lott att storma själfva prestgården, där general Bulatoff själf förde befälet. Så länge det gick uppåt på den höga flodstranden, gingo de ryska kanonskotten öfver svenskarne, men

väl uppkomna utöfvade de en desto förfärligare verkan. Aflecht var en bland de första, som stupade, men fram gick det, och många skott hunno icke lossas, förrän bataljonen stod tätt under prestgården, då bajonetten måste afgöra saken.

Prestgården var, såsom vanligt i Österbotten, helt och hållet kringbyggd och egde blott tvenne portgångar. I dessa blef striden häftigast. Men allt nedgjordes eller tillfångatogs. Den svenska bajonetten häfdade sitt namn. Prestgården var snart i svenskarnes våld jämte de fientliga kanonerna, och nu fortgick striden bakom gården, liksom utefter hela anfallslinien. Ryssarne stridde tappert, manligare än vi svenskar på länge haft tillfälle att se dem strida.

Under detta handgemäng kom en svensk soldat tätt inpå en rysk officer, som han sökte taga till fånga. Officeren, som redan blödde ur tvenne sår, försvarade sig dock så skickligt, att soldaten — det var N:o 61 *Kask* vid Savolaks' öfverstlöjtnantskompani — snarare måste tänka på att reda sig själf. Men Kask höll ej länge på med den saken. Lugn som han var, passade han på tillfället och sträckte officeren med ett skott till marken.

Några ögonblick därefter togs en af general Bulatoffs adjutanter till fånga, och han upplyste genast, att den fallne ryske officeren var ingen annan än generalen själf. Underrättelsen härom kom

genast till öfverste Cronstedt, som befann sig i närheten, och han skyndade till stället, och sedan han med mycken ömhet öfvertygat sig om, att generalen ännu ej var död, lät han bära honom till prestgården. Själf gick han vid sidan och höll honom i handen, samt inhöljde honom i sin pels för att skydda honom mot kylan.

Kapten Ladau hade under tiden med fjärde bataljonen stått vid kyrkan till undsättning. Han hade just sett prestgården tagas och sett, huru handgemänget utspann sig på andra sidan om densamma, då han till höger om prestgården fick se bajonetter blänka fram i skogsbrynet och ett par starka infanterikolonner komma framtågande.

Det var general Garnault med sitt folk, som nu kom tillbaka.

Det var ingen tid att förlora, och Ladau kommenderade genast till anfall. Ryssarnes kanoner sköto skott på skott, men intet hindrade svenskarnes anfall. Uppkomna på åbrädden, understöddes de också såväl från prestgården som från högra flygeln af deras förtrupp.

Denna förtrupp utgjordes inalles af 64 man; just som den stod färdig att stiga ned på isen, utsändes en underofficer med 4 man att rekognoscera en liten skogsdunge på högra stranden. Knappt hade detta verkställts och truppen satt sig i marsch utför den brant sluttande strandvallen, förrän en

hel sqvadron Grodnoska husarer kom galopperande emot den.

Undergången var gifven; äfven med den största tapperhet hade det icke varit möjligt att strida här på den branta åstranden, där man knappt kunde hålla sig fast.

Men underofficeren — han hette *Bucht* — hade också sett husarerna och förtruppens fara, och från den lilla skogsdungen började han plocka bort den ene ryttaren efter den andre. Ryssarne hejdade sig, men de säkra skotten fortforo, ett och ett, men intet föll, utan att också en ryss föll. Slutligen vände husarerna om, och förtruppen kom öfver ån och upp på den motsatta stranden. Här gapade en kanonmynning mot dem på 100 stegs afstånd, och inom några minuter dundrade trenne drufhagelskott. Innan det fjärde hann afskjutas, var kanonen tagen.

Vid det häftiga anfallet hade ryssarne glömt att gifva kanonen en annan riktning, sedan den ej mer hade den anryckande fjärde bataljonen emot sig.

Detta anfall af fjärde bataljonen verkställdes med sådan kraft, att hela Garnaultska afdelningen inom några ögonblick var tillbakastad och upplöst i vild flykt.

En skara ryssar sökte skydd i en lada, genom hvars glesa timmerväggar de sköto på de förföljande. Våra soldater ställde sig omkring ladan och

började besvara elden, ehuru med föga framgång, som man väl kan förstå.

Då hördes en röst ur hopen:

»Ären I galna, pojkbytingar; han plockar bort er hvar eviga en på det där förbannade viset.»

Det var en gråskäggig buss från 88 års krig, N:o 78 *Hjelt.*

»Kom», sade han och vinkade åt en kamrat, lika gammal som han själf, »kom Stolt, vi skola visa dem vägen.»

Och ögonblicket därefter stormade hela skaran mot den stängda ladudörren, hvilken genast uppsprängdes.

Hjelt och *Stolt* hade icke svårt att för ryssarne göra begripligt, det de skulle nedhuggas till sista man, om de icke gåfve sig, och ryssarne sträckte gevär och gåfvo sig fångna.

Klockan 10 på förmiddagen var den mest afgjorda seger vunnen.

Cronstedt, som jemte pastor Mellin och hans fru vårdade den sårade general Bulatoff, slet sig lös ett ögonblick för att skicka en dragonofficer till svenska högqvarteret i Lumijoki med underrättelse om segern.

Det var denne officer, som stannade på gården, just som Sandels inträdde till öfverbefälhafvaren.

UNIV. OF MICH.

Ett par minuter senare inträdde Adlercreutz med dragonofficeren.

»Ers excellens», började den senare, »grefve Cronstedt har befallt . . .»

»Det kan just göra detsamma», afbröt excellensen, »hvad grefve Cronstedt befaller, men hvar håller den herrn hus för närvarande?»

Det var ej blott i orden excellensen inlade bitterhet, hela uttrycket i hans ansikte talade därom ännu tydligare.

»I Revolaks!» svarade officeren.

»Och hvad har han där att beställa . . .?»

»När jag lämnade honom, egnade han den fångne general Bulatoff all den vård, man är skyldig en tapper man, som ligger för döden. Han har befallt mig rapportera en fullkomlig seger öfver fienden!»

»Huru, vill ni inbilla mig . . .?»

»Det vågar jag icke, men grefven har ännu ej medhunnit uppsätta skriftlig rapport. Vädret, den djupa snön och den elaka vägen hindrade honom att framkomma förr än som skedde. Emellertid är Revolaks i svenska händer, fanor och kanoner, tross och ammunition, fältkansli och ekipager tagna, flera hundra fångar gjorda, hvaribland general Bulatoff och hans fem adjutanter samt flere officerare. Generalen är illa sårad.»

Vi kunna lätt föreställa oss, hvilken verkan dessa ord skulle utöfva på de närvarande.

Adlercreutz var den förste att återtaga sina fällda ord om svågern.

Det är sant, planen att instänga ryska hären blef ej utförd, Cronstedtska brigaden var alldeles för uttröttad att genast rycka fram mot Brahestad, men ryssarnes förskräckelse var så stor efter våra båda segrar vid Siikajoki och Revolaks, att de själfmant utrymde sin ställning, så väl vid det förra stället som vid Brahestad.

Men tänkom oss dessa segrar vid Tavastehus i stället för i yttersta ändan af Finland!

Måhända hade Sverige då räknat några förrädare mindre.

31.

Excellensen erhåller besök.

Det var lif och rörelse i det svenska lägret. Andra brigaden rustade sig till parad och några officerare voro sysselsatte med anordningarna till en karusell.

I Brahestad, där öfverbefälhafvaren hade sitt högqvarter, rådde äfven på lördagsmorgonen samma dag, den 28 maj, mycken liflighet, och stora hopar af menniskor skyndade ut åt vägen till Pattjoki, där andra brigaden låg.

Äfven i excellensens bostad var betjeningen mer än vanligt upptagen, ty excellensen intog denna morgon sin läckra frukost tidigare än vanligt.

Det var således något särdeles märkeligt, som denna dag skulle försiggå.

Tidigare än de flesta i staden och hären var dock en person i verksamhet, som samma natt kommit resande till staden. Det var en kortväxt, men undersätsig och skulderbred man, enkelt, nästan torftigt klädd. På hufvudet bar han en björnskinnsmössa, under eller mot hvars skärm en liten trubbnäsa sköt upp, som den stympade gallionen på en holländsk koff. Hans ansikte var magert och aftärdt, och en viss oro låg utbredd däröfver, utan att därigenom förtogs ett drag af godmodighet, som tycktes vara det förherskande.

Så fort han fått sitt rum och ljuset var tändt, satte han sig till bordet och framtog ur en gammal plånbok ett bref, som han mycket långsamt genomläste flera gånger.

»Om slikt hjälpte ... om slikt hjälpte», sade han för sig själf, i det han lät ena handen hvila på brefvet och stödde det nedlutade hufvudet mot den andra.

»De summorna tala», fortsatte han, »men nu tror jag fanden själf är lös, så rent rasande går det ... nog skall jag sjunga ut, så det går genom båda öronen, men ...»

Han fullbordade ej meningen, utan satt tyst, och endast blinkningen af det högra ögonlocket antydde en fortsatt själsverksamhet. Ljuset brann med lång veke och var nära att slockna, och morgonens första ljusning spridde redan en matt och obestämd dager öfver föremålen, utan att mannen väcktes ur sitt tankegrubbel.

Först när klockan slog fyra reste han sig upp, och sedan han fuktat ansiktet med kallt vatten, gick han ut.

Dock syntes han äfven under sin vandring genom stadens gator fortsätta den tankespånad, som sysselsatt honom under natten.

Det var alldeles tomt på gatorna, när mannen kom ut, men efter en kort stund började här och där en soldat visa sig, och snart uppstod så småningom inom staden den lifliga rörelse, som vi här ofvan omnämnt.

»Hvad är på färde?» frågade mannen en af de soldater, som han mötte.

»Det skall bli riddarslag i dag.»

»Riddarslag», eftersade mannen, »och därför är hela staden i rörelse?»

»De ämna sig ut att se på . . .»

»Och hvar blir högtidligheten då?»

»På Pattjoki fält . . . andra brigaden skall paradera.»

»Björneborgarne?»

»Ja!»

»Kan du säga mig, hvar excellensen bor?»

»Jo, jo, men, kan jag så . . . han bor icke långt härifrån. Han ser det där huset . . .»

Mannen såg åt det hållet, som soldaten pekade, och nickade till tecken, att han förstått svaret, hvarpå han lämnade soldaten och fortsatte sin väg fram till det utvisade huset.

Här gick han in på gården. Men där var ännu alldeles tyst. Endast ett par postande soldater gingo fram och åter vid ingången.

Plötsligt upplystes mannens ansikte, de sorgsna, oroliga dragen fingo lif.

En betjent skyndade öfver gården. Det var ett rödlurfvigt hufvud, och det såg ut på vår man, som om han känt igen detsamma. Betjenten försvann i ingången, där soldaterna stodo, men kom efter en stund tillbaka.

»Hollah!» ropade mannen i björnskinnsmössan.

Betjenten vände sig om.

»Hör hit, min vän», upprepade mannen och gick emot betjenten, »några ord! Om jag icke bedrar mig, äro vi gamla bekanta», fortfor björnskinnsmössan.

»Hähähä», svarade det rödlurfviga hufvudet och log mycket beskedligt.

»Du har en gång gjort mig en stor tjenst!»

»Hähähä», flinade rödlurfven.

»Det var i höstas, medan du var hos grosshandlaren. Hur har du kommit hit?»

»Hähähä, jo det kan jag väl säga. Sedan grosshandlaren gaf sig af för alltid, så kom jag till grefven, mågen förstås, och han ställde mig till excellensen ...»

»Aha ... nå, du har det bra här ... du behöfver ingen extra förtjenst, hvasa?»

»Hähähä ... skadar aldrig.»

»Säg mig, när man som ostördast kan få tala vid excellensen ...»

»Hähä ... jo, det kan jag väl säga ... i dag, sedan han sofvit middag, skall det väl vara bäst ...»

»Kan du laga, att jag kommer in till honom då?»

»Ja, det kan jag väl ...»

»Nåväl, sedan jag talat med excellensen, skall du få dina drickspengar; laga att allt går väl för sig; du vet, att jag icke är någon knusslare ...»

»Hähähä ... det skall nog gå för sig.»

Otvifvelaktigt var mannen, oaktadt sitt oansenliga yttre, van att umgås med höge herrar, naturligtvis icke såsom umgängesbroder, men såsom den där med dem haft mycket att beställa. Det var måhända också därför han hellre vände sig till en af betjenterna, helst denne nu var en gammal bekant, än till någon af adjutanterna, då han helt visst fått vänta mycket länge, utom det, att han då icke fått tillfälle att tala så ostörd med den förnäme mannen, som han nu nästan var viss om.

Sedan mannen fått denna sak på det klara, försvann han från gården, och vi finna honom snart bland de andre vandrarne på väg till Pattjoki.

Vi omnämna endast i förbigående det skådespel, som han här fick bevittna.

Hela brigaden var uppställd i parad, och framför dess front slog fältmarskalken — ty excellensen hade blifvit utnämnd till denna värdighet efter segrarne vid Siikajoki och Revolaks — generaladjutanten, som af samma anledning blifvit upphöjd till generalmajor, till riddare med stora korset af svärdsorden, och sedan framträdde Björnstjerna, von Otter, Suremain, Ramsay och löjtnant Gripenberg och dubbades till riddare af samma orden.

»Då trummorna rördes och trupperna skyldrade gevär och jag nedföll på knä inför mina tappre landsmän» — plägade den förstnämnde af desse säga, när han på gamla dagar drog fram denna händelse ur sitt rika förråd af minnen —, »då rördes jag till tårar, och tyckte mig vara den lyckligaste menniska på jorden. Alla de utmärkelser och hederstecken jag sedan varit nog lycklig att förvärfva — intet af dem alla har så innerligt gladt mig, som denna lilla stjärna, hvilken jag fick den 28 maj 1808. Den hade jag förtjenat, det var jämvigt mellan den och det arbete, som förskaffat mig den.»

Men vi lämna denna högtidlighet och följa mannen i björnskinnsmössan, hvilken var den förste,

som bröt upp från Pattjoki och begaf sig till staden.

Här gick han direkte till fältmarskalkens boning, och det dröjde ej länge förrän det rödlurfviga hufvudet visade sig och införde honom i ett rum, där han ostörd kunde afbida stunden för sin audiens. Men nu fick han vänta länge, allt för länge till och med för hvem som helst annan än just en man, sådan som denne tycktes vara. Slutligen frampå eftermiddagen hörde han en hostning i rummet utanför det, där han befann sig. Det var ett öfverenskommet tecken, och mannen reste sig genast upp och skyndade ut.

I rummet utanför fann han den rödhårige betjenten, som pekade på en motsatt dörr och nickade med hufvudet.

Mannen gick oförskräckt i den anvisade riktningen, och sedan han ytterligare gått igenom ett par rum, stod han bugande ansikte mot ansikte med fältmarskalken, hvars enda öga gjorde ett stort frågetecken.

»Ursäkta, ers excellens», började mannen, helt obesvärad, »jag klifver på, jag, det är så min vana, och nu har jag något att språka om, som ej tål uppskof ... likväl önskade jag helst språka med excellensen utan vittnen, tillåt mig därför ...»

»Hvad är han för en passagerare, hvad vill han?» afbröt Klingspor.

»Jag trodde, att jag redan besvarat denna fråga; jag har några högst viktiga saker att tala om, och jag har vändt mig direkte till hufvudet för kroppen, och det skall väl vara ers excellens fältmarskalken. Men . . .»

Mannen gick tvärt öfver rummet till en motstående dörr, som stod öppen, och när han öfvertygat sig om, att ingen fanns i det innersta rum, som tycktes vara excellensens sängkammare, gick han åter till sin plats vid dörren.

Excellensen stod som om han tappat vantarne, han visste skenbarligen icke hvad han skulle säga eller göra. Mannens beteende var så ovanligt, att han just därigenom fann sig fullkomligt öfverflyglad.

»Så där ja», fortsatte den senare; »ursäkta, ursäkta, excellens, var god och sitt nu, så kunna vi börja.»

»Karl, hvad tunnor tusan . . .»

»Tyst, tyst . . . ers excellens, vi hafva ju icke gjort hvarandra något ondt, fast ni roar er så här smått och godt, medan den onde rakar kakorna ur ugnen midt för er näsa. Men var så god och sitt, vi kunna då språka bäst i lugnet . . .»

Excellensen visste ej rätt, huru han skulle upptaga all denna frihet, som så tydligt visade, att hans namn, hans rang och hans tillfälliga makt betydde intet för den simple mannen. Det fanns endast en möjlig förklaringsgrund för hela detta uppträde, den

— att mannen var ifrån förståndet. Hans fryntliga, godmodiga utseende, den lilla trubbnäsan mellan de qvicka, lifliga ögonen — detta bidrog dock att öfver mannen draga en slöja af rolighet, som icke undgick att utöfva ett visst inflytande på den förnäme veklingen, icke till förtigandes den goda middagen och den lika goda middagsluren, äfvensom minnet af förmiddagens glänsande handling, då han i konungens stad och ställe utmärkt de tappre männen framför fronten af björneborgska brigaden.

Ett mindre lägligt ögonblick, och fältmarskalken skulle otvifvelaktigt låtit köra trubbnäsan på dörren. Det är sant, han visste ingenting om de försiktighetsmått den besökande vidtagit, men emellertid, tack vare alla dessa gynnsamma omständigheter, utbröt fältmarskalken i ett ljudeligt skratt och slog sig ned i soffan.

Trubbnäsan lät sig ingenting bekomma, utan såg om möjligt ännu mer rolig ut, men satte sig på en af stolarne vid dörren.

»Ni är mycket dum, ers excellens», började han; »ni, en gammal man, föredrager att lefva i fält, föredrager ett krigstågs alla besvärligheter, och likväl kunde ni så lätt slippa därifrån. . . . Men hvar och en har sin smak; ni hade vid Tavastehus i februari kunnat slå ryssarne, ni föredrog att lägga i väg en 50 mil och först sedan ge packet ett slag på käften. . . . Men det är egentligen icke därom jag nu

vill tala med er. Se, saken är den, när ni slagit ryssarne sönder och samman, då kan ni framlefva edra dagar i lugn, och ert minne skall gå till eftervärlden såsom en af Sveriges ypperste ... nu är min enkla fråga den, hvad kostar en seger öfver grönrockarne?»

Excellensens öga blef vidöppet. Den simple mannen talade klokare, än om han icke varit rätt klok.

»Se», fortfor trubbnäsan, »kungen belönar alla trogna tjenster, men kungen är fattig. Jag är utsänd från en person, som vill ersätta er alla edra mödor, så fort ni slagit fienden, och slagit honom så, att han minns det och inte längre är uppkäftig och lägger sin näsa i blöt i tid och otid om saker, som icke angå honom. Förslår en half million, ers excellens?»

Nu skrattade åter igen excellensen. Trubbnäsan kunde riktigt roa honom.

»Saken är mycket enkel», fortsatte denne, »Sandels, hvars namn genljuder öfver hela Finland och hela Sverige, står nere vid Saimen, och segrarne vid Pulkila, Kärsämäki, Peiipo, Nissilä, Rautalampi, Kuopio, Koivisto, och hvad de allt heta, beteckna hans väg. Ryck fram, ers excellens, med hufvudhären, och Finland är befriadt ... ni återvänder till Sverige med ära, och som jag sagt, jag har i uppdrag att lämna er hvilken summa ni själf begär i

ersättning för det besvär, som ett förändradt sätt att föra kriget skulle förorsaka er. Är ni nöjd med den summa jag nämnt, eller vill ni hafva 6 nollor fullt efter ettan? . . . Se här . . .»

Mannen drog upp sin nötta plånbok och drog fram ett papper, som han visade excellensen. Det var en anvisning på ett af de förnämsta handelshusen i Stockholm och plats lämnad för summan.

Fältmarskalken gjorde stort öga — han hade som vi veta blott ett —, men när han såg på mannen, som såg så hjärtans rolig ut, började han skratta igen.

»Min vän», sade han, »ni är rätt rolig att höra på, men af de här sakerna begriper ni platt ingenting, har ni något mer att säga?»

»Excellens», svarade mannen, och reste sig upp, »Sverige har redan fått skrifva upp namnen på tvenne förrädare; är det er mening att blifva den tredje? Kom ihåg, excellens, att man kan blifva det äfven genom feghet.»

»Nej, nu börjar ni bli tråkig . . .»

»Det gör detsamma, jag har kommit hit för att säga er sanningen, och det skall jag göra; sedan får ni göra som ni vill. Det kostar er ett ord bara, och ni aftvår den skymf, som hvilar öfver er, och ni räddar Sverige. Hären vill ingenting hellre än rycka framåt, allmogen står färdig att väpna sig, och ni, ers excellens, slår er i ro här i Brahestad

för ett par månader. ... Säg mig, huru vill ni stå till svars för sådant en gång ...»

»Karl, jag låter köra ut er ...»

»Sakta, sakta, det går ej så lätt med den saken. Se här, vill ni för ro skull se, huru man i en framtid skall tala om er. Se här ...»

Mannen lade framför excellensen ett papper, hvarpå stod tecknadt en kursläde, som körde norrut med lösa tyglar. I släden såg man en karrikatyrbild, som mästerligt liknade fältmarskalken, medan adjutanten, som satt på kuskbocken och körde, med långsträckt hals vände sig om mot den förre. Under teckningen stod skrifvet:

»Excellensen: 'min vän, hör ni skotten?'

Adjutanten: 'åh nej, ers excellens, dem ha vi aldrig hört.'»

Fältmarskalken såg på papperet, såg på den grofva handen, som höll det framför honom. Han kunde icke undgå att känna igen sig själf, och han träffades af den osminkade sanningen, åtminstone så till vida, att hans goda lynne blef förstördt.

»Sådant går talet om er», fortsatte den djärfve mannen med obeveklig stränghet, »ni betraktas i denna stund som härens fegaste man. Ni kan, om ni vill, omintetgöra allt detta prat, ni kan ... sitt vid spelbordet, roa er med Aminoff och v. Nummers, men låt i Guds namn hären gå framåt; den kan slåss lika bra, om ni är med eller icke, och låt

den slåss, låt den få sin vilja fram, jag ber er därom vid allt hvad ni håller heligt. . . . En förrädare har skänkt bort Sveaborg, låt icke samma vanära hvila öfver ert eget namn. . . . Nej, gif mig er hand, att ni nu rycker framåt, men nu genast, utan dröjsmål, framåt till Carleby, till Wasa och Åbo; det är icke det minsta farligt, fältmarskalk, men sätt vapen i hand på bönderna, och gif dem befäl, och innan sommaren gått till ända äro vi herrar. Jag har själf varit i ryska lägret, och vet huru där står till, och jag lofvar er de säkraste underrättelser och i god tid; — excellens, hvad ger ni mig för svar?»

Excellensen sträckte ut handen efter en ring klocka, som stod på bordet. Svaret var ganska tydligt. Men en kraftigare hand än hans slöt sig som ett skrufstäd om hans armled.

»Stopp, herre! jag förstår halfqväden visa. Men nu sitter han still, förstår han, tills jag sjungit min visa till slut. Först och främst, herre, efter som jag ser, huru det står till, så säger jag er midt i ansiktet, att ni är en usling, som icke lämnar ett befäl, hvartill ni måste finna att ni är oduglig; för det andra förklarar jag er, att ni förr än ni tror skall bli skild från denna plats, med eller mot er vilja, notabene om det ens blir möjligt att på detta sätt hålla ut, och för det tredje — jag är en simpel man utan namn och utan rang, och ni är excellens, men likväl har jag hjärta i kroppen, och inför Gud

är det ingen skillnad mellan oss, och inför den evige Gudens domarbord kallar jag er att stå till svars för allt det blod, som nu utan ändamål förspilles. ... Nu har jag ej mer att säga er, farväl ...»

Och mannen gick, och dörren slogs igen, så att det ljungade kring vällustingens öron.

Excellensen satt alldeles mållös, men så fort han hemtat sig från sin bestörtning, fattade han ringklockan och ringde med ursinnighet, som om han velat öppna portarne till himmelriket med sin ringning.

Slutligen visade sig det rödlurfviga hufvudet i dörren och såg mycket förskräckt och oskyldigt ut.

»En flaska eau-de-cologne!» röt excellensen.

32.

Den hemlighetsfulle budbäraren.

Mannen, som så oförskräckt sagt excellensen sanningen, skyndade hufvudstupa till sin bostad, satte sig till häst och sprängde af genom staden. Något längre fram på qvällen kom man och frågade efter honom, pigan berättade, att det till och med var fråga om att arrestera honom, för det var en rysk spion, det hade excellensens betjent sagt, men alla mått och steg i den vägen kommo för sent. Och ingen kunde heller upplysa, hvart mannen tagit

vägen. På den väg, han ridit bort, förlorade man snart spåret, hans häst, som var ett präktigt djur, måtte egt förmåga att flyga. En bonde berättade, att han sett en ryttare på en skymmel spränga fram på vägen förbi Palo, medan en soldat påstod sig samma tid ha sett samma ryttare på sidan om Jusola, och efter en vecka visste man omtala, efter bönder, som kommo till Brahestad, att ryttaren på den vackra skymmeln visat sig vid Wihanti kyrka och vid Kivikangas.

Hvad excellensen tänkte om allt detta, visste ingen. Själf talade han aldrig därom af helt naturliga orsaker. Det var endast Broqvist, den dumma rödlurfven, som då och då lät ett ord undfalla sig, hvaraf man kunde sluta, att fältmarskalken var mer än vanligt uppskrämd. Dock tystnade till slut allt tal om den besynnerlige mannen, som besökt fältmarskalken och försvunnit lika plötsligt som han kommit.

Hade man dock med mera allvar följt hans spår eller hade man icke genast från början blifvit ledd på villospår, skulle man funnit honom och hans skymmel så väl i Kivikangas som längre söderut i Kuopio stad, där han lika plötsligt visade sig, och dit han kommit på okända vägar.

I staden, som nu genom Sandelska krigarnes tapperhet var återtagen från ryssarne, bodde då landshöfdingen Olof Wibelius. Runeberg har gjort

också denne man odödlig i sina sånger om detta vårt krig. En fattig kaplansson från Södermanland, hade Wibelius i fattigdom och betryck sträfvat sig fram genom gymnasium i Strengnäs och Upsala akademi, hvarpå han kommit öfver till Finland och steg för steg stigit uppför, tills han nu var landshöfding öfver Savolaks' och Karelens län. — Wibelius — sjunger Runeberg om honom —

»var hans namn, af anors glans
omstråladt ej, men vördnadsvärdt ändå,
ty namnets ära var, att det var hans,
hans adel föll därpå.

Han egt sin mannaålders gyllne tid
af lugna mödor, den fanns mer ej qvar.
Nu var hans fosterland i kamp och strid,
och gammal själf han var.»

Tyngd af bekymmer, öfverhopad af göromål och ett mål för alla möjliga obehag af ryssarne, stod denne man qvar, sedan de svenska trupperna lämnat trakten och tågat norrut, orubblig och lugn, värnande och skyddande, mot öfvervåld och oförrätt, hvad som skyddas kunde. Hans svar till general Buxhoewden på dennes befallning att indraga lön, boställen och egendom för alla de svenske officerare, hvilka icke inom tre veckor infunnit sig på sina boställen, — hans svar, af skalden satt i en vackrare form än prosans, skall evigt breda glans öfver landshöfding Wibelii minne.

»Om det är brott att kämpa för sitt land,
hvartill hvart ädelt hjärta svarar nej,
så utkräf straff af män med svärd i hand,
af barn och qvinnor ej.

Ni segrat, makten tillhör er i dag,
jag är beredd, gör med mig hvad ni vill!
Men lag skall öfverlefva mig, som jag
långt efter den blef till.»

Och lyckan skiftade. Ännu en gång lydde Kuopio under Sveriges gamla lag. Sandels kom, den tappre kapten Malm stormade fram med blott 120 man och dref ryssarne undan, tog staden och gjorde 300 fångar. Det skedde den 12 maj. Sandels kom äfven med hufvudstyrkan af sin brigad till Kuopio den 20:de och gick därifrån söderut till Warkaus, sedan han genom utsända afdelningar åt olika håll fråntagit ryssarne proviant och förråd till ett oerhördt antal, tagit mer än 100 fältstycken, 1,000 fångar, utom 13 officerare, samt nedgjort ett stort antal.

Sådan var ställningen, när vår hemlighetsfulle budbärare ankom till Kuopio frampå eftermiddagen den 1 juni.

I det hus, där han tog in, tycktes han vara välbekant, men man kunde icke låta bli att anmärka hos honom ett visst drag af tungsinthet, hvaremot dock trubbnäsan tycktes på det lifligaste protestera. Så fort han blifvit ensam, satte han sig till bordet och började skrifva. Brefvet var helt kort och af följande innehåll:

»Förgäfves. — Konungens förste man är härens fegaste usling, och den som förfogar öfver så mycket guld, som ni, gjorde sitt land den bästa tjensten, om genom dess användande excellensen kunde skiljas från all beröring med hären. Mitt gesandtskap är nu slutadt; enligt er begäran aflämnar jag brefvet till landshöfdingen, och vill ni mig något mera, så träffar ni mig på vägen till Petersburg, ty ditåt draga vi nu, om jag får råda.»

Ett leende sväfvade öfver det bekymrade ansiktet, när de sista raderna nedskrefvos. Så fort brefvet var lackadt, skref han utanskriften: A. Håson, men äfven därvid drog ett leende öfver hans läppar. Omedelbart därpå steg han upp och begaf sig ut i staden. Det dröjde ej länge förr än han stod inför den vördnadsvärde landshöfdingen. Det var en man af medelmåttig växt, men af ett manligt utseende. Kraft, förstånd och beslutsamhet lyste ur hans ögon, liksom i alla hans handlingar.

Landshöfdingen mottog vår man med mycken vänlighet, räckte honom handen och bjöd honom sitta ned.

»Det gick raskt, kapten Pålsson», sade han; »ni är klippt och skuren för raska handlingar.»

»Hm, raskt har det väl gått», genmälde kaptenen, »men det gick ändå som jag trodde. Den mannen drifver icke ryssen ur Finland. Läte han bara Adlercreutz föra styret, ginge det väl an; Ad-

lercreutz och Sandels och Döbeln och Cronstedt, se det är karlar det, sådana vi behöfva dem.»

»Ja, ja, ni säger det, kapten Pålsson. Nå, nu har ni ett bref att lämna mig?»

Den trubbnäste kaptenen såg småslugt på landshöfdingen.

»Ja, det har jag!»

»Förundra er icke däröfver, min vän! Min korrespondent, hvars bref jag kan visa er, ber mig invänta och troligen, säger han, af er personligen mottaga ett svar. Jag kan äfven helsa er från er vän. Han kom hit strax efter er afresa och träffade öfverste Sandels; förmodligen ämnar ni uppsöka honom, och efter allt hvad jag vet träffar ni honom på Rautalampi-vägen.»

»Har något förefallit i grannskapet, där det gått hett till . . .?»

»Enligt de underrättelser jag har, hade öfverste Fahlander en het dust vid Koivisto i går åtta dagar sedan . . .»

»Ah . . .!»

Kaptenen syntes blifva belåten med de upplysningar han erhållit och gjorde sig redo att gå, då han plötsligt fäste sina forskande ögon på den gamle landshöfdingen.

»Ett ord, herr landshöfding . . .»

»Gärna, min vän, och mer än ett, om ni vill.»

»Ni har en hemlighet er anförtrodd, som på sätt och vis rör mig, men ännu mer den unge mannen, som jag betraktar som min herre.»

»Hvad menar ni, kapten, en hemlighet ...? — Det vet jag icke af!»

»Har ni ingen aning om, hvarifrån det bref egentligen är, som sände mig till excellensen?»

Landshöfdingen vände sig, till utseendet helt ofrivilligt, mot bordet, men denna rörelse kunde också lätt tagas som ett bemödande att undvika kaptenens forskande blickar.

»Jag tror mig dock veta det», fortsatte kaptenen, »och jag ville af er blott höra bekräftelsen därpå. Ni kan vara säker om, herr landshöfding, att ...»

»Kapten Pålsson», afbröt honom landshöfdingen, den där saken skola vi ej tala om. Jag kan icke säga er, huruvida edra gissningar äro riktiga, ... men helsa er vän och säg honom, att han skall vara vid godt mod.»

Kaptenen ansåg sig icke böra gå längre i enträgenhet, men hans blick utvisade, att han fullkomligt förstod den ädle, vördnadsvärde mannen.

Så fort han var gången, tog landshöfdingen brefvet, som låg på bordet, betraktade det, försänkt i tankar, och gick därpå in i ett inre rum.

Här mötte honom ett ungt fruntimmer. Hon var helt och hållet svartklädd och hennes ansikte,

som bar prägeln af den djupaste sorg, var blekt, men af en utomordentlig skönhet.

»Ni behöfver knappt lämna mig brefvet», sade hon till landshöfdingen, som gick emot henne; »jag ser på ert ansikte, att allt är förgäfves.»

Hon tog emellertid och bröt den af kapten Pålsson skrifna biljetten.

»Mitt olyckliga land . . . och allt beror på kungen. . . . Min Gud, landshöfding, det måste ställas så till, att vi få en annan befälhafvare. Klingspor duger icke. Se här, läs själf . . .»

Landshöfdingen läste det framräckta brefvet, och ett vemodigt leende spred sig öfver hans ädla drag.

33.

Skuggspelet.

Solen var i nedgående, när kapten Pålsson nalkades sin bostad. Hans rum låg på nedra botten på gafveln, och midt för hans fönster föllo solstrålarne på en hög brädvägg. Af en händelse kom kaptenen att nu icke gå genom förstugan och den vanliga vägen, utan gick genom en bakport och kom därigenom att gå förbi fönstret till sitt rum, innan han kom till den gemensamma förstugudörren.

Han gick försänkt i tankar. Men det är ofta så, att just medan själen är som mest sysselsatt och

liksom vänd från den yttre världen, mottager hon inverkningar af småsaker, som hon i vanligt tillstånd aldrig märker. En fallande fjäder, ett halmstrå, ett sandkorn, som rycker förbi kinden — sådana småting äro då ganska inflytesrika, och understundom kommendera de själen i en helt annan riktning än den anslagna — och till menniskans eget bästa.

Så gick det nu äfven med vår kapten. Just som han gick förbi sitt fönster, skymtade något hvitt för ögonen. Det var blott ett ögonblick, liksom en ljusblink i skuggan mot väggen, men den i tankar försjunkne mannen märkte det, och han kastade sitt hufvud mot fönstret. Där såg han dock ingenting, och han trodde en stund, att det var reflexen af någon ljusstråle, som afficierat hans öga, men emellertid lutade han sitt hufvud tätt intill fönsterrutan.

Rummet var tomt, men på bordet låg ett bref, och dörren stod på glänt. Någon hade således varit därinne; måhända var det skymten af det hvita brefvet, när det nedlades på bordet, som retat hans synnerv. Detta kunde hafva varit pigan, men hon hade ej behöft aflägsna sig med en sådan brådska, som ofelbart den gjort, hvilken ditlagt detta bref. Var det åter en annan, så hängde det just på att få reda på, hvem denne var, som också lätt hade gått för sig, om icke huset haft tvenne ingångar.

Kapten Pålsson betänkte sig icke länge. I samma ögonblick var fönstret inslaget och kaptenen inne i rummet och vid den på glänt stående dörren. Här såg han dock ingenting. Han sprang fram till den yttre dörren, men ingenting förrådde en främmandes närvaro.

Då gick han åter in i rummet och tog upp brefvet.

»Aha», sade han därvid och knäppte med högra handen, »är det därifrån!»

I detsamma han bröt brefvet, skymtade tvänne skuggor öfver den motsatta brädväggen. Den ena var skuggan af en ovanligt storväxt man. Den skred öfver väggen åt höger, och just som den höll på att försvinna vid väggens slut, visade sig den andra skuggan vid det andra hörnet af väggen.

Denna skugga stod en stund alldeles stilla, och profilen aftecknade sig i en skarp silhuett på väggen. Det var skuggan af en mindre karl, smärt och spenslig. Ansiktet var regelbundet och vackert. När den första skuggan försvunnit, ilade den andra öfver väggen åt samma håll. Det var en snabb och markerad rörelse, som ganska tydligt utvisade afmätta, smygande steg, liksom om mannen sökt, utan att märkas, följa den förre, hvars steg voro fasta och bestämda. Vid väggens slut stannade åter denna skugga och ansiktsprofilen stod åter ganska tydligt på väggen.

Kaptenen såg på detta skuggspel, som om det varit ett verkligt spökeri. Åsynen af den första skuggan utbredde öfver hans ansikte ett drag af vemod och glädje på samma gång, men knappt hade den andra skuggan visat sig, förr än detta drag förvreds och förbyttes till vrede.

Ögonblickligen stoppade han det ännu obrutna brefvet i bröstfickan och ilade ut.

Nere på gården såg han mannen, som ännu stod stilla, men just som kaptenen satte foten på marken, vek mannen af och skyndade ut genom bakporten.

Kapten Pålsson skyndade efter, men när han kom ut genom porten, såg han ej mera till någon menniska på hela gatan. Naturligtvis hade de båda männen vikit af i närmaste gathörn, men hvilketdera, det var frågan, ty här voro två att välja på. Det var 50 steg till det ena hörnet och något längre till det andra. I första ögonblicket var han färdig att ila till det förra, men plötsligt vände han sig åt det andra hållet. Han påminde sig, att den vägen var den genaste för att komma till det hus, där landshöfdingen bodde, och helt visst satte han brefvet i samband med detta hus, ty därifrån hade han fått det förra, och då var det ju naturligt, att budet hade tagit denna väg.

Kommen till detta hörn, dit han mera flög än sprang, såg han blott — fliken af ett rockskört, som i samma ögonblick försvann i en port.

Kaptenen gick nu helt lugnt gatan framåt; nu kunde tydligt den förföljde icke undgå honom, och hans lifliga ögon glödde af en egen eld. Han gick in genom samma port, där rockskörtet försvunnit. Här såg han också längst nere på gården tvenne män, af hvilka den ene var det villebråd, som lockat honom till jakt. Nu såg han tydligt mannens anlete, och hans läppar skälfde och hans ögonbryn drogos ihop.

Den andre karlen tycktes vara själfva gårdsegaren. Han pekade med handen utåt en bakom gården liggande trädgård.

»Hollah!» ropade kaptenen.

De båda männen sågo på honom, men den ene, den spenslige med det vackra ansiktet, försvann i detsamma genom porten, medan den andre långsamt gick den springande kaptenen till mötet.

»Hvad är fråga om?»

»Hvart tog mannen vägen, som ni talade vid . . .?»

»Hahaha . . . jag tror I ären rasande, folk . . . först kommer en och går öfver gården, så kommer en annan och frågar, hvart tog han vägen, hvart tog han vägen? och så har jag knappt gjort reda för det, förr än en tredje kommer med andan i halsen och frågar: hvart tog den vägen . . .?»

»Mannen, ni talade med, är en farlig person . . . ni bör hjälpa mig taga honom fast . . .»

»Jo, det är lätt gjordt . . . han är nu redan på sjön och ror som bäst åt Kallaniemi till.»

»Efter den förste karlen?»

»Den förste karlen . . . den förste.»

Kaptenen såg skarpt på mannen, som omärkligt drog på svaret.

»Hm», tillade gårdsegaren, »hvart den tog vägen, det vet jag ej . . .!»

»Men den, som nyss gick härifrån, frågade ju efter honom?»

»Ja, det gjorde han . . .»

»Och ni . . .?»

»Ja, hvad vet jag, jag tror att det bar af åt Kallaniemi, förstås.»

Bytet hade således för denna gång gått kaptenen ur händerna. Att närmare förfråga sig om den första skuggan, hade han förmodligen sina skäl att icke göra. Han skildes tankfull ifrån gården.

Knappt hade han gått, solen var nu nedgången, förr än en stor, högväxt och skulderbred man kom ut från själfva gårdsbyggningen.

Han gick fram till mannen, som nu befann sig ensam på gården.

»Allt klart?» frågade han.

»Allt klart», svarade den tillfrågade.

Jätten nickade och försvann, mera tyst än man skulle trott det vara möjligt för en sådan koloss.

34.

Ett godt handtag.

Emellertid hade på krigsskådeplatsen åtskilliga förändringar inträdt. General Tutschkoff hade blifvit skild från befälet och till och med ställd till ansvar, därför att han icke tagit Uleåborg, men låtit slå sig af Adlercreutz vid Siikajoki och Cronstedt vid Revolaks. General Rajeffski hade fått befälet efter honom, och hans här ökades till 7,000 man.

Men Sandels' otroliga framgångar och den fara, hvari han försatte ryska hufvudhären genom sina ströfkårer, hvilka öfverallt borttogo ryssarnes förråd, hade i Ryssland framkallat en stor förskräckelse. Grefve Buxhoewden hade långt för detta begärt förstärkning, men man hade icke kunnat uppfylla hans begäran eller icke ansett det behöfligt. Nu kom bud på bud till Petersburg, att svenskarne stodo färdiga att gå öfver gränsen, och från Nyslott och Willmanstrand, där man i första rummet hade att befara ett anfall, ingick bekräftelse på de gängse ryktena.

Det var dock ej så lätt äfven för det stora, mäktiga Ryssland — detta Ryssland, som efter hvad man då sade och man ännu någon gång hör sägas, »vi ej kunna motstå» —, det föll sig svårt äfven för detta Ryssland att anskaffa de behöfliga förstärkningarna. Det kostade mycken ansträngning

att få tillsammans 7,000 man, hvarmed general Barclay de Tolly skulle rycka mot Sandels. Genom denna förstärkning var dock ryska hären ökad till 30,000 man, och denna här skulle börja på nytt att drifva Sandels och Klingspor ur Finland.

Barclay de Tolly skyndade i ilmarsch mot Sandels, som stod i Warkaus med inalles 1,500 man. Sandels mottog sin öfverlägsna fiende med mod och beslutsamhet. Han drog in sina skaror, major Grotenfeld från Jorois och major Söderhjelm från Kutumäki. Med vanlig tapperhet motstodo dessa fiendens öfvermakt, och fot för fot drogo de sig tillbaka och sammanträffade lyckligt med Sandels, hvilken fattade fast fot $1\,{}^1/_8$ mil söder om Kuopio vid Henriksnäs. Här ville han äfven invänta öfverste Fahlander från Kivisalmi.

Denne stod nu så godt som helt och hållet kringränd af ryssarne, alldeles öfverlämnad åt sig själf, ty han hade fått underrättelsen om ryssarnes framträngande alldeles för sent för att hinna sluta sig till Söderhjelm vid Kutumäki. En strid här skulle blifva en förtviflad strid utan någon skymt till framgång, så öfverlägsna voro fiendens massor. Men huru undkomma?

Men öfverste Fahlander var svensk till lif och själ, en värdig stridsbroder till Sandels. Bådas vaggor stodo nära hvarandra både i tid och rum. Sandels föddes i Stockholm den 31 augusti 1764,

Fahlander på Vermdön utanför Stockholm den 21 mars 1764. Den förres far var bergsråd, den senares bruksegare. Kriget förde dem såsom män tillsammans, bragderna, det fosterländska sinnet förena deras minnen.

Nu kallade Fahlander sina krigare tillsammans och lät dem veta, huru sakerna stodo.

»Så står det till, gossar», slutade han; »ryssen är tio gånger större till antalet än vi. Men det oaktadt kunna vi gå i döden för gamla Sverige eller hur?»

Ett bifallssorl gick genom leden.

»Men det blir sista utvägen; nu skola vi först försöka taga oss fram till Suoniemi, där brigaden står. Så kunna vi ännu bättre gagna vårt land, än om vi här skola slåss för sista gången.»

Och man samlade alla båtar, man kunde öfverkomma, och gaf sig till sjös. Det var ett arbete, som fordrade sådane män som dessa. I nära halftannat dygn måste de irra omkring på Konnivesis bedrägliga vatten.

Vägen gick omkring holmar, öfver vikar och åter tillbaka och åter fram, för att leda fiendens spejare på villospår. Båtarne drogos öfver en landtunga och det bar åter till sjös.

Fram emot aftonen det andra dygnet gaf öfversten order att åter lägga i land. Man var nu på sidan om Suoniemi, där man hoppades, att Sandels befann sig med brigaden.

Landstigningen skedde under tystnad. Man kunde icke höra slaget af en åra mot vattnet, icke stöten' af en musketkolf mot marken. Det var som om skuggor tågat fram öfver stranden, så ljudlöst gick tåget in i skogen.

Lika tyst gick tåget genom skogen uppför och utför, men ej en gren bröts af, icke ett ljud hördes, som kunnat för en öfverlägsen fiende förråda den fåtaliga truppen.

Man hade marscherat ungefär en fjärdedels mil på detta sätt, då man kom till en liten slätt, omgifven af hög, mörk och tät skog. Här beslöt Fahlander att låta sitt folk taga en stunds hvila. Och det var alldeles nödvändigt, ty karlarne voro fullkomligt utmattade af nattvak, arbete och hunger.

Aftonskymningen och den äfventyrliga ställningen — berättar en af deltagarne i detta tåg — ökade den omgifvande dysterheten, hvilken måhända också öfverensstämde med mångens sinnesstämning. Allt var stilla som i grafven, då på en gång hördes ett hemskt dån, icke ett vapengny, som lifvar krigaren, men ett rassel, liksom förskäckta, flyende brottslingar kommit i rörelse och skrämt hvarandra.

Det är omöjligt att beskrifva det främmande, gåtlika, hemska intryck denna sällsamma händelse verkade. Man såg för första och säkert äfven för sista gången dessa modige krigare, som trotsat så

många faror, som ej bäfvat för fiendens kulor och svärd, för ett ögonblick, under ett oredigt slammer, låta öfverraska sig af ett till någon del falskt alarm, uppkommet af ett obetänksamt utrop: »vi äro omringade!»

Ingenting verkar så bedöfvande på den finske soldaten, som dessa ord: »vi äro omringade!» Det ligger i denna rädsla ett instinktlikt erkännande af den välkända sanningen, att »blott den fiende, som man icke ser, är farlig».

Det dröjde en stund, innan befälet kunde återföra de förvillade till sans och ordning, men det lyckades dock, och Fahlander lät genast rekognoscera terrängen. Då fick man kännedom om faran, fick den liksom i sikte, och då brann åter mod på hvarje kind, då klappade hvarje bröst af stridslust. Fienden stod till ett öfverlägset antal tätt framför dem. Att slå sig igenom var omöjligt. Fahlander beslöt att återvända till båtarne.

Och åter anträddes marschen. Då kom plötsligt en förutskickad patrull med den underrättelsen, att ryssarne stodo lika öfverlägsna vid stranden och landningsstället.

»Och båtarne?» frågade öfversten.

De syntes utom skotthåll på sjön.»

Här voro nu goda råd dyra. Öfverstens ögon sänktes mot jorden, och det var som om en viss blekhet färgat hans väderbitna kinder. Föddes

kanhända i denna stund i den tappres bröst tanken på den sista striden? Officerarne stodo tysta omkring, de ärriga, stridsvande krigarne afbidade under tystnad sin anförares beslut.

Men intet ögonblick var att förlora, hvarje besinning, hvarje öfverläggning var ett vådligt dröjsmål. Fienden kände vår ställning, och hvarje äfven den minsta oförsiktighet kunde blifva en signal för fienden till anfall.

Då framträdde bakom en trädstam ett stycke på sidan om det ställe, där öfversten befann sig, en bonde. Det var en kortväxt, men bredaxlad och stark figur. Han stod med ett framför öfversten och officerarne.

— — — — — — — — — — — — — — —

När kaptenen återkommit till sin bostad den 1 juni om qvällen, efter att förgäfves hafva jagat den korte, spenslige mannen, som tycktes förblifva en skugga, sadlade han sin häst, sade farväl åt värdfolket och begaf sig i väg åt Kivisalmi.

Natten var ljus och vacker, och han red i sakta skridt vägen fram. Det kunde vara ungefär vid midnatt, då hans häst plötsligt stannade och framstötte ett kort gnäggande, som genast besvarades från sidan af vägen.

Kaptenen släppte tyglarne, klappade hästen på halsen och hoppade af, hvarpå det ädla djuret, öfver-

lämnadt åt sig själft, genast vek af åt höger inåt skogen; kaptenen följde.

Här låg en liten undangömd stuga, och något vid sidan därom, under ett lågt skjul, stodo tvenne hästar bundna.

Framför stugan satt en man med hufvudet lutadt mot den ena handen, försjunken i sömn eller i djupa tankar.

Kaptenen gick fram och slog honom på axeln. Mannen flög upp, liksom yrvaken, och såg sig omkring. När hans ögon föllo på kaptenen, voro de oroliga, dystra, vilda.

»Hur står det till?» frågade kaptenen, icke utan oro.

»Illa!»

»Har såret gått upp igen?»

»Ja . . . för att aldrig läkas . . .»

Kaptenen fattade den talande i högra armen, som bars i band, men mannen drog sig hastigt tillbaka och skakade på hufvudet.

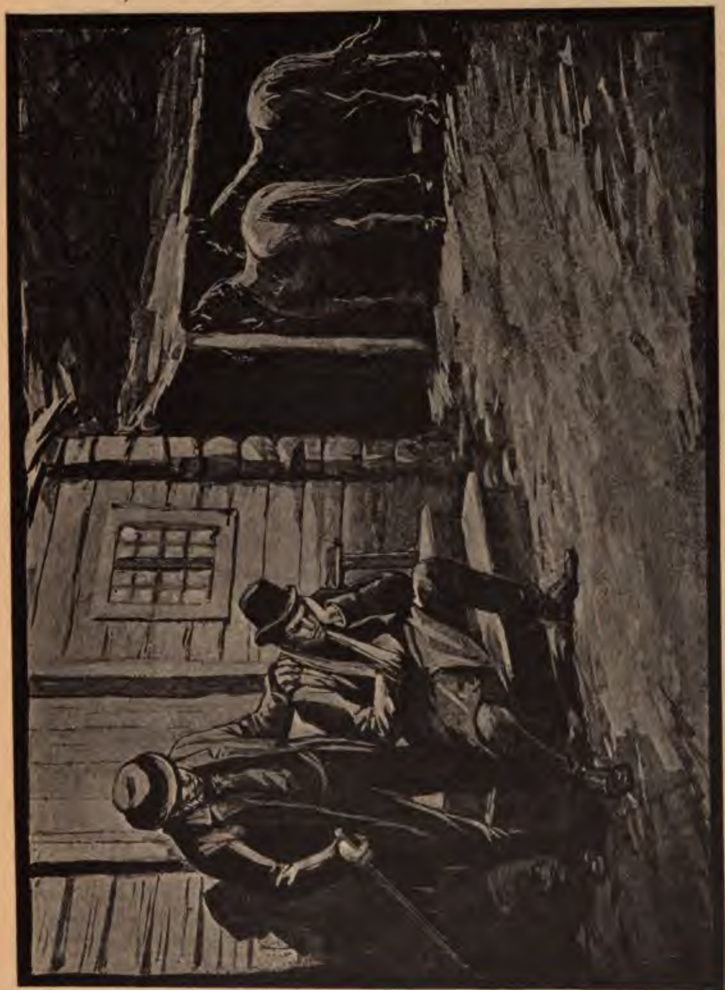
»Nej, nej», sade han, »det såret är ingen fara med.»

»Aha, det andra . . . förstår.»

»Nej, ni förstår ingenting, kapten Pålsson . . . jag kommer från Warkaus . . .»

»Från Warkaus . . .»

»Min heder är sårad till döds, mitt goda namn och rykte . . . hahaha, jag är en mordbrännare, en mördare!»

UNIV. OF MICH.

»Men i Guds namn, hvad betyder allt detta ... vill ni lära mig skö höns och brodda tuppar, eller jag tror den onde rider er ...! Ni kommer från Warkaus ...?»

»Från Warkaus och Sandels!»

»Och inför den mannen skulle er heder, er ära ... nej, nu tar jag mig en buss; det är bara inbillning alltihop.»

»Kom och sätt er här», sade mannen med den sårade armen, »jag vill berätta allt för er. Ser ni, där hade varit någon före mig, och helt visst ingen annan än den, som stått mig i vägen förr, i Stockholm, på Sveaborg ...»

Kaptenen knäppte med högra handens fingrar.

»Nå, fly förb. — ni har minsann rätt, men fortsätt, fortsätt ...»

»Den tappre mannen var i full fart med att mottaga inlöpande rapporter, då jag fick företräde. Det var en präktig karl, alldeles sådan ni beskrifvit honom, men denne man ville knappast se på mig, när jag nämnde mitt namn. Det var som om han haft en förbrytare framför sig. Dessa ögon, som sätta så många tappra hjärtan i brand, de liksom skämdes för mig. Jag kan knappast upprepa hans ord, de skuro mig genom själen. »Ni, ni», sade han, »vill tjena bland tappre män, ni vill erbjuda mig er tjenst ...»

»Och ni, herr Carl, ni teg ... ja, det ger jag mig hin på.»

»Nej, nej, jag frågade, om han då kände mig, och då först kastade han blicken på mig, men denna blick, denna blick, jag glömmer den aldrig ...»

»Huru ögonen sågo ut betyder mindre, men hvad sade han?»

»'Nyslott och Svidjeby', sade han; 'jag vill ej hafva något med er att skaffa, och tacka landshöfding Wibelius, att jag icke på stället låter arrestera och utlämna er till ryssen; gå och kom aldrig mera för mina ögon....' Och därpå vinkade han med handen, och jag fördes ut, jag var som förlamad ... och jag har ej sedan den stunden kunnat få någon reda i mitt hufvud ...»

»Men det skall jag hjälpa er med.... Ni skall ännu en gång möta Sandels, men då 'på en anden måde', och det så sant jag heter Sven Pålsson. Se så, nu är det sagdt! — Nu till en början har jag ett bref att lämna er; medan ni läser det, skall jag fundera på saken en smula ...»

Han tog upp brefvet ur fickan och lämnade den sorgsne mannen. Denne bröt det och läste.

Det var af följande innehåll:

»Herr Carl Hindersson!

Det gläder mig, att de tre hästarne äro till er belåtenhet. Er dödsfiende är i er närhet. Af ett hans bref till Sprengtporten, som kommit i under-

tecknads hand, innan det afsändes på posten, skall han sammanträffa midsommaraftonen med den nämnde i Peljärvi. Ni gör ert och mitt fädernesland den största tjensten, om ni kan taga dessa herrar om hand. Skrif hvad ni behöfver för expeditionen, och räkna på en okänd men

god vän.»

När brefvet var läst, lämnade mannen det till kaptenen, som också läste det.

»Förträffligt, förträffligt, men hvar är Erik?»

»Erik väntar jag först i morgon . . . jag skickade honom från Warkaus söderut att skaffa mig underrättelser.»

»Vi skola nu taga saken om hand själfva, och vi skola göra som er vän råder er till. Sprengtporten skall lämna er upprättelse. Fast han är en förrädare mot sitt fädernesland, skall han dock säga sanningen, när han kan rädda en enskild från skam och vanära. Han gjorde processen kort med den andre bofven, kamraten; grosshandlaren, er dödsfiende, den skola vi taga med oss och hänga i första träd — jag har färska helsningar från honom . . .»

»Ni, har ni träffat honom . . .!»

Det blixtrade i mannens ögon, och den böjda gestalten rätade ut sig, och handen, som uppbars af den svarta bindeln på bröstet, knöt sig våldsamt.

Kaptenen berättade om skuggspelet, och huru han följt den plötsliga uppenbarelsen i spåren, men utan att kunna träffa målet.

»Emellertid är det klart», fortsatte han, »att den rackarn varit hos Sandels och sjungit samma visa, som han sjöng för mamsell Aurora; han har säkert till och med bedt öfversten taga er i förvar, om ni skulle anträffas . . . och det är mycket säkert, att landshöfdingen räddat er den gången; jag vet att landshöfdingen i går var nedåt Warkaus; helt säkert har Sandels då talat om grefvens besök och om er.»

»Men hur känner landshöfdingen mig?»

»Ja, se det . . . det är mera än jag vet, men emellertid är det klart, att han känner er. Jaha, nu är det tid att handla; så fort Erik kommer, skicka vi svaret till er okända, och . . . jag menar att 15 duktiga karlar skola förslå för den där affären . . .»

Kaptenen såg härvid frågande på mannen vid hans sida, men denne svarade icke, han satt åter i tankar, dock icke så dyster, så tröstlös, som för en stund sedan; blickens skärpa utvisade, att ett kraftigt beslut höll på att mogna i hans inre.

Då hördes fotsteg på vägen i skogen, och snart aftecknade sig konturerna af en lågväxt gestalt i lång bondrock mot de mörka granbuskarne och träden. De båda männen sprungo upp.

»Det är inga lugnande nyheter jag medför, herr Carl», började den ankommande; »ryssarne tåga norrut i massor, de äro säkert öfver 7,000 man starka. De gå mot Warkaus, och det skall sitta åt för öfversten att få in sina afdelningar; svårast blir det dock för dem i Kivisalmi.»

»Herr Carl stod tyst, ännu sedan budbäraren talat till punkt. Men orden rensade luften i hans töckniga, nedtyngda sinne.

»Vi stanna här, kapten Pålsson», sade han, afbrytande tystnaden och med beslutsamhet; »det slår ej felt, att icke här blir mycket att göra under de närmaste dagarne, och säkert behöfs ett godt handtag åt den, som är längst bort från hufvudhären. Det är Fahlander i Kivisalmi. . . . Våra vänner i Peljärvi skola vi därför icke glömma. Nu sätta vi upp brefvet till min okände vän, och så draga vi ut tidigt i morgon åt Kivisalmi och se oss litet före.»

»Ja, så skall det vara, det tycker jag om», sade kaptenen; »nu känner jag igen Carl Hindersson.»

Medan de närmast följande dagarne gingo, och medan Carl Hindersson och hans vänner ströfvade i skog och mark åt Kivisalmi till, ryckte de ryska massorna allt längre och längre norrut, och Sandels måste lämna Warkaus, och Grotenfeld och Söderhjelm lyckades med möda förena sig med honom vid Henriksnäs. Men fienden drog ihop sin ring

allt tätare, och Fahlander i Kivisalmi var omsluten af ringen.

Att slippa igenom denna ring var omöjligt; vi veta, att Fahlander räddade sig på båtarne, men att han åter fann sig innesluten, och att den senare faran var ännu större än den förra.

Det var samma afton som Fahlander lade till vid Suoniemilandet, som tvenne män befunno sig i en bergsklyfta, belägen något längre norrut från Suoniemi. De sutto alldeles tysta och voro beväpnade, ehuru vapnen skyldes af de långa rockarne. Plötsligt afbröts tystnaden af ett ljud, som liknade talltrastens och hördes helt nära. Det besvarades, och kort därefter trädde en tredje in i hålan, klädd fullkomligt likt de båda andra. Man skulle kunnat taga dem för bönder, som under dessa ofredens tider från sina brända hemman sökt en föga afundsvärd tillflykt i denna bergsklyfta.

»Nu är tid att handla», sade den inträdande.

»En bonde lämnade i morse den här lappen», afbröt den ene af de båda andre; »en af oss måste till Kuopio för Peljärviaffären . . .»

»Godt! dit drager ni, Pålsson. Du och jag, Erik, skola rädda Fahlander, eller ock sätta vi lifvet till. Och om vi ej träffas mera, kapten, så är ni man för att ensam tala med Sprengtporten och taga fläcken från mitt minne . . .»

»Lita på mig», svarade den tilltalade och tryckte den framräckta handen.

»Och nu framåt! Strax bakom det stora trädet, som vi gingo öfver i förgår, står ryssen och bakom honom Fahlander. Den enda möjligheten att komma till honom är öfver träsket och sedan genom dalkjusan fram till den långa bergsklyftan. Marken är här så oländig, att blott en ryss står vid spången öfver svalget. Honom skall jag sköta, men där går vägen. De måste klättra ned i klyftan, man för man, och i denna natt, när skymningen är som tätast; en minuts dröjsmål, och det är för sent. Det är den enda vägen för Fahlanders räddning. Där i Guds namn har du order, Erik . . .»

Den talande och Erik tryckte den tredjes hand ännu en gång i sina, och så skildes de.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Det lyckades Erik att på den anvisade vägen, som han väl kände till, komma fram till öfverste Fahlander och hans folk, just som denne betänkte sig, om han skulle offra sig och det till döden. Det var Erik, som bakom trädstammen trädde fram för öfversten och hans officerare.

»Hvad vill du?» frågade öfversten.

»Rädda er och ert folk, öfverste», svarade Erik. »Men fort, intet ögonblick är att förlora.»

»Och hvem är du?»

»Hm, jag är simpel dräng, det är min herres ärende jag går.»

»Och hvem är din herre?»

»Hvartill gagnar er hans namn, ni känner honom icke ... men hans fosterfar borde ni känna, om ni kommer ihåg honom; han heter Stenvall och är inspektor på Ronäs, han är född på Vermdön liksom öfversten. ... Men hvart ögonblick är mera värdt än både hans och min herres namn. Framåt i Guds namn, öfverste.»

»Och hvart vill du föra oss? Finnes någon utväg härifrån, som ...»

»Endast en, och det står i Guds hand, om vi ens slippa fram där. ... Men är min herre vaksam, och det är han, så för jag er säkert till Kartula.»

Han beskref nu i största hast för öfversten, huru marschen skulle gå, och denne utdelade till följd däraf nödiga order. Och så bar det af. Erik gick först och strax efter honom några officerare, en och en, och så truppen; öfversten var siste man i den reträtten.

Så kommo de till klyftan, som smal och med branta väggar tämligen tvärt sänkte sig utför. Midt öfver, när man kommit ned i klyftans botten, ledde en smal spång öfver, och där stod den ryska posten, på hvars signal ett regn af kulor skulle öfverhöljt de i klyftan nedstigande.

Erik gick modigt framåt, men tyst, och allt gick lyckligt.

Nedkommen till bottnen af den smala bergsskrefvan, där det rådde fullkomligt mörker, höll han på att falla omkull mot ett lik. Han kunde ej stanna, men han lutade sig ned och såg tillräckligt för att igenkänna en rysk soldat.

»Vi äro räddade!» hviskade han till närmaste man, och de lifvande orden spridde sig som en löpeld från man till man.

Följande dagen stod Fahlander och hans trupp i Kartula by, och här mötte bud från Sandels att stöta till honom vid Henriksnäs.

35.

Partigängaren.

Tidigt samma morgon, som öfverste Fahlander och hans lilla trupp ankom till Kartula, fick brigadchefen, öfverste Sandels, i Henriksnäs ett besök.

Öfversten fick, som han steg ut på gården, sikte på en karl, som skiltvakten sade hade kommit för att lämna öfversten viktiga underrättelser.

Sandels vinkade karlen till sig och gick med honom afsides till en flygelbyggnad. Det var en storståtlig karl, väderbiten och krutstänkt, men till utseendet tvär och otymplig. Det var endast de

små grå ögonen under de buskiga ögonbrynen, som gåfvo lif åt detta orörliga ansikte. Öfversten var själf en lång, ståtlig karl, men mannen framför honom räknade visst ett par tum mera i »målet». Hans ansikte, slutet som det var, ingaf dock förtroende, och Sandels betraktade honom med synbar fägnad.

»Hvad har du att säga, min vän?» frågade öfversten.

»Bud från Fahlander!»

»Godt ... han är räddad?»

»Han blir, med Guds hjälp!»

»Hvad vill det säga ... hvar träffade du honom?»

»Jag har icke träffat honom.»

»Men för f—n, hvad har du då att säga!»

»Öfversten bör skicka ett bud till Kartula...»

Sandels kunde ej låta bli att dra på smilbandet åt jätten, som stod orörlig och styf framför honom och knappast orkade röra läpparne så mycket, som behöfdes för att framsläppa orden.

»Till Kartula, hvarför skulle jag skicka bud ditåt? ...»

»Fahlander bör få veta, hvar ni är.»

»Fahlander... hvad har Fahlander att göra med Kartula; nej min gubbe, du har ej reda på sammanhanget ...»

»Fahlander var i Suoniemi i natt alldeles kringränd af ryssen ... ett enda kryphål var öppet; slip-

per han genom där, så träffas han i Kartula vid det här laget . . .»

Öfversten blef eftertänksam och spände sina ögon forskande på jättestoden.

»Hur vet du det där?» frågade han.

»Man har sagt det.»

»Och hvilken?»

»En som var med om att rädda Fahlander.»

»Jag vill veta namnet, karl!»

»Det får han säga själf.»

En adjutant kom i detsamma och afbröt samtalet. Det syntes vara meddelanden af vikt, ty Sandels glömde jätten och gick några steg framåt med officeren. När han vände sig om, var jätten försvunnen.

Detta väckte Sandels' uppmärksamhet; han hade önskat ännu en stund få utforska den fåordige mannen, som oaktadt sina besynnerligheter hos honom väckt ett instinktlikt förtroende. Emellertid beslöt han att skicka ett bud till Kartula, som mannen begärt, mera dock för att pröfva mannens utsago, än därför att han trodde på möjligheten att där träffa Fahlander.

Och budet sprängde af, och det dröjde ej länge, förr än den som förlorad ansedde vapenbrodern visade sig med sina tappre bussar, hvilka under fröjderop ryckte upp till Henriksnäs' gästgifvaregård.

Med hvilka ömsesidiga känslor af glädje och tillfredsställelse — säger samme man, hvars ord vi en gång förut anfört — man nu omfamnades af vapenbröder, från hvilka man genom så många gemensamma faror och olycksbådande händelser varit skild, och med hvad loford man öfverhopade Fahlander och hans följeslagare i olyckan, den de öfvervunnit, faror, dem de undgått, hinder och uppoffringar, dem de trotsat, hörer till de ärorika, krigiskt sköna minnen, som man fåfängt söker att beskrifva, och som den jämlika erfarenheten ensamt förstår att rätt uppskatta.

»Räddningen från Suoniemi», sade Fahlander, sedan första stormen af glädje lagt sig, »är dock icke mitt verk.»

»Hvems skulle det väl då vara?» frågade Sandels.

»Jag både vet det och icke vet det.»

Han omtalade därefter bonden, som kom till dem om natten, samt huru denne lyckades föra dem vid sidan af ryssarne genom bergsskrefvan och vidare öfver mossar och på otillgängliga vägar till Kartula.

»När vi kommo fram till Kartula», slutade han, »var bonden försvunnen och stod ej att finna. Men på det farligaste stället, där ryssen helt visst ansåg det omöjligt för oss att slippa fram, och där han därför endast utsatt en ensam vedett, där träffade

vi liket af denna vedett. Den som tystat munnen på honom, hvilken ofelbart skulle röjt oss och gifvit signalen till vårt nedskjutande utan någon möjlighet till försvar, han är vår räddare.»

»Det är Tianen!» utropade Sandels.

»Jag tror det knappast. Jag har ett stumt vittne, ehuru äfven det kan förvilla ...»

Öfverste Fahlander tog fram en jaktknif och visade Sandels.

»Denna knif hittade en af karlarne bredvid den ryske vedetten. Han synes hafva fallit just som vi anträdde marschen utför bergsremnan, ty i annat fall borde bullret af hans fall hafva väckt ryssarnes uppmärksamhet.

Sandels såg jaktknifven. Den var af utmärkt arbete med silfverbeslag, hvarpå stod inristadt namnet: Carl Hindersson.

»Carl Hindersson», upprepade Sandels, och en blixt lyste i hans ögon.

Det är underligt och på samma gång sorgligt att se, huru jordens mäktige understundom äro slagna med blindhet, och huru de liksom själfva uppbjuda all sin förmåga att motarbeta den hand, som vill taga bindeln från deras ögon. Räddningen ligger framför fötterna, men man ser den icke, och om någon djärfves påpeka den, blir han ett föremål för

åtlöje och förföljelse. Hvarje lands historia kan med oafvisliga fakta illustrera denna bedröfliga sanning.

Vi vilja blott framkalla en enda omständighet af färskt datum, som bekräftar våra ord, och det är folkbeväpningsrörelsen. En hvar, som närmare tänkt sig in i de verkliga förhållandena, vet, att vårt fosterlands framtid, dess självständighet och frihet bero på denna rörelses framgång. Och likväl, huru har den icke motarbetats, huru njugg har man icke varit på erkännande af dess fördelar. Det är här, som alltid, arbetaren, den medellöse, som får släppa till tid och penningar, medan den rike i allsköns öfverflöd med ett förnämt förakt drar på munnen åt honom. Det är åtminstone det enda sätt att förklara, huru rikets största och rikaste samhällen ej förmått uppsätta mer än ett knappast nämnvärdt antal skarpskyttar. Vi kunna förtära bränvin för en summa så stor som 20,000,000 rdr rmt årligen — vi kunna offra på våra kläder dubbla denna summa, men vi kunna icke offra en tiondedel däraf för en sak, hvarpå vår framtids väl eller ve hvilar!

Bästa beviset för vikten och den rätta betydelsen af en allmän folkbeväpning lämnar just detta vårt sista krig med vår arffiende. Allmogen i Finland, Österbottningar, Savolaxare och Karelare, alla erbjödo sig att gå »man ur huse» mot ryssen, de bådo blott om vapen och anförare. De fingo intet-

dera, ty Klingspors rapport af den 26 maj 1808 »att de fått vapen och skott», är sanningslös.*) Ett nyss uppsatt regemente af Vasa läns ungdom, som knappast hunnit få någon öfning, aflade vid återtåget från Henriksnäs de mest lysande prof på sin stridsduglighet. En sådan kallblodighet och ordning väckte själfva veteranens beundran. »Skada blott», säger Montgomery, »att ej all Finlands vapenföra och krigslystna ungdom och män blefvo bevärade och något öfvade samt därefter begagnade mot fienden!» En man, som själf deltog i detta krig, och hvars intyg i detta afseende torde hafva något värde, grefve Magnus Björnstjerna, yttrar om folkbeväpningen i Finland då:

»Österbottens invånare», säger han, »som väl kände moskovitens krigssätt, hade dels åtföljt svenska hären, dels flytt till skogarne, medtagande allt hvad de egde, både kreatur och föda. Kosackerna förföljde dem visserligen dit, men oftast uppstod där en förtviflad kamp, och mången landsryttare hade spårlöst försvunnit, nedlagd af finnens säkra lod. Uppmuntrade häraf, började sedermera beväpnade bondhopar kringsvärma den fientliga hären. Olycklig den stackare, som föll i deras händer. Ryssen, som förstört deras välstånd, hade ingen nåd att förvänta. I det öfvergifna landet kunde naturligtvis föga anskaffas till härens underhåll, och

*) Se Montgomery I. 179.

Buxhoewden nödgades således med otrolig möda och kostnad framforsla sina förnödenheter från de sydligare orterna. Då någon gång dessa viktiga transporter föllo i våra partigängares händer, hotades hela hären med undergång; och hade Klingspor förstått ordna denna af fienden framtvingade folkrörelse, är det mer än sannolikt, att vi vid sommarens början ånyo stått kring Tavastehus.»

Om nu dessa själfuppoffrande bönder redan förut haft vapen och öfning, om denna folkrörelse redan före krigets utbrott varit ordnad? — Svaret faller af sig själft.

Nu företog man de mest förvända åtgärder. Engelsmännen, våra enda bundsförvanter, stöttes bort, och landets blomma, »landtvärnet», drogs tillsammans för att dö, ej i ärlig strid mot fienden, utan af sjukdom, af hunger och af hufvudlösa anordningar.

Bönderna, öfverlämnade åt sig själfva, gjorde hvad de kunde. Namnen Erik Olikainen, Tianen och Stenius m. fl., på hvilkas hufvuden ryssarne hade satt pris, tillhörde denna del af 1808—1809 års krigshistoria. Men de voro blott sammanrafsade hopar, och armén var otillräcklig. Och som det var då, så är det ännu. Vår armé är otillräcklig, och i händelse af ett krig med Ryssland kunna endast sammanrafsade hopar möta dess öfverlägsna massor. Att ordna dessa hopar, att skaffa dem öf-

ning och vapen, att bereda möjligheten för dem att bilda sig till krigsdugligt folk, det är rikedomens plikt. Lika mot lika, den obemedlade offre sin tid, den rike af sitt öfverflöd; det torde i alla fall ligga värdet af enkans offerpenning i den förra vågskålen.

En liten våg af denna folkrörelse hade slagit upp några mil öster om Kuopio.

Det kunde vara omkring 25 man, som lågo lägrade omkring en vakteld i skogen med utsatta poster på tillräckligt afstånd. Det var en samling af utsökt folk, stora, starka gestalter, vanda vid umbäranden af alla slag, och nu lifvade af begär att hämnas på fienden, som förstört deras lugna hem och jagat dem som osjäliga djur till skogen.

Vid sidan af elden satt på en sten, med hufvudet lutadt mot sabelfästet, en ung man, som tydligen var hopens anförare. Närmast honom satt en man, som, därigenom att han själf ställde sig i andra rummet, visade sig såsom anförarens allt i allom. Ännu en tredje stod i närheten af denna grupp, det var en kort, undersätsig figur med ett oangenämt, fult ansikte, hvars öfre del helt och hållet bortskymdes af den ludna mössan.

Plötsligt hördes en aflägsen signal, som besvarades, och en stund därefter stod en beväpnad bonde framför anföraren.

Denne såg upp.

»Sandels har dragit sig tillbaka», sade bonden, »ryssen anföll frampå eftermiddagen, men förråder och största delen af truppen hade redan kommit öfver sundet till Toiwola. Sandels hade 2 kanoner och 300 man, men de slogos som lejon, och grönrockarne trillade till höger och venster, tills öfversten beqvämt kunde stiga i båtarne.»

»Välan, gossar», sade anföraren och reste sig upp, »vi skola göra den tappre öfversten en tjenst, utan att han vet det. En viktig transport skall fram på vägen här nedanför till ryske generalen. Betäckningen är 100 man stark, vi äro 30, hvad sägen I?»

Ett raskt hurra var manskapets svar.

Därpå gaf han befallning att indraga posterna och släcka eldarne. När detta var verkställdt och truppen samlad, kommenderade han:

»Marsch framåt!»

36.

Carl Hindersson.

Vi hafva följt de offentliga händelserna sedan krigets början. Vi hafva sett Sveaborg falla genom förräderi, vi hafva sett svenska hären draga sig tillbaka till yttersta norden på ett sätt, som väckte förvåning hos ryssarne själfva, vi hafva sett dess

öfverbefälhafvare, väl icke såsom förrädare, men rådlös och oduglig, för att icke säga feg, såsom talet gick om honom, och vi hafva sett tillräckligt af denna här, för att bilda oss ett omdöme om dess stridsduglighet.

Segrarne vid Siikajoki och Revolaks föregingo Sveaborgs fall. Det var sedan svenska hären åter börjat gå framåt, det var i lägret kring Brahestad, som dessa tappre fingo underrättelse om den nesliga handlingen, att en svensk skänkt bort till fienden nordens Gibraltar.

De händelser, som ligga till grund för denna anspråkslösa berättelse, föra oss emellertid från hufvudhären, från den tappra Savolaksbrigaden, från Adlercreutz, Döbeln, A. J. Cronstedt och Sandels, längre österut till ryska gränsen, där en viktig episod i de mera enskilda personernas historia tilldrog sig, — de föra oss till den lilla hop af dödsföraktande män, hvilka sällat sig till Carl Hindersson och med honom alldeles på egen hand drogo ut till strid.

Orsaken till det tåg den unge mannen nu stod i begrepp att utföra, känna vi. Det var för att hos Sprengtporten, riksförrädaren, utverka en rentvagning af sitt namn, ett återställande af sitt rykte, en rekommendationssedel, som skulle skänka honom plats bland Sandels krigare.

Men vi böra, innan vi följa honom på denna färd, kasta en blick tillbaka till natten mellan den

3 och 4 maj, — natten efter den olyckliga dag, då ryska flaggan hissades på Sveaborg. Vi påminna oss, huru Carl Hindersson stod i begrepp att utföra en djärf handling, den att spränga den med krut fullastade Styrbjörn i luften och sålunda på något sätt häfda den svenska hedern, men att han misslyckades, att en förrädisk dolk träffade honom just i det afgörande ögonblicket.

Det var grefve Peyran, som den gången hjälpte ryssen, då likväl mera för sin egen skull än för fiendens. Grefven insåg mer än väl hvem som stod mellan honom och hans lycka, och att undanrödja denne var vilkoret för att uppnå denna lycka, och aldrig hade någonsin för en försmådd älskare förhållandena länkat sig så gynsamt att utan minsta sken af brottslighet vinna sitt mål. Den hand, som förde mordstålet, var en öfvad hand, men ögonblickets gripande vikt, faran att förlora en sekund utöfvade dock ett visst inflytande på denna hand. Armen, som höll facklan, träffades väl, och vapnet inträngde i bröstet, men det nådde icke hjärtat, som var beräknadt.

Facklan föll ur Carls hand och slocknade i en ström af blod, och mördaren försvann. I den sinnesrörelse, hvari han befann sig, märkte han icke, då han skyndade från fartyget, en mörk skugga, som tycktes nalkas detsamma. Det var Erik, den olycklige, förskjutne, utkastade Erik, han som icke

egde något mera i verlden att lefva för än »herr Carl», den ende, som för honom haft ett kärleksfullt hjärta ända från barndomen.

Erik hade på söndagsaftonen den 1 maj sammanträffat med kapten Pålsson och af honom fått veta, det Aurora ej mer var på Sveaborg, men att Carls farligaste fiende var där i stället, och att Carl kunde behöfva en pålitlig karl.

»Begif dig dit», yttrade kaptenen; »vi träffas i — prestgård.»

Och natten mellan måndagen och tisdagen lyckades Erik komma in i fästningen, men hade dock icke lyckats träffa Carl, och under förvirringen den 3 maj var det omöjligt att få ett redigt svar af någon menniska.

Först mot aftonen hade han kommit i närheten af den inre hamnen, och där hade hans skarpa ögon upptäckt de båda männen, som efter hvarandra försvunno under Styrbjörns däck. Det behöfdes icke mera än ett ögonkast för vännens spanande ögon att känna sin herre, och han skyndade till fartyget. Han måste dock göra en omväg för att komma dit, och just som han nalkades fartyget såg han ännu på afstånd den ene af de båda männen komma därifrån och försvinna i nattdunklet uppåt fästningen.

Men ögonblicket därefter stod Erik vid sin mördade herres sida, kände den varma blodström-

men och sökte, så godt sig göra lät, förbinda honom, hvarpå han bar honom ut och utmed fästningsvallen, där man knappast ansåg det möjligt för en menniska att komma fram på den upplösta isen, smög sig fram, tills han vågade sig ut åt öppna sjön.

Lyckligen kommen i land, fortsatte han med en snabbhet och styrka, som gränsade till det otroliga, sin färd i riktning åt den af kaptenen nämnda prestgården. En mil vester om Helsingfors kom han upp på landsvägen, och här träffade han en bonde, som han lyckades öfvertala att köra dem till den halfannan mil därifrån belägna prestgården.

Här blef den halfdöde mottagen, som om han varit son i huset, och kyrkoherden och hans fru uppbjödo all sin förmåga att lämna honom den vård, som var af yttersta nöden. Kyrkoherden var själf en erfaren läkare och tog sin patient om hand. Såret var farligt, men det var icke absolut dödande. Vi öfverhoppa den tid, som här förflöt, innan Carl Hindersson återvaknade till lifvet.

Erik höll trogen vård vid hans sida, och den fule, otymplige mannen vann till slut allas kärlek. Men Erik kom snart under fund med, att det var flera än han, som vårdade sig om hans herre. Han hittade en afton, när han kom in i sjukrummet, en liten fin fruntimmershandske. Han synade den på

alla sidor; den kunde icke tillhöra någon i huset, det var tydligt, men hvem tillhörde den då?

Han visade den åt prostinnan. Hon såg något förbryllad ut, men kunde icke begripa huru den kommit dit. »Den har säkert fallit ur någon af herrns fickor, det var kanske något kärt minne, så vacker en ung herre hade säkert den, som tyckte om sig», sade prostinnan, och Erik började till slut på att tro detsamma. Han märkte icke, att hvar gång han lämnade sin herres rum, öppnades dörren till ett angränsande rum och ett fint, luftigt väsende smög sig in till den sjuke.

När slutligen all fara var förbi, och den unge mannen började sitta uppe och det ej var någon fara för honom att tala, berättade Erik händelsen med den lilla handsken.

»Hvar har du den?» frågade Carl, och en matt rodnad spred sig öfver hans bleka ansikte.

»Jag lämnade den åt prostinnan», svarade Erik, »för hon sade, att hon skulle taga vara på den.»

»Då var du dum, min vän», återtog Carl leende; »vet du ej, om någon mer än jag bott här under denna tid?»

»Nej . . . det har ingen, och ingen har varit här mer än kapten, och han har kommit och gått, han har haft mycket ogjordt med grosshandlaren . . .»

»Godt, vi skola då ej vidare tänka på den där handsken.»

Några dagar därefter kom kapten Pålsson. Det var ett gladt möte mellan de båda männen, och kaptenen hade viktiga saker att berätta, men fick äfven sådana i utbyte af Carl.

Kaptenen omtalade, huru han bedrifvit saken med »herr Peters» mördare.

»Han är vid det här laget på väg till Sibirien», sade han. »Jag har velat hänga honom, eller skjuta honom, men det lyckades icke. Jag skref till Sprengtporten om den erkeskälmen, och så lyckades jag få några kosacker att anklaga honom hos general Kamenskij. Grosshandlaren bad att få tala med generalen, men det vägrades; då skref han till honom, omtalade allt hvad han gjort för slag för att spela Finland i ryssens händer, och åberopade Sprengtporten som vittne. Generalen hörde dock icke på det örat, men skref emellertid till Sprengtporten, och denne svarade, att mannen var en bedragare, och borde, om hans uppgifter kunde få något sken af sanning, just därför på ett eller annat sätt bringas ur vägen, likväl ansåg han det tillräckligt att skicka honom till Sibirien, och så gick det.»

»Ni förvånar mig, kapten . . .»

»Alltsammans gick lätt och ledigt för sig. Jag har själf varit brefbärare; jag är ej grannlaga af mig, när det gäller en viktig sak. Sverige har nu en förrädare mindre, men, men . . . Herren vete om det hjälper.»

»Det må hjälpa eller icke», vidtog Carl och fäste en djup, innehållsrik blick på kaptenen, »jag har fattat mitt beslut, jag vill ej återse mitt fädernesland, förr än Finland är räddadt, eller också . . .»

»Sätta lifvet till, jaha . . . jag känner det där; nånå, det är godt och väl, jag skall också göra mitt bästa, men se, Herren råder för lifvet. . . . Den sorgen kan vara oss beskärd och mera därtill.»

Under de följande dagarne uppgjordes planer och förkastades och uppgjordes ånyo. Härunder inlupo underrättelser från norra Finland och hären, och segerbuden från Siikajoki och Revolaks bidrogo ej litet att stärka krafter och mod. Alla dessa underrättelser meddelades i bref från en god vän, som sade sig vara väl underrättad, och som kallade sig A. Håson. Mot slutet af maj ankom ett sådant bref med underrättelser om Klingspors och svenska hufvudhärens overksamhet vid Brahestad. Detta bref var adresseradt till kapten Pålsson. 'Vi kunna föga uträtta' — hette det däri — 'vi enskilda, men måhända kunna penningar, äfven om de komma från enskild hand, verka mera. Jag anser er, kapten Pålsson, vara rätte mannen att utföra denna beskickning till excellensen. Bjud honom af penningar huru mycket han åstundar för att rycka framåt eller frivilligt nedlägga befälet; säg honom i annat fall sanningen osminkad.' Brefskrifvaren bad äfven att som ett bevis på sin vänskap för Carl få

ställa till hans disposition trenne hästar, en för honom själf, de andra för hans båda följeslagare. Skulle något behöfvas, som vore svårare att anskaffa, skulle Carl i bref på Kuopio och med adress till landshöfding Wibelius underrätta, då sakerna borde låta ordna sig på det bästa. Kaptenens berättelse om utgången af sin färd skulle lämnas till landshöfdingen i Kuopio.

Det var till följd af detta bref, som kaptenen gjorde sin djärfva ridt genom ryska hären till Brahestad och där aflade sitt för oss bekanta besök hos excellensen. Det var också till följd däraf, som han begaf sig till Kuopio, där han sedan åter sammanträffade med Carl.

Denne hade redan under sitt tillfrisknande fattat det beslut att gå som frivillig till hären, och allt efter som krafterna tilltogo, ökades hans oro och hans brinnande längtan att komma i verksamhet. Det vänliga prestfolket sökte hålla honom qvar, men alla deras skäl tjenade endast till att öka hans oro. En afton ledde Erik fram hästarne till förstugutrappan, och Carl gick in för att taga afsked.

»Jag vet ej, huru jag skall tacka er, huru jag skall visa er min erkänsla», sade han.

Men prosten afbröt honom midt i talet.

»Hvad vi hafva gjort», sade han, »det hafva vi gjort af ett godt hjärta, och den där asken med dukaterna har snarare gjort oss ledsna.»

Prostinnan grät, och det var ej mer om med prosten heller. Vi kunna föreställa oss Carls förvåning. På hans frågor visste de gamla intet att svara. Samma morgon, som hästarne funnits bundna vid gårdsstaketet, hade silfverasken med dukaterna stått på bordet i matsalen.

»Det gläder mig», sade Carl, »mer än jag kan säga, att ega en så oegennyttig vän. Den kostnad jag förorsakat skulle tyngt på mitt samvete; jag blir ändå alltid er gäldenär, ty en sådan vård, en sådan kärlek betalas ej med pengar. Min okände vän hoppas jag en gång få träffa och då uppgöra sakerna med honom.»

Och så skildes Carl från — prestgård.

Vi känna hans försök att vinna anställning vid Sandelska brigaden. Han hade först träffat öfversten i Kuopio, men där ej erhållit något svar. Utgången af hans andra besök hos Sandels på Warkaus känna vi äfven.

37.

Under vägen.

Carl Hindersson och hans lilla skara hade icke gått särdeles långt, förr än de fingo sigte på den omtalta transportforan. Den dref långsamt vägen framåt, men var omgifven af en talrik och vaksam

betäckning. Vägen gick genom en dalkjusa, på ömse sidor omgifven af djup skog. Vid slutet af dalgången lät Carl hälften af sitt folk fatta stånd, medan han själf med den andra hälften gick framåt till en utskjutande skogsdunge. Här lät han transporten fritt tåga förbi sig. Då afsköts första salvan, för hvars säkra skott lika många fiender föllo. Detsamma verkställdes af de qvarlämnade, hvarpå båda hoparne rusade fram för att afgöra saken man mot man. Striden kunde hafva blifvit allvarsam, men lyckan står dem djärfvom bi. Ryssarne kunde ej föreställa sig annat, än att de anfallande utgjorde en förtrupp af en större styrka; de grepos af en panisk förskräckelse och skyndade undan i oordnad flykt. Trettio döda lågo på platsen, men transporten var de karelska böndernas.

Vi vilja ej upptaga det knappa utrymmet med att skildra glädjen hos de arma, från sina hem förjagade männen, liksom vi icke skulle hafva uppehållit oss vid denna händelse, om icke den varit af ganska mycken vikt för Carl Hindersson personligen.

Omgifven af sin segrande skara, stod han i begrepp att öfverlägga om hvad som vore att företaga med den ansenliga foran, då Erik, som stod ett stycke utom kretsen, fick se något röra sig bakom en af de längs bort belägna buskarne. Han skyndade dit och fann snart en civilt klädd herre-

man, som af alla krafter sökte komma undan och, när han såg sig upptäckt, fortsatte sin flykt i zig-zag för att göra det omöjligt för den förföljande att nå honom med en kula. Synbarligen hade den flyende icke deltagit i striden, utan vid första skottet sökt sig det gömställe, hvarifrån han nu ämnade företaga sin flykt. Olyckligtvis låg hans gömställe åt den motsatta sidan mot den, åt hvilken transportbetäckningen lyckats undkomma. Han hade icke beräknat detta, utan genast skyndat i lä för skotten.

Erik lade helt lugnt bössan till ögat, men plötsligt fattades han af en annan tanke, kastade bössan på ryggen och företog sig att gripa den flyende och göra en fånge. Och det lyckades. Flyktingen var väl en snabb springare, men han egde ej den uthållighet och vighet som hans följeslagare. Det dröjde ej länge, förr än han tydligen såg sin fara att upphinnas.

Då vände han sig beslutsamt om och ryckte upp en pistol. Men Erik anade ögonblickligt uppsåtet, och på samma gång lyftes hans bösspipa mot flyktingen. Det artade sig till att blifva ett envig midt i villande skogen. Det var dock ej lång stund att besinna sig; mannens uppsyn visade, att han ofelbart skulle skjuta. Erik såg honom lika beslutsamt an, och det drog till och med ett godmodigt leende öfver hans läppar. Hans skott brann

af, och pistolen flög ur flyktingens hand. Men Erik sänkte ej geväret,

»Icke ur fläcken, herre», ropade han; »min andra kula är lika säker som den första.»

Härunder ryckte han allt närmare och närmare. Flyktingen stod stilla. När Erik kommit inpå honom, alltjämt med fingret på hanen, gaf han ett tecken åt mannen att gå framåt, en befallning, som denne fann sig tvungen att åtlyda.

»Nu gå vi framåt», sade Erik; »men kom ihåg, att min gevärsmynning sitter bakom hjärtat på er . . . det minsta försök att undkomma kostar lifvet . . .»

Och på detta sätt förde Erik sin fånge till Carl Hindersson.

Denne och bönderna hade nu slutat sin öfverläggning, och de senare voro i färd med att dela bytet. Så mycket de kunde föra med sig eller skaffa till sina vänner skulle undantagas, det öfriga uppbrännas.

Carl Hindersson befann sig ensam med kapten Pålsson, när Erik kom med sin fånge.

»Ah, hvad ser jag», utropade Carl och tog ett par steg fram, när han fick se den ankommande, »är det ni, herr Kalm; det var ett både oväntadt och på sätt och vis välkommet möte.»

Det var verkligen herr Kalm, med sin smilande och honungssöta uppsyn. Mötet var dock

honom ingalunda så kärt, och den lurande blicken, de stela dragen gåfvo tillkänna, att han rufvade på någon plan.

»Det väntade jag icke att träffa er här midt i skogen; ni går er herres ärende nu som förra gången, förmodar jag; ni påminner er natten i Parkumäki, en sådan handling trodde jag er icke i stånd till, herr Kalm. Jag är just nu på väg att rentvå mig från den beskyllningen att vara tjuf . . . och ni skall hjälpa mig, icke sant . . .? Ni tog generalens penningar, och sedan påstod ni, att jag tagit dem, och att ni förgäfves sökt rädda dem; det är blott en gissning, men måhända träffar den sanningen ganska nära . . .»

Herr Kalm svarade icke ett ord till detta tal, men såg sig litet emellan om och ryckte till för hvar gång, ty han kände beständigt tryckningen af gevärspipan i ryggen.

»Ned med bössan, Erik», sade då Carl; »här kan icke herr Kalm slippa undan, och man mördar icke gärna på ljusan dag, när man är ensam mot så många.»

»Undersök hans fickor», sade därvid kapten Pålsson; »den där tål att ses från alla sidor . . .»

Carl hade otvifvelaktigt rätt däruti, att herr Kalm icke här skulle våga någon djärf handling vare sig för att undkomma eller i förtviflan, men han besinnade icke, att det fans en fara för fången,

som var ännu större än att här våga ett försök att rädda sig. Denna fara bestod i att ställas som tjuf inför generalen grefve Sprengtporten. Sibirien eller döden — se där hvad han hade att välja på, och så mycket mod egde han, att han valde den senare.

Han kände sig knappt befriad från vapnet i sin rygg och såg Erik vid sin sida, förr än han ryckte upp en annan pistol och riktade den mot Carl. Denna gång var han snabbare i vändningen, än när han togs till fånga, ty nu brann skottet af, men dock icke med åsyftad verkan. Ett knytnäfveslag af den vaksamme Erik gaf i samma ögonblick, som skottet smällde, kulan en annan riktning.

»Så-å», sade Carl helt lugn, »ni har mera mod än jag trodde, men emellertid måste vi nu verkligen talas vid med annat än kulor och krut; ni går lika lömskt tillväga mot mig, som edra vänner ryssarne mot vårt gemensamma fädernesland. Ni måste nu låta binda er, herr Kalm, det är mycket ledsamt, men hvad vill ni man skall göra?»

En stund därefter var herr Kalm bunden, och hans fickor genomsöktes. Man fann hos honom en betydlig penningesumma och en mängd bref till svenske krigare, alla innehållande uppmaningar till förräderi.

»Ni är en usling, liksom er herre, fast han handlar mera i stort», utbröt Carl, sedan han genomögnat brefven. »Att vara född svensk . . .»

»Jag är finne», inföll fången med ett hånleende.

»Det där talesättet har ni lärt er af er herre: hvad ärliga finnar vilja, det ser ni af desse män, som stå omkring mig, det borde ni ha lärt af de segrar svenska hären redan vunnit, men ni begagnar er finska börd, ni begagnar Finland som en matta att knäfalla på inför den ryske czaren, hvars guld ni tigger, liksom er herre tigger om hämnd mot Gustaf III och hans son.... Ni är finne, det ordet skall kosta ert lif, herr Kalm, om ni upprepar det i dessa finnars närvaro. Nej, var ryss inför dem, som ni är det till själ och hjärta — det är det enda medlet för mig att rädda ert lif. Där ser ni, huru det verkligen står till med dessa finnar, om hvilka ni skriker så vidt och bredt, att de vilja blifva fria, att de icke önska någonting högre än att få sola sig vid czarens tron ...»

»Ni talar riktigt bra, herr Hindersson ... jag hör er med nöje.»

Det låg något så djäfvulskt hånande i dessa ord, att Carl och hans båda vänner bleknade af vrede, och Erik höjde den knutna handen. Men Carl hejdade honom.

»Jag skall icke kosta flere ord på er», sade han, »men kom ihåg mitt råd, att om ni vill något, så tala ett annat språk än ert modersmål, ty hör någon mer än jag och dessa två, att ni är svensk, så kunna vi tre tillsammans ej rädda ert lif. Så brin-

nande är finnens hat till ryssarne, men i första rummet till deras vänner.»

Fången fördes åt sidan, och man gjorde sig i ordning att fortsätta tåget. Lågorna från den antända transporten, som ej var möjlig att rädda, slogo snart mot himlen, och de mörka rökmolnen kantades af röda strimmor från den nu uppgående solen. När allt var nedbrunnet, bröt man upp och tågade vidare.

Vi följa icke detaljerna af detta tåg, där man ännu hade ett par strider att utkämpa, innan det uppnådde sin destinationsort. Det var i själfva verket en förpostkedja till kapten Malms tåg påföljande månad.

Torsdagsaftonen stod Carl med sina bussar i närheten af Peljärwi och utskickade kunskapare att få reda på, om verkligen generalen eller guvernören öfver Finland — ty det var han då — Sprengtporten befann sig i byn eller väntades dit.

Framemot midnatt kom Erik tillbaka.

»Herr Carl kommer att träffa flere bekanta i morgon», sade han.

»Är generalen där?»

»Jo, så säkert, och han har musik med sig; det skall bli middag i Peljärwi prestgård och bröllop, och generalen vill spela för finnarne.»

»Hvem är där mera, sade du?»

»Sveaborgarn, herre, och hans onde engel, Cronstedt och Jägerhorn, och en till, som de sade hette

Wadenstjerna, och han på Svartholm, Gripenberg, så där är riktigt godt sällskap. Så äro där några ryska officerare, förstås.»

»Hur stor styrka har generalen samlad?»

»Jag tror det icke vara 50 man. Man är nu så säker om, att allt snart är slut, så ingen tänker på ett besök af svenskar på själfva midsommardagen.»

»Det var goda tidningar, Erik.»

Och nu uppgjordes planen för följande dagen. Men det var så tyst i skogen, att man kunnat höra ett löf falla. Alla fattade betydelsen af detta djärfva tåg midt ibland fiender och besöket midsommardagen hos riksförrädaren. Därföre iakttogo alla den punktligaste ordning, och en militär skulle hafva förvånats öfver den noggrannhet och den snabbhet, hvarmed hvarje befallning utfördes. Ett omärkligt tecken, en svag hvissling, ungefär som när vinden pilar sig fram mellan ett par furor, och hela kedjan flyttade sig framåt eller tillbaka eller åt ena sidan, men tyst och omärkligt, som när ett åskmoln samlar sig vid horizonten på en klar sommardag.

38.

Riksförrädarne.

När solen rann upp midsommardagen, drog sig kedjan tillsammans i smärre grupper, hvilka för-

svunno i sina gömslen, kända endast för infödda karelare. Så förgick förmiddagen. Men man kunde godt höra bröllopsmusiken, när folket efter vigseln kom ur kyrkan, och man såg de granna uniformerna blänka mot solen.

Vid middagsbordet gick det lustigt till. Brudfolket log, gästerna logo och de höge herrarne logo äfven. Endast öfver Cronstedts åldriga ansikte hvilade ett moln af sorg, en skugga, som funnits där allt sedan den olyckliga dagen, då han förrådde sitt fädernesland. Men Sprengtportens gnistrande ögon blickade stolt omkring i salen, och Jägerhorn och Gripenberg och de öfriga ryssarne, alla öfverlämnade sig otygladt åt glädjen. Här kunde man vara sorglös, svenska hären stod bortom Kuopio och mellan den och bröllopsgården stod en här på 8,000 ryssar. Man var ju lika säker som i »tårarnes stad», som ryske bonden kallar Petersburg.

Och den ryska musiken blåste. Sprengtporten spelade för finnarne. Det var väl också det minsta han kunde göra, när han ledde sitt offer till slagtarbänken, och är, som man vet, en vanlig ceremoni ända sedan urminnes tider. De olycklige glömma sin smärta, och tårarnes flöden stillas. Det ginge väl dock an, om den ryska statskonsten inskränkte sig endast till användandet af musik för att tämja menniskoanden. Men den använder allt, som kan tjena till att förvekliga och förslappa sinnet och

komma hvarje manlig känsla att försvinna, — allt, hvarje medel som kan döda det ädlare och bättre hos menniskan och göra henne oduglig för en sann frihet. Men det är ej nu att tala om den ryska musiken, hvarken i dess allmännare form eller dess enskilda.

Ero-talkkuna bjöds. Det är den sista rätten vid ett karelskt bröllop, hvarefter intet vidare bestås, och man reste sig upp från bordet. Herrarne slogo sig ned vid spelbordet i ett angränsande rum, och musiken tystnade, för att litet därefter spela upp till dans i en loge, för tillfället inredd till danssal.

Sprengtporten samtalade med en man, hvars fina och bleka ansikte vi väl känna igen. Det var grefve Peyran. Med aristokratisk undfallenhet ställde sig denne till guvernörens disposition, ehuru man tydligt kunde se, att hans djärfva, lifliga ögon liksom voro mera tankspridda än vanligt. Detta undföll icke heller guvernören.

»Ni är trött, min vän», sade han, »efter alla edra mödor och besvär, men snart är hvilans stund kommen . . .»

»Nej, nej», försäkrade grefven, »visst icke, visst icke . . .»

»Ah . . . jag förstår, ni längtar till er sköna brud; jag saknade henne vid festen.»

Grefvens ansikte blef om möjligt ännu mera blekt.

»Min fästmö befinner sig ej rätt väl efter den svåra resan, men så fort hon hemtat sig, skall jag utbedja mig den nåden att få föreställa henne för er.»

»Det väntar jag med nöje, framför min komplimang för henne; jag begriper, att ni så fort som möjligt önskar träffa henne . . .»

Sprengtporten gjorde en lätt men förbindlig helsning, som grefven besvarade med det mest älskvärda och tacksamma småleende, i det han bugade sig för guvernören.

Klockan kunde nu vara mellan 5 och 6 på eftermiddagen, och redan hördes de första tonerna af dansmusiken från logen. Sprengtporten vände sin inåt rummet för att slå sig ned vid ett af spelborden, och grefven skyndade genom salen för att aflägsna sig.

Som läsaren kan sluta af samtalet mellan honom och guvernören, så hade han lyckats i sina ständigt fortsatta bemödanden att vinna sin stolta, sköna Aurora. Hon var nu hans fånge, han kunde med henne förfoga efter behag. Det var det sista medlet för honom att vinna sitt syfte, men det var dock ett medel, och den ädle grefven var icke grannlaga i den vägen.

Han älskade verkligen denna sköna, nordiska qvinna med hennes friska, kraftiga vilja, hennes raska, beslutsamma väsende, och hans lidelser öka-

des i samma mån som motståndet och svårigheterna att uppnå sitt mål. Han var en kraftig natur, och mäktig af hvarje uppoffring på den väg, som han en gång föresatt sig, men hans gerningar voro onda.

Det är en egen företeelse, som litet emellan uppenbarar sig, och som tyckes liksom bekräfta åsikten om det ondas likställighet i kraft och inre styrka med det goda. Det är ett återupprepande i handling af de gamla romansernas och riddarsagornas tal om en ond ande, som vid sidan af en god följer menniskan icke alltid endast såsom lockande och rådande, utan ofta äfven i strid mot henne, och man tycker sig i dessa handlingar, alltid riktade mot det goda, se liksom de särskilda bokstäfverna af ett ord, en mening, som, fullt uttalad, skulle kläda sig i samma form som skaldens tanke:

»Hvad vill du med din oskuld,
du Emblas dotter?»
Se uti trollets armar
har blomman vissnat.
»Hvad strider du för landet,
du nordens yngling?»
Han sålde fädrens grafvar
för lumpna guldet.

Och fosterland och ära och fädrens minnen, och försakelse och kärlek — slikt är dårens tal. Skalden kan sjunga därom, men han är en dåre — —
— — — — — — — — — — — — — — — — —

Jag kan ej dåren locka
från blåa molnen:
dock är jag nöjd; på jorden
är han föraktad.

Så sjunger den onde jätten i bergssalen, trollet i folkvisan. Är hans sång månne blott en tom fras utan motsvarande verklighet? Det är åtminstone något, som menniskan har att hoppas på ...

Men det onda, det godas motsats, måste finnas, striden måste finnas, och den blomman har ännu ej blommat, kring hvars stjälk ej någon gång ormen krupit. Segraren finnes också och lefver nu som fordom, då riddaren under korsets tecken krossade den onde anden.

Det var i Kuopio, som grefve Peyran återfann Aurora. Det var hans skugga, som kaptenen så ifrigt förföljde. Aurora hade, trogen sitt löfte, sökt försvinna ur världen, på det sätt som ett sådant beslut kan utföras i vår tid och i nordens länder, där inga kloster finnas. Det var endast för sitt land hon lefde, för sina stridande landsmän och för honom, som hon en gång skänkt sin kärlek, och hvars bild ännu lefde i hennes hjärta, såsom det högsta, det ädlaste, det bästa på jorden.

Därför stod hon också vid hans sida i sjukrummet, därför följde hon honom ständigt skyddande och hjälpande och fast besluten att, när stunden var inne och ingen räddning att finna undan öfvermakten, falla kämpande vid hans sida.

När svenska hären ånyo nödgades lämna Kuopio och denna stad åter togs i besittning af fienden, lämnade äfven den ädle landshöfding Wibelius med sin familj staden. Det var samma afton som Aurora skickade sin trogne följeslagare, Hvass, åstad att underrätta Sandels, hvar han hade att träffa öfverste Fahlander, en underrättelse som Hvass själf förskaffat sig.

Då lämnade en af landshöfdingens betjening till Aurora en biljett. Den innehöll blott ett par rader.

»Skynda, mamsell Aurora, er förföljare är i hack och häl, jag väntar här nordvart. Jag lyckades nätt och jämt komma undan försåtet. Jag har ledt honom på villospår, och därför kan jag ej gå till staden. Länsman skrifver detta från

Hvass.»

Aurora hade ingen anledning att misstänka denna biljett. Hon begaf sig på väg; en af landshöfdingens folk rodde henne. Det var sent på qvällen och natten inbruten. Då kom en båt framilande med tysta årslag bakom en holme ej långt från norra stranden. I dessa tider var detta icke något ovanligt, men den pilsnabba farten väckte Auroras uppmärksamhet, och hon fattades plötsligt af en instinktlik aning.

»Sök komma undan den där båten, om du kan», ropade hon till roddaren.

Men det var förgäfves. Två man sutto vid årorna i den ankommande båten och i dess stäf befunno sig ytterligare två man. Nu var den vid den förföljdas sida. Hjärtat klappade häftigt inom den sköna, sörjande flickans bröst, men till hennes förvåning vände båten åt sidan och försvann snart bakom en annan holme. Skymningen gjorde, att man ej kunde urskilja ansiktena af de fyra karlarne, men dock stannade en obestämd oro qvar hos Aurora.

När båten tog törn mot land, hoppade roddaren ur för att draga upp båten ett stycke, men i detsamma fattades han af ett par starka armar, som kullkastade honom, medan en annan med ett hopp befann sig i båten och kastade en stor duk öfver Aurora. Duken bands med säkra band omkring lifvet, och hon kände, att hon lyftes ur båten och bars ett stycke, hvarpå hon åter nedsattes i en båt, som genast lade ut från stranden. En arm hvilade med säkert tag omkring hennes lif.

Rodden fortsattes hela natten. När båten stötte mot land, var det morgon; Aurora hörde det på fåglarnes qvitter. Då kastades hon på en hästrygg, och så bar det af med korta raster.

Slutligen stannade äfven ridten, hon hörde ord vexlas på ett främmande språk, hästarne leddes från ett ställe till ett annat, beläget något längre bort. Här lyftes hon af hästryggen och infördes i ett rum, till hvilket dörren omsorgsfullt stängdes.

Det dröjde länge, innan dörren åter öppnades. Men då knötos banden upp, och hon befriades från den fängslande duken. Hon såg sig omkring. Rummet var litet, mörkt och nedrökt, och endast genom en obetydlig glugg insläpptes ett matt ljus. Framför henne stod en ung bondflicka, som med en viss rädsla betraktade henne. Hon framsatte på en bänk en enkel anrättning, men förstod ej ett ord svenska.

Så kom natten, en natt af hopplöshet och förtviflan. Det behöfdes hela kraften af en så beslutsam själ som Auroras, för att icke tillintetgöras under tyngden af all denna oro, alla dessa tvifvel och denna själsspännande ovisshet.

Hon kunde omöjligt veta, hvar hon befann sig. Blott det, att hon befann sig i sin fiendes hand, det var klart för henne, äfvensom att hon låtit bedraga sig på den biljett, som lämnades henne i Kuopio. Emellertid gick natten och dagen kom, och med densamma den rädda flickan, som lämnade henne en biljett från grefve Peyran. Hon hade dock icke hunnit läsa den till slut, förr än grefven själf inträdde.

»O min Gud, Aurora», utropade han, »hvilken lycka i olyckan, att jag var här, och att jag kan visa er ett ringa prof af min brinnande kärlek . . .»

Så började grefven och i samma anda fortsatte han. Aurora lät honom tala utan afbrott; blott ett och annat ögonkast liksom af förvåning öfver den

fräckhet, hvarmed hennes förföljare vågade tala om allt hvad han gjort för att lyckas vinna hennes kärlek, visade, att hon hörde honom. När han slutat, fäste hon sina uttrycksfulla ögon på honom och sade med ett isande lugn:

»Ni är en usling, grefve, och det är endast af tvång, som jag nödgas höra och se er.»

»Aurora!» utropade hennes tillbedjare, liksom fallen från skyarne.

»Besudla icke mitt namn med att uttala det... ni kommer aldrig att ens vinna min medömkan, och jag svär det vid Gud, jag skall begagna hvarje tillfälle att bringa er i lagens våld...»

»Ah, min nådiga», afbröt henne grefven, »jag hoppas, att detta icke är edert sista ord; ni skall erhålla betänketid. Vigtiga angelägenheter tvinga mig tyvärr att nu lämna eder.»

Grefven bugade sig och gick. Han måste möta Sprengtporten. Men efter ett par dagar var han åter med honom och de öfriga herrarne i Peljärwi, och så fort han kunde, besökte han åter igen sin fånge.

Men nu lyckades han ej afvinna henne ett enda ord. Han talade om sin kärlek, han bad, han besvor henne att skänka honom blott en blick, ett ord, som tydde på tillgifvenhet, men fåfängt.

Då rullade hans ögon af en satanisk eld och hans kinder blossade.

»Så hör mitt sista ord, Aurora», sade han; »i afton i detta rum skall vår brudsäng bäddas.»

Det var midsommardagen.

Hela förmiddagen upptogs af öfverläggningar med generalguvernören. Så kom middagen och samtalet med Sprengtporten, och först då blef det tid att tänka på utförandet af den djäfvulska plan, som hela dagen hvälfts i hans hufvud, och som föranledt den tankspriddhet, som själfve Sprengtporten anmärkte.

Med feberheta steg gick grefven öfver salen och nalkades dörren. Just som han höjde handen för att öppna denna, slogs den upp och en hög gestalt i blå rock stod på tröskeln.

Grefven tumlade ett par steg tillbaka, och ett uttryck af omisskänlig förskräckelse stod att läsa i hans anletsdrag.

Det var Carl Hindersson.

Generalguvernören kastade, mera af en tillfällighet, än därför att han hörde dörren öppnas, en blick ut i det yttre rummet. Men blicken stannade därute, han satte sig icke, utan gick ut, och de öfrige herrarne, hvilkas uppmärksamhet väckts af generalen, följde honom, den ene efter den andre, allt efter som samtalet ute i salen blef lifligare.

»Förlåt mig, herr general», började Carl, »jag ser, att jag kommer mycket olägligt för er . . . jag förmodar, att jag är igenkänd?»

Generalen nickade.

»Mitt ärende», fortsatte Carl, »är mycket enkelt. Jag har blifvit anklagad för ett nesligt brott; det är denna anklagelse, som kallat mig hit. Ni påminner er, i hvilket ärende ni skickade mig till Sveaborg.»

Generalen blef synbart generad. Han sade några ord på fransyska till grefven, som omedelbart därefter ville skynda ut ur rummet. Men Carl gick honom till mötes och hindrade honom.

»General», sade han, »jag besvär er, hör mig, innan ni vidtager några åtgärder; jag vänder mig till er öppet och förtroendefullt, låt oss tala med hvarandra utan misstro ... och denne man, herr general ...»

»Hvad vill ni, karl», utropade härvid Sprengtporten afbrytande och tog åt värjfästet.

»Jag vill rättvisa, och det är något, som ni ej vägrar mig, ... det är i förtroende därtill, som jag kommit hit. General, min bana är stängd, min framtid förlorad, om jag ej kan rentvå mig från den beskyllning, som hvilar på mig.»

Där låg något så gripande i de manliga dragen, och det var något så öppet och förtroendefullt i de uttalade orden, att generalen stod stilla och tycktes afbida hvad mannen vidare kunde hafva att säga. Han vinkade till och med åt grefven att stanna.

»Jag föraktas af mina landsmän; hvart jag vänder mig, mötes jag af hån och smädelser. . . . Det hvilar en fläck på mitt namn; den fläcken måste ni taga bort, grefve Sprengtporten!»

»Jag förstår er ej», sade generalen.

»Ni skall snart förstå mig . . . jag har i mitt våld tjufven till den penningsumma, som ni skickade med mig till öfverste Jägerhorn. Låt honom bekänna sitt brott och gif mig ett rättfärdigande, skrifvet med er egen hand, — se där hvad jag begär.»

Fårorna på Sprengtportens panna lade sig, och molnet, som skockat sig öfver hans ögon, fördelades.

»Jag tycker om detta förtroende till mig. Unge man, ni skall ej hafva bedragit er på mig. Låt den brottslige komma!»

Carl öppnade härvid dörren, och en af hans män införde herr Kalm, hvars händer voro bakbundna. Åsynen af denne man gjorde på generalen ett vidrigt intryck. Det såg nästan ut, som om han fått bekräftelse på redan länge närda misstankar. Hans panna mulnade åter, och hans blick hvilade med stränghet på den darrande fången.

»Är det sant, hvad denne säger?» sporde generalen, och hans röst var kylig, men den klang ändå, som en brandsignal under nattens stillhet.

Men herr Kalm hade haft tillräcklig betänketid, han visste att väl lägga sina ord.

»Ack, tro honom icke», utbrast han, och kastade sig på knä för sin stränge domare, »tro honom icke, han må säga hvad han vill. Ni är den mannens fånge och likaså alla de andra.... Tro mig, herr grefve, han hatar er ... ack, ni har varit min välgörare, hvarför skulle jag vilja bedraga er, då min lycka är beroende af min trogna tjenst...?»

Det blef en viss bestörtning i salen, och man hörde ett rasslande, som om flere värjklingor blottats, men Sprengtporten stod orörlig, fårorna lade sig åter allt djupare på hans panna och ögonen gnistrade, det var allt.

»Öfvertyga er själf, herr grefve», forsatte Kalm, »öfvertyga er själf, ropa på edra kosacker; ni och alla de närvarande äro denne bofs fångar ...»

Nu blixtrade vapen i allas händer, och alla rusade mot dörren.

Men där ställde sig Carl Hindersson. Det låg ett obeskrifligt lugn öfver hans anletsdrag, som talade till hans förmån. De hotande vapnen sänktes för denna blick.

»Hvem vill anfalla en vapenlös man?» hördes en stämma bakom Sprengtporten. Det var Cronstedt, som yttrade dessa ord, och de hade afsedd verkan.

»Lugna er, mine herrar», sade generalguvernören; »det ena först och det andra sedan.»

Och så blef det åter tyst i salen.

I samma ögonblick öppnades ett fönster, och man hörde ett ljud, som om en person hoppat ned på marken. Det var grefve Peyran, som begagnade sig af den allmänna förvirringen för att skynda till afslutandet af sin affär, för honom i denna stund vida viktigare, helst som han äfven ville undvika ett sammanträffande med sin hatade medtäflare.

»Låt mig höra, huru allt tillgått», fortsatte generalen, och vände sig till Carl. Denne beskref kort men klart och tydligt händelsen i Parkumäki, och allt som han talade fördystrades Sprengtportens ansikte. Hans mörka ögon stannade på fången.

Dennes vanmakt, detta plötsliga förstummande i försvarets stund vittnade ensamt för sig mot fången, men äfven ett egendomsköp i Petersburg talade för en penningetillgång, som Sprentporten hittills icke kunnat förklara.

»Herr Kalm», sade han, »en öppen bekännelse är det enda, som kan rädda er.»

Kallsvetten lackade om fångens panna, och hans ögon foro af och an utan att kunna finna en punkt att hvila på. Hans ansikte blef likblekt, och han började vackla, som om han förlorat sina sinnens bruk. Tystnaden, generalens stränga ansikte, Carl Hinderssons lugna hållning, alla dessa ögon, som fästes på honom . . . till slut började rummet med alla dess föremål dansa omkring. Herr Kalm föll afsvimnad till generalens fötter.

Generalen vinkade till sig en af de ryske officerarne, som skyndade att frambära papper och skrifdon, och generalen skref med egen hand ett frikännande för Carl i den mest tillfredsställande form. Han tryckte sitt sigill på papperet och öfverlämnade det därpå till Carl.

»Jag tackar er», sade denne, sedan han stoppat papperet i fickan; »det är en ridderlig handling af er, grefve Sprengtporten, som jag kan minnas med glädje.»

»Nu till den andra frågan», afbröt honom Sprengtporten; »hvad var det tjufven hade att säga?»

»Behagar ni följa mig ut på gården, herr general, så skall jag besvara er fråga.»

Carl öppnade dörren, och generalen och de närvarande herrarne följde honom ut. På gården stod folket samladt i en klunga. När generalen och de öfrige herrarne visade sig, skingrade sig massan något, och man kunde tydligen se de fängslade kosackerna omgifna af de karelska bönderna.

Den öfverrumpling, som här blifvit verkställd, hade blifvit ledd af ett förslaget hufvud, och den hade krönts med den lyckligaste framgång. Det var kapten Pålsson, som var mästaren, och han såg i detta ögonblick, då han närmade sig Carl, riktigt själfförnöjd ut.

»Hvad vill detta säga?» frågade generalen, och herrarne sågo på hvarandra.

»Ert öde, general, om jag nödgats tvinga mig till rättvisa.... Nu» — Carl vände sig härvid till kaptenen och hviskade några ord i hans öra — »har ni räddat mer än mitt lif, ni har återgifvit mig min ära. Lika mot lika, herr general.... Förlåt mig det försiktighetsmått, jag ansåg mig böra taga; nu står jag vid mitt ord, jag går som jag kommit, utan att göra bruk af min tillfälliga makt.»

Under tiden han talade gjorde han ett tecken åt sitt folk, och de förvånade herrarne fingo se den ene efter den andre af kosackerna frigöras.

Generalen var icke blind för den verkliga fara, hvari han sväfvade, icke heller de öfriga herrarne. Hade det funnits en möjlighet att få ett bud till närmaste ryska truppstyrka, som icke var så särdeles långt borta, så är det icke osannolikt, att detta äfventyr fått en annan utgång. Måhända var man dock å andra sidan icke heller känslolös för denna handling af storsinthet hos en simpel man utan namn och rang. Det var dock djärft, man skulle skatta sitt namn högt för att midt ibland fienden uppsöka den, som kunde borttaga en fläck från detsamma.

Utan att säga ett ord gick generalen in, och hans herrar följde.

Men Carl och hans folk lämnade byn.

39.

»Guds finger».

En saknades dock af Carls folk. Det var Erik. Carl frågade förgäfves efter honom; ingen hade sett honom, sedan man kommit i färd med kosackerna.

»Han är där han bäst behöfs», sade en af bönderna, och det var att uttala Carls egen öfvertygelse. Tåget fortsattes utan något afbrott.

Det var nu Carls afsikt att i ilmarscher skynda till Sandels. Nu skulle han ej längre med hån visas tillbaka, nu skulle han få strida i ordnad strid bland tappre män, och sedan ... sedan, när striden en gång var slut och segern vunnen, då — så slutade alltid hans tankegång — skulle han återse Ronäs och gubben Stenvall och hans gumma, och där funnes säkert också någon annan, för hvilken det var ljuft att strida och dö, om det så var Guds vilja.

Midt i dessa tankar afbröts Carl, där han gick efterst i sin skara, af en man, som kom häftigt framspringande bakom den yttersta stugan i byn.

»Herr Carl», ropade mannen halfhviskande, »stanna; här är något som återstår.»

Carl såg åt sidan; det var Erik.

»Hvad är på färde?» frågade Carl.

»Mamsell Aurora! Jag har sett den där babianen, mågen; han har en fånge innesluten där i stugan; jag har hört honom tala, han är ursinnig ...»

»Men Aurora? ...»

»Det är hon som är innesluten; hon har blifvit ditförd i hemlighet; flickan, som passar upp på henne, har gjort det begripligt för mig, fast jag knappt förstår ett ord af hvad hon säger. Det slog mig genast för hufvudet, när jag såg mågen hoppa ut genom fönstret, att det var något på färde, och jag följde honom. När han kom in, så talte han så vackert som en ängel, men sedan steg det i graderna ... icke en minut är att förlora, herr Carl.»

Carl stannade. De öfrige fortsatte sin väg.

Byggnaden, som bofven valt till utförande af sin skändliga plan, var för densamma väl belägen. Den låg nämligen så godt som alldeles enstaka. och för tillfället voro dessutom alla menniskor samlade vid dansen. Allt var på det förträffligaste uttänkt och förberedt. Men äfven den erfarnaste skurk kan ibland låta bli att taga med i räkningen ett och annat.

Nu stannade de båda männen vid denna stuga. De lyssnade. En lidelsefull stämma hördes tala därinne, men ljudet var dämpadt, förtvifladt, rösten liksom hväste fram orden, så att man hade svårt att urskilja dem.

»Det är han», hviskade Erik, och Carl fattade i handtaget på dörren, som var stängd innanför.

Grefven hade dock i den själsspänning, hvari han befann sig, dels äfven till följd af den säkerhet, hvari han trodde sig vara, icke bättre denna gång verkställt dörrens reglande, än att den sprang upp för en häftig ryckning af Carl.

Därinne möttes blicken af ett skådespel, som liksom i ett prisma uppfångade de mest motsatta ytterligheter. I bakgrunden af rummet stod en skön qvinnogestalt, hvars hufvud omgafs af upplösta och oordnade lockar, men hvilka just i sin frihet, i sin naturliga skönhet gåfvo åt ansiktet en prägel af oförlikneligt behag. Där tronade på den marmorbleka pannan en sinnesstyrka, ett mod, sådant som man varseblifver det på någon vacker afbildning af forntidens martyrer, medan de nedsänkta ögonlocken och draget kring munnen talade på samma gång om förakt öfver nidingen och medömkan med menniskan. Gestalten föreföll vid första påseendet som en uppenbarelse från Guds himmel, en sörjande ängel, som nedstigit på jorden att bevara, att hejda, att straffa ... för att återföra till Gud den vilsefarande anden.

Midt emot, med de mörka konturerna skarpt aftecknade mot den ljusa, luftiga skepnaden i bakgrunden, stod en man, hvars drag talade om en till vansinne gränsande förtviflan. Han stod i fram-

lutad ställning, färdig att taga ett språng framåt, den venstra handen var utsträckt för att liksom fatta tag i offret, den högra svängde en dolk. Hela taflan skulle hafva skänkt en målare det förträffligaste motiv, en lefvande afbildning af en strid mellan mörkret och ljuset, åtminstone af ett moment däri, det första, då den onde anden vågar sträcka sin hand till anfall mot Guds sändningebåd — början till samma strid, hvars slutscen Rafaëls pensel framställt på duken i ärkeängelns strid med mörkrets furste.*)

Knappt hade Carl sett hvem han hade framför sig, förr än ett slag af honom kom dolken att falla ur mördarens hand, hvarpå han böjde honom ned i stoftet med ansiktet mot golfvet.

»Där är din plats, eländige . . . för ut honom, Erik.»

Carl släppte härvid sitt tag och sköt grefven åt sidan med foten, i det han reste sig upp och ställde sig emellan honom och Aurora, liksom för att befria hennes ögon från åsynen af denne niding.

Knappt hade dock handen släppt sitt tag, förr än mördaren, med återvunnet välde öfver sig själf och med hela spänstigheten af sitt skaplynne, sträckte ut handen och fattade dolken, som låg vid Carls fot. Denne hade nu blott en tanke, hans ögon

*) Denna tafla målades 1517 på beställning af konung Frans I i Frankrike, och är en af de yppersta prydnaderna i museet i Paris.

blott ett mål — Aurora. Själfve Erik, den vaksamme vännen, var så gripen af ögonblickets makt, där han så tydligt såg Guds finger uppenbara sig, att han ej lade märke till den slagne bofven, förr än . . .

Såsom tigern reser sig till språng, utan att ett löf höres prassla under fötternas sammandragna muskler, såsom ormen lyfter sitt hufvud och låter det glida utmed stammen af det träd, där det utsedda offret sorglöst sitter och lockar sin maka i skogen, tyst, omärkligt, oanadt reste sig den i sin djäfvulska plan förekomne grefven.

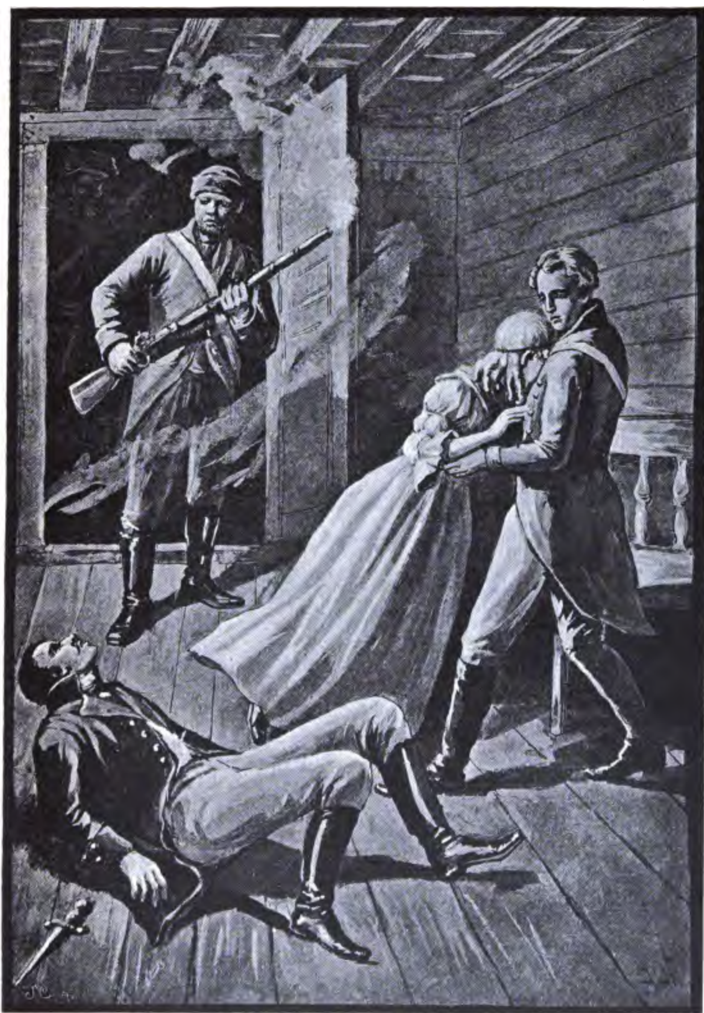
Inom mindre tid, än som fordras för att nedskrifva detta, stod han åter på fötter och spetsen af hans dolk vidrörde Carls nacke.

Aurora skrek till och störtade fram.

Men i samma ögonblick smällde ett skott, och när krutröken något skingrat sig, såg man ett blodigt lik på golfvet och Aurora afdånad i Carls armar.

Erik hade höjt sin bössa och skjutit. Man fann dock sedan vid undersökningen, att tvenne kulor träffat mördaren.

I den låga dörröppningen, sedd af ingen, visade sig den nedhukade gestalten af en jätte, som försvann i samma ögonblick Erik vände sig om.

UNIV.
OF
MICH.

40.

Carl och Aurora.

Bakom den lilla byggnaden var en hage, och där bortom skogen, och äfven där var det midsommar, och ljumma fläktar kommo vesterifrån, dröjde en stund hos de små blommorna, som böjde sina hufvud till tecken, att de förstodo vindens hviskning, och foro sedan vidare och vidare.

Hit förde Carl Aurora, och här vaknade hon åter till lif ur den domning, hvari hon fallit. Efter den hårda strid hon genomkämpat, efter all denna pinande oro, hade där inträdt ett ögonblicks ro, som när båten från det stormande hafvet kommer in under en klippvägg, där vågorna gå stilla och afspegla solen, fast böljan ännu är grumlig af hafssvallet. Carls uppträdande gjorde med ens allt klart för henne, men det uppställde för henne äfven nödvändigheten af . . .

Vi påminna oss hennes beslut om dagen, när hon genom Hvass fick veta den förfärliga sanningen, att hon var en mördares, en mordbrännares, en förrädares dotter. Hos en kraftfull ande, sådan som Aurora, var detta beslut oryggligt. Och likväl älskade hon Carl, älskade honom med den första kärlekens varma tro. Men denna kärlek kläddes i sorgedok, det var ett musselskal omkring den

äkta pärlan, och detta musselskal måste blifva så fult som möjligt.

Mordvapnet i uslingens hand, som glänste bakom Carls hufvud, det drog ett streck öfver hennes plan, öfver hennes sublima självuppoffring, det sprängde musslan och visade den äkta pärlan i ursprunglig glans.

Nu befann hon sig vid dens sida, som hon älskade högst af allt på jorden, och som hon mest af allt ville undvika . . .

Var det en lek af ödet, — var det Guds finger, som ville visa henne, att hans sol kunde lysa och värma äfven mördarens dotter, att lyckan kunde le äfven för henne, eller var det en pröfning, en frestelse, nödvändig för att göra offret af hennes försakelse ännu mera rent, ännu mera fritt från hvarje grand af jordiskt stoft?

Men solen lyste öfver blommorna och öfver sjön, och vinden for smekande fram öfver ängen och berättade sin saga för blommorna. Det var högtid på ängen och i skogen under Guds fria himmel — sedan drömma blommorna om allt hvad vinden hviskat för dem; det är deras midsommarnattsdröm.

Var det midsommar äfven i de ungas sinnen — och hur skulle deras midsommarnattsdröm blifva?

De sutto båda tysta, men lärkan sjöng öfver deras hufvud, och Carl höll Auroras hand i sin.

För båda stod minnet af deras sista sammanträffande på Sveaborg, fast där bakom visst skimrade i rosenrödt ett annat minne — midsommaren det föregående året. Då var deras kärlek i sin knoppning, då var allt idel glädje och värme och sol; nu voro glädjen och solen borta. Det var en skrift i svart, men på rosenrödt papper.

»Du skall blifva lycklig, Aurora», hviskade Carl och tryckte hennes hand och blickade henne trofast i ögonen.

Hon såg på honom, men så betäckte hon sitt ansikte med sina händer, och heta tårar föllo ned på klädningen.

»Sörj icke så bittert, Aurora», tillade Carl, »allt skall åter blifva godt . . . ormen är död, som ville lista sig in i ditt hjärta och gjuta sitt gift öfver din Carl. Nu kan du ju se på mig igen, det låder ej mera någon fläck vid mitt namn.»

Nu fästes åter Auroras ögon på Carl och ett svagt leende log kring hennes läppar.

»Carl», sade hon och tryckte hans hand, »jag misstror dig ej . . . ack, förlåt mig den sorg, jag gjorde dig då . . . det var en olyckans dag . . .»

»Men nu är den dagen slut . . .»

»Icke ännu, Carl! . . . den slutas ej, förr än detta krig slutas; när Finlands öde är afgjordt, då . . . då randas morgonen till en ny dag . . . och då . . .»

»Och då?»

»Då skola vi åter mötas . . .»

Carl hade på tungan en fråga, då den högtidliga stillheten omkring dem afbröts af sorlet af en mängd röster, som kom allt närmare. Snart visade sig Erik bakom de närmaste buskarne, och frågan dog på Carls läppar.

Man hade kommit för att undersöka förhållandet med den döde. Carls och äfven Auroras närvaro var därvid nödvändig.

Som emellertid denna undersökning på intet vis kan intressera läsaren, må det vara nog att här endast omnämna den. Det var sant, den döde hade stått i den närmaste beröring med förrädarne, en beröring, som för dem till och med kunde bli komprometterande. Det är därför ganska sannolikt, att dessa icke utan en viss lugnande tanke på framtiden tänkte på undanrödjandet af en farlig medbrottsling. Dessutom voro desse förrädare dock såsom enskilde män af upphöjda tänkesätt, och det gjorde på dem ett upprörande intryck att se och höra den nesliga handling, hvartill den döde kunnat nedlåta sig, något som dock kunde moraliskt förklaras, när man på liket fann det inbrända märket, som tryckes på Frankrikes galerslafvar. Han hade fallit på sina gerningar — det var deras gemensamma tanke, och man täflade att visa det svenska fruntimret allt möjligt deltagande.

Sprengtporten erbjöd henne själf att taga in i prestgården och därifrån i hans vagn resa till Petersburg, hvarifrån hon kunde säkert öfverkomma till Sverige efter krigets slut, som nu var hart nära.

Det var naturligt, att Aurora skulle afböja detta artiga anbud. Hon föredrog att vistas öfver natten i stugan hos den bonden, hvars dotter uppassat henne, sedan hon kom till Peljärwi, och därvid blef det.

Carl blef likaledes inbjuden till generalen i prestgården, och som han icke kunde lämna Peljärwi, så länge Aurora var där, från hvilken han hoppades, att han nu ej mera skulle skiljas, förr än han med pålitligt bud kunde föra henne öfver till Sverige, och då han icke kunde anföra något skäl för afvisandet af generalens artighet, nödgades han mot sin vilja tillbringa det återstående af aftonen fjärran från Aurora, till hvilken han dock fick tillfälle att frågande hviska: vi träffas åter?

Erik skickade han med bud till Pålsson att invänta honom på förra nattens rastställe.

När så allt buller var försvunnet, och det åter blef tyst, och vinden åter var den enda, som höll midsommarsvaka på ängen och i skogen, då skred en lång skugga öfver hagen, där Aurora satt bland blommorna på samma ställe, som hon kort förut lämnat med Carl.

Hvad hon tänkte vet ingen, men tårar fuktade den likbleka kinden, och handen tillsammanknöt mekaniskt en ros af det hvita skärpet.

Och skuggan kom allt närmare. Nu föll den öfver Aurora. En jättelik skepnad stod framför henne. Det var Hvass.

»Det här höll på att bära åt skogen, men jag visste väl, att jag ändå till slut skulle knäppa honom. Men hur skall hon ha det nu, mamsell?»

Aurora såg upp. Det låg vemod i hennes blick, men tillika den skärpa, som visar sig, då man är färdig att fatta ett beslut.

Hvass tycktes förstå detta minspel.

»Jag har hästarne därborta i skogen, och landshöfdingen lämnade mig det här brefvet, så att mamsell skulle se, hvart kursen skulle sättas.»

Aurora kastade en lång, en innehållsrik blick öfver ängen bort åt prestgården, från hvars skorsten en rökpelare steg upp mot himmelen bakom trädtopparne, som skymde själfva huset. Det låg den mest glödande kärlek i denna blick, en kärlek, som kan försaka sig själf, kan gifva hvarje offer, kan dö för den älskades lycka.

Tyst och lätt som en älfva vände hon sig om och sväfvade bort öfver blommorna. Ack, hon dansade icke därför på rosor.

Hvass gick förut och böjde undan grenarne, när de kommo till skogen.

Ett rop hördes bakom dem, och de sågo en ung flicka springa mot byn. Det var bondflickan, som passat upp på Aurora.

Utaf henne fick Carl sedan veta, »att en jätte, det var säkert bergtrollet, kommit och fört bort den fagra jungfrun». Hans djupa sorg, när han fick visshet om, att Aurora åter försvunnit, bjuda vi ej till att skildra. I, som älsken, I veten det, I.

Följande dagens sol fann honom på det ställe, där han och Aurora sutto aftonen förut. Hans ansikte var blekt och i handen höll han en hvit bandros.

41.

Stunden nalkas.

Det var med en viss blandning af känslor, Carl lämnade Peljärwi. Det gjorde på honom ett smärtsamt intyck att finna dessa män med svenska namn bland våra arffiender, och den främste bland dem var den, som kanske mest arbetat Finland i deras händer. Frestelsen var stor att med ens återföra dessa män att stå till rätta inför svensk lag. Ack, han visste icke, huru skonsamt Sprengtporten själf blifvit bedömd på svenska riddarhuset, där icke en röst höjde sig för att utvotera honom, ehuru konungen själf på riksdagen lagenligt förklarat honom för förrädare. Det är sant, det var under Gustaf

III, medan ännu svallvågorna efter »frihetstidens» partistrider gingo högt, men en fläck blir det alltid på detta anornas stolta hus.

Sorg och harm måste fylla en svensks sinne, när han läser om dessa dagars historia, huru genom list och svek och ryskt guld vårt land slets itu, och det var svenske män, som läto köpa sig till czarens slaktardrängar. Måtte sådana tider aldrig för vårt land återkomma; ett stycke till skuret bort, och Sverige kan säga med den trojanske hjelten: »fuimus Troes!»*) — Måtte de för evigt vara försvunna de tider, då *kotteriandan* — vi anföra Geijers ord —, den måtte vara militärisk eller civil eller adelig eller borgerlig, gör revolutioner i Sverige. Den bör vänjas af därmed. Där finnas äfven andra medborgare i Sveriges rike än de, som — likt en Sprengtporten, en Jägerhorn m. fl. — hafva för sed att på sitt fädernesland hämnas förmenta eller grundade missnöjen mot Sveriges konungar.

Men händelserna hvila icke, de gå framåt, och stunden, afgörandets stund, nalkas.

Det var, som vi veta, Carls afsikt att ila till Sandels och förena sig med honom. Ödet ville annorlunda. De ryska trupper, som tid efter annan drogo inåt Finland, gåfvo honom tillräckligt att göra, och när Malm kom med sina 200 man och rensade Karelen, var Carl ännu qvar där.

*) Vi hafva varit en gång — nu existera vi ej mera.

Härunder kom bud vesterifrån, som omtalade fältväbeln Roth och hans skaror i trakten af Tammerfors och Ridderhjertas i Wasatrakten, och Carl drog med sina bönder åt dessa trakter.

Men snart vände sig bladet. Kamenskij, som fick befälet efter Rajewski, började föra kriget på ett helt annat sätt. Han drog sig tillbaka till Tavastehus, och här vände han sig först mot dessa bönder i skogarne. Och Klingspor och hufvudhären blef stilla som vanligt, den gick ett steg och slog ett slag, men så stod den stilla igen, efter Revolakssegern i nära två månader och efter segern vid Lappo i en månad. Mera raskhet, mera kraft och litet mera djärfhet, och Finland hade ännu varit svenskt.

Under dessa dagar af ständig strid fingo Carl och hans bönder tillfälle att visa hvad kärlek till fosterjorden, hvad tapperhet och uthållighet förmå mot öfvermakten. Hvarje dag medförde sitt riddarprof. Det var en rad af bragder, men de hafva ej funnit sin beskrifvare, lika litet som alla de andra. Jo, vinden sjunger om deras bragder i skogen, men hans sång förstås af ingen.

Juli och augusti månader gingo, och man var redan i september. Carl stod på väg att med Erik och de få, hvilka ännu funnos qvar af hans friskara, draga norrut till Döbeln, som då stod i trakten af Kauhajoki.

Då kom fram emot aftonen måndagen den 5 september Erik tillbaka från Urdiala kyrka, ett ställe, där enligt öfverenskommelse Carl hemtade sina bref. Och där var verkligen ett till honom, förségladt med Ronäs' brukssigill. Det var från kapten Pålsson, som efter Peljärwiaffären begifvit sig öfver till Sverige, för att om möjligt finna Aurora på Ronäs. Vi anföra ur hans bref följande:

»Vän Carl!

Här är sig allt likt, de äro blott mera bekymrade än vanligt, och nu mer än någonsin gör Auroras mor skäl för namnet stackars Marianna. Hon har varit här på Ronäs ända sedan hon blef ensam, och utan tvifvel mår hon här bäst. Min resa blef uppehållen, och jag dröjde med flit, där jag hoppades finna något spår, men förgäfves. Desto mer öfverraskad blef jag, när jag kom hit och fann ett bref från Aurora till dig. Det står visserligen på utanskriften: 'att tillställas egaren, när han kommer till Ronäs', men jag sade tvärt, att det skulle skickas till dig, och Stenvall tyckte detsamma, för han tycker, att hans raska flicka bör snart komma hem och glömma både det ena och det andra, och däruti instämmer också jag. Kan du genom brefvet få reda på henne, så sök öfvertala henne. Snart är jag åter hos eder. Vännen *Sven Pålsson.*»

Carl kunde ej tillbakahålla ett leende, när han genomläst dessa rader, men det var ett leende af

tvifvel. Han bröt med otålighet det inneliggande brefvet, hvars stil tydligt tillkännagaf, hvem som hade skrifvit det, och allt som han läste, färgades hans kinder af feberglöd, och till och med ett par tårar föllo ned på papperet i hans darrande hand.

Innehållet var dock helt enkelt, alldeles sådant man kunde vänta det af Aurora.

»Jag behöfver ej tala till dig», skref hon, »om min kärlek; jag har aldrig älskat någon annan än dig. Men Aurora får ej älska, det hvilar en förbannelse öfver hennes kärlek, och den är så mycket hemskare, så mycket kyligare, som den grott upp i skuggan af hennes faders brott. ... O, min Gud, om allt det som timat kunde gå tillbaka, om brottet kunde tagas bort från mitt namn, men det kan det icke! Det är med denna skuld, som det förmäles om Attilas häst, att intet gräs kunde växa, där hans hof trampat. Aurora är en blomma, som måste dö, ty hon är trampad till döds. Jag vill dock offra allt till försoning för min fader, jag har skrifvit till Ronäs om mina penningar, huru de skola användas, själf vill jag offra mitt lif för det land, som min fader velat förråda. När du läser detta, är skådespelet slut och Finlands öde afgjordt. Den afgörande stunden nalkas med stora steg, vi kunna läsa slutet af detta krig på den skotträdde öfverbefälhafvarens panna. Lefver jag då, när detta slutord är sagdt, så träffas vi, då kan Auroras hand

hvila i din; är jag död — så bed en bön för mig och min olycklige fader. Gud välsigne dig, Carl, för all din kärlek! Min sista tanke skall vara hos dig. *Din Aurora.*»

Vi kunna föreställa oss, huru detta bref skulle verka på Carl. Hans beslut var fattadt i samma ögonblick han vek ihop brefvet. Det var klart, att Aurora var att söka i svenska hären, och dit begaf sig nu Carl.

»Hvilken makt kan tjusa så som kärlek,
hvilken boja hålla den som älskar?
Sjöar simmar han som anden öfver,
möta fjällar, får han örnens vingar — —»

Han tryckte sina trognes händer till afsked.

»I ären hemfödde här», sade han; »när kriget en gång är slut, kunnen I åter i ro plöja edra tegar och vänta på skörd. Jag har intet, intet mer att lefva för — jag går dit, där striden är hetast. I skolen icke följa mig. Nu mera synes det, som om edra lif skulle gagnlöst förspillas för fosterjorden.»

Men bönderna följde, qvällen kom och natten, och ännu andra dagens qväll voro de tillsammans; ingen ville lämna den älskade herren, som ätit deras bröd och stridt deras strid mot den hatade fienden.

Då blef det plötsligt lif i skogen, rop hördes till höger och venster, och skotten smattrade. I ett ögonblick voro männen skingrade, såsom deras sed var, när en öfverlägsen skara var emot dem.

Men när de åter samlades, voro de ej mera än tre, och i skogen funno de tvenne halfnakna lik. Intetdera var dock Carl Hindersson.

Var han fången eller hade han stupat längre bort på ett annat ställe? De frågorna förblefvo obesvarade för de modfällde bönderna, hvilka brunno af hämnd, och af hvilka till slut en kom tillbaka till sitt hem i Karelen.

Carl var dock räddad. På okända stigar, följd endast af Erik, irrade han omkring, helt och hållet omgifven af fiender. Slutligen försökte de en regnig och mörk natt att bryta sig igenom för att komma fram till den svenska hären. Men det misslyckades. De blefvo öfverrumplade, och kunde endast genom sin otroliga snabbhet och muskelstyrka rädda sig åt hvar sitt håll.

Det var om natten mellan den 12 och 13 september. Hela tisdagen den 13 måste Carl hålla sig dold, men fram emot aftonen började han åter sin vandring. Han kände redan de blodiga striderna vid Kuortane-Ruona-Salmis, och att han där i trakten hade Adlercreutz och hären. För att om möjligt skaffa sig säkrare underrättelser gick han in i ett pörte, som låg enstaka i skogen. Men där fans ingen menniska. Stugan stod öde, dess invånare hade utan tvifvel flytt för fiendens våldsamheter.

Steg hördes dock utanför på gården, men tillika slammer af bösskolfvar, som stöttes mot marken,

och ord vexlades, men på ryska. Carl såg sig omkring. Skulle han falla här, då han undgått så många faror, då han var så nära målet för sin vandring?

I stugan fans såsom vanligt en stor gråstensugn, och där bakom gömde han sig. Knappt hade han intagit sin plats, förr än dörren slogs upp och de ryske soldaterna inträdde. De gjorde upp eld, lagade sin mat, och sedan de ätit, sträckte de ut sig på golfvet och somnade. Det var en timme af den mest pinsamma oro.

Men han beslöt att våga det yttersta. Att invänta dagen var dessutom farligare, än att begagna sig af mörkret. Han steg försiktigt fram, klef med spänstiga steg öfver de sofvandes kroppar, och redan fattade hans utsträckta hand dörren.

Då stötte han emot en soldat, som vaknade och skrek till, och ögonblicket därefter voro alla på benen och skyndade ut.

Hastiga steg som af en flyende hördes i den mörka natten, och de sköto några skott i den riktningen, men så gingo de in och sofvo snart lika godt igen.

42.

Oravais.

Under sommaren log lyckan mot oss i detta krig, och Sandelska skaror svärmade segrande ända

UNIV. OF MICH.

bort till Peljärwi, där Malm vann en seger öfver ryssarne den 9 augusti, medan en annan partigängare, Roth, med sina bondskaror svärmade omkring på vattnen kring Tammerfors och gjorde ryssarne sådant afbräck, att de i krigsråd redan beslutat att återtåga till Tavastehus, — och ännu en, löjtnant Ridderhjerta, med 30 Jemtländingar satte trakten söder om Wasa i rörelse, så att ryssarne drogo sig tillbaka nästan öfver allt från denna del af kusten.

Härtill bidrog dock äfven svenska hufvudhärens framryckande och skärgårdsflottan.

Klingspor hade ändtligen börjat röra på sig. Midsommaraftonen bröt han upp från Brahestad. Midsommardagen togs Ny-Carleby med storm, och den 14 juli vanns segern vid Lappo, en seger, som, om den fullföljts, efter allt utseende haft hela ryska härens undergång till följd.

Men Klingspor . . .! Han följde sin vanliga taktik. Han skulle föra kriget strategiskt, han satt i lä för skotten och gjorde upp de grundligaste planer, ingen den minsta väg förbigicks och intet fick företagas, så länge den obetydligaste kosackhop ströfvade kring härens flyglar eller i dess rygg. Han ville — det var åtminstone hans öfvertygelse — på detta sätt betrygga härens frälsning och försäkra sig själf om konungens nåd. Ack, hans strategi verkade raka motsatsen . . . Sverige förlorade Finland,

hären kämpade förgäfves, och han förlorade sin konungs nåd.

Hvarför, hvarför skulle i detta krig alltid dugligheten stå tillbaka för odugligheten?

Härunder förgick en månad, hvarunder utsikterna för Sverige blefvo ännu mörkare. Ryssarne hade nu inalles 55,500 man och 186 kanoner i Finland, och mot denna styrka hade vi inalles 16,000 man, af hvilka dock 5,000 på Åland under konungens eget befäl. Vid ryska hufvudhären hade nu Kamenskij fått öfverbefälet, och han började med att qväfva bonduppresningen, och uppbröt sedan 12,000 man stark mot Klingspor. Det var i augusti.

Svenska högra flygeln under Döbeln hade framträngt mot söder och segrat vid Kauhajoki och förenat sig med Gyllenbögel och hans på Åland uppsatta frikår vid Lappfjärd. Döbeln var sjuk och måste hålla sig vid sängen i Wasa, och härunder anföllo ryssarne och hoppades vinna en lätt seger. Men en oväntad hjälp kom — 2,000 tappre krigare under Vegesack — och ryssarne måste draga sig tillbaka med en förlust af 3,000 man.

Här nalkades Björneborgarne sin hembygd. De hade endast 2 dagsmarscher dit. Också var det ett jubel, nu skulle de snart som segrare helsas af de sina!

Härunder hade vår center under Adlercreutz framryckt mot Alavo och besegrat öfverste Eriksson

— det var en ryss med svenskt namn, som lofvat att här lära svenskarne slåss! — och som förlorade 700 döda och sårade samt 140 fångar. Två dagar därefter stodo svenskarne på andra sidan om Virdois' pass. Längre söderut kom aldrig vår hufvudhär under detta krig.

Men nu började vår lyckas sol sjunka för alltid i detta krig. Underrättelse kom till högqvarteret, att Fieandt blifvit slagen vid Karstula. Fieandt stod där med hufvudhärens venstra flygel, och hade mot Wlastoff hållit ut i fulla 16 timmar, hvarom Runeberg sjungit i Fänrik Ståls sägner. Förlusten var väl i verkligheten ej så stor, fast venstra flygeln för tillfället helt och hållet sprängdes, men striden vid Karstula afgjorde dock kriget.

Klingspor öfvergaf genast alla vunna fördelar och drog nu tillsammans sin här vid Kuortane. Nu var det ej att tänka på att gå framåt mera; våra förråd i Uleåborg voro blottställda; — och likväl, ett djärft begagnande af segern vid Alavo, ett försök mot fiendens förråd i Tammerfors och Tavastehus — fältväbeln Roth med sina bönder hade vågat det, hvarför skulle icke svenska hufvudhären kunnat våga detsamma! — och Kamenskij hade tvungits att återvända, men öfver Savolaks' öknar.

Och Kamenskij kom, och svenska hären måste efter en tapper strid draga sig tillbaka från Kuortane till Ruona pass. Här anföll Kamenskij följande

dagen med 9,000 man; de våra voro 3,500. Efter 8 timmars strid voro dock ryssarne här tillbakadrifne och finska hären innehade slagfältet. Men man vågade ej åter bjuda den öfverlägsna fienden, hvilkens förstärkningar voro i antågande, spetsen. Detsamma beslöt Kamenskij; han vågade ej heller afbida morgondagens drabbning, han var redan i fullt återtåg.

Dröj, dröj, Adlercreutz, Salmis pass ligger blott en half mil bakom, låt hären hvila på slagfältet!

Men Kamenskij egde en Kulneff! Han märker, huru de svenska vakteldarne börja slockna, han sporrar sin häst och rider fram till kafvelbron. Där var den svenska vakten borta. Kulneff red öfver och fann det svenska lägret tomt.

Några ögonblick därefter var han vid Kamenskijs sida, och ryska hären vände om. Ack, vi kunde segra under detta krig, men segerns frukter kommo vi aldrig att plocka. Vårt onda öde — ofta, det är sant, i excellensens person — plockade bort dem.

Klockan 6 följande morgon började striden vid Salmis. I fem timmar uppehölls fienden här, men då måste de våra åter vika.

Tre dagars strid och en förlust af 1,000 man — segern i våra händer, men ryckt ifrån oss genom en enda mans vaksamhet — den mest lysande tapperhet, ett hjältemod utan like, strider, hvilkas

rykte skulle hafva gått öfver världen, om de utkämpats på Leipzigs slätter eller utanför Berlin, — se där historien om de tre dagarnes strid vid Kuortane, Ruona och Salmis.

Svenska hären var nu helt och hållet kringränd från Gamla Carleby, där Gripenberg stod, till norr om Wasa. Men Döbeln, som äfven nu låg sjuk i Ny-Carleby, liksom förra gången i Wasa, ilade från sjuksängen till sin Björneborgska brigad och slog ryssarne vid Jutas den 13 september, och Gripenberg segrade den 15 vid Kronoby, — och nu var åtminstone återtåget öppet för hufvudhären.

Samma dag, som Döbeln segrade vid Jutas, stod Adlercreutz med hufvudhären vid Oravais. Samma dag angreps också Vegesack med sina svenskar vid Wörå och måste under natten draga sig tillbaka till Oravais, där han förenade sig med Adlercreutz.

Må det icke förtyckas oss, om vi uppehålla oss något längre vid detta Oravais och den strid, som där streds. Här svajade svenska fanor, som ännu äro svenska; här stridde trupper från hjärtat af Sverige. Huru de finska regementena stredo, med hvilket mod, med hvilket dödsförakt de gingo emot fiendens massor under detta krig, liksom alltid fordom, det hafva vi tillräckligt haft tillfälle att

se. Här vid Oravais var det icke finska krigare, utan svenska, som afgjorde dagens strid.

Det låter underligt att göra denna skillnad mellan svensk och finsk; det låter ungefär, som om man skulle tala om krigare från Götaland och sätta dem i motsats till krigare från Svealand, ty Finland var då icke annat än den fjärde hufvuddelen af riket, med samma religion, samma lagar, samma minnen och samma rättigheter som de öfriga hufvuddelarne. Det var några missnöjda adelsmän, hos hvilka idén sprang upp att göra Finland till ett självständigt land, och genom dessa bearbetades sinnena så småningom att tänka sig en förtryckt finsk nationalitet, som skulle vinna befrielse genom att läggas för den ryske czarens fötter, i stället att liksom de öfriga delarne af det svenska väldet gå sin framtida utveckling till mötes. De finska regementena visade haltlösheten af dessa drömmerier, de sade ifrån på ett språk, som ej kunde missförstås, att de ej ville veta af någon rysk czar, något knäfall inför vinterpalatsets majestät vid Newas stränder.

Ack, 100,000 man svenskar vid sidan af dessa finnar, och Sveriges talan hade haft en annan klang! En landstigning på en gång med en tillräcklig styrka i stället för alla dessa spridda landstigningsförsök, och Finlands öde hade tagit en annan vändning! Men nu satt kungen på en klippa i hafvet och roade sig med att kläda sig i Carl XII:s kläder,

medan hans män stredo och föllo till tusendetal, stredo och vunno seger på seger — men gagnlösa segrar!

Men gjord sak har ingen återvändo, och ett halft sekel grönskar redan öfver de fallne hjältarne vid Oravais.

Onsdagen den 14 september på Oravais' slätt afgjordes Sveriges och Finlands öde!

Oravais ligger vid hafvet 3 mil söder om Ny-Carleby. Slagfältet utgör en landtunga mellan tvenne vikar, i hvardera af hvilka en liten bäck utfaller. Ifrån den norra viken uppgår en flack äng, hvars många hölador nedrefvos för att tjena jägarne till betäckning. Norr om denna äng reser sig en höjd, som beherskar densamma, och där våra fältstycken stodo. Mot vester är ett otillgängligt berg, som sträcker sig utåt kusten, men mot öster befinner sig en stor äng och ofvanom den ett sankt kärr; landtungan mellan hafsvikarne är skogbeväxt och bergig.

Här uppställdes nu den svenska hären. Högra flygeln utgjordes af Helsingar. En bataljon af Helsinge regemente intog berget till höger med sträckning åt hafvet och hade strax till venster om sig de på höjden ställda 15 kanonerna, hvarigenom dess ställning var så godt som ointaglig.

Till venster om kanonerna nedpå ängen uppställdes vår center, Uplands regemente under öf-

verste Brändström och Vesterbottningarne under öfverste v. Essen. Desse senare stodo till venster mot ängen och skogsbrynet. Ytterst till venster inemot kärret ställdes Savolaksarne under öfverste Cedergren; de voro till största delen spridda på kedja och betäckta bakom höladorna. Vestmanlands och Österbottens regementen äfvensom 2 sqvadroner hästgarde och 1 sqvadron Karelska dragoner bildade reserven och stodo bakom kanonerna på ömse sidor om landsvägen.

Den andra bataljonen af Helsinge regemente under öfverste v. Platen, jämte 2 kanoner under befäl af den sextonårige Wilhelm v. Schwerin stodo såsom förtrupp vid Lillträsket och den därur till hafvet flytande södra bäcken, omkring en half mil framför den öfriga hären.

Inalles utgjorde svenska hären 3,800 man.*) Den ryska var mer än dubbelt så stark **)

Vid Lillträsket började striden. Kamenskis

---

*)

2	bataljoner	Upländingar hvardera omkr. 400 man...	800 man.
2	d:o	Helsingar	800 d:o
2	d:o	Vestmanländingar	400 d:o
2	d:o	Vesterbottningar	250 d:o
3	d:o	Savolaksare	750 d:o
1	d:o	Karelare	250 d:o
2	sqvadroner	lifgarde	120 d:o
1	d:o	Karelska dragoner	75 d:o
		summa	3,445 man,

hvartill komma 5 kompanier Österbottningar och 17 st. 6- och 3-pundiga kanoner.

**) Uppgifterna växla mellan 8,000 och 10,000 man.

8,000 ryckte fram till anfall, kanonerna började dundra, och den lilla svenska styrkan insveptes i krutmoln. De voro blott 400 man, desse Helsingar, och Schwerin hade blott 2 kanoner mot ryssarnes 20! Men se, huru de stråla af mod, desse män, där de stå i kedjan längs efter bäcken; hör huru den klingar, rösten ur Schwerins kanoner!

Grönrockarne komma ej öfver bron, den ordentligt sopas ren af de två kanonerna, och så gick timme efter timme. Klockan 5 på morgonen började ryssen anfallet, klockan var redan 8, men ännu stodo Helsingarne qvar, ännu ljöd kanonernas åska, och Platen blickade modigt framåt liksom allt hans folk, fast karlarne började falla i massa och faran blef allt mer hotande. Ännu gick dock en timme, men så fanns ock knappt ett par skott qvar i patronköken.

Då kom en ryttare i sporrstreck till stället. Det var en adjutant från Adlercreutz, major Björnstjerna. Men hvilken syn mötte hans blickar! Fiendens tiraljörer voro redan öfver bäcken, en tredjedel af folket och större delen af befälet hade stupat, och Platen själf var sårad. Det var blott Schwerins kanoner, som ännu höllo den fientliga massan på afstånd. Ej ett ögonblick var att förlora, om återstoden af bataljonen skulle räddas.

Trummorna slogo till reträtt, och nu stormade fienden fram.

»Nu, herr grefve», ropade då Björnstjerna till Schwerin, »låt se hvad artilleriet duger till!»

Schwerin var blott en yngling, hade ej ännu fyllt 16 år, då han såsom underlöjtnant vid Svea artilleri följde med Vegesacks arméfördelning till Finland. Vid Lappfjärd den 29 aug. fick ej hans batteri vara med, men vid Ömåssa några dagar efteråt, dit öfverstlöjtnant Drufva framryckt, stred han sin första strid.

Och Drufva han såg med förundran uppå,
fast långt ifrån:
'Ett mästerstycke jag kalla må
slik lärospån.
Vinns sådan ära med första språng,
hvad hinner han ej, om hans tid blir lång?
Gud skydde den ädle gossen,
han för arméer en gång.'

Nu var han andra gången i elden, och nu kommo de fientliga leden, de voro redan helt nära, man kunde tydligt urskilja deras ansikten. Men mod och beslutsamhet blixtrade i ynglingens ögon, och en fin rodnad betäckte de ungdomliga kinderna. Han siktade själf, och först när ryssarne voro på 50 stegs afstånd, kommenderade han: fyr!

Det var ett skott, som hette duga. Hela spetsen af kolonnen störtade till marken, ett förfärligt verop hördes från de sårade och döende, och anfallskolonnen ryggade. Men den unge batterichefen riktade sin andra kanon, det andra skottet brann af och så ett tredje.

Dock voro de ryske jägarne allt för nära, artilleristerna började falla till höger och venster om kanonerna, de bröstades upp och drogos några hundra alnar tillbaka. Men då började leken om igen, och så gick det från backe till backe. Slutligen träffade en kula den modige ynglingen, och han nödgades låta bära bort sig.

»Vi äro kringrända», ropade i detsamma en af hans karlar.

Då reste sig den tappre, kastade sig oaktadt smärtorna af såret upp på en kanonhäst, och svängde lika modigt sin sabel. Endast kinden var mera blek än nyss.

»Kamrater, följen mig, marsch, marsch!»

Och så bar det af mot fiendens fällda bajonetter. Här blef en strid, mera het än som var godt för nybörjaren i det blodiga yrket. Män föllo rundt omkring honom, och kulorna hveno, trenne gingo igenom hans kappa, men hans sabel blänkte och högg för två, fast armen var späd. Han slog sig igenom.

Dödligt sårad upptogs han af ambulanserna, men några dagar därefter, sedan han skrifvit ett bref till sina föräldrar, dog han, älskad af alla, men tillbedd af sina artillerister.

»Men Vegesack prisade lifvets vår,
och Adlercreutz smekte den bleknades bår
och ur Drufva såg man pressas
rart vin — en stor, klar tår.»

Det var dock ej de båda kanonerna blott som voro kringrända, hela bataljonen var det. Det storväxta, resliga folket tog emellertid saken kallt, och var det något att anmärka, så var deras sätt att strida allt för ridderligt. De begagnade ej det skydd, som markens tufvor och fördjupningar lämnade; de kände ej den taktiken, de ville slå till med kolf och bajonett; att krypa hade de ej lärt. Också stupade vida mer af folket, än som i annat fall inträffat.

De slogo sig dock igenom och inryckte i god ordning till hufvudstyrkan med kanoner, sårade och fångar.

Men fiendens kolonner visade sig också omedelbart därpå, hans artilleri körde upp, skyddadt af skogen, och en häftig eld öppnades, medan hans massor utbredde sig och hans jägare trängde ned på ängen.

Adlercreutz satt lugn som vanligt uppe på höjden, omgifven af sin stab, och gaf akt på fiendens rörelser. Han såg huru Kamenski allt mer och mer utsträckte sin högra flygel, och tydligen ville han kringgå vår venstra. Savolaksarne motsvarade dock sitt rykte, Kamenski måste skicka allt flere trupper mot dem, och allt mera svag blef därigenom hans center.

»Nu skola vi fram med vår center», sade då Adlercreutz och vände sig till en af adjutanterna;

»Suremain, säg till Brändström, att han rycker fram och genombryter ryssens linier.»

Suremain sprängde af, men han hade icke hunnit 50 alnar från generalen, förr än han sårades af en kula och föll till marken. Då stötte von Otter sporrarne i hästen för att framföra den viktiga ordern, men träffades af en kula midt i bröstet och bars sanslös från slagfältet.

»Det går hårdt på mina adjutanter», sade Adlercreutz och vände sig till Björnstjerna.

Denne var lyckligare än de båda förre. Han kom lyckligt fram till Uplands regemente och framförde ordern. Snart såg man den svenska anfallskolonnen ordnad; det var Upländingar och Vestmanländingar på hvar sin sida om landsvägen och på denna 2 sexpundingar.

Nu hördes trumhvirflarne till anfall, och man såg officerarne kasta sig i spetsen, och med ett dånande »hurra!» satte sig kolonnen i rörelse. Och framåt gick det, orubbligt, oemotståndligt. Tvenne fientliga salvor mötte kolonnen, men intet hejdade dess fart, och ryssarne veko. De vågade ej invänta de svenska bajonetterna. »De öfverändakastade — säger en rysk författare, van Suchtelen — inom några ögonblick 7,000 ryssar. Ingenting kunde uppehålla dem; allt flydde för Vegesacks bajonetter, och segrande framträngde Svenskarne en half mil.»

Mången tapper svensk krigare blödde dock den dagen, öfverste Brändström själf föll sårad till marken, men sådant manade till hämnd.

»Fram, fram! Ingen pardon!» ropade karlarne till hvarandra.

Och Adlercreutz och Vegesack skyndade ned i den vilda, blodiga striden. Man såg dem öfverallt, täflande med hvarandra, främst i elden, fast Vegesack redan blödde af ett svårt sår i veka lifvet.

Äfven Vesterbottningarne ryckte fram, understödda af venstra flygeln.

Hela ryska hären var snart i full flykt tillbaka öfver ängarne och öfver Lillträsket, där morgonens strid hade stått. Det såg ut, som om den härligaste seger skulle kröna de svenska vapnen.

Då kom den ryska reserven, som Kamenski genom ilbud återkallat från Wasa; det var Lithauiska och Mohilewska regementena, tillsammans 2,000 man.

Just som de våra kommo öfver bäcken, märkte de till sin förvåning, att de åter hade en ordnad fiende för sig, och de möttes af ett kulregn, »hvars make», — säger en af deltagarne i denna slaktning — »jag tror få hafva upplefvat. Det susade mellan träden, som när ärter rulla längs log-golfven.»

Detta afgjorde dagens öde. Nu rullade stridens vågor tillbaka mot Oravais' höjder. De uttröttade svenskarne kunde ej motstå detta anfall af

friska trupper. De stredo lika tappert, de flydde icke, men segern var ej mera deras.

Öfverstlöjtnant Dufva med Upländingarne betäckte återtåget, och dessa stredo med lejonmod. Nu blef en strid man mot man, där kolf och bajonett afgjorde saken mera än kulorna.

När qvällens dimma kom ifrån hafvet och sänkte sig öfver slagfältet, voro Oravais' höjder ännu i svenskarnes händer, men de voro då ej flere än 2,600 man. En tredjedel låg på slagfältet, sårad, död eller döende.

43.

Venstra flygeln.

Venstra flygeln bildades, som vi veta, af Savolaksare, dessa tappre krigare, som vi lärde känna vid Revolaks. Här var dock ej deras gamle chef med, den tappre J. A. Cronstedt. Han sårades i slaget vid Alawo, och sedan dess fördes hans brigad af öfverste Cedergren, också en tapper buss från 1788, som senast vid Salmis visat sig värdig att föra en brigad med sådana krigare och med sådana minnen som den savolakska.

Vi hafva dock ej här att skrifva dessa tappres historia, men vår enskilda historia upplöser sig här, och därför stanna vi vid denna fjärde brigad. Man

såg där i kedjan, där den låg bakom de nedrifna höladorna, tvenne krigare, som skulle väckt en allmän uppmärksamhet, om icke händelser och handlingar af ovanlig art hört till ordningen för dagen. Den ene var en karl af en ovanligt reslig växt och af en jättelik kroppsstyrka, den andre mera späd och fin och med ett ansikte, som man skulle kunnat taga för en jungfrus, om icke bindeln öfver pannan talat om ett mod och en tapperhet, ej blott värdiga en man, utan en krigare i J. A. Cronstedts brigad.

De båda hade icke länge varit på regementet, de hade kommit som rekryter, men vid Kuortane, vid Ruona, vid Salmis, där hade de genomgått sitt blodiga dop. Alltid hade de varit tillsammans, så väl när det gällde i striden, som vid bivuaken, och föga meddelsamma voro de. Jätten var så godt som stum, han var som ett stenblock, oåtkomlig för menskliga känslor och rörelser; hans kamrat, den späde gossen, som knappt tycktes kunna föra en musköt, var alltid sorgsen, alltid blek, såg alltid ut, som om han haft en tår i ögat. Och soldaterna skämtade med hvarandra om gubben och den fine gossen.

Vid Ruona i augusti, när major Tujulin skulle aftåga till Sarvikka med två bataljoner Savolaksjägare, var det som om skämtet liksom kommit till reträtt.

De båda bataljonerna stannade vid Ruona bro, och dit kom brigadchefen, den afgudade Cronstedt, ridande för att tala till truppen.

»Ni känner alla», sade han, »hvad som händt Åbo läns brigaden på det ställe, dit vi nu skola gå, så att jag icke behöfver nämna därom. General Gripenberg och jag hafva kommit öfverens att utvälja tvenne de mest pålitliga bataljoner att skicka dit i deras ställe. Jag har ej tvekat i mitt val, och jag hoppas, att ni svarar emot detta förtroende!»

Huru dessa kärnord skulle verka, är lätt begripligt. Där fans ej en man i dessa leder, som icke inom sig beslöt att med sitt lif häfda den äran att tillhöra ett af härens tappraste regementen. Officerarne trädde före afmarschen tillsammans och lofvade hvarandra med handslag att vid Sarvikka stå till sista man, hvilken befallning de ock kunde få till återtåg.

I närheten af dessa officerare stod det tysta paret, jätten och den finkindade gossen och ett par andra soldater af dem, som mest skämtat. I gossens ögon blixtrade det, när han hörde officerarnes ord, som om där brunnit i hans hjärta en brand, vid hvars låga de elektriserande orden tändts, och han räckte sin hand mot jätten, som vördnadsfullt fattade den. Skämtarne märkte dock därvid det underbara, att de båda då liksom ombytt roller. Jätten såg nästan klenmodig ut, i hans stela ansikte

tinade där upp något, som påminde om menniskan; det var nästan som om hans ögon fuktats, gossen däremot såg ut som eld och låga. Icke långt ifrån denna grupp stod major Tujulin. Också han hörde officerarnes aftal, och äfven han kände sig rörd därvid. Men han vände sig till dem med sin vanliga glada uppsyn och sade:

»Gossar, gossar, jag hör hvad ni har för er; jag tycker om er därför, men ni skall lofva mig att lyda mig. Jag däremot lofvar er att icke befalla reträtt, förr än två tredjedelar eller åtminstone hälften stupat.»

Och därmed aftågade bataljonerna, och gubben och gossen voro med, den förre mera betänksam än man varit van att se honom, den senare endast mod, endast glödande stridslust. Sedan kom segern vid Alawo och så de blodiga dagarne den 31 augusti, samt den 1 och 2 september vid Kuortane, Ruona och Salmis, och därefter skämtade man ej mera öfver den finkindade gossen och hans tyste kamrat. Vid Ruona hade en kula träffat gossen, det var därför han bar bindeln om hufvudet. Gubben hade förbundit honom, och det var som om hans mod och dödsförakt endast ökats, sedan han sett döden på så nära håll.

Nu stodo de i kedjan framför kärret och skogen, just där, som Kulneff anföll med sina massor. Och skotten vexlade, och kulorna hveno, och kedjan rörde

sig framåt, och den tappre Kulneff kunde ej komma vår venstra flygel att svikta. Tvärtom, där uppstod ett gräsligt blodbad, och grönrockarnas leder glesnade, och deras anfall afmattades.

Då ryckte den svenska centern framåt, och segern log i blod mot de svenska fanorna, och Adlercreutz och Vegesack kastade sig främst i stridsvimlet.

Äfven den venstra flygeln fick order att förvandla sitt försvar till anfall. Det gällde här att bemäktiga sig ett berg, där de ryske jägarne stodo i tre linier ofvanom hvarandra. Vesterbottningarne hejdades i sin anryckning af den förfärliga handgevärselden från dessa linier, de trängdes tillbaka, och i ett nu hade de varit öfvermannade —, men då framryckte den ädle, tappre Gustaf Adolf Erenroth — densamme, säges det, om hvilken Runeberg sjunger i Fänrikens marknadsminne — med en bataljon Savolaksare.

Vild, liksom berusad af sitt öfverlägsna antal, påträngde fienden, men han studsade mot denna flyttbara mur af Savolakska bajonetter. Det var en köld, en ordning i denna Erenroths manöver, som om han rört sig på exercisfältet. I detsamma anlände en bataljon Österbottningar och en bataljon Vesterbottningar, och nu gick det åter framåt, och ryssarne veko tillbaka, de flydde genom skogen, öfver ängarne till bäcken från Lillträsket, men här rasade striden i tre timmar.

Men lotterna voro kastade, nornan var oss ej blid den dagen.

Den ryska förstärkningen kom, och våra fanor måste vika. Den venstra flygeln drog sig genom skogen öfver ängen och gjorde halt på samma ställe, där den börjat striden.

Där såg man ej mera till jätten och den tappre gossen, men qvällens mörker föll på, och dimman lade sig tung öfver slagfältet, man kunde ej se två alnar framför sig; måhända funnos de bland dem, som kommit tillbaka ur striden. Säkert är, att mången tapper buss af hjärtat velat skaka hand med både den ene och den andre; de hade gjort den Cronstedtska brigaden heder, därom var ej tu tal.

Emellertid företogs återtåget genast i mörka natten till Carleby. Fjärde brigaden — hälften återstod nu af dessa tappra! — utgjorde eftertruppen. Det var den enda afdelningen af hären, som under de första timmarne efter stridens slut kunde sammanhållas. Hela den öfriga hären rullade fram i det mest orediga virrvarr. Trupperna voro blandade om hvarandra, kanoner, hästar, trossvagnar, allt bildade en enda massa, som tycktes sammanhållas endast genom delarnes riktning åt samma håll, liksom järnspån klumpar ihop sig, när spetsen af en magnet föres i närheten.

När slutligen denna massa rullat ned från Oravais' höjder, och bullret af densamma började dö

bort i fjärran, syntes på krönet af en kulle tvenne skuggor långsamt skrida åt öster fram emot kärret och ängen, där vår venstra flygel kämpat sin hjältestrid.

44.

Blomman på Oravais' slätt.

När jag besökte Oravais, det var många, många år efter den dagen, då mitt fäderneslands, då Finlands öde där afgjordes, när jag vandrade fram öfver höjderna, där Adlercreutz satt till häst med sin stab, där den bistre Vegesack höll in sin tygel och lät sin blixtrande blick mönstrande öfverfara de på ängen nedanför stående Upländingarne och Vestmanländingarne, som formerades till anfallskolonnen, när jag kom bort till kärret, där vår venstra flygel uthärdat Kulneffs vilda anfall — det var en stilla sommarqväll och solen kastade sina sista strålar öfver det minnesrika landskapet —, stannade jag och såg mig tillbaka, för att ännu en gång i minnet genomgå händelserna den 14 september 1808. Därvid kom jag att kasta blicken ned framför mig, och se — en liten blomma låg tryckt emot marken, min fot hvilade på hennes stjälk.

Det var just icke något att lägga märke till, den lilla blommans tusende systrar fröjdade sig i solljuset, hvad betydde väl en endas lif? — Och lik-

väl, från kanondundret, från de svenska fanorna, från Schwerin, från generalerna och alla dessa tappre krigare ilade mina tankar till den lilla obetydliga, undangömda blomman vid min fot; den blef utgångspunkten för en hel rad af tankar, visserligen utgörande en fortsättning af mina förra, men så olika dem, som de kunna bli, sedan de, liksom utstrålande från det stora, jättelika, uppsamlats i daggdroppen i en liten blommas kalk och därifrån åter delat sig. Det var, som om blomman själf blifvit min Ariadne på min tankefärd i minnenas labyrint.

Det är sant, en blomma nedtrampad, trampad till döds under menniskans vandring öfver ängen betyder ingenting, när Valkyrior rida på frustande hästar och stridens åskor gå. Och likväl är det ett lif med sitt fordom, sitt nu och sin framtid, som med ens försvinner. Det lilla krymper tillsammans till ett försvinnande intet vid sidan af det stora, som gäller tusende. Men skiljes tanken från det stora talet och fäster sig vid enskildheterna, tränger man sig in på dem, så företer sig detsamma, som när den jämna, sammanhängande linien af det ur hafvet uppdykande landet liksom upplöser sig, ju närmare man nalkas den, tills man slutligen glömmer det hela och stannar vid en enda utskjutande udde.

Så är det med våra stora historiska minnen. Tusentals enskilda menniskolif sammanknäppas och

bilda liksom underlaget för det stora namn, som minnet bär. Så äfven här.

Berättelsen om deras öden, hvilka jag här återgifvit, flöt fram för mig mera åskådlig, den skilde sig liksom bättre nu från strömmen af de händelser, hvilka utgöra slaget vid Oravais. Det var en enskild våg, en liten en, utan vikt, utan betydelse för det stora hela, och dock afspeglade den himmelens vackraste blå; det var blomman under min fot . . .

Sveriges hjälteblod flöt vid Oravais, hvarje svenskt hjärta klappar fortare, när det namnet nämnes; men många, många äro fästa vid namnet, vid höjderna, vid ängen, vid skogen och träsket, genom ännu närmare band, än det stora, som binder oss alla.

Icke vet jag, men diamanten förlorar ju icke sitt värde, fast den gömmes i fickan på bondens vadmalsrock, och den äkta pärlan är ju densamma ännu i hafvets sköte? Hvarje handling af verklig storhet, af ädel självfuppoffring är en sådan ädelsten, och icke rår Sverige för, om det har ett helt Golconda af sådana skatter, eller om den ojämförligt största delen däraf är och förblir okänd.

Just därigenom utbreder sig en slöja af gripande vemod öfver dessa enskilda, okända, just därför dröjde mina tankar mera uteslutande vid dem, hvilka framkallat dessa anspråkslösa minnen ur vårt sista krig, vid henne, som, drifven af fosterlands-

kärlekens mest brinnande entusiasm, lät sitt hjärteblod flyta för att godtgöra hvad fadern brutit, för att försona, för att återknyta de slitna banden mellan fosterlandet och en af dess söner. Det var, kan man säga, en öfverspänd ande; — men sådana andar finnas, och det behöfs ofta icke hälften så bjudande orsaker, som de hvilka här verkade, för att framkalla detta öfvermått af kraft, af kärlek — af behof att offra sitt lif.

Må läsaren förlåta mig dessa enskilda betraktelser om aftonen framför den brutna blomman på Oravais' slätt! Innan jag skildrar slutscenen i detta sorgespel, hvars stora allmänna betydelse fått brorslotten i dessa berättelser, och vid sidan hvaraf de enskilda personerna krumpit ihop till obetydligheter, endast tjenande som uttalanden för hvad som kändes, för hvad som önskades inom hvarje svenskt bröst under dessa år, endast tjenande till förkroppsligade uttryck för de sträfvanden, de uppoffringar, de försakelser, som hvarje svensk man och qvinna voro färdiga att gifva, — har jag för fosterlandsvännen velat påpeka nödvändigheten af den litenhet, hvari hvarje enskild måste uppträda vid sidan af de stora historiska personligheterna och händelserna. Måhända har jag lyckats däruti, måhända kan den lilla blomman på Oravais' slätt, hvars rötter i ordets egentliga mening funnit sin näring i svenskt blod, blifva för läsaren, liksom hon var det för mig, den

blygsamma budbärarinnan om, att verklig storhet och fosterlandskärlek har funnits och finnes äfven inom deras bröst, hvilkas namn aldrig af historien nämnas.

Denna slutscen är helt enkel, den behöfver ej många ord.

När septembermorgonen kom, finna vi de båda skuggorna, hvilka vi kunnat följa natten i ända genomvandrande slagfältet, ej långt från Lillträsket, där venstra flygeln stridt sin blodiga strid.

De båda vandrarne voro Carl Hindersson och Erik. De hade åter sammanträffat samma dag som slaget stod vid Oravais, men långt norrut, där de fingo höra om Döbelns seger dagen förut vid Jutas, och att Adlercreutz säkert nu som bäst stred vid Oravais, hvarifrån man hörde en dof åska rulla mot norden. I ovissheten om, hvar han hade att söka Aurora, om hos Döbeln, hos Gripenberg eller vid hufvudhären, vandrade Carl och hans vän framåt, båda under tyngden af den mest hopplösa förtviflan. Mera af instinkt än af beräkning gingo deras steg söderut, i riktning mot kanondundret, mot striden.

Vägen var lång, och hjärtat var fylldt af sorg; först om aftonen kommo de till stridsfältet. Men då var dagens öde, då var Finlands öde afgjordt.

De sågo det på Adlercreutz' panna, där han dyster red fram, de hörde det af de krigare, hvilka

under den allmänna oredan voro i stånd att lämna ett redigt svar.

»Finlands öde är afgjordt», sade Carl och en dyster eld flammade äfven i hans ögon.

Erik upprepade sakta orden.

Carl flög till därvid och såg på honom, som om han hört en andehviskning.

»Hvad säger du?» frågade han.

»Jag upprepade edra ord ... Finlands öde är afgjordt!»

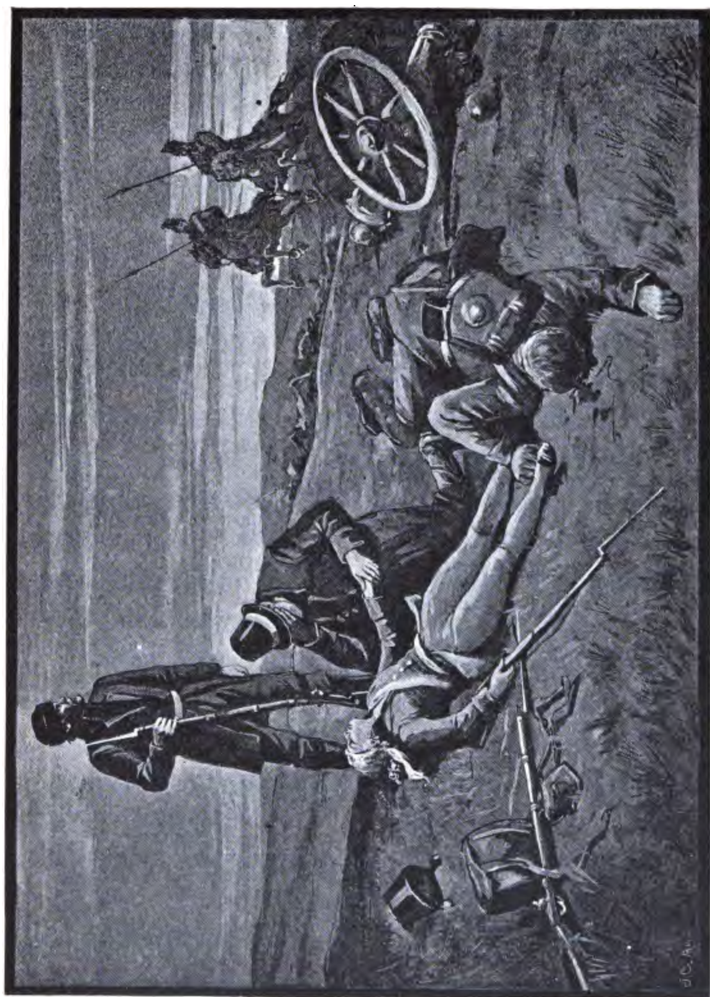
Dessa ord, framhviskade af Erik, förde med ens Carls tankar från Finland, från Sverige, där de nu vid åsynen af den svenska hären stannat, till den, som för honom gällde lika mycket och i denna stund kanske mera. Aurora hade ju sagt: »när Finlands öde är afgjordt, då träffas vi åter ...»

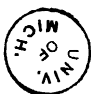
Ack, fanns hon väl här, eller låg hon sårad och döende därute på fältet, som liksom tycktes flämta i dödskamp under de tunga molnen af krutrök och mist.

»Lefver hon», sade då Erik och lade sin hand på vännens, »så tågar hon nu norrut, och då träffa vi henne; lefver hon icke, så låtom oss gå till slagfältet, låtom oss börja med de döda.»

Och de gingo till slagfältet, de gingo till de döda.

Det var en förfärlig vandring. Här lågo de döda i långa rader, svenskar och ryssar mot hvar-

UNIV. OF MICH.

andra, som om de stupat ledvis, — där lågo de hopvis, liksom omfamnande hvarandra. Omkring 4,000 döda och döende betäckte dessa slätter; tre fjärdedelar däraf voro fiender.

Långsamt gingo de framåt, natten gick till ända under deras vandring.

När morgonen kom, hade de hunnit till Lillträsket.

Här låg mot en tufva en ung krigare. Han tycktes slumra och drömma goda drömmar efter sin manliga strid för sitt land och sitt folk, munnen log, och högra handen höll ännu geväret med fingret på hanen, som om han i drömmen lefvat om igen sitt dagsarbete. Kring den dödsbleka pannan hade där sutit en bindel, som nu blifvit bragt ur sitt ursprungliga läge. Den blottade vid venstra tinningen ett långt, ännu öppet sår.

Men under hjärtat hade där flutit en ström af blod, som bildat en röd matta kring blommorna vid tufvan.

Framför den unge krigaren låg en jätte, förfärligt vanställd, med öfra delen af hufvudskålen söndersplittrad. Skottet hade träffat honom i pannan.

Med ett rop af smärta låg Carl vid den unge krigarens fötter.

Det var Aurora.

Ögonblicket därefter stodo ett par ryska kosacker vid sidan af denna grupp, och det hade ej

behöfts många ögonblick, förr än en strid här brunnit upp. Kosackerna, som sågo beväpnade män för sig, tycktes vilja göra processen kort. Redan lyftes pistolerna mot Erik. Carl såg upp, men med en blick af så gränslös förtviflan, att den tydligt utvisade, det han i detta ögonblick var oförmögen af handling.

Då hördes ljud af en galopperande ryttare, det kom närmare, och en skäggig ryss, i hvars ansikte utom näsan och ögonen knappt något mer var synligt än skägg, stod framför denna grupp af död, af sorg och af mordlust.

Ett ögonkast tycktes vara nog för den skäggige mannen att genomskåda förhållandet. Han hoppade af hästen och gick fram till tufvan, där Carl satt med Auroras hand i sin.

Hennes ansikte var kanske skönare nu än någonsin, när det strålade af glädje och friskhet, som vid Ronäs, som på balerna i Sveriges hufvudstad, och den skönhet, som talade här midt ibland slagfältets offer, tycktes göra ett lifligt intryck på den skäggige ryssen.

»Hvem är den döde?» frågade han på fransyska.

»Det är min trolofvade», svarade Carl.

Ryssen steg fram vid dessa ord och blottade sitt hufvud, hvarpå han räckte sin hand åt Carl.

»Mottag en fiendes deltagande», sade han; »Kulneff skall aldrig glömma denna strid! Jag beundrar

den svenska tapperheten. ... Se här, låt Kulneff lägga en blomma på det hjärta, som ej mera klappar ...»

Det glänste som tårar i skägget, när han talade, och när han lutade sig ned och bröt ett par af de små blommorna och lade dem i kors öfver hjärtat, just där blodet ännu sipprade fram, bredde sig öfver hans ansikte ett sådant uttryck af själshöghet, en sådan återglans af ett ädelt, ridderligt hjärtas hängifvenhet för hvarje storhet i handling, att det var, som en högtid firats vid den lilla tufvan, där tvenne fiender möttes, men där tvenne hjärtan omfamnade hvarandra i den renaste harmoni.

Hans läppar rörde sig, medan han stod lutad öfver den sköna döda. Det var en bön de framhviskade. En rysk krigare bad till Gud vid en svensk flickas lik!

Menskligheten firade en högtid i denna stund.

Ack, ryss och svensk skulle väl kunna taga hvarandra i hand, skulle väl kunna älska hvarandra som bröder — funnes icke czaren, funnes icke alla dessa utländingar, till största delen tyskar, som handla och vandla i ryskt namn och hålla ryska folket i träldom, i andlig och lekamlig träldom, för att kunna begagna det som ett lydigt, ett viljelöst verktyg i sin hand.

Måhända skall den tid komma, då bildningen genomträngt äfven det ryska folket, och då det vid

en blick tillbaka på alla de handlingar af skam och vanära, hvartill dess tyska herskare tvungit och lockat det, skall fälla tårar, broderlighetens och kärlekens tårar, och ärligt trycka deras händer till försoning, hvilkas ve de varit, liksom Kulneff här tryckte den svenske ynglingens hand.

Gud bevare fäderneslandet!

